

TÜRKİYE'DE ADAM ÖLDÜRME SUÇUNDA ETKİLİ OLAN BAZI
SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLERE İLİŞKİN UYGULAMALI BİR
ÇALIŞMA

Aslıhan Öğün

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

52932

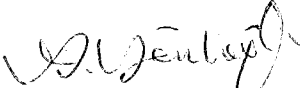
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Sosyoloji Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
DOKTORA TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

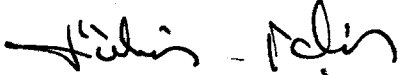
**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Ankara
Haziran, 1996

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.


Başkan: Prof. Dr. Ahmet Yörükoğlu


Üye : Prof. Dr. Tülin İçli (Danışman)


Üye : Prof. Dr. Kayhan Mutlu


Üye : Prof. Dr. Hüseyin Tatlıdil


Üye : Doç. Dr. Nevin Güngör Ergan

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../19


Prof. Dr. Hüsnü ARICI
Enstitü Müdürü

ÖZET

Adam Öldürme, suç sosyolojisi alanında üzerinde önemle durulan, gerek toplumsal gerekse yasal açıdan ciddi olumsuz yaptırımlarla karşılanan bir suç türü niteliği taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de adam öldürme suçunu, öncelikle cinayet nedeni ile suçlu-mağdur ilişkisi üzerinde yoğunlaşarak, sosyo-kültürel açıdan değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de adam öldürme suçuyla ilgili bir saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Nisan 1993 ile Ekim 1995 tarihleri arasında toplam 81 cezaevinde adam öldürme suçundan hükümlü bulunan 879 kişiyle gerçekleştirilmiştir.

Adam öldürme eylemi tarih içerisinde her zaman suç olarak değerlendirilmemiştir. Yasal süreç açısından değerlendirdiğimizde, bu eylemin kişisel nitelik taşımaktan uzaklaşarak, kamuya karşı suç niteliği kazandığı görülmektedir. Türk Ceza Kanununda ise, bireylerin yaşam hakkı, beden tamlığı gibi en önemli haklarını içeren “Şahıslara Karşı Cürümler” başlığı altında yer almaktadır.

Farklı ülkelerde yapılan araştırma sonuçlarını değerlendirdiğimizde, Batı’da son birkaç yüzyıldır şiddet kullanma oranlarının düştüğü görülmektedir. Gelişmiş ülkelere baktığımızda, özellikle Amerika’da cinayet oranlarının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Öte yandan, Afrika, Asya ve Güney Amerika’da da cinayet oranları görece olarak yüksektir.

Cinayet olayında, gerek öldüren gerekse öldürülen çoğunlukla genç erkeklerdir. Cinayet işleyen kadın oranı erkeklere göre düşüktür ve dünyanın çeşitli bölgeleri arasında belirgin bir fark görülmemektedir. Adam öldürme olayında suçlu ile kurban çoğunlukla birbirini tanıyan ya da akrabalık bağı bulunan kişilerdir.

Türkiye’de ise, genel suçluluk içerisinde kişiye karşı suçların oranı görece olarak yüksektir. Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de cinayet işleyen kadın oranı erkeklere göre düşüktür ancak, toplam kadın ve erkek suçluluğu dikkate alındığında kadınlarda adam öldürme suçu işleme oranı görece olarak yüksektir. Bu suçu işleyenlerin çoğunluğunu eğitim düzeyi düşük, tarım sektöründe çalışan, 22-39 yaş gruplarında yoğunlaşan kişiler oluşturmaktadır.

Adam öldürme suçu, nedenleri açısından sosyal/yapısal, ekonomik göstergeler çerçevesinde ya da sosyal dezorganizasyon, sosyal çözülme, suçlu altkültürü yaklaşımları çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalarda, tüm bu yaklaşımlara ilişkin faktörlerin bir ya da daha fazla değişkenle ilişkisi içerisinde ele alındığı görülmektedir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlar, Türkiye’de adam öldürme suçunun, kişilerin içerisinde yaşadıkları sosyal/kültürel ortamın içerdiği değerler ile sosyal/ekonomik statü düşüklüğünün etkileşimi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Elde ettiğimiz sonuçlar, cinayet nedeni olarak ilk sırada namus/şerefi korumak amacının geldiğini göstermektedir. Cinayeti işleyen kişi ile öldürülen kişinin de çoğunlukla, birbirini tanıdığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç doğrultusunda toplumsal/kültürel bir beklentiye uyma eğiliminin yanı sıra, sosyo-ekonomik statü düşüklüğünün yol açtığı “toplumsal kimlik” elde etme kaygısı da vurgulanmalıdır.

ABSTRACT

Being one of the most significantly underlined topic of criminal sociology, homicide is a type of crime which involves both social and legal negative sanctions. The aim of this study is to analyze the crime of homicide in Turkey, by primarily concentrating on the reason of committing homicide and the offender-victim relationship from a socio-cultural perspective. With such an aim in mind, a field research on homicide in Turkey has been conducted between April 1993 and October 1995 on 879 criminals sentenced for homicide in 81 prisons.

When evaluated from an historical perspective, the act of homicide has not always been considered as a crime. However, within the framework of legal process such an act appeared to loose its individualistic character and begun to be considered as a type of crime against public. In the Turkish Penal Code, homicide has been a subject of "Crimes Committed Against Persons" which involves most important rights such as right to live and unity of the body.

When the results of the research conducted in various countries are taken into consideration, there appeared to be a decline in the rate of using violence during the past few centuries in the Western societies. The rate of homicide has been high in the developed countries, especially in the U.S.A.. Moreover, the rate of homicide is also relatively high in Africa, Asia and South America.

Within the framework of the act of homicide, young men largely appear to be in a position of both the murderer and the victim. The rate of women who commit homicide are relatively low when compared to men all around the world without showing differences with regard to different regions. In the cases of homicide, the offender and the victim are usually persons who know each other or are relatives.

As far as the Turkish case is concerned, the rate of crimes committed against persons are relatively high when compared to general crime rates. Although the rate of women who committed homicide is lower than men as it has been the case in other countries, in Turkey homicide accounts for a higher percentage of female crime than of male crime. The act of homicide is usually committed by individuals of low educational level, working in the agricultural sector as well as being between the age of 22 and 39.

The reasons of the crime of homicide has tried to be explained within the framework of social/structural and economic indicators as well as social disorganization, social disintegration and criminal subculture theories. In research conducted, the related factors in all the mentioned approaches are analyzed with respect to their relationship to one or more variables.

According to the results of this study, criminal homicide is a result of the interaction between certain social/cultural values and low social/economic status. In this respect, the defence of honour is found out to be the primary reason underlying the act of homicide with an offender and a victim who knows each other. In accordance with such a result, besides having a tendency of conforming to the social/cultural expectancies, the concern of searching for a social identity on the part of the offender which results from being in a low socio-economic status, has to be emphasized.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	xii
1. Giriş.....	1
2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi.....	3
3. Adam Öldürme Suçu.....	5
3.1. Ceza Kanunlarında Adam Öldürme Suçunun Ele Alınışı: Genel Bir Değerlendirme.....	7
3.2. Türk Ceza Kanununda Adam Öldürme Suçu.....	15
3.3. Adam Öldürme Suçunun Bazı Sosyal Değişkenler Açısından ve Oransal Olarak Farklı Ülkelerdeki Görünümü..	29
3.4. Adam Öldürme Suçunun Türkiye'deki Görünümü.....	50
4. Adam Öldürme Suçuna İlişkin Teorik Yaklaşım ve Değerlendirmeler.....	59
4.1. Doğalcı Açıklamalardan Sosyal ve Kültürel Nitelikli Değerlendirmelere Uzanan Süreçte Adam Öldürme Suçu.....	59
4.2. Adam Öldürme Suçuna İlişkin Yeni Dönem Değerlendirmeler..	75
5. Türkiye'de Adam Öldürme Suçuna İlişkin Değerlendirmeler ve Araştırmanın Hipotezleri.....	94
5.1. Namus ve Şeref Kavramları.....	99
5.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	115
6. Türkiye'de Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerle İlgili Bir Saha Araştırması.....	117
6.1. Alan, Örneklem, Yer ve Süre	117
6.2. Veri Toplama Tekniği.....	117

6.3. Veri Değerlendirme Tekniği.....	118
6.4. Saha Araştırmasında Elde Edilen Sonuçlar.....	120
6.4.1. Araştırma Verilerinin Cinsiyet Ana Etkenine Göre Analizi.....	120
6.4.2. Logaritmik Doğrusal Analiz.....	140
6.4.3. İkili İlişkiler.....	169
6.5. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	183
7. Genel Değerlendirme ve Sonuç.....	195
KAYNAKÇA.....	209
EK 1: Hükümlü Anketlerinin Uygulandığı Cezaevleri.....	224
EK 2: Hükümlülere Uygulanan Soru Kağıdı.....	226

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kasıtlı Cinayet Oranı.....	33
Tablo 2. 15-19 Yaş Grubunda Gençlere Karşı İşlenen Adam Öldürme Suçları: 1970, 1990-1991 (Yıllık Oran) (Her Yaş Grubunda 100.000de).....	46
Tablo 3. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Adam Öldürme Suçunun Genel Nüfusa Oranı (1000de).....	51
Tablo 4. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Genel Suçluluk İçerisinde Adam Öldürme Suçunun Seçilmiş Bazı Suç Türleriyle Karşılaştırılması(%).....	52
Tablo 5. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Toplam Suçluluk İçerisinde Adam Öldürme Suçu İşleyen Erkek ve Kadın Hükümlü Oranı (%).....	53
Tablo 6. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Toplam Adam Öldürme Suçları İçerisinde Erkek ve kadın Hükümlü Oranı (%).....	54
Tablo 7. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerin Mesleğe ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)	55
Tablo 8. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerin Öğrenim Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%).....	56
Tablo 9. Türkiye'de 1988-1992 Döneminde Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerin Yaşa Göre Dağılımı (%).....	57

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 10. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	120
Tablo 11. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Annelerinin Öğrenim Durumu.....	121
Tablo 12. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Babalarının Öğrenim Durumu.....	122
Tablo 13. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	123
Tablo 14. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı.....	124
Tablo 15. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Medeni Hale Göre Dağılımı.....	125
Tablo 16. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....	125
Tablo 17. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Daha Önce Hüküm Giydikleri Suça Göre Dağılım.....	126
Tablo 18. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suçun İşlendiği Yerleşim Birimine Göre Dağılımı.....	127
Tablo 19. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yere Göre Dağılımı.....	128
Tablo 20. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suç İşlerken Kullandıkları Alet.....	129
Tablo 21. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suç İşleme Nedenlerine Göre Dağılımı.....	130
Tablo 22. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suç İşleme Yaşına Göre Dağılımı.....	132
Tablo 23. Adam Öldürme Suçunun Yöneltildiği Kişinin Cinayet Sırasında Silah Taşıyıp Taşımadığı.....	133
Tablo 24. Adam Öldürme Suçunun Yöneltildiği Kişinin Cinsiyeti.....	133

Tablo 25. Adam Öldürme Suçunu İşleyen Kişiyle Kurbanın Yakınlık Derecesi.....	134
Tablo 26. Adam Öldürme Suçuna Ailenin Tepkisi.....	136
Tablo 27. Adam Öldürme Suçuna Çevrenin Tepkisi.....	136
Tablo 28. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayet Nedeni.....	144
Tablo 29. Cinayet Nedeni ve Öldürülen Kişinin Cinsiyeti.....	145
Tablo 30. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinayet Nedeni ve Cinayet Kurbanı.....	147
Tablo 31. Adam Öldürme Suçunun İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayet Nedeni.....	150
Tablo 32. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi.....	152
Tablo 33. Adam Öldürme Suçunun İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayet Kurbanı.....	153
Tablo 34. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayet Kurbanı.....	155
Tablo 35. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayet Kurbanı.....	156
Tablo 36. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayet Nedeni.....	157
Tablo 37. Cinayet İşleme Nedeni ve Cinayet Aleti.....	159
Tablo 38. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayet Aleti.....	160
Tablo 39. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayet Aleti.....	161
Tablo 40. Cinayet Kurbanının Cinsiyetine Göre Silahlı Olup Olmadığı.....	162
Tablo 41. Cinayet Nedeni ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki.....	163
Tablo 42. Cinayet Nedeni ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki....	166

Tablo 43. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki.....	169
Tablo 44. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayete Çevrenin gösterdiği Tepki.....	170
Tablo 45. Cinayet Kurbanı ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki.....	171
Tablo 46. Cinayet Kurbanı ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki...	173
Tablo 47. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki.....	174
Tablo 48. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki.....	176
Tablo 49. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki.....	177
Tablo 50. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki.....	179
Tablo 51. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Kurbanın Silah Taşıyıp Taşımadığı.....	180
Tablo 52. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayetin İşlendiği Mekan.....	181

ÖNSÖZ

Adam öldürme suçuna ilişkin bir çalışma gerçekleştirirken, öldürmeyi tek başına bir eylem olarak değerlendirmekten öte, bu eylemin toplumsal ve kültürel altyapı tarafından nasıl *belirlendiğinin* ve tarihsel süreç içerisinde nasıl *değerlendirildiğinin* üzerinde yoğunlaşmak önem taşımaktadır. Bu çerçevede içerisinde ele alındığında, genel anlamda suçun, özellikle de cinayetin ve şiddet kullanımının sosyal tarihin bütünleyici bir parçası olarak değerlendirilmesi gereksinimi açık biçimde ortaya çıkmaktadır.

Toplum içerisinde bir kişinin bir diğerinin yaşamına bilerek ve isteyerek son vermesi, ilk anda kişinin öldürdüğü kişiyle yaşadığı bir çatışmayı gündeme getirir gibi görünse de, burada söz konusu olan kişinin kendisiyle ya da toplumla yaşadığı bir çatışma da olabilir. Hatta kimi durumlarda öldürme eylemine yol açan bir çatışma da olmayabilir. Belirli bir ideali korumak ya da gerçekleştirmek, belirli bir sosyal değeri korumak amacıyla işlenen cinayetler de gözönünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, bu suçu değerlendirirken, genellemelere gitmenin ve adam öldürme suçu işlemiş kişileri, toplumda yaşayan bireylerden tümüyle ayrı bir kategoriye yerleştirmenin hatalı bir tutumu yansıttığı kanısındayız.

Cinayete yol açan koşulların, kişinin içinde yaşadığı sosyal ve kültürel çevreyle birinci derecede ilişkili olduğu söylenebilir. Bu çerçevede önemli olan, kişinin *kimi* öldürmüş olduğu ve bunu *niçin* yapmış olduğudur. Farklı toplumlarda, farklı zamanlarda ve farklı sosyo-kültürel çevrelerde işlenen cinayetler temelinde bu soruların yanıtını aramak, bize ilgili sosyo-kültürel yapıya ve tarihsel döneme ilişkin önemli bilgiler sağlayacaktır.

Uygarlık tarihi boyunca şiddet içeren suçların sayısında önemli azalmalar görülmekle birlikte, insan aklının ve yaratıcılığının gelişimine,

toplumsal ve ekonomik değişmeye, sosyal dengesizliklere bağlı olarak ortaya çıkan farklı şiddet görünümleri, farklı toplumsal yapılarla ilişkin değerlendirmeler açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'de işlenen suçlar içerisinde de adam öldürme oranının göreli olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bu alışma, ülkemizde işlenen cinayet suçlarını, ilk elden veri toplayarak, yukarıda belirlemeye çalıştığımız ereve içerisinde değerlendirmenin, toplumsal nitelikli bir analize katkı sağlayabileceği düşüncesiyle tasarlanmıştır. Saha araştırması, Adalet Bakanlığı yetkilileri ile Prof.Dr. Tülin İçli tarafından imzalanan ve Türkiye'de suçluların çeşitli sosyal ve kültürel değişkenler açısından incelenmesini ngren bir işbirliği protokolü çerçevesinde sürdürülen projenin bir bölümü olarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın hazırlanmasında nerileri, eleştirileri ve iten yaklaşımıyla, her aşamada önemli desteğini gördüğüm tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Tülin İçli'ye ve araştırmanın istatistiksel analiziyle ilgili işlemlerdeki değerli yardımlarından ötürü, Hacettepe Üniversitesi, İstatistik Bölümü ğretim yesi Sayın Prof.Dr. Hüseyin Tatlıdil'e teşekkür ederim.

Böyle bir saha çalışmasının gerçekleştirilmesine olanak tanıyan Adalet Bakanlığı yetkililerine, özellikle de uygulama aşamasında gösterdiği destek ve yardımdan dolayı Adalet Bakanlığı, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Genel Müdürlüğü, Eğitim Birimi şube Müdürü Sayın Gülçin Demir'e, istatistiksel değerlendirme aşamasındaki yardımlarından ötürü H.. Bilgi İşlem Merkezi Görevlilerinden programcı Sayın Glayşe Akalın'a, çalışmanın her aşamasında, her konuda destek olan, yardım eden Aylin zman'a, Nilüfer zcan'a ve çalışma süresince gösterdikleri destekten ötürü sevgili aileme teşekkür ederim.

Aslıhan ğn

Haziran, 1996

1. GİRİŞ

Bilindiği gibi, her toplum kendine özgü, farklı boyutlarda ve kapsamda sorunlarla karşı karşıyadır. Sosyolojinin bir bilim olarak temel amaçlarından biri de, sosyal değişme ve gelişme süreci içerisinde hızla çeşitlenen ve karmaşıklaşan bu sorunları, içerisinde bulundukları toplumsal yapı ve ilişkiler çerçevesinde anlamak ve açıklamaktır. Sosyolojinin gelişme süreci içerisinde ortaya çıkan özel sosyoloji dalları da, ele aldıkları sorunun ya da konunun, tüm toplumla ilişkisini belirlemeye ya da açıklamaya çalışırlar. Diğer bir deyişle, özel sosyoloji dalları, konularını oluşturan olguları içinde bulundukları toplumun özgül yapısı içerisinde açıklama amacı taşırlar. Suç sosyolojisi de, sosyolojinin önemli alt dallarından biridir.

Suç, herşeyden önce, önemli bir sosyal problem niteliği taşımaktadır. Bu olguyu ortaya çıkartan nedenlerle ilgili araştırma sonuçları incelendiğinde de sosyal, kültürel ve ekonomik yapı özelliklerinin birinci derecede etkili olduğu görülmektedir. Gerçekte de suç, hukuki olduğu kadar, sosyolojik bir olaydır. Bu yönüyle, belirli bir toplumun varlığını sürdürebilmek için, belirli bir dönemde geliştirdiği bazı toplumsal norm ve kurallara dayalı hukuk düzeninden sapan tutum ve davranışların sonucunda ortaya çıkan bir olay olarak tanımlanabilir.

Toplumda yer alan hukuk kuralları uyarınca olumsuz yaptırımla (cezaıyla) karşılanan davranışlar, ortaya çıktıkları zaman ve topluma bağlı olarak görece nitelik taşırlar. Bu nitelik sosyal değişme olgusunun doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, sosyal değişme süreciyle birlikte, bazı yeni suç türleri de ortaya çıkmaktadır.

Suç sosyolojisiyle ilgili çalışmalar incelendiğinde, ilginin büyük ölçüde suç olayına, suçu işleyen kişiye ve suç işlemede etkili olan toplumsal koşullara yöneltildiği görülmektedir. Bu çerçevede, suç

olayıyla ilgili olarak, suç türü, işleniş biçimi, işleniş zamanı, yeri, kullanılan silah, planlanıp planlanmadığı, olay anında alkol/uyuşturucu kullanımının söz konusu olup olmadığı, organize suç kapsamına girip girmediği, tahrik unsurunun söz konusu olup olmadığı, incelenen temel konular arasında yer almaktadır. Suçu işleyen kişiyle ilgili olarak ise, yaş, cinsiyet, medeni hal, öğrenim durumu, meslek, gelir, ırk, din, aile yaşantısıyla ilgili unsurlar, yaşanan yerleşim birimi gibi değişkenlerin suç ile ilişkisi ayrıntılı biçimde incelenmektedir.

Suç işlemede etkili olan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapı koşullarıyla ilgili olarak da toplumsal hareketlilik, kültür çatışması, tabakalaşma, nüfus yapısı, gelir dağılımı, işsizlik, ırklararası çatışmalar, toplumsallaşma süreci, altkültürler, birincil grup ilişkileri, aile ilişkileri ve toplumsal sınıf gibi temel toplumsal olay ve süreçlerin araştırma konusu edildikleri görülmektedir.

Kanımızca, suç sosyolojisi alanında belirli suç türlerinin üzerinde yoğunlaşan araştırmalar, ayrı bir önem taşımaktadır. Suçu, suç işleyen kişiyi ve suçu ortaya çıkartan toplumsal ve kültürel koşulları, belirli bir suç türü çerçevesinde incelemek, toplumsal ve kültürel yapıyı anlayabilmek doğrultusunda önemli adımlar atmamızı sağlayacaktır.

Bu çalışma da , kişiye karşı suçlardan adam öldürme üzerinde yoğunlaşmaktadır. Adam öldürme gerek yasal açıdan, gerekse toplumsal açıdan ciddi olumsuz yaptırımlarla karşılanan ağır bir suçtur. Adam öldürme suçunu toplumsal ve kültürel yapı içerisinde değerlendirmenin, bu suçu ortaya çıkartan koşulları anlamamıza olduğu kadar, içinde gerçekleştiği topluma ilişkin sosyo-kültürel ortamı anlamamıza da olanak sağlayacağı inancındayız.

2. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Genel bir çerçeve içinde tanımlamaya çalıştığımız suç sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların önemli bir bölümü, suçu ve suçluyu incelemeye yöneliktir. Toplumda yaşayan kişilerin toplumsal normları hangi koşullarda, neden çiğnediklerinin araştırılması suç sosyolojisinin temel amaçlarından birisidir.

Bu çalışmanın konusunu ise, belirli bir suç türü, adam öldürme suçu oluşturmaktadır. Kuşkusuz adam öldürme, farklı bilimsel disiplinler tarafından, farklı yönleriyle incelenebilecek bir suç özelliği taşımaktadır.

Kanımızca adam öldürme, nedenleri ve ortaya çıkış koşulları açısından, suçu açıklamada toplumsal ve kültürel faktörlerin önemini belirgin biçimde ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır. Diğer bir deyişle, adam öldürme suçunda, toplumsal ve kültürel öğelerin diğer suç türlerine oranla daha belirleyici olduğu görüşündeyiz.

Bir başka yönden değerlendirdiğimizde ise, adam öldürme *anlaşılması gereken* bir sosyal ilişkiyi yansıtmaktadır. Bu ilişkiyi değerlendirebilmek, o sosyal yapıya ilişkin bilgi edinmemizi de sağlayacaktır. Bu doğrultuda, cinayet olayının, bir sosyal problem olmanın ötesinde, sosyal bir anlam taşıdığı da gözönünde bulundurulmalıdır.

Adam öldürmenin, toplumların sosyo-kültürel yapılarından kaynaklanan değer sistemleriyle ve toplumsal gelişmişlik düzeyleriyle birinci dereceden ilişkili olduğu söylenebilir. Bu çerçevede özellikle cinayet nedeni ile suçlu-mağdur ilişkisinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı da Türkiye’de adam öldürme suçunu, söz konusu iki değişken ve diğer sosyal, demografik ve suçla ilgili değişkenler çerçevesinde, sosyo-kültürel açıdan değerlendirmektir. Bu doğrultuda, Türkiye’de adam öldürme suçuyla ilgili olarak ilk elden veri toplayacağımız bir saha araştırması gerçekleştirilecektir. Saha araştırması aracılığıyla Türkiye’de bu suçu işleyenlerin temel sosyo-demografik özelliklerinin yanısıra, işledikleri suça ilişkin bilgilerin de ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde, adam öldürme suçuyla ilgili genel bilgiler verildikten sonra, bu suçun oransal olarak ve temel değişkenler açısından farklı ülkelerdeki görünümüyle ilgili çalışma sonuçları ve veriler incelenecektir. Daha sonra, adam öldürme suçunun Türkiye’deki görünümü ele alınacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, öncelikle suç sosyolojisi alanında ve genel olarak adam öldürmeyle ilgili olarak geliştirilen teorik yaklaşımlar incelenecektir. Daha sonra Türkiye’de adam öldürme suçuyla ilgili değerlendirmeler incelenerek, tüm bu yaklaşımlar doğrultusunda hipotezlerimizi belirleyeceğimiz çerçeve ortaya konulacaktır.

Çalışmamızın son bölümünde ise, belirlediğimiz hipotezleri sınayacağımız saha araştırmasının sonuçları ve değerlendirmesi yer alacaktır.

3. ADAM ÖLDÜRME SUÇU

Adam öldürme suçuna ilişkin bilgi vermeden önce kısaca suç kavramına değinmek faydalı olacaktır.

Hukuk kurallarına aykırı hareket durumunda devletin sağladığı güç ile bir yaptırım uygulanmaktadır. Bu anlamda yaptırımın, "maddi" olduğu söylenmektedir. Hukuk kurallarına aykırılıklar da değişik biçimlerde görülür: Bazı aykırılıklar medeni yaptırımları bazı aykırılıklar ise, cezai yaptırımları gerektirir. "Medeni haksız fiil" gerçekleştiren kişiye medeni yaptırım, "idari haksız fiil" gerçekleştiren kişiye ise, "idari yaptırım" uygulanır. Yasanın suç saydığı eylemleri gerçekleştirenlere ceza veya güvenlik önlemi denilen yaptırımlar uygulanır. Ceza veya güvenlik önlemini gerektiren hukuka aykırılıklar da "cezai haksız eylem"dir; bunlara kısaca suç denir (Tosun 1976: 2-3).

Suçun temel niteliği, suç işleyen kişinin devlet tarafından cezalandırılmasıdır. Burada, suç mağdurunun zararının karşılanması gibi bir amaç söz konusu değildir. Devlet, hangi eylemin suç sayılacağını belirler ve bu eylemi gerçekleştiren kişi, suç işlemiş sayılarak cezalandırılır (Atalay 1978: 167).

Devletin, yaptırımları yerine getirme işlevini üstlenmesi de, yaptırımların geçirdiği tarihsel evrim çerçevesinde değerlendirilebilir. Kişisel öç sisteminde yaptırımın, zarara uğrayan kişi ya da akrabaları tarafından uygulandığını, sonraları toplulukların genişlemesi sonucu, bu işi onların yerine üstlenen kişilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak, tarafların hakem seçmede uzlaşma sorunu yaşamaları ve bu yönde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, devlet yargısını sağlayan adalet ve zabıta örgütünün kurulmasına yol açmıştır. Devlet, uyuşmazlığa düşen taraflar arasında hangisinin haklı olduğunu kesin biçimde dile getirecek mahkemeleri ve mahkemelerin verdiği hükümlerin yerine getirilmesiyle

görevli icra ve infaz örgütü ile bunların yardımcısı durumunda olan zabıta örgütünü kurmuştur. Böylece, yaptırımların yerine getirilmesi işi kural olarak devletin tekeline geçmiştir (Bilge 1983: 35).

Genel olarak adam öldürme bir insanın hayatının sona erdirilmesi, yok edilmesi şeklinde tanımlanabilir (Esin 1989: 9).

Yasa, adam öldürmeyi insan yaşamını insanlara karşı korumak için suç saymıştır. Bu amacın temelinde insan yaşamının devlet açısından bir değer ifade ettiği gerçeği yer almaktadır. Bir insanın yaşam hakkına yönelik saldırı, onun diğer tüm haklarına da saldırı anlamı taşıdığından, adam öldürme yasada, kişiye karşı işlenen suçların en ağırı sayılmıştır. Devletin yaşam hakkını koruması tek başına bireye değil, aynı zamanda topluma verilen değeri de ifade etmektedir. Hukuk, insanı bir 'toplumsal değer' olarak kabul etmektedir (Erem ve Toroslu 1983: 372-373).

Yaşı, cinsiyeti, dini, milliyeti ne olursa olsun, her insan bu suçun mağduru olabilir. Bu suçun kapsamı içine meşru öldürmeler (yasa hükmünü yerine getirme, yetkili makamın emrini yerine getirme) girmez. Adam öldürme çoğunlukla bir icra suçudur ancak, 'ortadan kaldırıcı eylemler' ile de işlenebilir. Burada önemli olan kasıttır. Öldürmek kastıyla çocuğu aç bırakmak, yeni doğmuş çocuğun göbeğini bağlamamak gibi. Adam öldürme suçunun doğrudan doğruya ya da dolaylı, manevi ve adli araçlarla da işlenebilmesi söz konusudur. Kendini koruyamayacak birinin sokakta bırakılması, adam öldürme suçunun doğrudan doğruya olmayan araçla işlenmesidir. Bir kişide bulunan bir hastalığın herhangi bir biçimde ağırlaşmasına yol açarak, onun ölümüne neden olmak, bu suçun manevi araçla işlenmesini ifade eder. Adam öldürme suçu iftira, yalan yere tanıklık gibi adli araçlarla da -tartışmalı da olsa- söz konusu olabilir (Erem ve Toroslu 1983: 374-384).

Adam öldürme maddi suçlardandır. Bu suçta, eylem ile sonuç arasında az veya çok zaman geçebilir. Ayrıca, eksik ve tam girişim halleri olabilir (Esin 1989: 9). Adam öldürme suçunda manevi unsur çerçevesinde 'öldürme kastı' (genel kasıt) yeterlidir. Burada failin, öldürmeyi istemiş olması, adam öldürme kastının varolması anlamına gelmektedir (Erem ve Toroslu 1989: 383)

3.1. Ceza Kanunlarında Adam Öldürme Suçunun Ele Alınışı: Genel Bir Değerlendirme

Adam öldürme eylemi tarih içerisinde her zaman suç olarak değerlendirilmemiştir. Yasal süreç açısından değerlendirildiğinde, bu eylemin kişisel bir nitelik taşımaktan uzaklaşarak, kamuya karşı bir suç niteliği kazandığı görülmektedir. Cinayetin bir “dehşet” haline gelmesi ise, çağdaş dünyada gerçekleşmiştir. Demokratik, laik, bireyci toplumlarda adam öldürme en ağır suç olarak kabul edilmiştir. Bu toplumlarda insan en yüksek değere sahip varlıktır.

Bu süreci dikkate aldığımızda, yasanın insan düşüncesinin bir ürünü olarak her kültürün bütünleyici bir parçası olduğunu gözönünde bulundurmak durumundayız. Ayrıca, yasa, sosyal bir mekanizma olarak da sosyal yapıları ifade eder. Sosyal gerçeklikler ile bu gerçekliklerin o gün için geçerli düşüncede algılanma biçimi doğrultusunda biçimlenir. Aynı zamanda süregiden sosyal ve kültürel oluşumlar üzerinde de güçlü etkilerde bulunur (Cohen 1993).

Genel olarak tanımlandığında, ceza hukuku ceza yaptırımlarının uygulanmasını gerektiren hukuksal ihlalleri, sapmaları belirleyen, bu bağlamda kuralları ve esasları gösteren hukuk dalıdır (Dönmezer ve Erman 1979: 7).

İlkel ceza hukuku kapsamında genellikle sanıldığı gibi, yalnızca Yunan ve Roma hukuku değil, eski Hint, Çin, Mısır ve İbrani Ceza Hukukları da yer almaktadır. Tarihsel gelişme süreci içerisinde bu hukukların hepsi, birer aşama niteliği taşır. Devlet Ceza Hukukuna ulaşılmadan önce aile, kabile, aşiret halinde yaşayan toplumlar da bir ceza hukukuna sahiptiler (Dönmezer ve Erman 1987: 38).

Batı uygarlığını biçimlendirmede önemli bir rol oynayan antikçağ toplumlarından İbranilerde, adam öldürme yalnızca kişisel bir yanlış olarak değerlendirilmekteydi. Bu dönemde, cinayetler arasında ayırım yapan mahkemeler bulunmaktaydı. İlginçtir ki bu mahkemelerde görülen davalarda, ilkel bir hukuk anlayışı çerçevesinde, pusuya yatmak, pusuya düşürmek, suçlunun kötü niyeti, kurnazlık, cinayette kullanılan araçların önceden edinilmiş olması gibi ayrıntılarla ilgilenilmekteydi. Adam öldürme suçu çerçevesinde, yapılan en temel ayırım ise, açıkça teokratik nitelik taşımaktadır: kurbanın peşine düşmüş olmak ya da tanrının onu eline düşürmesini beklemiş olmak (Seagle 1934: 450).

Yunan ceza yasası ise, diğer yerlerde olduğu gibi, politik gereksinimler doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Yunan yasalarında adam öldürmeye atfedilen önem, bu eyleme ilişkin olarak yalnızca Drakon yasalarının kalıcılığını korumuş olmasına bağlanabilir.¹ Yunan yasasında, adam öldürmeyi yargılayan mahkemelerin, verilecek ceza açısından öldürme olayları arasında ayırım yaptığı görülür. Yunanistan'daki en eski adam öldürme mahkemesi niteliğini taşıyan *Areopagus*, büyük olasılıkla diğer mahkemelere önderlik etmiştir. Diğer mahkemelerin ortaya çıkma süreci de büyük bir olasılıkla, alt bölümlenme ile gerçekleşmiştir. *Areopagus*, en ağır suçları yargılamaktaydı: kasten adam öldürme, kasten yaralama ve zehirlenme.

¹ İ.Ö. 800-500 arasında Atina önemli bir merkez değildir. Değişimler yavaştır. İ.Ö. 620'de Atina içinde tek ilerici ilkenin, sonunda ailelerin kan davalarını da ortadan kaldıracak devlet yargılaması ve cinayetin cezalandırılması olduğu Drakon Yasaları diye bilinen yeni bir yazılı yasalar topluluğunu benimsemişti ("Eski Yunan", Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, III (1987), 92).

Ayrıca, kasti olmayan adam öldürmelerin, aynı kentten olmayanların öldürülmesinin, haklı çıkarılabilen adam öldürme suçlarının, sürgünde işlenen cinayet suçlarının, bilinmeyen katillerle bir insanın ölümüne yol açan hayvanların ya da cansız objelerin yargılanması ayrı mahkemeler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Hayvanların ve cansız objelerin yargılanması, antik dönemde çok yaygındır; Ortaçağ'da da devam etmiştir (Seagle 1934: 451).

Romalı'larda ise, adam öldürmenin kamuya karşı bir suç olarak tanımlanması dikkat çekicidir. 12 Levha kanunlarından çok önce, adam öldürmenin bir suç olarak tanımlandığı kesindir. 12 Levha kanunlarından önceki dönemin yasalarına ilişkin bilinen çok fazla birşey olmamasına karşın, kesin olarak bilinen Roma Ceza Kanununun iki temel nosyonunu oluşturan ihanet (perduellio) ve adam öldürme (parricidium) suçlarının bu dönemde tanımlanmış olmasıdır. Bu iki suçun arasında yakın bir ilişki kurulduğu söylenebilir. Roma'lı bir yurttaşı öldürmek, neredeyse devletin güvenliğini ortadan kaldırmaya yönelik olarak algılanabilirdi. Ana-baba ya da yakın bir akrabayı öldürmek biçiminde tanımlanan suç (Parricidium), çağdaş yasalara Roma Hukuku tarafından aktarılmıştır (Seagle 1934: 452).

Erken dönem Roma kanunları, tüm diğer erken dönem sistemlerde olduğu gibi suç kavramı üzerine oluşturulmuştur. Adam öldürme suçunun da yasal açıdan cezayla karşılandığına kuşku yoktur. Tartışmalı olan, cezanın uygulandığı yargılama yönteminin, suça özel mi, yoksa belirli bir kamu otoritesinin geçerli olduğu anlayışla mı gerçekleştirildiğidir. Yani sorun, yasadan çok, uygulamaya ilişkindir (Jolowicz ve Nicholas 1972: 305). Adam öldürmeye ilişkin daha sonraki Roma Hukuku Sulla yasalarına dayanmaktaydı. Bu dönem yasalarında da yalnızca belirli adam öldürme suçlarının değil, tüm öldürmelerin, hatta şiddet içeren eylemlerin de cezalandırıldığı görülmektedir.

Ancak, genel anlamda değerlendirildiğinde, İbranilerde, Yunan'da ve Roma'lılarda cinayetin tam anlamıyla kamuya karşı işlenen bir suç olarak değerlendirilmediği görülmektedir. İbraniler'de, öldürülen kişinin intikamının alınabilmesi için, katilin, öldürdüğü kişinin ailesine teslim edildiği görülür. Adam öldürmeye ilişkin Roma yasaları, çok geç bir döneme kadar köleleri korumamıştır. Yunan'da ise, katilin isterse sürgüne gitmesine izin verilirdi. Yalnızca mahkemeye çıkmak isterse, ölüm cezası uygulanırdı (Seagle 1934:451).

Roma İmparatorluğu döneminden sonra, Barbarlık Dönemi yasalarının da kendi içlerinde farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Drew (1988: 34), bu farklılığı Roma İmparatorluğu'nun etkisinde olma ya da olmama ile açıklamaktadır. Erken Ortaçağ döneminde Anglo-Saksonlar ve Franklar Roma İmparatorluğu'ndan çok az etkilenmişlerdir. Buna karşın, Lombardlar ve Vizigotlar tümüyle Roma İmparatorluğu'nun etkisi altındadırlar. Roma'dan en az etkilenen kurumlar büyük olasılıkla, ceza hukuku ve aile hukukudur. Bu durum, Drew'a göre, özellikle ceza hukuku açısından geçerlidir. Her ceza kanunu, suçlunun kurbanı verebileceği fiziksel zararları ve her zararı karşılayacak cezayı içeren uzun listeler içermekteydi. Cezalar, büyük ölçüde parasaldı; suçlu ya da ailesi aracılığıyla ödeniyordu.

Gizli cinayet ve ihanet gibi ağır suçlar haricinde tüm suçlar, yasanın öngördüğü para cezalarıyla karşılanabiliyordu. Hatta, cinayet bile, bu anlayış doğrultusunda cezalandırılabilirdi. Suçlu, öldürdüğü kişi için gereken diyeti (weregild) , ailesine ödemekteydi. Eğer yasa tarafından belirlenen bu hüküm yerine getirilmezse, suçlu borcunu ödemek için geçici ya da sürekli kölelik yapmak zorundaydı. Bu tür bir adaletin mantığı açıktır: Mağdur tarafın zararının karşılanması kan davası başlatma gerekçesini ortadan kaldırmaktadır (Drew 1988: 40).

Germen yaklaşımında da, bireye ya da aileye karşı işlenen suçlarla, diğer suçlar arasında belirgin bir ayırım bulunmadığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, yasalar zarar gören kişi ya da aileyi yatıştırmak fikriyle oluşturulmuştur. Suçluyu cezalandırmaktan öte, kan davasını engellemek amacı dikkat çeker. Bu dönemde suçun tümüyle bireysel bir nitelik taşıdığını görüyoruz. Toplum, bağımsız bir varlık niteliği taşımadığı için, bireye karşı işlenen suçlar da “topluma karşı” nitelik taşımamaktadır. Dolayısıyla, toplum, suçlu kişiyi cezalandırma, dışlama eğilimi taşımamaktadır. Bununla birlikte, huzurlu bir ortamın oluşması gerekliliği, aileler arasında sürtüşme ve savaşın engellenmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Bu anlamda huzuru sağlamak devletin temel görevi olarak algılanmaktadır. Ancak, devletin suçluları “iyileştirmek” amacıyla cezalandırmadığı görülür. Önemli olan, verilen zararın, kaybın, suçu işleyen tarafından bir biçimde karşılanabilmesidir.

Kişisel suçlara ilişkin yasalarda üzerinde en ciddi biçimde durulan suç, kuşkusuz adam öldürmedir. Lombard yasalarında, Latince bir sözcük olan “Homicidia” hem genel olarak adam öldürme hem de kasıtlı öldürme anlamında kullanılır. Her iki öldürme biçimi arasında önemli bir fark gözetilmese de, suçun kendini korumak amacıyla ya da kasıtlı biçimde işlenmesi, önceden planlanmış olması, verilecek cezanın derecesini etkilemektedir. Verilen cezalar ise, kraldan krala değişmekle birlikte, genelde basit bir öldürme suçuna verilecek cezadan çok daha ağırdır (Drew 1988: 26).

İngiliz Hukuku ise, adam öldürmeye ilişkin olarak, tipik biçimde Germen hukukunun gelişimini yansıtmaktadır. İngiliz yasasını farklı kılan temel öge, Ortaçağ Germen düşüncelerinin uzun süre korunmasıdır. Bu dönemde, adam öldürme suçlarının birbirinden farklı biçimde değerlendirildiği, meşru savunma ve kaza sonucu öldürme biçiminde ortaya konulan ayırımlarla açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Ortaçağ boyunca ilerleyen yıllarda, kazayla cinayet işleyen bir kişi kraldan af

dilemek zorundaydı. Ayrıca, böyle bir durumda, taşınır mallara el konulması da formel olarak 1828 yılına dek geçerli olmuştur. Bu dönemde İngiliz yasasında meşru savunma sonucu öldürme ile kazayla gerçekleşen öldürme eylemleri arasındaki fark, anlamını yitirmiştir. Ayrıca, bir yıl ya da bir gün içinde ölümle sonuçlanan yaralamaların cinayet kabul edilmesi bugün de İngiliz Hukukunda teorik olarak yürürlüktedir (Seagle 1934: 452).

19. yüzyılın başında tüm yasalarda “niyet” ön planda yer almaktadır. Bu dönem, aynı zamanda felsefi bireycilikle nitelenir; niyet yasal sorumluluğun temel ilkelerinden biri haline gelmiştir. Böylelikle, adam öldürme suçları, suçlunun niyetine göre değişik türlere ayrılmıştır. Bu suçun belirlenmesinde, taammüt (premeditation) temel ölçüt haline gelmiştir. Kasıtlı adam öldürmenin belirlenmesinde temel ölçüt niyettir. İhmal sonucu işlenen cinayetler, artık göreceli olarak hafif suçlar olarak tanımlanmakta, hafif ceza almaktadır.

Fransız ve Alman ceza yasaları bazı temel terminoloji farklarına rağmen, hala bu temel üzerine kuruludur. Alman yasasında meşru savunma genel bir doktrin haline gelirken, Fransız yasasında adam öldürmeyle bağlantısı içinde tanımlanmıştır. Alman Ceza Yasası suç ögesi içeren bir eylem sırasında gerçekleştirilen öldürmeye ilişkin olarak Fransız Ceza Yasası'ndan daha esnektir. Alman Ceza Yasası ayrıca kurbanın isteği üzerine gerçekleştirilen kasıtlı öldürmeyi bir istisna olarak değerlendirir ki bu durum birçok ceza yasasında intiharla bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. İspanyol ya da İtalyan yasalarına dayanan Latin ülkelerinin yasaları ise, hem Fransız hem de Alman yasalarından farklıdır. Gerek 1870 gerek 1928 İspanyol yasasında adam öldürme olayında taammütün (premeditation) yanısıra, dört ayrı öge daha belirlenmiştir: hainlik, kiralık katil tutmak, suda boğmak, kundaklamak, zehirlemek ya da suçu işlerken barbarca davranmak. Yeni yasa daha da özeldir. Aynı nitelikler, 1889 İtalyan yasasında da görülür (Seagle

1934: 453).

Anglo-Amerikan yasal tarihinde en yaygın biçimde kabul gören şey, Amerikan hukukunun yalnızca İngiliz yasal kurumlarının bir uygulaması olduğudur. Bu yüzden de Amerikan yasalarında adam öldürmeye ilişkin yasaların İngiliz yasalarından farklı olması ilginçtir. Yürürlükteki Amerikan yasaları daha çok, 19.YY Avrupa yasalarıyla ilişkilidir. İçerdiği özelleşme dikkate alınırsa, ki bu gerçekte de Amerikan yasasının genel bir özelliğidir, adam öldürmeye ilişkin yasaların, Avrupa yasalarıyla büyük ölçüde benzeştiği görülür.

Bu aşamaya kadar kısaca özetlemeye çalıştığımız, Batı'da ceza yasalarının gelişimi genel olarak değerlendirildiğinde, bir "iradi benimseme" durumunun söz konusu olduğu görülür: İtalya ve Almanya Roma hukuk düşüncesini, Kuzey Amerika Devletleri İngiliz Gelenek Hukukunu, Japonya ise, Alman hukukunu benimsemiştir. Azrak (1985: 602)'a göre, Türkiye'de Tanzimat Döneminde başlatılan yabancı hukukun kabulü durumu da bir iradî benimseme olayıdır.

Bir İslam hukuk sistemi olan geleneksel Osmanlı hukuk sisteminde Tanzimat'a gelinceye kadar şeriat hükümleri yürürlükteydi.

1839 Tanzimat Fermanı'nda şöyle deniliyordu: ".....bazı yeni kanunların konması gerekli ve önemli görünerek işbu gerekli kanunların esaslı maddeleri de can güvenliği ve ırz, namus ve malın korunmasına ilişkin kurallardan oluşup....." Dolayısıyla, özellikle ceza hukukunda bu hususları içeren bir kanunlaştırma hareketinin başlayacağını gösteriyordu (Azzak 1985: 605).

Tanzimatın ilanından 7 ay sonra, 3 Mayıs 1840 tarihinde, Ceza Kanunu kabul edildi. Osmanlı Devleti'nde tüm vatandaşları ayrıcalıksız olarak kapsayan ilk kanun Ceza Kanunudur. Kanunda bu konu üzerinde

de durulmakta, “dağdaki bir çobanla, bir vezirin” eşit tutulacağı, 1.fasıl, 1. maddede belirtilmektedir. Böylece, hükümet merkezinde sadrazamın, eyaletlerde valilerin keyfi ve takdiri cezalar vermesi son buluyordu. Kanun, suçları gruplara ayırmakta, özellikle ölüm cezası gerektirenleri sınırlamakta, bu cezanın yerine getirilmesini padişahın onayına bağlamaktadır (Tahiroğlu 1985: 592-593).

1851’de “Kanun-u Cedit” (Yeni Kanun) çerçevesinde suç tipleri arttırılmakla birlikte, kısas usulü korunmuş, cezalara bir de dayak cezası eklemek suretiyle geriye gidilmiştir.

Suçun kişisel olmaktan öte, bireyden çok toplumu ilgilendiren bir olay olduğunun anlaşılması, çağdaş hukukun ilkelerine yer veren bir ceza kanunu yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bunun üzerine 1810 Fransız Ceza Kanunu örnek alınarak, 1858 yılında yürürlüğe giren, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar 68 yıl yürürlükte kalacak olan “Ceza Kanunname-i Humayunu” yapılmıştır. Bu kanun, laik hükümler içermekteydi. Ayrıca, yine bu kanunla modern ceza hukuku Osmanlı Devletine girmiştir (Azrak 1985: 605).

1911 ve 1914 yıllarında bu kanun iki kez önemli ölçüde değiştirilmiştir. Cumhuriyet Döneminde (1926’da) kaldırılmış, yerine 1889 tarihli İtalyan ceza kanunu örnek alınarak, Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir.

3.2. Türk Ceza Kanununda Adam Öldürme Suçu

Türk Ceza Kanununda adam öldürme suçu 'şahıslara karşı cürümler' başlığı altında yer almaktadır. Kanunun bu bölümü, bireylerin yaşam hakkı, beden tamlığı hakkı gibi en önemli haklarını içerir.

Türk Ceza Kanununda (TCK) adam öldürme suçları şu maddelerde belirtilmiştir:

'Madde 448- (6123/1-9.7.1953) Her kim, bir kimseyi kasten öldürürse 24 seneden 30 seneye kadar ağır hapis cezasına mahkum olur. (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)

TCK 448. maddede görülebileceği gibi adam öldürme olayında kasıttan bahsedilmekte ancak bu kavramın tanımı verilmemektedir.

Suçun kurucu unsurlarından biri de kusurlu iradedir. Suçun oluşumunda yalnızca failin Kanuna aykırı bir eylem gerçekleştirdiğinin bilinmesi ve kanıtlanması yeterli değildir. Bu eylemde failin kusurlu iradesinin de bulunması gereklidir. Kusurlu irade dışında gerçekleştirilen eylemler suç sayılamazlar. Alacakaptan (1975: 153) kastı kusurluluğun tipik bir biçimi olarak belirtmektedir: Kasıt, "Kanunun suç saydığı bir eylemi ve onu meydana getirecek hareketin sonuçlarını bilerek ve isteyerek işlemek iradesidir." TCK'da kasıt tanımlanmamış olmakla birlikte, Kanunda bulunan çeşitli hükümlerden bu konu hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Alacakaptan (1975: 153)'a göre kastı açıklayan görüşleri, içinde yer aldıkları kuram çerçevesinde tanımlamak gerekmektedir. Yazar bu görüşleri üçe ayırmaktadır: tasarım kuramı, irade kuramı, bilinç ve irade kuramı. Tasarım kuramına göre, kanunun suç saydığı sonucun öngörülmüş olması -o sonuç istenmemiş bile olsa- suçun kasten işlenmiş

sayılması için yeterlidir. İrade kuramı ise, kastı, 'sonucun istenmiş olması' olarak anlar. Burada önemli olan failin iradesinin belirli bir sonuca yönelmiş olmasıdır. Kanunumuz tarafından kabul edilen kuram ise, bilinç ve irade unsurlarını birlikte ele alan kuramdır. Kastın verilen tanımı da bu görüş doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu çerçevede kasta ilişkin olarak vurgulanması gereken noktalar şunlardır: "failin, kanunun suç saydığı bir sonucu bilmesi ve bunun için bir harekette bulunması kastın varlığı bakımından yeterlidir." Diğer bir nokta da şudur: "kural olarak, bir eylemin suç sayılması için kasten işlenmiş olması yeterlidir; hareketin belli bir güdüye bağlanması şart değildir." (Alacakaptan 1975:153-155)

448. maddede kasten öldürme suçuna verilen cezanın ağır hapis olduğu görülmektedir. 449. maddede ise, verilen ceza ağırlaşarak, müebbet ağır hapis olarak belirlenmektedir.

'Madde 449- (2370/15-7.1.1981) Adam öldürmek eylemi:

1. Karı, koca, kardeş, babalık, analık, evlatlık, üvey ana, üvey baba, üvey evlat, kayınbaba, kaynana, damat, ve gelinler hakkında işlenirse;

2. Zehirlmek suretiyle yapılırsa;

Fail, müebbet ağır hapis cezasına mahkum olur. (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)'

Bu maddede karı, koca, kardeş, babalık, analık, evlatlık, üvey ana, üvey baba, üvey evlat, kayınbaba, kaynana, damat, ve gelinler hakkında işlenen öldürme suçlarına verilen cezanın arttırıldığı görülmektedir.

'Karı-koca' bağı yalnızca Medeni Nikah ile kurulmuş sayılır. 'Analık' 'babalık' Medeni Kanun gereğince evlat edinme yoluyla kurulan hukuksal bağı ifade eder (Erem ve Toroslu 1989: 386).

Yine bu maddede zehirleyerek öldürmenin de suçun cezasını arttırdığı görülmektedir. Burada, bedeni zehirlemek yoluyla öldüren madde 'zehir' sayılır. Bu yolla öldürmenin cezayı arttırıcı bir neden sayılması, zehirin sinsi, etkisi kesin bir araç olmasından kaynaklanmaktadır (Erem ve Toroslu 1989: 389).

TCK'nın 450. maddesinde belirlenen koşullar doğrultusunda ise, verilen cezanın daha da ağırlaştırıldığı dikkat çekmektedir. 450. maddenin bütün bentlerinde belirtilen adam öldürme suçlarının cezası ölümdür. Bu maddede belirtilen öldürme suçları mevsuf (nitelikli) öldürme suçlarıdır.

Madde 450- (6123/1-9.7.1953) Öldürmek eylemi:

1. *Usul ve fûrudan biri aleyhine işlenirse; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*
2. *(2370/16-7.1.1981) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden biri aleyhine veya üye sıfatı sona ermiş olsa bile bu görevinden dolayı işlenmiş olursa; (Devlet Güvenlik)*
3. *Canavarca bir his sevki ile veya işkence ve tazip ile ika edilirse; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*
4. *Taammüden icra olunursa; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*
5. *Birden ziyade kimseler aleyhine işlenirse; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*
6. *Yangın, su baskını ve gark gibi yedinci babın birinci faslında beyan olunan vasıtalarla yapılırsa; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*
7. *Velevki husule gelmiş olmasın diğer bir suçu hazırlamak veya kolaylaştırmak veya işlemek için ika olunursa; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*
8. *Bir suçtan hasıl olacak faydayı elde etmek veya bu gayeye vasıl olmak maksadıyla yapılan ihrazatı saklamak için veya takip edilen gayeye vasıl olamamaktan mütevellit infial ile işlenmiş olursa; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)*

9. Bir suçı gizlemek veya delil ve emarelerini ortadan kaldırmak veya kendisinin yahut başkasının cezadan kurtulmasını temin maksadıyla vukua getirilirse; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)

10. Kan gütme saikiyle işlenirse; (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)

11. (2370/ 16-7.1.1981) Devlet memurlarından biri aleyhine görevi esnasında veya Devlet memurluğu sıfatı zail olsa bile, bu görevi yapmasından dolayı işlenirse; (Devlet Güvenlik)

Fail, idam cezasına mahkum edilir.'

Bu maddede (450/1) sözü edilen 'usul' ve 'füruğ' ifadeleri Kanuni anlamda değil, eylemsel anlamda kullanılmaktadır. Dolayısıyla, 'usul'a üvey ana, üvey baba, 'füruğ'a da üvey evlat dahil değildir. Usul-füruğ bağında derecenin, şiddet nedeninin uygulanmasında önemi yoktur. Akrabalık bağına dayanan şiddet nedenlerinin uygulanması için akrabalığın fail tarafından bilinmiş olması ve failin bu kişiyi öldürmek istemiş olması şarttır (Erem 1985: 349-350).

TCK'nın, TBMM üyelerine karşı işlenen öldürme suçlarının failini ölüm cezası ile cezalandırdığı görülmektedir (450/2) . Erem (1985:353)'e göre, "milletvekilleri" ceza kanununun uygulaması bakımından memur kabul edildiklerinden, kendilerine karşı işlenen öldürme suçunun cezasının arttırılması kabul edilebilir bir durumdur. Ancak, yalnızca milletvekilliği sıfatının koşulsuz bir şiddet nedeni sayılması açıklanamayacak bir durumdur. Ona göre, tümüyle kişisel nedenlerle işlenen bir suçun cezasının, yalnızca mağdurun milletvekili olması nedeniyle arttırılmasını açıklamak olanaksızdır.

Adam öldürme suçu çerçevesinde cezayı arttırıcı nedenlerden biri de, "canavarca his" ve "işkence ve tazip" olarak belirtilmektedir (450/3). Erem (1985: 354)'e göre, hangi duyguların "canavarca" olduğunu betimlemeye olanak yoktur. Yalnızca öldürmek için öldürmek, silahını denemek için öldürmek, mağdurun çektiği acıdan zevk duymak

için öldürmek gibi durumlar canavarca duyguya örnek oluşturabilir.

450. maddenin aynı bölümünde yer alan "işkence ve tazip" unsurunda ise, ölümün işkence ve tazipten ileri gelmiş olması gerekli değildir. Bunların fail tarafından gerçekleştirilmiş olması yeterlidir. Bu şiddet nedeninin uygulanması için, suçluda "işkence, tazip kastı" bulunması gereklidir. Diğer bir deyişle, suçluda öldürme kastından başka işkence çektirme kastının da bulunması gerekir.

450. maddenin 4. bendinde öldürmenin tasarlanarak (taammüden) işlenmesinin de cezayı arttırıcı bir neden olarak belirtildiğini görmekteyiz. Ancak 'kasıt' kavramı gibi, 'tasarlama' kavramını da Kanun tarif etmemiştir. Dolayısıyla, bu kavramın niteliği de tartışmalıdır. Gerçekte doktrinde, bu konuda genel bir fikir birliğinin de bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca, bu kavramın tanımlanmasının sakıncalı olabileceği de ileri sürülmüştür. Bu yönde düşünenlere göre, tasarlama açık bir kavramdır. Gözübüyük (1972:107)'e göre tasarlama, hukuksal olmaktan çok eylemsel nitelik taşır. Bu nedenle konuyu hakim vicdanına ve sağduyusuna bırakmak uygundur. Öte yandan, Erem (1985: 368)'e göre , bu denli karışık ve tartışmalı bir kavram için, Kanun koyucunun seçimi gösteren Kanuni bir tanım vermiş olması gerekmektedir. Erem, hakim sağduyusunun genel bir gereklilik olmakla birlikte, hukuksal güvencenin yalnızca bununla sağlanamayacağına inanmaktadır.

Tasarlama konusunu farklı kuramlar çerçevesinde açıklama girişimleri bulunmaktadır. Söz konusu girişimlerde, üzerinde durulan unsurlar, suçun soğukkanlılıkla işlenmiş olması, tasarlama anıyla suçun işlendiği an arasında geçen sürede failin düşünüp taşınarak amacından vazgeçmemesi, tasarlanarak işlenen öldürme olaylarında suçun amacına ulaşması için çok iyi hazırlanmış olması biçiminde özetlenebilir (Erem 1985: 368-372).

Uygulamada ise, Yargıtayın, tasarlamayı "öldürme kararında ısrar ve sebat" biçiminde tanımladığı ileri sürülebilir (Erem 1985:376). Gözübüyük (1972: 108) de, tasarlamanın, niteliği bağlamında iradenin kasıtlı ve sebatlı bir biçimi olup, özelliğinin de failin soğukkanlı ve sakin hareket etmesi olduğunu belirtmektedir.

450. maddenin 5. bendinde "öldürmenin birden ziyade kimselere karşı" işlenmesinin de cezayı arttırıcı bir unsur olarak yer aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda 5. bendin uygulanabilmesi için, birden fazla kişinin öldürülmüş olması ve öldürme eylemlerinin aynı neden ve kasıt altında işlenmesi gerekmektedir. "Aynı neden" tüm öldürmelerin nedeninin ortak olması anlamına gelmektedir. "Aynı kasıt" ise, birden fazla kişiyi öldürme kastıdır (Gözübüyük 1972: 111).

450. maddenin 6. bendinde öldürme eyleminin yangın, su baskını gibi araçlarla işlenmesi durumundan söz edilmektedir. Burada amaç yine adam öldürmedir. Araçlar ise, Türk Ceza Kanununun yedinci babının birinci bölümünde belirtilenlerdir: yangın çıkarmak (m. 369, 370, 371, 372, 381), kasten su basmasına neden olmak, (m. 373, 374), su basması ve benzer durumlarda alınan genel önlemleri ortadan kaldırmak (m. 376), gemilere ve su yüzünde yüzen diğer yapıları yakmak veya batmasına neden olmak (m. 377). Gözübüyük (1972: 112), yukarıdaki bentlerde sıralanan eylemlerle adam öldürmenin "gaye suç" için bir "araç suç" olarak işlenmesinin "mevsuf (nitelikli) adam öldürme" olduğunu belirtmektedir.

'Bir suçu hazırlamak', 'bir suçu kolaylaştırmak' ve 'bir suçu işlemek' amacıyla gerçekleştirilen adam öldürme suçlarında da cezanın arttırıldığını görüyoruz. (m.450/7) Burada adam öldürme 'araç', diğer suç ise 'amaç' niteliği taşır. Amaç niteliği taşıyan suçun da öldürme eylemini gerçekleştiren failin suçu olması gerekmez. Başkasının suçunu hazırlamak ya da kolaylaştırmak amacıyla adam öldürüldüğünde de,

aynı şiddet nedeni uygulanır. Ayrıca, amaç niteliği taşıyan suçun gerçekleşmemiş olması da önemli değildir. Önemli olan o suçu işlemek amacıyla adam öldürme suçunun işlenmiş olmasıdır (Erem 1985: 359).

450. madde çerçevesinde üzerinde durulması gereken bir kavram da 'güdü' dür. Güdü bazı suçlar açısından cezayı azaltıcı, bazıları bakımından ağırlaştırıcı etkilerde bulunur (Alacakaptan 1975: 155) . Madde 450/7'de güdünün suçu ağırlaştırıcı etkide bulunduğu görülmektedir.

450. maddenin 8. bendinde, adam öldürmenin 'araç suç' olarak belirlendiği görülmektedir. Bu bent uyarınca, araç suç niteliği taşıyan öldürme, bir suçtan doğacak faydayı elde etmek, bu amaca ulaşmak için yapılan hazırlıkları saklamak ya da amaca ulaşamamaktan kaynaklanan kızgınlıkla işlenmiş olmalıdır.

Burada amaç edinilen suç herhangi bir suç olabilir; ancak araç suçun mutlaka adam öldürme olması gerekmektedir. Ayrıca, amaç edinilen suçun işlenmiş ya da işlenme girişiminde bulunulmuş olması gerekmektedir (Gözübüyük 1972: 113).

Yine, aynı maddenin 9. bendinde (450/9) 'mevsuf' (nitelikli) öldürmenin, fail tarafından bir amaç doğrultusunda gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bu amaçlar, bir suçu gizlemek, delil ve ipuçlarını ortadan kaldırmak ya da bir başkasının cezadan kurtulmasını sağlamak biçiminde belirtilmektedir.

Kan davası ya da kan gütmeye olarak isimlendirilen olgu da adam öldürme suçunda şiddet nedeni olarak öngörülmüş ve 450. maddenin 10. bendinde belirtilmiştir. TCK'da kan gütmeyi tanımlayan madde bulunmamaktadır. Erem (1985:391), yargıtayın kan gütmeye ilişkin tanımını şöyle vermektedir: "Evvelce öldürülenin öcünü almak amacıyla

ve bir görevi yerine getirmek inancıyla öldürme."

TCK, ilk biçimiyle adam öldürme suçları bağlamında 'kan gütme' amacını özel olarak dikkate almamıştır. Ancak, daha sonra 1953 yılında 6123 sayılı Kanun tarafından yapılan bir değişiklikle 450. maddeye bağımsız bir fıkra eklenmiş, kan gütme amacıyla işlenen adam öldürmelere ölüm cezası verileceği esası kabul edilmiştir. Bu amaçla işlenen öldürme suçlarının bağımsız bir fıkra halinde belirtilmesinin gerekçesi, uygulamada 'tasarlama' durumunun açıkça saptanabilmesi olarak belirtilmiştir (Keyman 1974: 392).

Keyman (1974: 393-403), TCK'nın, kan gütme amacıyla işlenen öldürmeleri konu edinen bendinin (450/10), yargıtayın değerlendirmeleri çerçevesinde açıklanması gerektiğini belirtmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kanunda kan gütme ile ilgili detaylı açıklama bulunmamaktadır.

Bu doğrultuda, üzerinde durulması gereken temel noktalardan biri, 'intikam amacı'dır. Kanun, 'ölenin intikamını almak amacı'nı temel almıştır (Erem 1985: 392). Öte yandan, yargıtayın konuyla ilgili bir tarifinde ".....intikamını almak üzere katili veya onun kan hısımlarından bir erkeği.....öldürmek"ten söz edilmekle birlikte (Keyman 1974: 393), uygulamada, kan akrabalığının resmen belirlenmesi ya da derecesi üzerinde durulmadığı görülmüştür. Dolayısıyla yargıtayın daha sonraki açıklamalarında, akrabalık bağının, kan gütmede bir şart olmadığı, suçun kan gütme amacıyla işlenmesinin yeterli olduğu görüşlerinin yer aldığı görülmektedir (Keyman 1974: 373; Erem 1985: 393; Gözübüyük 1972: 115).

Kan gütme olayında, üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, 'öldürülenin cinayetin ilk faili olması gerekmediği'dir. Kan gütme amacıyla hareket eden kişi, kan davasına yol açan cinayeti işleyeni değil de onun

bir yakınıni öldürebilir. Diğer bir deyişle, intikam almak isteyen aile ya da grup, karşı taraftan herhangi birini öldürebilir. Bunun yanısıra, ilk öldürmenin kan gütme amacıyla işlenmiş olması da gerekli değildir. İkinci eylemin söz konusu amaçla işlenmesi yeterlidir. Ancak, kan gütme olayına kaynak oluşturan ilk öldürmenin kasıtlı olması gerekmektedir. Yargıtayın aradığı koşul da budur. Öte yandan, kan gütme olayları da ceza ile ilgili sorumlulukların saptanması da oldukça güç bir konudur. Bunun nedeni söz konusu suç kapsamında asıl fail ile birlikte, bir de onu intikam almaya yönlendirenlerin bulunmasıdır. Bu konu, kan gütmenin kolektif bir suç olmasıyla yakından ilgili görünmektedir; bu suç, aile içerisinde tahrik, teşvik ve telkinlerle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, bu durum cezalandırma bağlamında önemli sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunların çözümü için Kanunda yer alan iştirak hükümlerine göre karar verme yoluna gidilmektedir. Bu yolla karar verme sürecinde karşılaşılan en temel güçlük, bir çok olayda suçun küçüklerle işletilmesidir; sorunun küçüklerin ceza sorumluluğuna ilişkin ölçülere göre çözümlenmesi gerekmektedir (Keyman 1974: 393-400).

Yine bu maddede (450/11) memurluk niteliğinin işlenen suçun cezasını arttırdığını görmekteyiz. Yalnız burada cezayı arttırmaya yol açan neden tek başına memurluk niteliği değil, suçun memurun görevini yaptığı sırada ya da yaptığı görevden dolayı işlenmiş olmasıdır.

Madde 451- Ölüm, failin fiilinden evvel mevcut olup da failce bilinmeyen ahvalin birleşmesi veyahut failin iradesinden hariç ve gayri melhuz esbabın inzımanı yüzünden vukua gelmiş ise idam cezasını müstelzim hallerde on beş seneden ve müebbet ve onbeş seneden fazla ağır hapsi müstelzim hallerde on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası hüküm olunur. (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)

TCK'nın bu maddesiyle ilgili olarak, 'ortak neden' üzerinde durulması gerekmektedir; burada fiilin tek başına ölümü ortaya çıkarmadığı görülmektedir.

Ortak neden ya eylemden önce vardır ya da eylemden sonra oluşmuştur. Sonuç, eylem dışında bir nedenin ortaklığıyla ortaya çıkmıştır. Fail eylemini, sonuçlarını bilerek, isteyerek işlemiştir. Ancak, eylem ölüm sonucunu doğurmaya yeterli olmamıştır. Bu doğrultuda suçun niteliği de değişmiştir. Ayrıca 'ortak neden' aynı zamanda 'cezayı azaltıcı neden'dir (Erem 1985: 323).

Madde 452- (6123/1-9.7.1953) Katil kasdiyle olmayan darp ve cerh veya bir müessir fiilden telefi nefis husule gelmiş olursa fail, 448inci maddede beyan olunan ahvalde sekiz, 449uncu maddede yazılı ahvalde on ve 450nci maddede muharrer ahvalde on beş seneden aşağı olmamak üzere muvakkat ağır hapse mahkum olur.

Eğer telefi nefis failin fiilinden evvel mevcut olup da failce bilinmeyen ahvalin birleşmesi veyahut failin iradesinden hariç ve gayri melhuz esbabın inzımanı ile vukua gelirse 448inci maddede muharrer ahvalde yedi seneden ve 450inci maddede yazılı ahvalde fail on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır. (Ağır Ceza) (Devlet Güvenlik)

Kastın aşılması yoluyla adam öldürmeye ilişkin 452. madde, adam öldürme suçunun cezasını arttıran bir neden değildir; suçun 'niteliğini' değiştiren bir nedendir. Burada ölüm, suçun unsurudur. Kastı aşan öldürme suçu, ölümün meydana geldiği anda gerçekleşmiş sayılır (Erem 1985:317).

Kastı aşan suç, failin yaptığı birşeyden ya da bir ihmalden dolayı, kasttettiğinden daha ağır bir sonuç ortaya çıkmasıyla söz konusu olur. Kuşkusuz, burada kastın olması gerekmektedir. Alacakaptan

(1975:163-164)'a göre, 452. madde kastın ötesine geçen sonucun, ihmal ya da tedbirsizlikle yaratıldığıının araştırılmasına olanak tanımamaktadır. Bu madde uyarınca, sorumluluk belirlenirken, yalnızca maddi nedensellik bağı üzerinde durulur. Failin sonucu ortaya çıkarmaya uygun bir harekette bulunduğu anlaşılırsa, sorumluluğu da söz konusu olur.

Kanunun 452. maddesi kasten öldürmenin cezasını arttıran nedenleri kastın aşılması yoluyla işlenen suçların kapsamına almıştır. Kastın aşılması yoluyla öldürmelerde 'girişim' olanaklı değildir, çünkü kastın aşılmasını sonuçtan bağımsız düşünemiyoruz (Erem 1985: 323).

Madde 453- (3756/10-6.6.1991) Öldürme fiili, anası tarafından şerefini kurtarmak saikiyle yeni doğmuş bulunan çocuğa karşı işlenmiş ise faile dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. (Ağır Ceza)

Daha önce (m.450/7) güdünün suçu ağırlaştırıcı etkisi olduğunu görmüştük. 453. maddede ise, adam öldürme suçunun onur kurtarma güdüsüyle işlenmesi durumunda cezada indirim gidildiğini görüyoruz. Burada güdünün cezayı azaltıcı etkisi söz konusudur.

453. maddenin uygulanması için temel koşul, suçun 'şerefi kurtarmak' amacıyla işlenmiş olmasıdır. Bunun dışında nedenlerle öldürme, durumunda, suçluya 453. madde uygulanamaz. Kuşkusuz, 'şeref' görelî bir kavramdır. Dolayısıyla, suçlunun, şerefînin zedelendiği düşüncesiyle hareket etmiş olması yeterli değildir. Erem ve Toroslu (1983:413)'ya göre, bu kavramın tarifinde görelî ölçülerden hareket etmek ve toplum tarafından verilen değer uyarınca karar vermek gerekmektedir.

Madde 454- *Birini intihara ikna ve buna yardım eden kimse müntehirin vefatı vuku bulduğu takdirde üç seneden on seneye kadar ağır hapis cezasına mahkum olur. (Ağır Ceza)*

TCK 454. maddeyi incelediğimizde, bir kişiyi intihara 'ikna'nın yeterli olmadığını, intihara 'yardım' edilmiş olması gerektiğini görüyoruz. Erem ve Toroslu (1983:424) 'ikna' ifadesinin Kanun tarafından doğru biçimde kullanılmadığını belirtmektedirler. Onlara göre, bu suç çerçevesinde söz konusu olan, 'azmettirme'dir. Azmettirme biçiminin de önemi yoktur; bu bağlamda her türlü elverişli araç kullanılabilir. 'Yardım' ifadesinde ise, intiharı fiilen ve etkin biçimde kolaylaştırma anlamı gizlidir. Kanunumuza göre yardım yalnızca maddi olabilir. Ayrıca yardım intihardan önce ya da intihar sırasında da olabilir.

Bu madde çerçevesinde intihara azmettirme ve intihara yardım kastının kanıtlanması gerekmektedir. Öte yandan, başkasının intiharına engel olmamak suç değildir (Erem ve Toroslu 1983: 425).

Madde 455- (6123/1-9.7.1953) *Tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek ve sanatta acemilik veya nizamata ve evamir ve talimata riayetsizlik ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet veren şahıs iki seneden beş seneye kadar hapse ve 250 liradan 2500 liraya kadar ağır para cezasına mahkum olur. (Asliye Ceza)*

Eğer, fiil birkaç kişinin ölümünü mucip olmuş veya bir kişinin ölümü ile beraber bir veya birkaç kişinin de mecruhiyetine sebebiyet vermiş ve bu yaralanma 456ıncı maddenin 2nci fıkrasında beyan olunan derecede bulunmuş ise dört seneden on seneye kadar hapis ve 1000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cazası ile mahkum olur. (Asliye Ceza) 2

(EK: 501/16.7.1964) *Yukarıdaki fıkralarda beyan olunan cezalar, kusurun derecesine göre sekizde birine kadar indirilebilir.*

TCK'nın 455. maddesinde, taksirle (kusurla) ölüme yol açma ele alınmaktadır.

TCK'da 'taksir' terimi kullanılmamaktadır. Kanun, taksirli biçimini de cezalandırdığı suçlara ilişkin olarak koyduğu hükümlerde, 'tedbirsizlik', 'dikkatsizlik', 'meslek ve sanatta acemilik', 'nizamata, evamir ve talimata riayetsizlik' gibi kalıplara yer vererek, taksiri ortaya koymaktadır. Taksir, bilinçli olarak gerçekleştirilen bir eylemden ya da ihmalden dolayı, fail tarafından istenmemiş olmalarına rağmen, Kanunun cezalandırdığı sonuçların meydana gelmesidir. Taksir, kasıttan sonucun istenmemiş olmasıyla ayrılır. Bu yüzden, sonucun da istenmiş olduğu olaylarda, taksirli değil, kasıtlı sorumluluk söz konusu olabilecektir (Alacakaptan 1975: 153-162).

Burada (m.455), bir kişinin öldürülmesi ile o kişinin ölümüne neden olmanın aynı şey olmadığı gerçeği vurgulanmalıdır. Ayrıca, TCK, ceza sorumluluğunu belirlemede taksirin derecelerini dikkate almamıştır. Kanunumuza göre, asıl olan taksirin olup olmadığıdır; derecesi sorumluluğun belirlenmesinde önem taşımaz (Erem 1984: 565-66).

Böylelikle, TCK'nın Dokuzuncu Bab'ında 'Kişiye Karşı Suçlar' başlığı altında topladığı suçlardan Birinci Fasılda yer alan 'Adam Öldürme Suçları' nı (m.448-455) kısaca incelemiş bulunmaktayız.

Adam öldürme suçu çerçevesinde 'meşru savunma' kavramına da kısaca değinmek faydalı olacaktır. Adam öldürme davalarında en çok adı geçen kavramların başında meşru savunmanın geldiği söylenebilir.

Meşru savunma, TCK'da bir hukuka uygunluk nedeni olarak (Dördüncü Bab: Cezaya Ehliyet ve Bunu Kaldıran veya Hafifleten Sebepler) 49. maddenin 2. bendinde düzenlediği görülmektedir. Meşru savunmanın hukuka uygunluk nedenlerinden en eskisi olduğu

söylenir. Günümüzde meşru savunmaya yer vermeyen kanun yoktur.

TCK'da konuyla ilgili olarak 49. madde, 2. bent şöyledir: "Gerek kendisinin gerek başkasının nefesine veya ırzına vukubulan haksız bir taarruzu filhal defi zaruretinin bahis olduğu mecburiyetle işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilemez."

Bu maddede, meşru savunmanın yalnızca "nefse" ve "ırza" karşı tecavüzlerde söz konusu olabileceği açıkça görülmektedir.

'Nefse yönelik saldırı' ile yaşam ve beden tamlığına yönelik saldırı kastedilmektedir. "ırza yönelik saldırı" ile de saldırganın istem dışı cinsel ilişkide bulunması kastedilmektedir. Bu doğrultuda, yalnız kendisinin değil, başkasının nefis ve ırzına yönelik saldırılar da meşru savunmaya olanak sağlayabilir. Diğer bir deyişle, özgeci (altruistic) bir görüşten hareketle, tecavüze uğrayan kim olursa olsun, gerekli koşullar oluşmuşsa, meşru savunmanın varlığından söz edilebilecektir. Böylece, objektif bir esastan hareketle, meşru savunmada bulunanın eylemine katılanlar da cezalandırılmayacaktır (Yalkut 1978: 109).

Ayrıca, "haksız saldırı"nın suç olması gerekmez; hukuk düzenine aykırı olması yeterlidir. Madde incelendiğinde, saldırıdan kurtulmak için, savunmada bulunmanın zorunlu olduğunun belirtildiği görülmektedir. Alacakaptan (1975:110)'a göre, bu doğrultuda, her olayın somut unsurlarının ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Burada önemli olan saldırı ile savunmanın aynı anda gerçekleşmesi ve doğru orantılı olmasıdır.

Meşru savunmayla ilgili madde değerlendirildiğinde, dikkat çekici olan, saldırının yalnızca nefse ve ırza yönelik olduğu durumlarda, meşru savunmanın benimsenmesidir.

Bu yönüyle TCK'nın sistemini eskimiş kabul etmek mümkündür. Yeni kanunlar, hangi hakka yönelmiş olursa olsun, haksız saldırıya karşı meşru savunmaya yer vermektedirler (Alacakaptan 1975: 109).

Çalışmamızın bu bölümünde, adam öldürme suçu yasal açıdan ve Türk Ceza Kanununu çerçevesinde genel olarak değerlendirilmiştir. Bundan sonraki bölümlerde ise, bu suçun oransal olarak ve çeşitli değişkenler açısından farklı ülkelerdeki ve Türkiye'deki görünümü ele alınacaktır.

3.3. Adam Öldürme Suçunun Bazı Sosyal Değişkenler Açısından ve Oransal Olarak Farklı Ülkelerdeki Görünümü

Şiddet ögesi içeren suçlar açısından ülkeler arasında oransal olarak önemli farkların bulunduğu bilinmektedir. Ancak, son birkaç yüzyıldır Batı toplumlarında cinayet oranlarının belirgin biçimde düştüğü de göze çarpmaktadır.

Elias (Franke 1994: 74), Batı toplumlarında fiziksel şiddet kullanımına ilişkin tarihsel ve sosyolojik nitelikli bir araştırmasında bireylerin tarihsel süreç içerisinde karşılıklı bağımlılıklarının artmasıyla, içsel kısıtlamalarının da arttığını, dolayısıyla şiddet içeren suçların azaldığını ileri sürmektedir.

Söz konusu karşılıklı bağımlılık temelde, devletleşme ve işbölümü sonucunda oluşmuştur. Bu yaklaşıma göre, bireylerde söz konusu süreç boyunca şiddet kullanmama konusunda duyarlılaşma görülmüştür. Bu duruma paralel olarak, şiddet kullanma oranları önemli ölçüde azalmıştır.

Fransız, İngiliz ve Hollanda'lı tarihçiler de bu gelişimi doğrular nitelikte empirik bulgular ortaya koymuşlardır. Şiddet içeren suçların gerek Ortaçağ'da, gerek 20. yüzyılın başlarında günümüzde olduğundan çok daha sık gerçekleştiği bilinmektedir (Franke 1994: 74).

Örneğin İngiliz tarihçi Tobias 19. yüzyıl boyunca, suçlularda şiddet kullanımının azaldığını, Beattie ise, İngiltere'de 1660-1680 döneminde cinayet oranlarında belirgin bir düşme görüldüğünü vurgular. Ona göre, 16. ve 17. yüzyıllarda şiddet günlük yaşamın bir parçasıdır. Ancak, şiddete karşı hoşgörünün, asıl 18. yüzyılda oldukça fazla olduğu açık biçimde gözlenebilir (Franke 1994: 75).

Konuyla ilgilenen tarihçilerin büyük bölümü de şiddete ilişkin tutumun 18. yüzyılın sonunda değiştiği görüşünü paylaşmaktadırlar. 19. ve 20. yüzyılda ise, şiddet ögesi içeren suçların aşamalı olarak azaldığı görülmektedir. Bu durum, önce kuzey daha sonra da güney Avrupa ülkelerinde geçerli olmuştur.

Aydınlanmanın, söz konusu süreç çerçevesinde belirleyici rolünün bulunduğu açıktır. Aydınlanmayla birlikte, bireylerin biyolojik güdülerini, aldıkları eğitimle, sağduyularını kullanarak ve kültürel öğelerin katkısıyla, denetim altına almaları gerektiği düşüncesi doğmuştur.

Aydınlanma insanının olumlu nitelik ve inançlarından belki de en çarpıcısı, insan doğasına ilişkin iyimser görüşüdür. Bu görüş, insancılığı beslemektedir. Hıristiyanlığın etkisiyle kamu otoritesine egemen olan baskıcı ve disiplinci anlayış, giderek yerini düzenin korunmasının vahşi cezalara bağlı olmadığı anlayışına bırakmıştır. Bu doğrultuda, işkencenin Avrupa'nın büyük bölümünde ortadan kalktığı görülmektedir. Montesquieu'nun başlattığı ve İtalyan hukukçusu Beccaria'nın sürdürdüğü tez, Avrupa'nın ceza hukukuna yerleşmiştir. Bu teze göre

ceza, misillemeci değil, düzeltici ve caydırıcı olmalıdır. Aydınlanma insanları giderek, toplumun gücünün, askeri gücünden çok, sıradan üyelerinin yaşam standartlarıyla ölçülebileceğine inanmışlardır (Hampson 1991: 104).

Bu çağın, bir akıl çağından çok, bir sağduyu çağı olarak tanımlanması daha doğru olur. Değer verilen şey, iyi huylu toplumsal ilişkilere girmektir. Bu çağda, 'kendini sevmek' ile 'sosyal olmak' arasındaki uyuma inanılmaktadır (Hampson 1991: 105).

Daha sonraları, kapitalizmin yarattığı düzen içerisinde şiddet ile karmaşanın, pazarı, ticareti ve endüstriyi olumsuz etkileyeceğine ilişkin görüşlerin, devleti her türlü şiddeti önlemek için önlem almaya ittiğini görmekteyiz.

Söz konusu gelişmeleri, 'şiddete karşı duyarlılaştırmanın kültürel süreci' olarak niteleyen Gurr'a göre, Batı uygarlığının gelişimi boyunca, şiddet kullanımında, içsel ve dışsal kontrolün gittikçe yoğunlaşması dikkat çekicidir. Garland da, 1700'den günümüze kadar uzanan süreç boyunca, her türden vahşiliğe karşı tepki geliştirildiğini, insanların ilişkilerini ve davranışlarını düzenleyen yeni bir duygusal yapılanmanın boy gösterdiğini vurgulamaktadır. Franke ise, Garland'ın göremediğini bir paradoks olarak ortaya koymaktadır: Günlük yaşamda fiziksel şiddetin mağduru olma olasılığı azaldıkça, şiddete karşı duyulan korku ve güvensizlik duyguları artar. Bu bağlamda, Tocqueville'in ortaya koyduğu bir paradoks, *açıklayıcı* olabilir: Bir fenomenin rahatsız edici yönü zayıfladıkça, ondan duyulan rahatsızlık çoğalır (Franke 1994: 76-77).

Sosyolojik açıdan bakıldığında, devlette şiddeti kontrol altına alma eğilimi arttıkça, bu konuda toplumsal duyarlılığın da gittikçe arttığı görülmektedir. Günümüz toplumlarında fiziksel şiddetin düşüncesi bile, geçmiş yüzyıllara oranla büyük tepkiyle karşılanmaktadır. Geçmiş

yüzyıllarda, olağan karşılanan durumlar, günümüzde sıradışı kabul edilmekte, dolayısıyla da daha fazla dikkat çekmektedir. Çocuğa, kadına yönelik şiddet, cinsel şiddet ve polis şiddeti oransal olarak önemli bir artış söz konusu olduğı için değil, toplumun bu konulara gösterdiği duyarlılığın artması sonucunda gündeme getirilmektedir. Kuşkusuz, çağımızda medya da bu konuya yoğun ilgi göstermektedir.

Önceki yüzyıllarda, çocuğun gerek ailede gerekse okulda dayakla cezalandırılması olağan karşılanmaktaydı. Kadınların eşleri tarafından dövülmesi de belirli derecelerde hoşgörülebiliyordu. 19. yüzyıla kadar, yasalar zina halinde yakalanan kadına ciddi boyutta şiddet uygulanmasına karşı çıkmıyordu. Hollanda'da 1991 yılına değin, evlilikte ırza tecavüz suç olarak kabul edilmemiştir (Franke 1994). Günümüzde ise, tüm bu tutum ve davranışlar gerek toplumsal gerekse yasal olarak onaylanmamaktadır.

Son birkaç yüzyıldır Batı ülkelerinde, cinayet oranlarında belirgin bir düşme göze çarpmakla birlikte, dönemsel yükselmeler de görülmüştür. Örneğin, gelişmiş Batı demokrasilerine baktığımızda, 1970'lerin sonlarında cinayet oranlarının, 1950'lerin sonlarına oranla %60 oranında arttığı dikkat çekmektedir. Kuşkusuz, ülkeler arasında önemli farklılıklar vardır. Örneğin, yine aynı dönemde, Avustralya'da cinayet oranları Yeni Zelanda'ya göre, %40 fazladır; İsviçre'ye göre İtalya'da %50 oranında fazladır. Finlandiya'ya göre Norveç'te 3 kat, Kanada'ya göre Amerika'da 4 kat daha fazladır (Gartner 1990).

Franke (1994: 91), Hollanda'da mala karşı işlenen suçlarda şiddet kullanımının artmasının, dolayısıyla da şiddetin bir araç olarak kullanılması durumunun yaygınlaştığına dikkat çekmektedir. Buna karşın, tepkisel şiddet, yani kişilerin günlük yaşamlarında duygusal ya da toplumsal sorunları çözmek amacıyla kullandıkları şiddet oranı düşmektedir.

Tablo 1'de, adam öldürme suçunun çeşitli dünya ülkelerindeki dağılımı görülmektedir.

Tablo 1. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kasıtlı Cinayet Oranı
(100.000'de) 1975, 1980, 1986

ÜLKELER	YIL	ORAN	ÜLKELER	YIL	ORAN	ÜLKELER	YIL	ORAN
1. AFRIKA			3. G. AMERİKA			5. AVRUPA		
Senegal	1975	2	Arjantin	1975	12	Avusturya	1975	3
	1980	2		1980	5		1980	2
Seyşeller	1975	5		1986	0		1986	2
	1980	5	Şili	1975	6	Danimarka	1975	2
G.Afrika	1975	30		1980	14		1980	5
	1980	26	Kolombiya	1975	1		1986	6
Zambiya	1975	7		1980	2	Finlandiya	1975	5
	1980	10	Uruguay	1975	1		1980	5
Zimbabve	1975	4		1980	3		1986	3
	1986	12		1986	5	Fransa	1980	1
2. K. AMERİKA			Venezuela	1975	7		1986	4
Bahamalar	1975	18		1980	13	B.Almanya	1975	4
	1980	29	4. ASYA				1980	5
	1986	29	Bangladeş	1975	3		1986	4
Kanada	1975	3		1980	2	Yunanistan	1975	1
	1980	2		1986	3		1980	1
	1986	2	Çin	1986	1		1986	2
Kosta Rika	1980	6	Hindistan	1975	3	İtalya	1975	3
	1986	4		1980	3		1980	4
Honduras	1975	5	İsrail	1975	5		1986	4
	1980	4		1980	6	Hollanda	1975	7
	1986	8	Japonya	1975	2		1980	11
A.B.D.	1975	9		1980	1		1986	13
	1980	11		1986	1	Norveç	1975	1
	1986	9	Pakistan	1975	6		1980	1
				1980	5		1986	1
			Filipinler	1975	3	İspanya	1975	0
				1980	10		1980	0
			Tayland	1975	27		1986	2
				1980	25			
					10			

(Kaynak: Birleşmiş Milletler, Compendium of Social Statistics and Indicators)

Tabloda, öncelikle kıtalara göre dağılımı incelediğimizde, en yüksek kasıtlı cinayet oranlarının Kuzey Amerika ile Afrika kıtalarında geçerli olduğu görülmektedir. Daha sonra Asya ile Güney Amerika gelmekte, en sonda Avrupa yer almaktadır.

Afrika'da, Güney Afrika Cumhuriyeti, Zambiya ve Zimbabve'de oranlar görece olarak yüksektir. Kuzey Amerika'da ise, Bahama Adaları ile Amerika'da oranların görece olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Asya'da Filipinler, Sri Lanka ve Tayland'da oranların yüksekliği dikkat çekerken, Güney Amerika'da, Arjantin'de, 1975 yılı açısından 100.000'de 12 olan oranın 1980'de büyük bir düşme göstererek, 5'e inmesi, Şili ve Venezuela'da ise, oranların önemli artış göstermesi dikkat çekmektedir.

Avrupa ülkelerinde oranlar 100.000'de 0-6 arasında değişirken, Hollanda'da 10 yıl içerisinde, 7'den 13'e yükselmiştir.

Tüm dağılım içerisinde en yüksek oran, G.Afrika'da görülürken, yine bu ülke açısından 10 yılda meydana gelen düşme dikkat çekicidir.

Ülkeler arasında cinayet oranındaki farklılıklar çerçevesinde Japonya, dikkat çekici bir örnektir. Diğer ülkelerin tersine, 1950'li yılların ortalarından itibaren, Japonya'da cinayet oranı istikrarlı biçimde azalmıştır. 1934'de 100.000'de 3.75 olan cinayet oranı, 1956'da 3.5'e düşmüş, 1976'da 2'ye, 1982'de ise, 1.5'e düşmüştür. Bu oran, diğer endüstrileşmiş ülkelerin cinayet oranlarından daha düşüktür (Merriman 1988: 2).

Cinayet suçu işleyen kişilere ilişkin temel demografik özellikler incelendiğinde, bu suçun hemen hemen tüm ülkelerde, çoğunlukla genç erkekler tarafından işlendiği ortaya çıkmaktadır. Suç işleme yaşı

açısından ise, kadın ile erkeğin durumu benzer nitelik taşımaktadır. Mannheim da konuyla ilgili kaynak taraması sonucunda, hemen hemen tüm toplumlarda, özellikle cinayet suçunun gençler tarafından işlendiğini ortaya koymaktadır (Ndetei ve Muli 1987: 27).

Suçlulukta yaş, üzerinde önemle durulan değişkenlerdendir. Genellikle yaş ve suçluluğa ilişkin olarak iki temel ilişkiden söz edilmektedir: Suçluluğun en yüksek oranda görüldüğü dönem, 18-25 yaş dönemidir. Diğer bir deyişle, yetişkinliğin ilk yılları ya da yetişkinlik dönemidir. İkinci temel nokta ise, suçluluğun en yüksek oranda görüldüğü yaştan, farklı koşullarda değişebileceğidir. Suçlulukta doruk yaş, işlenen suç türüne, cinsiyete, ülkeden ülkeye ve zaman içerisinde değişebilir. Cinayet suçu ise, diğer suçlardan, özellikle de hırsızlık suçundan daha ileri yaşlarda işlenmektedir (Sutherland ve Cressey 1966: 133-136).

Cinsiyet ve suç konusunda yapılan araştırmalar, tüm ülkelerde kadın suçlu oranının, erkek suçlu oranından düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, cinayet suçu açısından da geçerlidir.

Jones, cinayet işleyen kadınlarla ilgili araştırmasında, Amerika'da erken dönemlerde katil kadınların büyük bölümünün evlerde çalışan hizmetli kadınlar olduğunu vurgulamaktadır. Bu dönemlerde en yaygın görülen cinayet türü, gayri meşru çocuğu öldürmektir. Ayrıca, sevgilisini ya da kocasını öldüren kadın oranı da yüksektir. Jones, erken dönemlerde cinayet işleyen kadınların ilginç bir araştırma konusu oluşturduklarını, bunun temel nedeninin ise, bu tür suç işleyen kadınlara çok seyrek rastlanılması olduğunu vurgulamaktadırlar. Oysa, aynı dönemde hafif suçlar ve hırsızlık suçundan dolayı mahkemeye çıkartılan kadın sayısı oldukça fazladır (Chesney-Lind 1986: 78-79).

Resmi suç istatistikleri incelendiğinde, Amerika ve Batı ülkelerinde kadın suçlu oranının diğer ülkelere göre yüksek olduğu görülmektedir. Amerika'da özellikle 1958-74 ve 1967-74 dönemlerinde ağır suç işleyen kadın oranında yükselme görülmekle birlikte, aynı dönemde farklı suç gruplarında yer alan kadın ve erkekler incelendiğinde, kadın suçlu oranındaki yükselmenin yalnızca hırsızlık suçu açısından belirgin olduğu görülmektedir. 1953-74 döneminde adam öldürme suçu açısından, kadın ve erkek oranlarının (ortalama %0.2) değişmediği görülmektedir (Simon 1979: 108).

Aynı dönemde, Amerika dışındaki ülkelerde de adam öldürme suçundan hüküm giyen kadın oranında belirgin bir yükselme görülmemektedir. Örneğin bu dönemde görülen en yüksek artışlar, Finlandiya'da %1, Lüksemburg'da %1.96'dır (Simon ve Sharma 1979).

Kadınların, Interpol'ün 1970-76 verileri ve Birleşmiş Milletlerin geliştirmekte olan ve gelişmiş ülkeler sınıflaması kullanılarak, bölgelere ve gelişme düzeyine bağlı olarak adam öldürme, mala karşı ağır suçlar ve mala karşı hafif suçlar açısından tutuklanma oranlarının incelendiği bir çalışmada (Steffensmeier, Allan ve Streifel 1989), cinayet suçu açısından geliştirmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında az bir fark bulunduğu ortaya konulmaktadır. Burada en belirgin fark, mala karşı hafif suçlar açısından söz konusudur. Öte yandan, geliştirmekte olan ülkeler ele alındığında, üç suç türü açısından en yüksek oran, adam öldürmeye aittir. Gelişmiş ülkelerde ise, üç suç türü açısından en yüksek oran mala karşı hafif suçlara aittir.

Bölgeler incelendiğinde, Orta/Latin Amerika, Avrasya, Avrupa ve Kanada'da kadınların cinayet oranlarının görece olarak yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, tüm bölgeler açısından adam öldürme oranları arasında belirgin bir fark göze çarpmamaktadır. Kuzey Afrika, Ortadoğu, Alt Sahra, Afrika, Orta/Latin Amerika'da, kadınların işlediği adam öldürme

suçu oranı diğer suç türlerine göre yüksektir. Bu farklılık özellikle, Kuzey Afrika, Ortadoğu açısından daha belirgindir (Steffensmeier, Allan ve Streifel 1989: 269) .

Cinayet işleyen bireylerin yaş ve cinsiyet dışında, diğer temel özellikleri de değişik araştırmacılar tarafından incelenmiştir.

Wolfgang'e göre, adam öldürme suçu işleyen bireyin tipik özellikleri şöyledir: Katil, 20 yaşlarında kendisinden biraz büyük başka bir erkeği öldüren bir erkektir. Her ikisi de aynı ırktandır. Siyah ırktanlarsa, öldürme olayı büyük çoğunlukla bıçakla, beyaz ırktanlarsa, sokakta yumruk ve tekmelerle gerçekleşmektedir. Öldüren ve öldürülen erkekler kadınlardan 4-5 kat daha fazladır. Ancak, öldüren kadınsa, kurbanı büyük olasılıkla erkektir. Seçtiği silah ise çoğunlukla bıçaktır. Bir kadının başka bir kadını öldürmesi az rastlanan bir durumdur. Kurban kadınsa, büyük çoğunlukla, kocası ya da yakın bir arkadaşı tarafından yatak odasında dövülerek öldürülmektedir (Wolfgang 1967 b: 15).

Wolfgang, bu sonuçları 1948-1952 yılları arasında, Philadelphia'da, polis istatistiklerinden elde ettiği bilgilere dayanarak gerçekleştirdiği araştırmasında ortaya koymuştur. Araştırmada, suçlu ile kurban temel sosyal özellikleri açısından birbirinden ayrılarak incelenmiştir. Ancak, bu arada cinayet olayı içerisindeki karşılıklı ilişkiler gözönüne alınmıştır. Öldürenler ve öldürülenler ayrı gruplar biçiminde değerlendirilerek, suçlu-kurban ilişkisinde, ırk, cinsiyet, yaş ve diğer değişkenler incelenmiştir.

Elde ettiği bulgular, ırk ile cinayet ilişkisinin, cinsiyet ile cinayet ilişkisinden, istatistiksel açıdan daha anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Wolfgang bu konuda etnik altgrupların toplumla kültürel ve sosyal açıdan bütünleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Böylelikle, bu çerçevede işlenen cinayetlerin oranı azalacaktır (Wolfgang 1967 b).

Suçlu, genellikle kurbandan daha gençtir. Öldürme yöntemi ile hem öldürenin hem de öldürülenin ırkı ile cinsiyeti arasında ilişki vardır. Kullanılan yöntem ile silahların seçilmesinde kültürel öğeler etkili olmaktadır. Siyah erkekler, öldürürken bıçaklamakta, öldürülürken bıçaklanmaktadır. Beyaz erkekler döverek öldürmekte, dövülerek öldürülmektedir. Kadınlar, öldürürken bıçak kullanmakta, ancak, büyük çoğunlukla dövülerek öldürülmektedir. Cinayetler, sıcak yaz aylarında artar gibi görünmesine karşın, mevsimlerle ya da aylarla belirgin bir bağlantı olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak Wolfgang'e göre, cinayet ile haftanın günleri ve günün saatleri arasında belirgin bir ilişki bulunmaktadır. Çoğu öldürme olayı hafta sonu, özellikle de Cumartesi gecesi, saat 20:00 ile 02:00 arasında gerçekleştirilmektedir. Haftasonu işlenen cinayetlerde hem kurbanın hem de suçlunun alkollü olma oranı daha yüksektir. Erkekler daha çok ev dışında öldürmekte ve öldürülmekte, kadınlar ise, daha çok mutfakta öldürmekte, yatak odasında öldürülmektedir. Polis kayıtlarında, Wolfgang'ın "kabaca gruplandırılmış" olarak nitelediği beş temel cinayet nedeni yer almaktadır. Bunlar, kavga, evde çıkan tartışmalar, kıskançlık, parayla ilgili tartışmalar ve silahlı soygundur (Wolfgang 1967 b).

Suçlu ile kurban büyük çoğunlukla birincil ilişki içerisinde. Bu ilişkilerin yarısından fazlasında yakın arkadaş ve akraba ilişkisi söz konusudur. Wolfgang, karı-koca cinayetleri üzerinde de önemle durmuştur. Sonuçlar uyarınca, kadın cinayet işlediğinde, erkekte daha yüksek bir olasılıkta eşini öldürecek; Erkek bir kadın tarafından öldürüldüğünde, büyük bir olasılıkla eşi tarafından öldürülecektir.

Wolfgang'ın, gerek adam öldürme suçu işleyen birey, gerek kurban, gerekse cinayetin oluştuğu koşulları ayrıntılı biçimde incelediği Philadelphia araştırması, suçla ilgili, özellikle de cinayet suçuyla ilgili araştırmalar çerçevesinde klasikleşmiş bir nitelik taşımaktadır.

Kuşkusuz, adam öldürme suçu, oransal olarak, suçlu-mağdur ilişkisi ve cinayeti ortaya çıkartan koşullar açısından ülkeler arasında önemli farklar göstermektedir. Bu konuda, farklı ülkelerde gerçekleştirilecek betimsel araştırmalar dahi, konunun anlaşılması ve derinleştirilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Moskova'da suçluluk ve suçluluğun önlenmesiyle ilgili bir araştırmada, 1971 ile 1993 yılları arasında işlenen suçlarda niceliksel olduğu kadar niteliksel bir değişme de göze çarpmaktadır. Şiddet ögesi içeren ağır suçlar, soygun ve hırsızlığın toplam oranı 1971'de %22 iken, 1993'de %63.4'e yükselmiştir. Şiddet ögesi içeren ağır suçlar (cinayet, ırza tecavüz, ağır yaralama) kategorisine ait oranlar dönem içerisinde (1971-1993) %2.4 ile %3.5 arasında değişirken, 1993'te %4.6'ya ulaşmıştır. Ancak, kategorinin kendi içerisinde de belirgin farklılaşmalar dikkat çekmektedir. 1971'de cinayet oranı tüm suçlar içerisinde %0.6 iken, 80'li yılların ortalarında oran yükselmeye başlamış, 1993'te %1.7'ye ulaşmış. Bu kategoride, cinayet suçunda belirgin bir artış gerçekleşmiştir (Alexeyeva ve Patrignani 1994:42-45).

Aynı çalışmada 1988-1993 arasındaki tutuklanma oranları da incelenmiştir. Bu çerçevede adam öldürme ile cinsiyet ilişkisine baktığımızda, 1988 yılında cinayetten tutuklu erkek oranı %88.6, kadın tutuklu oranı ise, %11.4'tür. 1993 yılında ise, erkek tutuklu oranları %90.3'e yükselmiş, kadın tutuklu oranı ise, %9.7'ye düşmüştür. (Alexeyeva ve Patrignani 1994:42-45).

Yaş grupları açısından değerlendirdiğimizde ise, 1988 yılında, en yoğun biçimde cinayet suçu işlenen yaş grubu, 30 ve yukarı yaşlardır (%57.8). 2. sırada 25-29 yaş grubu gelmektedir (%20.5). Aynı yıl adam öldürme suçundan tutuklanan sabıkalı kişi oranı ise, %40.4 olarak belirtilmektedir. 1993 yılında en yoğun biçimde cinayet suçu işlenen yaş grubu, %55.2 ile yine 30 yaş ve yukarısidir. İkinci sırada %23 ile 18-24

yaş grubu gelmektedir. Aynı yıl, cinayetten tutuklanan sabıkalı kişi oranının %29.4'e düştüğü göze çarpmaktadır (Alexeyeva ve Patrignani 1994: 64).

Bu oranlar incelendiğinde, adam öldürme suçundan tutuklanan kadın oranlarının düştüğü, erkek oranlarının ise yükseldiği görülmektedir.

Yine aynı çalışma sonuçlarına göre, 1993 yılında cinayetten tutuklananlar içerisinde %1.2'sinin Moskova'lı, %0.5'inin ise, Moskova'ya yeni gelenler olduğu görülmektedir (Alexeyeva ve Patrignani 1994: 67).

Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç ve Grönland'ı içeren Kuzey ülkelerinde, cinayet konusunda gerçekleştirilen bir araştırma sonuçlarına göre ise, 1945 yılından itibaren, Kuzey ülkelerinde cinayet oranları belirgin bir biçimde yükselmiştir. Listeye Grönland'ın dahil edilmesinin nedeni Danimarka'ya ait bir bölge olmasına karşın, oldukça farklı bir kültürel yapıya sahip olması ve ciddi bir suç probleminin yaşanmasıdır. Özellikle de cinayet oranlarındaki yükselme çok dikkat çekicidir. Araştırmacılar, bu durumun yalnızca endüstriyel kentleşme fenomeniyle açıklanamayacağını belirtmekte, buna karşın, 1945 yılından beri yaşanan hızlı kentleşmeyi de gözardı edememektedirler. Grönland'da nüfusun %77'si kentlerde yaşamaktadır; Hızlı etnik, sosyal ve ekonomik değişimler, sosyal dengesizlik yaratmış ve alkol kullanma oranını yükseltmiştir (Gudjonsson ve Petursson 1990: 53).

Kuzey ülkelerinde cinayet oranlarındaki yükselmeye birlikte, başka değişimler de göze çarpmaktadır. Öncelikle, alkol-uyuşturucu kullanımıyla ilişkili cinayet oranlarının yükseldiği dikkat çekmektedir. Ayrıca, yaygın bir olgu niteliği taşıyan aile cinayetlerinde oran olarak bir düşme görülmektedir. Örneğin Albrektsen ve arkadaşları (1989:291)

Danimarka'da tipik bir fenomen niteliği taşıyan "aile dramlarına"- eşini ya da çocuğunu öldürüp, intihar eden mutsuz, bunalımlı kadın ya da erkekler - artık rastlanılmadığını vurgulamaktadırlar. Kurban, artık, büyük çoğunlukla suçlunun bir arkadaşı, tanıdığı ya da hiç tanımadığı bir kişidir. Cinayet nedeni de çoğunlukla, kavga ve tartışmadır. Özellikle bu tür nedenlerle işlenen cinayetlerde alkol ve uyuşturucu kullanımının etkisi ile suç aleti olarak kesici-delici alet kullanımının yaygınlaşması dikkat çekicidir (Gudjonsson ve Petursson 1990: 54). Geleneklerin gücünü yitirmesi, gençlerin bireyselleşme eğilimleri, aile kontrolünün zayıflaması ve arkadaş grubunun öneminin artması, gençler arasında bağımlılık oranlarını yükseltmiştir (Gottlieb, Gabrielsen ve Kramp 1988).

1959-1983 döneminde Kopenhag'da cinayet suçundan hükümlü 251 suçlunun incelendiği bir araştırmada (Gottlieb, Gabrielsen ve Kramp 1988) da, hükümlülerin %54.6'sının bağımlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bağımlılık türleri içerisinde ilk sırayı alkol bağımlılığı (%71.5) almaktadır. Dönem içerisinde, bağımlıların aile dışından bireyleri, bağımlı olmayanların da -özellikle erkeklerin- aile içerisinde bireyleri öldürme oranları yükselmiştir. Bu noktada, istatistiksel olarak anlamlı bir fark dikkat çekmektedir: Erkeklerde aile dışı cinayet işleme oranı % 77 iken, bu oran kadınlarda %46'dır. Yine Kopenhag'da 9 yıllık bir süre boyunca adam öldürme konusunda gerçekleştirilen bir projede (Gottlieb ve Gabrielsen 1990) ortaya çıkan sonuçlar ise, aile içi cinayetler ile aile dışı cinayetler arasında bir ayırım yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Aile içi cinayetlerde suçlunun psikik durumu önem taşıırken, aile dışı cinayetlerde, sosyal boyut ön plana çıkmaktadır.

Buna karşın, Ndeti ve Muli (1987)'nin 1970 ile 1983 yılları arasında Kenya'da cinayet suçundan hüküm giyen 74 suçluyla gerçekleştirdikleri araştırma sonuçlarında, aile içi cinayetlerde kültürel boyutun belirleyici olduğuna dikkat çekilmektedir.

Suçlu-mağdur ilişkisi incelendiğinde, Kenya'da cinayet kurbanlarının daha çok suçluyla ikinci derecede akraba oldukları görülmektedir. Ndeti ve Muli (1987: 29) bu durumu, Kenya'da "kan bağının" kültürel önemine bağlamaktadır. Geniş aile üyeleriyle ilişkiler çok güçlüdür. Hatta bazı hallerde, çekirdek aile ilişkilerinden daha da güçlüdür. Çekirdek aile içerisinde ise, özellikle erkekler açısından, cinayet kurbanı olmaya en yakın üye eşidir. Daha sonra, baba ve erkek kardeş gelmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, Kenya'da gerek suçluların, gerek kurbanların büyük bölümünü erkekler ve gençler oluşturmaktadır. Eğitim, meslek ve iş durumları incelendiğinde, düşük sosyo-ekonomik düzeyde oldukları dikkat çekmektedir. Olayların %70'inde alkol önemli bir rol oynamıştır.

Ndeti ve Muli (1987: 18)'nin araştırmalarında elde ettikleri ilginç bir sonuç, kullanılan silaha ilişkindir. Kenya'da adam öldürme olaylarında ateşli silahlar kullanılmamaktadır. Bu konuda en geçerli açıklama ateşli silah sahibi olma konusunda getirilen önemli kısıtlamalar gibi görünse de, bazı kültürel örüntüler de gözönünde bulundurulmalıdır. Özellikle, genel nüfus ve altkültürleri karşılaştırarak, Uganda'da gerçekleştirdiği bir araştırmada Mushanga, kullanılan silah ve öldürme yöntemi incelendiğinde, kültürel örüntülerin etkisinin belirgin olduğunu vurgulamaktadır. Şiddet kullanma eğilimi yaratan durumlarda, kişilerin kültürel olarak savunma amacıyla değil, saldırı amacıyla kullanılması öngörülen silahları kullanması dikkat çekicidir. Gelenekler uyarınca, Uganda'da mızrak ve sırık savunma değil, saldırı silahıdır. Mushanga'nın araştırmasında cinayetlerin %55.8'inin mızrak ya da sırıkla işlendiği ortaya çıkmıştır. Mushanga, diğer ülkelerde işlenen cinayetlerde kullanılan silahların savunmaya yönelik olarak da kullanılabildiğini, hatta bazı kesici aletlerin, aslında ev aletleri olduğuna dikkat çekmektedir.

Adam öldürme suçunu suçlu-kurban ilişkisi çerçevesinde incelediğimizde, konuyla ilgili araştırma sonuçlarına göre, bu suç büyük çoğunlukla birbiriyle yakın ilişki içerisinde olan bireyler arasında gerçekleşmektedir.

Geleneksel olarak, adam öldürme, aile üyelerine, tanıdık kişilere ya da arkadaşlara yönelik bir eylem niteliği taşır. Bir insanın, diğer bir insanı öldürmesini nedensel boyutta düşündüğümüzde, kuşkusuz bu şaşırtıcı bir durum değildir. Bireyin tanıdığı birini öldürmek için daha fazla nedeni vardır.

Adam öldürme suçu çerçevesinde, kurban-suçlu ilişkisi, olayın sosyal yapı bağlamında değerlendirilmesine olanak vermesi açısından önem taşımaktadır. Örneğin, karı-kocalık, arkadaşlık, sevgililik birbirinden oldukça farklı sosyal rolleri içermektedir. Suçlu-kurban ilişkisini ortaya koymaya yönelik sınıflamalarda kullanılan kategorilerin birbiriyle örtüşmemeleri de önemli bir noktadır. Bu çerçevede kullanılacak en uygun kategorilerin "komşu", "sevgili, eş", "arkadaş, tanıdık", "aile üyesi", "yabancı" olduğu vurgulanmaktadır (Loftin ve diğerleri 1987).

Ayrıca, cinayete verilen tepkiler de çoğu kez kurbanın ve suçlunun sosyal rolleri uyarınca belirlenir.

Hukuk sosyolojisi açısından değerlendirdiğimizde, yargılama aşamasında, suçlunun olduğu kadar, kurbanın da yaşı, cinsiyeti, ırkı, mesleği etkili olmaktadır. Farrell ve Swigert (1986: 360-363)'e göre, yüksek statüye sahip, beyaz ırktan kadınları öldüren erkekler ile yüksek statülü kişileri öldüren düşük statülü bireyler görece olarak ağır biçimde cezalandırılmaktadır. Bu konuda etkili olan, özellikle kurbanın cinsiyetidir. Genellikle, kadınların kendilerine yönelik saldırıyı tahrik ettiklerine inanılmamaktadır.

Cinayet olayında suçlu-kurban ilişkisini incelemeye yönelik temel araştırmaları değerlendirdiğimizde, çoğuna, Wolfgang'ın Philadelphia çalışmasının öncülük ettiği görölür.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde de, cinayetin çoğunlukla erkekler arasında gerçekleştiği, saldırganın kurbandan genç olduğu ve saldırganla kurbanın çoğunlukla birbirini tanıdığı ya da akraba oldukları ortaya çıkmaktadır.

Wolfgang'ın çalışmasının öncülüğünde, 1950'li yıllardan, 1980'li yılların ortalarına dek, Amerika'da yapılan temel araştırma sonuçlarına göre, cinayet kurbanlarının büyük bölümü arkadaş, tanıdık ya da aile üyesidir. Yabancı biri tarafından öldürölme daha çok soygun sırasında gerçekleşmektedir. Cinsiyet açısından incelendiğinde ise, kadınların işlediği cinayetlerde kurbanın çoğunlukla eş ya da sevgili olduğu ortaya çıkmaktadır (Hewitt 1988: 26-28).

Amerika'da cinayet suçlarına ve kurbanlarına ilişkin kapsamlı araştırmalardan biri, 1985 yılında Riedel ile Zahn tarafından gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, diğer araştırma sonuçlarıyla aynı doğrultudadır. Saldırganlar kurbanlardan biraz daha gençtir ve saldırganlar ile suçluların büyük çoğunluğu erkektir; Zencilerde saldırgan olma oranı görelili olarak yüksektir; Cinayetlerin çoğu tanıdıklar arasında gerçekleşmiştir, daha sonra aile cinayetleri gelmektedir. Riedel ve Zahn, kadınların en çok aile cinayetlerinde öldürölüklerini, buna karşın, bu tür cinayetlerde bile, erkeklerin öldürölme oranlarının daha yüksek olduğunu vurgulamaktadırlar (Hewitt 1988: 28).

Bununla birlikte, Perry ve France (1988)'in İngiltere'de yaptıkları bir araştırma sonuçlarına göre, 1976-1986 yılları arasında kasıtlı ve kasıtsız öldürme olaylarında kadın mağdur oranının gittikçe yükseldiği göze çarpmaktadır.

Suçlu-kurban ilişkisi çerçevesinde diğer ülkelerde yapılan araştırma sonuçları da aynı doğrultudadır.

1967 yılında Almanya'da Von Hentig'in gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre, cinayet kurbanlarının çoğunluğu suçlunun ailesinden kişilerdir. 1976 yılında Gilles'in İskoçya'da yaptığı bir araştırmada ise, kurbanların yalnızca %25.4'ü suçlunun tanımadığı bir kişidir. Mushanga'nın Uganda'da yaptığı araştırma sonuçlarına göre de kurbanların %73'ü suçlunun tanıdığı kişilerdir (Ndetei ve Muli 1987:18). Grabosky ve arkadaşlarının 1981 yılında Güney Avustralya'da elde ettikleri sonuçlara göre, cinayet kurbanlarının yarıdan fazlasını suçlunun eşi, sevgilisi ya da ailesinden biri oluştururken, kurbanın bir "yabancı" olma oranı yalnızca %9'dur (Polk ve Ranson 1991: 15).

Cinayet kurbanlarının yaşları incelendiğinde, Dünya Sağlık Örgütü'nün son verileri uyarınca Amerika'da gençlerin diğer Batı ülkelerine oranla yaklaşık 17 kat daha fazla öldürüldüğü dikkat çekmektedir. (Tablo 2)

Tablo 2. 15-19 Yaş Grubunda Gençlere Karşı İşlenen Adam
Öldürme Suçları: 1970, 1990-1991 (Yıllık Oran)
(her yaş grubunda 100 000'de)

	Oran	Yıllık Oran		Oran	Yıllık Oran		Oran	Yıllık Oran
ÜLKE	1970	90-91	ÜLKE	1970	90-91	ÜLKE	1970	90-91
A.B.D.	8.1	16.9	Bulgaristan	1.5	3	Yunanistan	0.2	0.9
Rusya	-	10.2	Kanada	1	2.3	Avusturya	1.5	0.8
Kazakistan	-	7.8	Finlandiya	2.1	2.3	Hollanda	0.6	0.8
Kırgızistan	-	6.1	İtalya	0.6	2.1	Portekiz	0.4	0.8
B. Rusya	-	5.4	Yeni Zelanda	0.4	2.1	İsviçre	0.2	0.7
Ukrayna	-	5.3	Avustralya	1	1.8	İngiltere	0.8	0.7
Litvanya	-	4.4	İsrail	-	1.6	İspanya	0.4	0.5
Latviya	-	3.9	Çekoslovakya	0.8	1.5	İsveç	0.7	0.5
Ermenistan	-	3.4	Polonya	1.1	1.2	Fransa	0.3	0.4
			Danimarka	0.3	1.1	İrlanda	0	0.3
			Almanya	-	1	Japonya	0.4	0.3
						Norveç	0.3	0.3
						Macaristan	1.3	0.2

(Kaynak: UNICEF 1994: 43)

Tablo incelendiğinde, Amerika'dan sonra eski Sovyet Cumhuriyetlerinin geldiği görülmektedir. 1970-1990 dönemi incelendiğinde, Bulgaristan, Kanada ve Amerika'da gençlerin öldürülme oranlarının iki kat arttığı, İtalya'da ise üç kat arttığı görülmektedir. Japonya ve İngiltere'nin de dahil olduğu beş ülkede ise, son yirmi yılda oranın düştüğü dikkat çekmektedir. Öldürülen gençlerin çoğu erkektir.

Yaşlılar ise, araştırma sonuçlarına göre, ciddi suçlar çerçevesinde, görece düşük bir oranda cinayet kurbanı olma riski taşımaktadırlar. Yaşlılar daha çok, saldırı, soygun, ırza tecavüz ve hırsızlık suçlarında mağdur olmaktadır. Buna karşın, yaşlılara yönelik cinayet suçlarının fazlaca araştırma konusu edilmediği görülmektedir.

Bu konuda, en dikkat çekici çalışma Copeland'e aittir. Florida'da yaşlılara karşı 5 yıl süresince işlenen 129 cinayet olayını araştıran Copeland'in, bulguları doğrultusunda, tipik yaşlı kurban, 65-85 yaş arasında, evde gerçekleşen soygun ya da hırsızlık sırasında tabancayla ya da başına sert bir cisimle vurularak öldürülen bir erkektir (Fox ve Levin 1991: 318).

Suçlu-kurban ilişkisi çerçevesinde, karı-koca cinayetlerinin de üzerinde önemle durulduğu görülmektedir.

Eş cinayetleriyle ilgili ilk önemli incelemenin yine, Wolfgang'ın Philadelphia araştırmasının kapsamında gerçekleştirildiğini görmekteyiz.

Wolfgang (1967 b)'in elde ettiği sonuçlar uyarınca, öldürülen eşlerin %53'ü kadın, %47'si ise, erkeklerdir. Aynı dönemlerde, A.B.D.'deki resmi suç istatistikleri de bu doğrultudadır. Eşler arası cinayetler açısından, kadının ve erkeğin taşıdığı riskler hemen hemen eşittir.

Wolfgang (1967 b), karı-koca arasında meydana geldiği zaman, kavgaların ve tartışmaların daha tehlikeli nitelik taşıdığını vurgulamaktadır. Eşler arası cinayetlerin %66'sı, aile kavgalarından kaynaklanmıştır. Tüm cinayetlerin %59'u aile içi tartışma ve anlaşmazlıklar nedeniyle işlenmiştir. Bu tür cinayetlerde, erkeklerin öldürülme oranı %72 iken, kadınlarda bu oran, %60'tır. Wolfgang ayrıca, genelde işlenen cinayetlere oranla, karı-koca cinayetlerinin daha yoğun şiddet içerdiğini vurgulamaktadır. Şiddet içeren cinayetler, karı-koca cinayetlerinin %24'ünü oluşturmaktadır.

Karı-koca cinayetlerinde, erkekler açısından, geleneksel cinsiyet rolleri doğrultusunda hakimiyet, saldırganlık, sertlik, güçlülük ve otoritenin etkisi vurgulanmaktadır. Ayrıca, kadının sosyo-ekonomik statü

açısından güçlü olduğu evlilik ilişkilerinde, erkeğin “erkeklik” duygularının zedelenmesinin de kadına karşı saldırganlaşmasına yol açtığı ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, “cinsiyet rolüne karşı tehdit oluşturan nedenlerden dolayı işlenen cinayetlerden” söz edilmektedir. Vurgulanan bir diğer nokta ise, evlilikte erkeğin kadına karşı kullandığı fiziksel saldırganlığın belirli ölçülere kadar hoşgörülmesinin, şiddetin giderek arttırılmasına yol açmasıdır. Öğrenme kuramı doğrultusunda değerlendirildiğinde, eşini öldüren erkeklerin geçmişlerinde, ya tanıklık düzeyinde ya da doğrudan mağdur olarak şiddetle içiçe bir dönem geçirdikleri vurgulanmaktadır (Howard 1986: 70-73).

Eşler arasında işlenen cinayetlerde, kadınlar açısından, “kurbanın hızlandırdığı” bir eylem anlayışının üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Bu, kadınların çoğunlukla kendini savunma doğrultusunda cinayet işlediği anlamı taşımaktadır. Yapılan araştırmalar, eşini öldüren kadınların önemli ölçüde kışkırtıldığını vurgulamaktadır. Florida Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, kadınların uzun süre fiziksel ya da sözel istismara uğradıktan sonra eşini öldürme yoluna gittiği ortaya konulmuştur. Kadının çeşitli sosyal ve ekonomik ve psikolojik nedenlerle evliliğini sürdürme çabaları, yaşadığı çelişkilerin ve mutsuzlukların artmasına yol açmaktadır. Bir noktadan sonra eşinden gelen saldırılara karşı koymanın tek yolu, fiziksel karşı saldırıyla mümkün olmaktadır. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, bu kadınların korkmuş ve mutsuz kadınlar oldukları vurgulanmaktadır (Howard 1987: 74-77).

Bazı araştırmalarda ise, adam öldürme suçunun yalnızca evlilikle sınırlandırılmış ilişkilerde değil, cinselliğin söz konusu olduğu tüm ilişkilerde daha sık görüldüğü ileri sürülmektedir.

Polk ve Ranson (1991: 16-18)'ın Avustralya'da 1985-86 yıllarında 121 kişilik bir örneklem çerçevesinde yaptıkları araştırmada elde ettikleri sonuçlara göre, grubun %31.4'ü belirli bir süre boyunca, evli olan, sevgili olan ya da yalnızca cinsel ilişki sürdüren katil ve kurbanlardan oluşmaktadır. Bu ilişkilerde kurbanlar çoğunlukla kadındır (%76.3). Cinayetlerin çoğunun planlı olması dikkat çekicidir. Cinayet nedeni, çoğunlukla kadının ilişkiyi bitirmek istemesine duyulan tepkidir. Bu tür bir ilişki sonucu öldürülen erkek oranı ise yalnızca %23.7'dir. Howard (1987)'in da vurguladığı gibi, kadının erkeği öldürdüğü durumlarda, kendini koruma amacı belirgindir. Araştırma sonuçlarına göre, bu tür cinayet olaylarında, "yetişkin kadınların kurban, yetişkin erkeklerinse cinayeti kışkırtan" pozisyonda bulunduklarına ilişkin gözlem, destek bulmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde sunduğumuz araştırma verileri dikkate alındığında, adam öldürme suçu açısından, ülkeler arasında oransal farklar bulunmasına karşın, son birkaç yüzyıldır Batı'da şiddet kullanma oranının düştüğü görülmektedir. Gelişmiş ülkelere baktığımızda ise, özellikle Amerika'da cinayet oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Cinayet suçu, genç erkekler tarafından daha sık işlenmektedir. Olayların büyük bölümünde, suçlu ile kurban birbirini tanımaktadır. Ancak, cinayetin kime karşı gerçekleştirildiği, büyük ölçüde toplumların sosyo-kültürel yapıları tarafından belirlenmektedir. Kurbanın yaşını dikkate aldığımızda, Dünya Sağlık Örgütü'nün son verileri uyarınca (Bkz: Unicef 1994), Amerika'da gençlerin, diğer Batı ülkelerine göre yaklaşık 17 kat daha fazla öldürülmesi dikkat çekicidir. Hemen hemen tüm ülkelerde yaşlıların cinayet kurbanı olma riski düşüktür.

Evlilik ilişkisinde yaşanan çatışmalar da cinayet olayında üzerinde ağırlıklı olarak durulan konular arasındadır. Bu konuda erkeğin ve kadının toplumsal rolleri çerçevesinde açıklamalar geliştirilmektedir. Karı-koca cinayetlerinde kadının erkeği öldürdüğü durumlarda, kendini koruma amacı ile kadının mutsuzluğu, çaresizliği, erkeğin kadını öldürdüğü durumlarda ise, geleneksel cinsiyet rolleri doğrultusunda, sertlik, güçlülük ve otoritenin etkisi vurgulanmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde adam öldürme suçunun Türkiye'deki görünümü ele alınacaktır.

3.4. Adam Öldürme Suçunun Türkiye'deki Görünümü

Türkiye'de genel suçluluk içerisinde kişiye karşı suçların oranı görece olarak yüksektir. 1964-1990 döneminde, en yüksek suçluluk oranlarının mala karşı ve kişiye karşı suçlar kategorisinde toplandığı görülür.

Toplam suçluluk içerisinde kişiye karşı suçlardan adam öldürme de oransal olarak yüksek olmakla birlikte, genel nüfusa oranlandığında, 1970-1990 sayım yıllarında belirgin bir düşme de göze çarpmaktadır.

Tablo 3. Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında ¹ Adam Öldürme Suçunun Genel Nüfusa Oranı² (Binde)

YILLAR	TOPLAM SUÇ.SAY.	Adam Öldürme Suçundaki Hüküm Giyenler		
		TOPLAM	ERKEK	KADIN
1970	55695	0.173	0.338	0.005
1975	45247	0.087	0.165	0.004
1980	31518	0.091	0.174	0.004
1985	29443	0.063	0.121	0.004
1990	44826	0.046	0.087	0.003
1992	54400	0.038		

(Kaynak: D.İ.E. Adalet İstatistikleri 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1992 ve D.İ.E. Genel Nüfus Sayımı: 1970, 1975, 1980, 1985, 1990)

Tablo 3 incelendiğinde, genel nüfus içerisinde adam öldürme suçu işleyen kadın oranının aynı suçu işleyen erkek oranına göre oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Her iki cins açısından da cinayet oranlarının düştüğü görülmektedir. Ancak, adam öldürme suçunun farklı ülkelerdeki dağılımıyla karşılaştırıldığında, Türkiye’de tüm yıllarda oranın görece olarak yüksek olduğu söylenebilir. Örneğin, Avrupa ülkelerinde 1980 yılında oran, 100.000’de 0-6 arasında görülürken (Birleşmiş Milletler 1991), Türkiye’de 9’dur (Adalet İstatistikleri 1980). Genel olarak değerlendirildiğinde, gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde cinayet oranının yüksek olduğu görülmektedir.

¹ D.İ.E. tarafından cezaevine giren hükümlülerle ilgili olarak yayımlanan en son veriler 1992 yılına aittir. Çalışmamızın bu bölümünde 1970-1990 dönemi haricinde en son durumu yansıtmaması açısından 1992 yılı verileri de kullanılmıştır.

² 1992 yılında adam öldürme suçu nedeniyle cezaevine giren hükümlülerin nüfusa oranı, D.İ.E.’nin 1992 yıl ortası nüfus tahmini aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tablo 4. Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Genel Suçluluk İçerisinde Adam Öldürme Suçunun Seçilmiş Bazı Suç Türleriyle Karşılaştırması (%)

SUÇ TÜRÜ	YILLAR					
	1970	1975	1980	1985	1990	1992
Adam Öldürmek	9.1	7.7	12.8	10.9	5.7	4.1
Dövmek,Yaralamak	11.9	6.4	13.9	10.8	6.4	5.2
Irza geçmek,Sarkıntılık	2.9	2.2	4.5	5.9	4.2	2.5
Hırsızlık,Cebri Hırsızlık	11.1	9.9	15.2	20.8	13.5	10.5
Rüşvet,İrtikap,Sahtecilik	0.8	0.6	1.2	2.1	2.1	2.0
Dolandırıcılık	0.4	0.3	0.9	2.6	3.8	6.0
Uyuşturucu Suçları	2.8	2.9	3.3	3.5	2.4	0.8
Orman Suçları	22.8	15.9	4.1	5.2	2.1	2.4

(Kaynak: D.İ.E. Adalet İstatistikleri 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1992)

Tablo 4’te incelenen yıllarda tüm suçlar içerisinde adam öldürme suçunun en yüksek değeri 1980’de (%12.8), en düşük değeri ise, 1992’de (%4.1) aldığı görülmektedir. Bu yıllarda cinayet suçunun ortalama oranı % 8.4’tür. Dövme ve yaralama suçlarının da oranı, adam öldürme suçuna yakındır. Tablo incelendiğinde, mala karşı suçlar ile adam öldürme ve yaralama suçlarının tüm yıllarda işlenen suçlar arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Toplam suçluluk içerisinde, adam öldürmenin cinsiyete göre dağılımı ise, Tablo 5’te görülmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Toplam Suçluluk İçerisinde Adam Öldürme Suçu İşleyen Erkek ve Kadın Hükümlü Oranı (%)

YILLAR	TOP.SUÇSAYISI		TOP.ÖLD SUÇ OR.	
	E	K	E	K
1970	54753	942	9.1	7.8
1975	44649	598	7.7	11.7
1980	30987	531	12.8	15.2
1985	28663	780	10.8	13.6
1990	43860	966	5.7	8.7
1992	53171	1229	4.0	8.1

(Kaynak: D.İ.E. Adalet İstatistikleri 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1992)

Tablo 5’te görülebileceği gibi, toplam erkek ve kadın suçluluğu dikkate alındığında, kadınlarda adam öldürme suçu işleme oranı görece olarak yüksektir. Erkek suçluluğu içerisinde bu oran %4 ile %12 arasında değişirken, kadınlarda %7 ile %15 arasındadır. Her iki grupta da en yüksek oranın 1980 yılı açısından geçerli olduğu görülmektedir. 1980 yılından itibaren oranlar düşmektedir.

D.İ.E.’nin 1972 yılında kadın hükümlülerle yaptığı araştırmada da, kadın hükümlülerin %58.5’inin adam öldürme suçu işlediği görülmektedir. Bu suçu işleyenlerin %70,7’sinin okuryazar olmadığı, %66.7’sinin evli olduğu, %46’sının köyde, %27.6’sının ilçede, %21’inin ilde yaşadığı görülmektedir. Yaş gruplarına bakıldığında, %31.3’ünün 22-29, %30.2’sinin 30-39 yaş arasında olduğu görülür. Kadınların %21’i sarkıntılık nedeniyle, %17.9’u geçimsizlik nedeniyle suç işlediklerinin belirtmişlerdir. %44.1’i suçu ateşli silahla işlemiş, % 33.8’i ise, kesici,

delici ve ezici aletler kullanmıştır (D.İ.E. Kadın ve Çocuk Hükümlüler Anketi 1972).

Tablo 6'da toplam öldürme suçları içerisinde erkek ve kadın hükümlü oranları görülmektedir.

Tablo 6. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Toplam Adam Öldürme Suçları İçerisinde Erkek ve Kadın Hükümlü Oranı (%)

YILLAR	TOPLAM SAYI	ORAN	
		E	K
1970	5078	98.5	1.5
1975	3501	98.0	2.0
1980	4037	97.9	2.1
1985	3211	96.9	3.1
1990	2578	96.7	3.3
1992	2247	95.5	4.5

(Kaynak: D.İ.E. Adalet İstatistikleri 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1992)

Toplam öldürme suçlarını dikkate aldığımızda, erkek ve kadın oranı arasındaki büyük fark dikkat çekmektedir. incelenen tüm yıllarda, adam öldürme suçlarının büyük bölümü erkekler tarafından işlenmiştir. Bununla birlikte, 1970-1992 döneminde erkeklerin işlediği cinayet oranlarında düşme görülürken, kadınların işlediği cinayetlerde az da olsa, yükselme olduğu dikkat çekmektedir.

Türkiye’de 1970-1992 döneminde adam öldürme suçu işleyenlerin meslek dağılımı Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerin Mesleğe ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Meslek	YILLAR											
	1970		1975		1980		1985		1990		1992	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
1	0.3	-	0.5	-	0.1	-	0.8	0.9	0.8	-	1.3	-
2	0.3	-	0.9	-	0.8	-	0.8	0.9	1.2	-	2.1	2.0
3	3.2	1.4	2.4	2.9	1.9	-	10.	10.0	14.6	1.2	10.4	-
4	1.5	4.0	1.1	-	2.1	-	3.4	-	4.6	3.6	6.0	3.0
5	64.8	10.8	62.7	7.1	48.0	4.9	44	0.9	32.1	2.4	30.8	2.0
6	17.6	2.7	20.4	2.9	21.4	3.7	20.7	-	31.8	1.2	32.8	2.0
7	12.3	81.1	12.0	87.1	25.7	91.4	19.7	96.4	14.9	91.6	16.6	91.0
TOP.	5004	74	3431	70	3956	81	3105	106	2494	84	2147	100

(Kaynak: D.İ.E. Adalet İstatistikleri 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1992)

MESLEKLER

1. İlimi, teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili meslekler
2. Müteşebbis, direktör, üst kademe yöneticileri, idari personel
3. Ticaret ve satış personeli
4. Hizmet işlerinde çalışanlar
5. Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar
6. Tarımdışı üretim faaliyetlerinde çalışan ve ulaştırma makinaları kullananlar
7. Ev kadını, emekli, irat sahipleri, öğrenci, çalışamayanlar, mesleksizler

Türkiye’de 1970-1992 döneminde adam öldürme suçu işleyenlerin meslek dağılımı incelendiğinde, tüm yıllarda, özellikle erkek hükümlülerde yığılmanın “tarımcı, hayvancı” ve “tarımdışı üretim faaliyetleri” kategorilerinde olduğu görülmektedir. Kadınlarda ise, büyük

çoğunluk herhangi bir meslek sahibi değildir. Öte yandan, ticaret ve satış ile hizmet kategorilerinde yer alan erkek hükümlü oranlarında bir yükselme görülmektedir. (Tablo 5) Ülkemizde yapılan araştırmalarda da adam öldürme suçu işleyen erkeklerin çoğunun tarımcı olduğu (İçli 1987; Özgür ve Sunar 1982) kadınların ise, "ev kadını" kategorisinde toplandığı ortaya konulmuştur.

Tablo 8'de adam öldürme suçu işleyen hükümlülerin öğrenim durumu ve cinsiyete göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 8. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre 1970-1990 Döneminde ve 1992 Yılında Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerin Öğrenim Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Öğrenim Durumu	YILLAR											
	1970		1975		1980		1985		1990		1992	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Okuryaz. değil	20.6	59.5	15.6	42.8	9.1	23.4	7.2	24.6	6.4	22.6	5.7	21.0
Okuryaz.	50.4	27.0	49.6	42.8	53.0	45.7	38.0	39.7	12.0	21.4	7.5	10.0
İlkokul	27.6	12.2	33.2	14.4	33.6	27.2	48.8	33.0	70.7	53.6	74.2	61.0
Ortaokul	0.7	-	1.1	-	2.4	3.7	3.5	0.9	6.5	2.4	7.4	5.0
Orta,lise dengi	0.2	-	0.1	-	0.5	-	0.5	-	-	-	-	-
Lise	0.3	-	0.2	-	1.0	-	1.7	0.9	3.6	-	4.4	2.0
Üniversite	0.2	-	0.2	-	0.4	-	0.3	0.9	0.8	-	0.8	1.0
TOPLAM	5004	74	3431	70	3596	81	3105	106	2494	84	2147	100

(Kaynak: Adalet İstatistikleri 1970, 1975, 1980, 1985,1990,1992)

Tablo 8 incelendiğinde, genel nüfus içerisindeki eğilime paralel olarak incelenen dönemde, gerek erkek gerek kadın hükümlülerde okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olmayanların oranının

düşüğü görülmektedir. Yine aynı eğilim doğrultusunda, ilkokul mezunu hükümlü oranı yükselmiştir. Ortaokul ve lise mezunlarında az da olsa, bir artış görülmektedir. Bu tablo, ülkemizde yapılan araştırma sonuçlarıyla aynı doğrultudadır. Araştırma sonuçlarına göre, cinayet suçu işleyen erkek ve kadın hükümlülerin öğrenim düzeyi düşüktür. Bu suçu işleyenlerin çoğu ilkokul mezunudur (Özgür ve Sunar 1982; İçli 1987; Kaptanoğlu, Erkmen, Seber ve Tekin 1988).

Adam öldürme suçundan hüküm giyenlerin yaş ve cezaevine girmeden önceki daimi ikametgahlarına göre dağılımları incelendiğinde³ 1988-1992 döneminde, hükümlülerin yarıdan fazlasının 22-29 ile 30-39 yaş gruplarında toplandıkları ve cezaevine girmeden önceki daimi ikametgahlarının da çoğunlukla kent olduğu görülmektedir.

Tablo 9'da 1988-1992 döneminde adam öldürme suçu işleyen hükümlülerin yaş dağılımı görülmektedir.

Tablo 9. Türkiye'de 1988-1992 Döneminde Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerin Yaşa Göre Dağılımı (%)

YIL	YAŞ GRUPLARI									Toplam
	15	16-18	19-21	22-29	30-39	40-49	50-59	60-64	65+	
1988	0.5	4.5	8.5	30.3	31.4	14.4	7.6	1.7	1.0	3206
1990	0.6	4.5	8.6	30.3	31.1	15.2	6.8	1.9	1.0	2578
1992	0.8	5.0	9.6	30.3	29.5	15.3	6.6	1.5	1.4	2247

(Kaynak: D.İ.E. Adalet İstatistikleri 1988, 1990, 1992)

Tablo 9 incelendiğinde, her üç yılda da hükümlülerin 22-29 ve 30-39 yaş gruplarında toplandığı görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda da adam öldürme suçunun genç yaşlarda işlendiği sonucu ortaya konulmuştur. Bu suçun en sık işlendiği yaş grupları 15-24, 22-25 ve 25-34'tür (Özgür ve Sunar 1982; İçli 1987; Kaptanoğlu, Erkmen, Seber ve Tekin 1988).

³ Suç ve kabahat türlerine göre yaş ve daimi ikametgah değişkenlerine ilişkin veriler, D.İ.E. tarafından 1988 yılından itibaren yayımlanmaya başlamıştır.

Daimi ikametgah dağılımı incelendiğinde ise, 1988'de hükümlülerin %49'unun kentte, %51'inin köyde yaşadığı görülmektedir. 1990'da ise, cezaevine girmeden önce kentte yaşayan hükümlü oranının yükseldiği (%68.7), buna karşın köyde yaşayan hükümlü oranının düştüğü (%31.2) dikkat çekmektedir. Aynı eğilim, 1992'de de geçerlidir. Kentte yaşayanların oranı %69.9'a yükselmiş, köyde yaşayan hükümlü oranı ise, %30.1'e düşmüştür. Bu durum, cinsiyet açısından da aynı özellikleri göstermektedir.



4. ADAM ÖLDÜRME SUÇUNA İLİŞKİN TEORİK YAKLAŞIM VE DEĞERLENDİRMELER

4.1.Doğalcı Açıklamalardan Sosyal ve Kültürel Nitelikli

Değerlendirmelere Uzanan Süreçte Adam Öldürme Suçu

Gerek profesyoneller gerekse kamuoyu tarafından, şiddet içeren davranışta bulunan ya da cinayet suçu işlemiş bireyler için kullanılan “canavar” benzeri kavramlar, bu bireylerin ayrı bir tür gibi değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Adam öldürme suçunu açıklamada biyolojik teorilerin gelişmesine yol açan bu düşünce biçimi kapsamında, ilk doğalcı teorilerden biri 19. yüzyıl İtalyan kriminoloğu Lombroso tarafından geliştirilmiştir.

Genel suçluluğu, özellikle de şiddet ögesi içeren suçları konu edinen pozitif ekolün önde gelen temsilcilerinden Lombroso, 1911 yılında, dönemin ünlü katillerinden Villela'nın cesedi üzerinde incelemede bulunurken duygularını şöyle betimlemektedir:

Cesedini görünce, aniden, suçun bireyin doğasından gelen bir sorun olduğunu keşfettim; kişiliğinde, atalarından gelen vahşi güdüler taşıyan ve çoğaltan bir varlık. Bu, anatomik olarak, aşırı geniş çene, çıkık elmacık kemikleri ile geniş bir yay çizen kaşlarda kendini açık biçimde belli ediyordu. Ceset, yalnızca kurbanının canını almak değil, gövdesini parçalamak, kanını içmek arzusuyla dolu bir şeytan izlenimi uyandırıyor. (Bkz: Jones, Gallagher ve McFalls 1988: 387)

Açıkça görülebileceği gibi, Lombroso'ya göre suçlunun “vahşi” yapısı kalıtsaldır. Kişiliğiyle ilgili bilgiler de çıkık elmacık kemikleri, geniş çene gibi fiziksel özelliklerinden elde edilmektedir.

1800'lerin sonunda, İtalyan kriminologları Ferri ve Morselli'nin de Lombroso'yu izleyerek, bu tür kişiler için ayrı bir mizaç betimlemesi yaptıkları görülür. Söz konusu mizacı betimleyen tek şey, organizmadaki çöküntülerdir. Cinayet suçu işleyenler, yozlaşmış, güçsüz ve toplumsal rollerini oynayamayan kişilerdir. Cinayetin temel nedeni bireyseldir, kişinin ruh durumuyla ilgilidir. Bununla birlikte, Ferri ve Morselli'nin toplumsal çevre faktörlerini de vurguladıkları dikkat çeker. Söz konusu mizacın dışavurup, intiharın ya da cinayetin gerçekleşmesi, çevre koşullarına bağlıdır. Barışçıl çevrelerde görülen intihar, şiddetin hoşgörülebileceği çevrelerde cinayet halini alır (Durkheim 1986: 327).

Daha sonraları, 1960'larda, özellikle yüksek dereceli şiddeti açıklamak için, biyolojik kökenli teoriler çerçevesinde kromozom teorisi geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda, şiddet suçu işleyen bireylerin kromozomlarında anormallikler olduğu ileri sürülmektedir. Erkeklerde bir Y kromozomu fazlalığının (XYY) şiddet içeren davranışları arttırdığı ileri sürülmüştür. Pozitif ekol gibi kromozom teorisinde de, suçun kalıtsal olduğu savunulmaktadır. Her iki kuramsal yaklaşım da bilimsel olarak kanıtlanmamıştır. Günümüzde ise, kanıtlanmamış da olsa, bu tür biyolojik açıklamalara ilginin sürdüğü görülmektedir.

Şiddet içeren suçu açıklamada bireyi merkeze alan bir diğer kuramsal yaklaşım da psikolojik nitelik taşımaktadır. Vahşice suç işleyen bireylerin "hasta" olmaları gerektiği düşüncesi, psikolojik açıklamalarda formel olarak yer almıştır. Ancak, kişiliğin nasıl bozulduğu yeterince açıklığa kavuşturulamamıştır. Psikolojik teorinin, bu durumun izlerini özellikle sosyalizasyon süreci çerçevesinde açıklama çabaları ise, bireyden öte toplumsal süreçlere dikkat çekmektedir (Jones, Gallagher ve McFalls 1988: 389).

Özellikle şiddet ögesi içeren suçları konu edinen Freud'çu teoriye göre, bireyler kişiliklerinde kalıtsal olarak varolan cinsellik ve şiddet merkezli antisosyal yönelimlerinden dolayı doğuştan suçludur. Süperegounun içselleştirilmiş sosyal denetimi normal gelişim göstermezse, birey bu yönelim doğrultusunda suç işleyecektir.

Adam öldürme konusunda geliştirilen sosyal-yapısal ve kültürel kuramlar çerçevesinde ise, öncelikle Durkheim'ın görüşlerine değinmek faydalı olacaktır.

Durkheim'a göre, nüfusun yoğun olduğu bir toplumda, kentleşme oranı da yüksek olacaktır. Yoğun kentleşme ise, nüfusun gereksinimlerini karşılayabilmek için, daha fazla üretimi gerektirmektedir. Dolayısıyla, kentleşme, endüstriyel kapasite ve işbölümü arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu varsayılabilir. Eğer organik dayanışma durumunda bir toplumun normatif bileşenleri etkisini yitirirse, bireylerin arzuları düzensiz bir hale gelecek ve toplumun gereksinimleri karşılama kapasitesini aşacaktır. Bir ülkede endüstrileşme ve işbölümü arttıkça, anomi hali de artacaktır. Sonuçta, yüksek derecede anominin geçerli olduğu toplumlarda, sosyal dezorganizasyonun (suç oranlarının) da derecesi artacaktır (Krohn 1978: 655).

Durkheim, *İntihar* başlıklı çalışmasında ise, intiharın başka toplumsal olaylarla ilişkisini araştırırken, çeşitli suçlarla, özellikle de cinayetle ilişkisi üzerinde durmaktadır.

Durkheim (1986: 345)'a göre, adam öldürme, tutkularla birlikte giden bir şiddet eylemidir. Toplumun güçlü bir ortak bilinçle bütünleştiği yerlerde cinayete yol açan tutkular güçlenir. Aile bağlarının güçlü olduğu yerlerde, aileye yönelik hakaretler, öcü alınması gereken, cezası başkalarına bırakılamayacak kadar büyük günahlar olarak algılanır.

Durkheim, kan davası adetinin kaynağının da bu olduğunu belirtmektedir. Dinsel ve siyasal inancın yoğun olduğu yerlerde de aynı durum söz konusudur.

Bunun ötesinde, zayıf bireyleşme ya da diğer bir deyişle aşırı elcillik durumu da insanları cinayet işlemeye itici nitelik taşır. Birey, önemli değildir. Yeterli saygıyı görmez, dolayısıyla da çift yönlü bir etki söz konusu olur. Bir yandan bireylerin kişiliğine daha az saygı gösterilmesi şiddet suçlarını artırırken, öte yandan, bu tür davranışların suç olarak değerlendirilme olasılığı azalır (Durkheim 1986: 345).

Ayrıca, *Toplumsal İşbölümü* adlı eserinde Durkheim, toplumlar geliştikçe, bireye ilişkin kolektif duyguların da geliştiğini belirtir. Bu duygular, bireyi cinayet ve diğer şiddet eylemlerinden koruma çabalarında açıkça gözlenebilir. O halde, bireycilik, bireyin cinayetten uzak tutulma, korunma olasılığını yükseltir. Durkheim'ın bu konudaki görüşleri tartışmalı olmakla birlikte, bazı araştırmalarda sınıanmış, bireyciliğin görel olarak düşük cinayet oranını da beraberinde getirdiği ortaya konulmuştur (Smith ve Wong 1989: 270).

Ekonomik gelişmeyle birlikte ortaya çıkan kuralsızlık da adam öldürme konusunda yeni bir neden yaratmıştır. Durkheim, burada manevi istikrarsızlığı vurgular. Sonuç olarak, ona göre cinayet tek ve bölünmez bir kriminolojik öge değildir; Farklı birçok türü olduğu kesindir (Durkheim 1986: 347-348).

Durkheim (1986: 329)'a göre, cinsiyet ile adam öldürme ilişkisi tümüyle toplumsal nitelik taşır. Yalnızca kadının tekelinde bulunan cinayet türlerini -çocuk öldürme, düşükler ve zehirlleme gibi- vurgulayarak kadının olanak bulduğu ölçüde, erkek kadar ya da ondan daha sık cinayet işlediğini belirtmektedir. Yalnızca, toplumsal yaşama daha az katıldığı için, fırsatları daha azdır.

Durkheim, bu konuda istatistikleri örnek göstermektedir. Kadının işlediği farklı öldürme suçları incelendiğinde, genel öldürmeler içindeki oranının hiç de az olmadığı görülür. Ayrıca, çocuk öldürme, düşük, aile içi cinayet gibi kadına özgü cinayetler, nitelikleri gereği ortaya çıkarılmaları güç olduğundan, istatistiklere gerçek oranda yansımamaktadır. Durkheim'a göre kadınlara yargılama aşamasında da hoşgörölü davranılmaktadır. Tüm bu noktalar da dikkate alınırsa, iki cins arasında cinayet açısından önemli bir farkın bulunmadığı kesinlikle söylenebilir (Durkheim 1986: 329).

Daha sonraki yıllarda, sosyal ve kültürel yaklaşımlar çerçevesinde nüfus içerisinde cinayet eğilimlerini ortaya çıkartan süreçler ya da sosyal koşullar üzerinde yoğunlaştığı görülür. Ayrıca, Merton'ın 1938 yılında geliştirdiği anomi teorisi ile Shaw ve McKay'ın 1942 yılında geliştirdikleri formel ve formel olmayan sosyal kontrolü zayıflatan sosyal süreçler ya da koşullar üzerinde yoğunlaşan sosyal dezorganizasyon yaklaşımları, özellikle adam öldürme suçuna yoğunlaşmamakla birlikte, vurguladıkları "güdü" ve "kontrol" boyutları ile bu suçla ilgili araştırmalarda sıkça kullanılmıştır.

Adam öldürmeye ilişkin genel açıklamalardan biri, Wertham'a aittir. Wertham'a göre, insanları öldürmeye yönlendiren temel unsurlar, yaptıkları diğer yanlışlara yönlendiren unsurlardan çok farklı değildir. Öldürme olayında, hırs, kıskançlık, korku, hayalkırıklığı, rekabet gibi çeşitli "olumsuz" duygular rol oynar. Wertham'a göre, bu duyguları, içinde yaşanan toplumun belirli bir dönemdeki adet ve geleneklerinin oluşturduğu ortam belirlemektedir. Dolayısıyla, Wertham'ın geliştirdiği açıklamada bireysel olduğu kadar, toplumsal unsurların da vurgulandığı dikkat çekmektedir. Ona göre, önemli olan bireyin "neden" öldürdüğü değil, öldürme eylemini kendince nasıl meşrulaştırdığıdır. Bu noktada, herhangi bir nedenden ötürü verilen tepki bireysel, suçun meşrulaştırılması ise, toplumsal nitelik taşımaktadır. Wertham'a göre,

öldürme olayında bireysel olan ile toplumsal olanın buluştuğu nokta budur. Öldürme olayında her zaman iki kişi ve bir toplumsal çevre vardır (Ellis ve Gullo 1971: 76-77).

Adam öldürme konusunda ilgi çekici bir değerlendirme de Wilson (1986)'a aittir. Cinayet olaylarını tarihsel açıdan inceleyen Wilson, cinayet türlerinin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini ileri sürmektedir. Fransız ve İtalyanlar'da tutku cinayetleri, Almanlar'da sadistik cinayetler, İngilizler'de çoğunlukla eşe ve sevgiliye yönelik dikkatlice planlanmış cinayetler, Amerikalılar'da sıradan, planlanmamış, ani cinayetler sıkça görülmektedir.

İngiltere'de ve Amerika'da 1940'ların ve 1950'lerin cinayetlerinin, kazanç elde etmek için ya da cinsellikle ilgili olarak işlendiği görülmektedir. 1960'lı yıllara doğru ise, yeni bir olgu ortaya çıkmıştır: 'amaçsız cinayetler'. Wilson (1986:12-13) bu tür olayların büyük bölümünde, suçlunun zeka düzeyinin ortalamanın üzerinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür katiller arasında 'entellektüel' olduğunu söyleyenlere ve gerçekleştirdikleri eylemi, entellektüel bir çerçeveye oturtarak açıklamaya çalışanlara rastlanmıştır. Bu kişilerin ortaklaşa ifade ettikleri cinayet amacı "tanınmak, ünlü olmak, toplumun dikkatini çekmek"tir.

Wilson (1986:13)'a göre, toplum içerisinde her birey, tekliğini hissetmek istemektedir. Oysa, günümüz toplumlarında böyle bir olasılık söz konusu değildir; Bu tür bir duruma yalnızca ilkel toplumlar da rastlamak mümkün olabilir. Endüstriyel yapının içerdiği olumsuzluklardan, politik terörizme değin, bir çok fenomende, bu olgu kendini gösterir: *birisi* olma isteği. Wilson'a göre, tüm cinayetlerin gerisinde, bu temel gereksinim vardır.

Adam öldürmeye ilişkin bir diğer genel değerlendirme, Gillin'e aittir. Gillin, Wisconsin'de yaptığı bir araştırmada elde ettiği sonuçlar doğrultusunda, statü kaybını, ekonomik güvencesizliği, kültür çatışmasını, evlilik çatışmalarını ve sosyal yetersizliği cinayette önemli faktörler olarak vurgulamaktadır. Gillin'in ortaya koyduğu bu faktörlerin cinayet suçuyla ilişkili olduğu açıktır, ancak bu suçu ortaya çıkaran nedenleri yansıtmadığı vurgulanmalıdır (Ellis ve Gullo 1971: 79).

Adam öldürme ve intihar çerçevesinde saldırganlığın sosyolojik ve psikolojik yönlerini inceleyen Henry ve Short (1967)'un bu konuda geliştirdikleri temel varsayım, bireye yönelik dış baskı ve kısıtlamalar zayıfladıkça, hayalkırıklığından kaynaklanan saldırganlığı, bireyin kendisine yönelteceğidir. Dış baskı ve kısıtlamalar güçlendikçe, birey hayalkırıklığından kaynaklanan öfkeyi, bir başkasına yöneltecektir. Henry ve Short, hayalkırıklığını aynı referans çerçevesi içerisindeki görece statü kaybı olarak tanımlamaktadır.

Bu doğrultuda, 1900-1950 döneminde suç istatistiklerini inceleyerek gerçekleştirdikleri araştırmalarında ortaya koydukları ilk alt varsayım, statü ile cinayetin negatif yönde ilişkili olacağıdır. Bu varsayımın, ırk ile bölge temelinde test edildiğinde, doğrulandığı görülmektedir. Düşük statülü zencilerde cinayet oranı, yüksek statülü beyazlardaki cinayet oranından yaklaşık on kat daha fazladır. Cinsiyet ile yaş temelinde test edildiğinde aynı varsayımın doğrulanmadığı görülmektedir. Henry ve Short'a göre bunun temel nedeni, erkeklerin genelde kadınlardan daha yüksek oranda suç işlemeleridir. Ayrıca, saldırganlığın ifadesine ilişkin kültürel tanımlamalar da keskin bir farklılık göstermektedir (Henry ve Short 1967: 267).

Henry ve Short'un genel varsayımlarına bağlı ikinci alt varsayımları cinayet ile yoğun etkileşimin geçerli olduğu sosyal ilişkiler sürdürme arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğudur. Örneğin, bu

varsayım doğrultusunda evlilerde cinayet oranı bekarlara ya da dullara oranla daha yüksek olacaktır. Durkheim'ın incelediği veriler de bu varsayımı doğrulamaktadır: Aile yaşantısının intihar olasılığını azaltan , cinayet olasılığını ise yükselten bir etki taşıdığı dikkat çekmektedir. Henry ve Short, ellerindeki verilerin bu hipotezi test etmek açısından yeterli olmadığını vurgulamaktadır (Henry ve Short 1967: 268).

Durkheim'ın geliştirdiği bir diğer önerme ise, güçlü akrabalık ilişkileriyle intiharın negatif, cinayetin ise pozitif ilişki içinde olduğudur. Açıklamalarını bu varsayım doğrultusunda geliştiren Henry ve Short, cinayet oranlarının kentsel kesime göre, kırsal kesimde görece olarak yüksek olmasının bu önermeyi desteklediğini vurgulamaktadır. Ancak, yine aynı önerme doğrultusunda, kentleşmenin yoğun olduğu bölgelerde, cinayet oranlarının düşük olması beklenirdi. Oysa, A.B.D.'ye ilişkin veriler incelendiğinde, büyük kentlerde cinayet oranının görece olarak yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Henry ve Short'a göre, kentsel bölgelerde örgütlü suçların yaygın oluşu bu durumu bir ölçüye kadar açıklayabilir. Cinayet çete savaşlarında onaylanan bir eylemdir.

Henry ve Short (1967: 269), sonuç olarak, inceledikleri veriler doğrultusunda, iki varsayımlarının da bir ölçüye kadar doğrulandığını belirtmektedirler: Cinayet statüyle negatif yönde, güçlü akrabalık ilişkileriyle ise pozitif yönde ilişkilidir. Düşük statülü bireyler, içinde bulundukları koşullar gereği, diğerlerinin beklenti ve taleplerine uymak zorundadır. Henry ve Short, böylesi bir baskıyı "dıştan gelen dikey baskı" olarak isimlendirmektedir. Dıştan gelen dikey baskı, statü sistemindeki diğer birey ya da grupların, birey üzerinde uyguladığı baskıdır; kişinin statüsü yükseldikçe bu baskı azalır. Adam öldürme eylemi, dıştan gelen dikey baskının gücüyle pozitif bir ilişki içerisindedir.

Bireye dıştan uygulanan bir başka baskı da akrabalık ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkar. Akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğu sistemlerde bireyler, bu tür ilişkileri korumak ve sürdürmek için, diğerlerinin isteklerine ve beklentilerine uymak zorundadırlar. Henry ve Short (1967: 269-270) bu tür baskıyı “dıştan gelen yatay baskı” olarak isimlendirmektedirler. Dıştan gelen yatay baskının gücü, akrabalık ilişkilerinin güçlülüğüyle doğru orantılı olarak artar. Dolayısıyla, adam öldürme eylemi, dikey baskının olduğu kadar, yatay baskının gücüyle de pozitif bir ilişki içerisindedir.

Seylan’da adam öldürme olayını sosyolojik açıdan inceleyen Wood, araştırmasında, amacının sosyal değişimin yoğun biçimde gözleendiği bir toplumda sapma olgusunu incelemek olduğunu belirtmektedir. Wood’un araştırmasında iki temel varsayım bulunmaktadır: Birinci varsayımın Henry ve Short’un varsayımıyla aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Wood’a göre, cinayet, kazanılmış bir statü sisteminin düşük pozisyonlarında bulunan, özellikle de dıştan gelen baskıları sübjektif bir biçimde yaşayan bireyler tarafından yüksek oranda işlenmektedir. Görülebileceği gibi, Wood’un bu varsayımı, Henry ve Short’unkiyle aynı doğrultuda olmakla birlikte, önemli bir farklılık göstermektedir. Wood’un varsayımında kazanılmış bir statü sisteminde yaşanan sübjektif dış baskılar söz konusudur. Oysa, Henry ve Short, atfedilmiş bir statü sisteminde yaşanan objektif dış baskılardan söz etmektedir. Wood, söz ettiği dış baskıları başarılı olma isteğine karşın, statü yoksunluğu, içinde bulunulan pozisyonla bağlantılı olarak hissedilen güvensizlik ve kültürel açıdan gayri meşru olarak belirlenen pozisyonlar biçiminde tanımlamaktadır (Wood 1961: 744-745).

Wood’un belirlediği ikinci varsayım ise, cinayetin yabancılaşmış, demoralize olmuş, düşmanca tepkiler gösteren bireyler tarafından daha sık işlendiğidir. Dolayısıyla, Wood’un varsayımıştırdığı, kültürel normların yeterince içselleştirilememesinden dolayı fiziksel saldırganlığın

meşrulaştırılmasıdır. Bu anlamda dıştan gelen objektif bir baskı söz konusu değildir. Wood'un araştırma sonuçları ele alındığında ise, Seylan'da cinayetlerin arazi anlaşmazlıkları ile uygun çalışma koşullarının bulunmayışı gibi unsurları içine alan tepkilerle işlendiği görülmektedir. Bu tepkiler ise, statü sıralamasında en başta yer alan kasta karşı geliştirilen göreceli statü yoksunluğu duygularından kaynaklanmaktadır (Wood 1961: 749--750).

Durkheim'ın çalışması doğrultusunda, 1953-1960 döneminde farklı ülkelerdeki cinayet oranlarını inceleyen Quinney (1965), kentleşmenin ve endüstrileşmenin intihar ve cinayet oranlarıyla ilişkilendirilebileceğini vurgulamaktadır. Quinney, oranlar incelendiğinde, kentleşmenin ve endüstrileşmenin yoğun olduğu ülkelerde intihar oranının yüksek, cinayet oranının ise düşük olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, yine aynı doğrultuda, endüstrileşmemiş ülkelerde, intihar oranının düşük, cinayet oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Quinney'e göre, yüksek cinayet oranları endüstrileşmemiş, nüfusunun büyük bölümü kırsal kesimde yaşayan ülkelere ilişkin bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bu ülkelerde görülen düşük öğrenim düzeyi, incelikli düşünce ve davranışların yokluğu, heterojen değerlerin olmayışı, sorunlara kesin ve hızlı çözümler bulma zorunluluğu doğurmaktadır. Dolayısıyla, cinayet kişiler arası sorunların çözümünde en uygun yol olarak değerlendirilebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, cinayetle ilgili olarak gerçekleştirilen araştırma sonuçları bu varsayımı desteklemektedir. Quinney'e göre, yine bu varsayım doğrultusunda geliştirilebilecek bir yorum da, saldırganlık ve şiddetin hakim olduğu bir altkültür içerisinde cinayetin bir tepki biçimi olarak öğrenildiğidir.

1800'lerden, 1940'lı yılların sonuna varan bir dönem çerçevesinde, istatistiksel verilere dayanarak geliştirdiği açıklamalar doğrultusunda Verkko (1967) cana karşı işlenen suçlarda kurbanın cinsiyeti açısından bazı düzenliliklerin bulunduğunu ileri sürmektedir.

Verkko, saptadığı bu düzenlilikleri bir kural olarak ortaya koymuştur: “Herhangi bir ülkede cana yönelik suç mağdurlarının cinsiyete göre dağılımları, bu tür suçların işlenme sıklığına bağlıdır.” Verkko, ortaya koyduğu bu temel kuralı, statik ve dinamik olmak üzere iki temel yasa çerçevesinde açıklığa kavuşturmuştur.

Statik yasa, cana karşı suç oranının yüksek olduğu ülkelerde cinayet mağduru kadın oranının düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı doğrultuda, cana karşı suç oranının düşük olduğu ülkelerde cinayet mağduru kadın oranı yüksektir. Dinamik yasa ise, şöyledir: Bir ülkede cana karşı suçlar artıyorsa, bu artış temelde erkek mağdurların sayısını etkiler. Bir ülkede cana karşı suçlar azalıyorsa, bu azalma temelde öldürülen erkek sayısını etkiler (Verkko 1967: 38-39).

Verkko, suç istatistiklerinde, cinayet mağdurlarının cinsiyet dağılımından öte, cana karşı suç işlediği savıyla tutuklanan ve hüküm giyenlerin cinsiyet dağılımına ilişkin olarak da oldukça bol veri bulunduğunu vurgulayarak, incelemesini sürdürmektedir. Statik ve dinamik yasaları bu çerçevede daha da detaylandırır. Bu doğrultuda statik yasa şöyledir: Cana karşı suçun sayıca çok olduğu ülkelerde, kadının bu suça katılım oranı düşüktür. Cana karşı suçun sayıca az olduğu ülkelerde, kadının bu suça katılım oranı yüksektir. Dinamik yasa ise şöyledir: Bir ülkede cana karşı suçlar artıyorsa, bu artış temelde erkek suçlu sayısını etkiler. Bir ülkede cana karşı suçlar azalıyorsa, bu azalma temelde erkek suçlu sayısını etkiler. Sonuç olarak Verkko'ya göre, sayılara bakıldığında, cana yönelik suç işleyen erkek suçlu sayısının azalmasına ya da artmasına karşın, kadın oranının sabit kaldığı ortaya çıkmaktadır. Ona göre, bu durumun temel nedeni kadın ile erkeğin sahip olduğu farklı biyolojik niteliklerde aranmalıdır (Verkko 1967: 44)

Adam öldürme olayı çerçevesinde önemle üzerinde durulması gereken bir çalışma da Bohannan'a aittir. Afrika'da yaşayan bazı kabilelerde cinayet örüntülerini inceleyen Bohannan, konuyu sosyo-kültürel çerçevede değerlendirmiştir.

Bohannan (1967: 215)'a göre, cinayet suçu çerçevesinde karşılaştırmalı bir çalışma yapılırken, üzerinde durulması gereken en önemli nokta, tüm diğer kültürel özellikler gibi, cinayetin de toplumsal ve kültürel açıdan incelenmesi gerektiğidir. Bir cinayeti, içinde yer aldığı sosyal bağlamdan çıkararak incelemek taşıdığı anlamın ve önemin kavranmasını olanaksızlaştıracaktır. Bohannan'a göre, toplumda cinayetin bir anlamı vardır. Meşru sayılan öldürmeleri bir kenara koyarsak, en azından toplumun bazı üyelerinin, yalnızca öldürerek çözümleyebildikleri bir dizi durum söz konusudur. Bu durumların tekrarlanması da, bize o toplumsal organizasyonda varolan zayıf noktaları ya da gerilim noktalarını gösterir.

Cinayet toplumda bir anlam taşıdığı gibi, aynı zamanda bir sosyal ilişkiyi de yansıtmaktadır. Öldüren ile öldürülen arasındaki ilişki, düzenlilikleri ve örüntüleriyle birlikte, içinde yer aldığı toplumsal çerçevede anlaşılmalıdır. Bu doğrultuda Bohannan (1967: 237), cinayetin rahatlıkla "rol" açısından da incelenebileceğini vurgular. Burada sorulması gereken, toplumda hangi rollerin cinayete zemin hazırlayıcı nitelikte (homicidogenic) olduğudur.

Suçlu-mağdur ilişkisi de cinayetin kültürel bağlamda anlaşılması gereken bir diğer yönüdür. Bohannan burada cinayet mağdurunun, öldürenin akrabası olduğu durumları örnek vermektedir. İncelediği Afrika kabilelerinden biri olan Tiv'ler çoğunlukla baba tarafından akrabalarını öldürmektedirler; Gisu'lar, çoğunlukla ana-baba ya da eşlerini öldürmektedirler; Philadelphia'lı zenciler, çoğunlukla eşlerini öldürmektedirler; Danimarka'lılar çoğunlukla çocuklarını öldürmektedirler

(Bohannan 1967: 223-26). Dolayısıyla, suçlu-mağdur ilişkisi gibi cinayet olayıyla ilgili tüm olgular kültürel bağlamda açıklanmalıdır. Kùltürlerarası sağlıklı bir karşılaştırma, ancak bu biçimde söz konusu olabilir. Önemli olan çatışmaların nerede odaklandığını belirleyebilmektir.

Bohannan (1967: 229-30)'ın dikkat çektiğı bir diğer önemli nokta da "cinayete yol açan neden"e ilişkindir. Ona göre, "neden" ifadesiyle ne kastedildiğı açıklığa kavuşturulmalıdır. Örneğın "aile içi kavga" cinayetin gerçekleştiğı koşullara ilişkin bilgi verebilir, ancak cinayeti işlemeye yol açan neden hakkında bilgi vermez. "Kıskançlık" da tam olarak cinayete yol açan nedeni ifade etmez; yalnızca duruma ilişkin bir değerlendirmeyi yansıtır. Bohannan'a göre, bu durum da tümüyle kültürel değerlerle ilişkilidir. Örneğın, Gisu'larda bir erkeğın kabilesi, ona yalnızca belli nedenlerle işlediğı cinayetler çerçevesinde anlayış gösterecektir. Burada, neden aslında diğer kabile üyelerinin cinayeti işleyenin niyetine ilişkin değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Bu anlamda söz konusu değerlendirmeler, sosyal eylemi etkileyen sosyal olgulardır.

Bohannan'ın bu değerlendirmeleri doğrultusunda cinayet suçu açısından ÷lkeler arasında bir fark bulunduğunu ya da cinayet nedeni açısından bir fark olduğunu söylemek ilginç olacaktır, ancak açıklayıcı nitelik taşımayacaktır. Ona göre, bu farkın açıklanması gerekir. Açıklama da cinayetin gerçekleştiğı sosyal yapının içerdigi kurumların, ilişkilerin ve kültürel değerlerin tanımlanmasıyla mümkündür.

Adam öldürme suçu çerçevesinde en iyi tanınan araştırmacılardan biri de Wolfgang'dır. Özellikle 1948 ile 1952 yılları arasında Philadelphia'da polis istatistiklerinden derlediğı bilgiler çerçevesinde gerçekleştirdiğı analiz, konuyla ilgili klasik bir inceleme olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Ferracuti'yle şiddet altkùltürüne ilişkin olarak geliştirdikleri kuram da, genel suç teorileri arasında önemli bir yere sahiptir.

Wolfgang adam öldürme suçunun yaş ve cinsiyetle yakından ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Evrensel olarak, cinayet gibi kişiye karşı işlenen suçların büyük bir bölümü 20'li yaşlarda ve 30'lu yaşların başında bulunan erkekler tarafından işlenmektedir. Sosyal sınıf açısından değerlendirildiğinde ise, neredeyse yasalaşmış bir görüşün geçerli olduğu görülmektedir: Üst sosyal sınıflarda intihar, alt sosyal sınıflarda cinayet daha sık görülür. Philadelphia araştırmasında ise, beş yıl boyunca işlenen cinayetlerin büyük bölümünün mavi yakalı, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip, niteliksiz işçiler tarafından işlendiği ortaya konulmuştur. Wolfgang (1967 a: 4-7), adam öldürmenin, orta ve üst sınıf üyesi bireyler tarafından işlendiğinde, daha planlı, daha rasyonel (ya da rasyonelleştirilmiş) bir davranış olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Ona göre, burada bir çelişki de söz konusudur. Orta ya da üst sınıf üyesi birey cinayet işlediğinde, hem içinde bulunduğu sınıfın değerler sistemiyle çelişmekte hem de yine bu değerler doğrultusunda davranışını haklı kılmak istemektedir. Hem sistemin içinde kalıp hem de onunla çelişmek, kuşkusuz bireyi oldukça gerilimli bir konuma sürüklemektedir. Ayrıca, Wolfgang'e göre, cezanın ağırlığı orta sınıf üyesi bireyi, bu suçu işlemekten bir ölçüye kadar alıkoymaktadır.

Wolfgang, bu konuda kendi tezlerini şöyle belirtmektedir: Şiddet kullanımını desteklemeyen bir kültürel değerler sistemi çerçevesinde, birey şiddet kullanmaktan, içinde bulunduğu değerler sistemine karşı gelmek amacıyla değil, ona uymak amacıyla kaçınır. Bu tür bir değerler sisteminin olmayışı, şiddet kullanımına ilişkin bir tarafsızlık durumu yaratmaz. Bunun yerine, şiddet kullanımını hoşgören, bekleyen ya da gerekli gören bir değer sistemi ortaya çıkar. Bu noktadan hareketle, Wolfgang, altkültür kavramına girer. Böyle bir altkültürel ortam içerisinde fiziksel saldırganlık kolaylıkla şiddet içeren suçlara yol açabilir. Birey, bu tür bir altkültürel ortam içerisinde şiddet kullanmaya daha yatkındır, çünkü içinde bulunduğu değerler sistemine uyma isteği taşımaktadır.

Şiddet içeren davranışlarının engellenmesi, hayalkırıklığı, ego parçalanması hatta suçluluk duygusu ortaya çıkarabilir. Tutuklanma riski ya da ceza tehditi gibi uzak ve soyut nosyonlar, toplumsal açıdan onaylanmış şiddete yönelen kişiler açısından hemen hemen hiç gözönünde bulundurulmaz (Wolfgang 1967 a: 7).

Wolfgang, ırk ile cinayet arasındaki ilişkiyi temelde azınlık kavramı doğrultusunda ele alır. Suç, bu bağlamda, ırksal olarak heterojen bir toplumda, yöneten çoğunluğun ezdiği, yönetilen azınlığın içinde bulunduğu düşük konumdan kaynaklanır. Azınlık üyelerinin büyük bir bölümü sosyal ve ekonomik açıdan alt statüde yer alırlar. Egemen kültürün belirlediği hedeflere, kurumsallaşmış araçlarla ulaşamayan azınlık üyelerinin suça yönelme olasılıkları, toplumun diğer üyelerine oranla daha yüksektir. Wolfgang, genetik olarak belirli bir ırkın suç işlemeye daha fazla eğilimli olduğu gibi bir hipotezin söz konusu olamayacağını, durumun tümüyle sosyal koşullardan kaynaklandığını vurgular (Wolfgang 1967 a: 8-9).

Cinayet nedenleri üzerinde de duran Wolfgang, nedenlerin aslında büyük ölçüde farklılık göstermediğini vurgular. Ancak, Afrika'lı kabilelerden, Batı ülkelerine uzanan çizgide, tahmin edilebileceği gibi, söz konusu nedenlerin dağılımı farklılık göstermektedir.

Wolfgang'e göre, resmi istatistikler incelendiğinde, adam öldürme suçuna yol açan faktörlerin, kıskançlık, aile içi kavgalar, bireysel çatışma gibi bazı genel terimlerle ifade edildiği görülür. Ancak, bu gibi ifadelerde, söz konusu suç açısından, kişisel etkileşimin dinamiğini ortaya çıkaran bir içerik bulunmamaktadır. Neden *bazı* kıskançlıklar, *bazı* kavgalar, cinayetle sonuçlanır? Neden Seylan'da arazi anlaşmazlıkları, Sicilya'da aile şerefiyle ilgili konular cinayete yol açar? İşte, Wolfgang'e göre, bu tür konular, şiddet kullanımının kültürel ya da altkültürel çeşitlemeleri incelenmeden yeterince açıklığa kavuşturulamaz. Açıklayıcı

çerçeveyi şiddet altkültürü sağlamaktadır (Wolfgang 1967 a: 10).

Cinayetin bir diğer evrensel niteliği de suçlu ile kurban arasında çoğu kez yakın, birincil ilişkinin söz konusu olmasıdır. Bir "yabancı"yı öldürme ender rastlanan bir durumdur. Yüzyüze, informel ilişkilerde diğer ilişkilere oranla daha yoğun bir duygusal yakınlık söz konusudur. Bu çerçevede, toplumun herhangi bir kesiminde bu tür duyguların daha yoğun/daha az olduğu yolunda bir çıkarsamada bulunmak yanlış olacaktır. Yakınlık ya da düşmanca duygular toplumda rastgele dağılmıştır. Bu noktada önemli olan, alt sınıf üyelerinin bir bölümünde genelde kültürel miras yoluyla edinilen bir "yaşam biçimi"nin söz konusu olmasıdır. Bu yaşam biçiminin özelliği, hoşnutsuzluk, öfke ve düşmanlık duygularının fiziksel güç kullanılarak ifade edilmesi yolunda geliştirilen ortak eğilimdir. Bu eğilim büyük ölçüde sosyalizasyon sürecinde kazanılmaktadır (Wolfgang 1967 a: 11).

Wolfgang ve Ferracuti (1967)'nin şiddet altkültürü üzerine geliştirdikleri sosyo-psikolojik kuramda, tüm insan davranışları gibi, adam öldürmenin de kültürel yapı ile yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Yasal normlardan en uç biçimde sapmanın görüldüğü bu eylem, değerler sistemini, normları ve bireyin içinde yaşadığı topluluğu yakından incelemeyi gerektirmektedir.

Wolfgang ve Ferracuti, bu kavramı, adam öldürme olayında bölgesel ve etnik farklılıkları açıklamak amacıyla kullanmışlardır. Belirli referans gruplarında şiddet yaygındır. Bu anlamda bireyin şiddet kullanma kapasitesini ortaya koyması çevresindekilerin takdirini toplar, hatta bu durum bir zorunluluk olarak kabul edilir. Bu grupların içinde yaşadıkları geniş toplum çerçevesinde ise, şiddet onaylanmaz.

Wolfgang ve Ferracuti (1967: 274), bireylerin altkültür topluluklarıyla bütünleşmesi sonucu, davranışlarının şiddet içermesi olasılığının arttığını belirtmektedir. Bu doğrultuda da silah taşıma gibi alışkanlıklar kazanılmaktadır. Bazı etkilere, şiddet içeren tepki göstermek altkültürel bir beklenti haline gelmektedir. Wolfgang ve Ferracuti, bu konuda altkültürel değerler doğrultusunda hareket etmenin önemini vurgulamaktadır.

Altkültür teorisi açıklayıcı olmaktan çok, betimleyici olması nedeniyle eleştirilmiştir. Bir farklılığı, "altkültürel" olarak nitelemek, açıklamadan çok betimleme olarak kabul edilmektedir.

Adam öldürme konusunda ilerleyen yıllarda geliştirilen yaklaşımlar, buraya kadar sıralamaya çalıştığımız klasik çalışmalardan önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Adam öldürme suçu çerçevesinde kullanılan kavramlarda, açıklama modellerinde ve değerlendirmelerde bu etkilerin izlerini görmek mümkündür.

4.2. Adam Öldürme Suçuna İlişkin Yeni Dönem Değerlendirmeler

Sosyal-yapısal faktörlerle, adam öldürme ilişkisini araştıran çalışmaların büyük bölümünde, ekonomik ve sosyal eşitsizlik, sosyal dezorganizasyon, sosyal çözülme, modernleşme, endüstrileşme gibi unsurların üzerinde önemle durulduğunu görüyoruz.

Son yıllarda Amerika'da, cinayet suçunun özellikle karmaşık yapıları toplumlarda sosyal belirleyicilerini ortaya koymak için bir dizi çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Gerek ulusal gerekse uluslararası nitelik taşıyan tüm bu araştırmalardan ortaya çıkan sonuç, sosyal eşitsizlik göstergelerinin cinayet oranlarıyla pozitif ilişkide olduğudur (Braithwaite ve Braithwaite 1980; Krohn 1976; Messner 1989; Blau ve

Blau 1982).

Bu araştırmaların birçoğunda, sosyal eşitsizlik, gelir eşitsizliğı olarak kavramlaştırılmaktadır. Ülkeler arası durum dikkate alındığında ise, bu konuda temkinli davranarak, yalnızca, doğru kavramlaştırıldığında ve ölçüldüğünde, ekonomik eşitsizliğin suç oranlarını açıklamada önemli bir faktör olabileceğini söylemek uygun olacaktır kanısındayız.

Ekonomik yoksunluk ölçütleri ile genel suçluluk arasındaki ilişkiyi ülkelerarası veri kullanarak araştıran Krohn (1976), bu yöndeki çalışmaların üç temel kategoride incelenebileceğini belirtmektedir. Bunlar, sosyal sınıf ile suç arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların, ekonomik dalgalanmaların suç üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların ve işsizliğin ve/veya eşitsizliğin suça etkisini inceleyen araştırmaların oluşturduğu kategorilerdir. Tüm bu kategoriler açısından da ileri sürülen ortak varsayım, ekonomik açıdan avantajsız durumda olanların, suça daha eğilimli olduklarıdır.

Sosyal sınıf ile suçluluk ilişkisi araştırıldığında, suçlularla yürütölen çalışmalar, ciddi, ağır suçlar açısından ters bir ilişkiyi desteklemekte ancak, daha basit suçlar açısından belirgin bir ilişkinin söz konusu olmadığı görölmektedir. Hatta tüm ölkö bazında suçlularla yapılan bazı araştırmalarda, hem ciddi hem de hafif suçlar açısından sosyal sınıf ile suçluluk arasında belirgin bir ilişki bulunmamıştır (Krohn 1976: 304).

Son dönemlere değin, bu konuda araştırma yapılmamasının başlıca nedenlerinden biri, eşitsizliğö ilişkin veri elde etme güçlüğüdür.

Krohn (1976), 24 ülke çerçevesinde gerçekleştirdiği incelemesinde, özellikle mala karşı suçların eşitsizliğin ve işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde sık görüleceği hipotezinden hareket etmiştir. Elde ettiği sonuçlar, ne eşitsizlik ne de işsizlik değişkenlerinin, suçla bu yönde bir ilişki içerisinde olmadığını göstermektedir. Araştırma sonucunda, doğrulanan tek hipotez, eşitsizlik ile adam öldürme arasında pozitif bir ilişki bulunduğudur.

Amerika çapında, ekonomik eşitsizlik ile adam öldürme arasındaki ilişkiyi inceleyen en önemli çalışmalardan biri, Blau ve Blau (1982)'ya aittir. Ayrıca, bu çalışmaları, Peter Blau'nun makrososyolojik teorisini suç olayına uyarlama konusunda önemli bir girişim olarak kabul edilmektedir. Blau makroyapısal teori çerçevesindeki görüşlerini ortaya koyduğu *Eşitsizlik ve Heterojenlik* başlıklı eserinde, teorisinin suçla ilişkilendirilebileceği yolunda, çok küçük ipuçları vermektedir.

Blau ve Blau (1982)'nin ilgilendiği temel sorun, suç işlemeye yol açan bireysel koşullardan öte, sosyal koşulları belirlemektir. Bu amaçla, Peter Blau'nun genel makrososyolojik teorisi uyarınca, eşitsizlik ve şiddet ilişkisi çerçevesinde belirledikleri hipotezleri test etmektedirler.

Blau, sosyal yapıyı, sosyal pozisyonları oluşturan nüfus bağlamında değerlendirir. Bu sosyal pozisyonlar, iki farklı parametre temelinde yapılır. Derecelendirme içermeyen parametreler (ırk, cinsiyet, din gibi), nüfusu kesin sınırlarla ayırırlar ama bir sıralama yaratmazlar. Derecelendirme içeren parametreler (gelir, prestij gibi) ise, bir sıralama içerirler. Bu iki parametre, iki temel sosyal farklılaşma biçimini belirler: heterojenlik ve eşitsizlik. Bu parametrelerin önemli bir özelliği grup içi tercihlerde sahip oldukları sosyal önemdir. Örneğin, Amerikan toplumunda ırk önemli bir parametre iken, göz rengi değildir (Messner 1986: 598).

Bu kavramların kişilerarası şiddeti açıklamada kullanılmasına ilişkin olarak Blau ve Schwartz'ın *Birbirini Kesen Çemberler* başlıklı eserleri dikkat çekicidir. Herhangi bir nominal parametrenin bir grup içerisinde gereğinden fazla ön plana çıkartılması, grup içi düşmanlık ve çatışma duygularının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, ortaya potansiyel bir şiddet kullanma eğilimi çıkmaktadır. Eşitsizlik de, çatışmanın önemli bir kaynağıdır. Eşitsizliği azaltmak için çaba gösterenlerle, eşitsizliği korumak için çaba gösterenler arasında temel bir farklılık vardır. Burada herkesin kendi kaynaklarını maksimize etme isteği söz konusudur (Messner 1986: 598).

Blau ve Blau (1982:119), analizlerini, heterojenlik, eşitsizlik kavramları ile sosyal farklılığa ilişkin iki ya da daha fazla boyutun, statüye ne yönde etkide bulunduğu (örneğin, ırkın eğitim düzeyi ve geliri ne yönde etkilediği) çerçevesinde temellendirmektedirler. Blau'nun teorisinde tüm bu kavramların "olumlu sosyal ilişkiler"e etkisi araştırılırken, Blau ve Blau'nun analizlerinde kişilerarası çatışmalara etkisi incelenmektedir.

Amerika'da metropolitan bölgelerde yaptıkları analiz sonucunda, yoksulluğun şiddet suçlarıyla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, Blau ve Blau'nun ilgilendiği temel nokta, yoksulluğun ekonomik eşitsizlikle ilişkili olup olmadığıdır. Elde ettikleri sonuçlar uyarınca, ekonomik eşitsizlik kontrol edildiğinde, yoksulluk ile şiddet suçları arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır. Adam öldürme suçlarının yüksek olduğu Amerika'nın güney bölgesinde ise, eşitsizliğin, ırksal farklılaşmanın ve düşük sosyo-ekonomik statünün, şiddet içeren suçları arttırdığı görülmektedir. Ancak, bu bölgede eşitsizlik kontrol edildiğinde bile, adam öldürme oranları görece olarak yüksektir (Blau ve Blau 1982: 121).

Blau ve Blau (1982)'nin elde ettiği sonuçlar uyarınca, gelir eşitsizliğinin cinayet suçuna yol açtığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle de siyah ve beyaz ırk arasındaki gelir eşitsizliği bu suç türü üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Bu, ırksal gelir eşitsizliğinden kaynaklanan düşmanlığın, şiddet içeren davranışlarla kendini göstermesidir. Ayrıca, bir sosyal dezorganizasyon göstergesi olarak değerlendirdikleri, boşanma ve ayrı yaşama durumunun şiddet içeren suçlar üzerinde pozitif etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Yakın kişisel ilişkilerin bozulması, ilişkilerde istikrarsızlığın, uyumsuzluğun ve çatışmanın göstergesidir.

Gelir eşitsizliği ile cinayet oranları arasında ortaya konulan pozitif ilişki "gelir eşitsizliğinin yoğun olduğu ülkelerde cinayet oranlarının da yüksek olacağı" yolunda bir görüş birliği oluşmasına yol açmıştır.

Messner (1989) ise, bu çerçevede gerçekleştirdiği bir araştırmasında ekonomik eşitsizliğin, üzerinde pek durulmayan bir yönü üzerinde yoğunlaşmaktadır: Toplumsal gruplar arasında uygulanan ekonomik ayrımcılık. Bu çerçevede Blau ve Blau gibi, Messner da makrososyolojik teoriye ağırlık vermektedir.

Messner (1989)'a göre, ekonomik ayrımcılık Amerika'daki cinayet oranlarına önemli etkilerde bulunmaktadır. Hatta ona göre, ayrımcılığın etkisi, gelir eşitsizliğinin etkisinden daha fazladır. Dolayısıyla temel sorun, gelir eşitsizliği çerçevesinde uygulanan ayrımcılığın cinayet oranlarına etki derecesini belirlemektir.

Ekonomik ayrımcılığı, ırk, din ve etnik köken gibi toplumsal nitelikler uyarınca, ekonomik kaynaklara ulaşmadaki eşitsizlik olarak değerlendiren Messner (1989: 601)'in iki hipotezi vardır. İlk hipotezi, cinayet oranlarıyla ekonomik ayrımcılığın pozitif ilişki içinde oldukları yönündedir. İkinci hipotezi ise, cinayet oranları üzerinde gelir eşitsizliğinden çok, ekonomik ayrımcılığın belirleyici olduğu yönündedir.

Dolayısıyla, analizinde kullandığı bağımsız değişkenlerden biri, ekonomik ayrımcılık, diğeryse gelir eşitsizliğidir.

1980 yılında, 52 ülke çerçevesinde yaptığı analizde elde ettiği sonuçlar, oldukça istikrarlı ve açıktır. Çeşitli sosyal gruplara uygulanan ayrımcılık, cinayet oranları üzerinde anlamlı ve pozitif etki yaratmaktadır. İncelenen ülkelere ilişkin, yaşam standartı, nüfus büyüklüğü, büyüme hızı ve yoğunluğu, yaş, cinsiyet yapısı ve politik yapı gibi temel kontrol değişkenlerini içerecek biçimde oluşturulan özgül değişken grupları analize dahil edildiğinde de, durum değişmemektedir. Ayrıca, elde edilen sonuçlara göre, ekonomik eşitsizliğin derecesinden öte, yaygınlığı ya da türünün daha belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır (Messner 1989: 607).

John ve Valerie Braithwaite (1980) ise, sosyal ve ekonomik eşitsizlik ile suç arasındaki ilişkiyi, geniş bir örneklem çerçevesinde, görelî olarak geniş bir zaman aralığı içerisinde ve uluslararası karşılaştırmayla incelemeyi amaçlamaktadırlar. Bu doğrultuda, 1955-1974 arasında 31 ülke incelemişlerdir. Ekonomik eşitsizlik değişkeniyle bağlantılı olarak, geliştirdikleri hipotez ise şöyledir: Gelir eşitliği, düşük cinayet oranlarıyla ilişki içerisindeyse, temel amacı gelir eşitliğini sağlamak olan sosyal demokrat partilerin parlamentoda çoğunluğu temsil ettiği ülkelerde cinayet oranlarının düşük olması beklenir. Bu doğrultuda, savaş sonrası güçlü sosyalist partilerin kurulduğu ve sektörler arası gelir eşitliğinin sağlandığı 19 ülke de ayrıca analize dahil edilmiştir.

Araştırma sonucunda, cinayet suçu ile eşitsizlik göstergeleri arasındaki korelasyonun güçlü olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal demokrat partilerin parlamentodaki gücü ile cinayet oranlarının düşüklüğü arasında da bir ilişki bulunmakla birlikte, eşitsizlikle ilgili korelasyon kadar güçlü değildir.

Braithwaite ve Braithwaite (1980: 52), elde ettikleri sonuçlara rağmen, bir ülkede eşitliğin sağlanmasıyla cinayet oranlarının düşeceği yolundaki varsayımın kuşkuyla karşılanması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu durum, eşitlik temelindeki göstergelerin güvenilirliğine ilişkin sorunlarla ilgilidir.

Gerçekte de Braithwaite ve Braithwaite'in bu kuşkuları, başka araştırmacılar tarafından da paylaşılmaktadır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, eşitsizliğin doğru kavramlaştırılması ve ölçülmesi bu konuda büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, bu konuda diğer bir zorluk, eşitsizliğin yüksek cinayet oranlarına yol açtığı hakkında genelleme yapma konusunda ortaya çıkmaktadır. İster gelir, ister ekonomik kaynaklara ulaşma ya da sosyal anlamda olsun, farklı sosyo-kültürel niteliklere sahip toplumlarda, eşitsizliğin ortak ölçütlerini belirlemek kolay değildir. Ayrıca, eşitsizlik ile cinayet ilişkisinin, ülkelerin özgül sosyal yapıları çerçevesinde incelenmesi gerektiği kanısındayız. Çünkü, eşitsizliğin algılanma ve yaşanma biçimi, kişilerarası ve gruplararası ilişkilere yansıma biçimi de kültürler ve toplumlar arasında önemli farklılıklar göstermektedir.

Örneğin, bu konuda yapılan araştırmaların tümünde endüstrileşmiş ya da endüstrileşmekte olan ülkeler ele alınmıştır. Oysa, endüstrileşmemiş, küçük, basit ve yüksek derecede eşitlikçi yapıya sahip topluluklarla ilgili araştırmalar, son derece yüksek cinayet oranları ortaya koymaktadır (Wood 1961; Bohannan 1967; Knauff 1987).

Bu doğrultuda, Rosenfeld ve Messner (1991), sosyal eşitsizlik göstergeleriyle, cinayet oranlarını küçük, basit ve endüstrileşmemiş toplulukların oluşturduğu bir örneklem çerçevesinde incelemektedir. Araştırmada, üç ayrı bağımsız değişken grubu kullanılmıştır. İlk grup, eşitsizlik ölçeği, ikinci grup sosyal dezorganizasyon ölçeği, üçüncü grup

ise, karmaşıklık (teknolojik, politik, hukuksal ve askeri anlamda) ölçeği uyarınca belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları, yapılan uluslararası çalışma sonuçlarının tersine, basit topluluklarda sosyal eşitsizlikle adam öldürme suçu arasında bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir. Sosyal dezorganizasyonunun standart göstergeleri ile cinayet suçu arasında ise, pozitif bir ilişki yoktur. Bu sonuç da, karmaşık toplumlar açısından elde edilen sonuçlarla aynı doğrultuda değildir. Ayrıca, gelişmeye ilişkin göstergeler de cinayetle pozitif değil, negatif ilişki içerisindedir (Rosenfeld ve Messner 1991: 63).

Elde edilen sonuçlar, Knaft (1987: 476)'un ileri sürdüğü teoriyi (kısmen) desteklemektedir. Knaft, ironik bir biçimde, basit topluluklarda, öldürücü şiddetin, o topluluğun eşitlikçi organizasyonundan kaynaklanabileceğini vurgulamaktadır. İncelediği basit toplumlar - Kung, Eskimo, Semai, Gebusi, Hadza- rekabetin söz konusu olmadığı, eşitlikçi bir yapı göze çarpar. Politik açıdan, erkekler arasında formel statü hiyerarşisi en aşağı düzeydedir. Eşitlikçilik ve komünal işbirliği son derece değerli olduğundan, uyum ve paylaşım söz konusudur. Çocuklar, cezalandırıcı ve otoriter bir tutumla yetiştirilmezler. Dolayısıyla kişilerarası saldırganlık çok seyrek görülür ve kesinlikle onaylanmaz, ancak gerçekleştiği zaman öldürücü nitelik taşır.

Bu tür topluluklarda şiddetin ani ve uç boyutlarda gerçekleştiği görülür. Ancak, birden ortaya çıkar ve aniden kaybolur. Şiddetin ya da cinayetin öcünün alınması çok enderdir; Ya meşru kabul edilir ya da yazgı olarak değerlendirilir. Knaft (1987: 477)'a göre, adam öldürme olayının yaygın biçimde görülme nedeni, bu topluluklarda çatışmaları çözümleyecek kurumlaşmış araçların ve etkin bir sosyal kontrolün bulunmamasıdır.

Rosenfeld ve Messner (1991: 64)'ın araştırmasında da bu teorinin bir yönü destek bulmaktadır. Çatışmaları çözümlemede etkin, kurumlaşmış mekanizmaların bulunmayışı, yüksek derecede öldürücü şiddete yol açmaktadır. Loftin'in elde ettiği sonuçlar uyarınca da basit toplumlarda kan davası ya da politik/ekonomik nitelik taşımayan kavga/savaşlar yaygın biçimde görülmektedir.

Bireyler ve gruplararası çatışmaları çözümleyecek ve barışı sağlayacak kurumlaşmış mekanizmalar, toplumda karmaşıklık düzeyi yükseldikçe ortaya çıkmaktadır.

Endüstriyel ve endüstriyel olmayan toplumlarda, sosyal eşitsizliğin adam öldürme oranları üzerindeki farklı etkilerini açıklamaya yönelik olasılıklardan biri de görelî yoksunluk kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır (Blau ve Blau 1982; Messner 1989). Bu yaklaşımların tümünde ortak bir nedensel mantık geçerlidir. Eşitsizlik, görelî yoksunluktan kaynaklanan bir durum olarak betimlenmekte, bunun da hoşnutsuzluk ve düşmanlık yarattığı ileri sürülmektedir. Ayrıca, bazı yaklaşımlarda görelî yoksunluk, bireyin toplumun diğer üyeleriyle karşılaştırıldığında, daha az ekonomik güce sahip olmasıdır (Sheley 1991: 152). Bireylerin yoksunluk içerisinde yaşamaları sonucunda, yaşam mücadelesinin de giderek zorlaşması, bu yoğun mücadelenin, psikolojik dışavurumlarla, bireyin davranışlarına öfke, hayalkırıklığı, kaygı ve yabancılaşma biçiminde yansması, fiziksel şiddet kullanımına yol açabilir (Williams ve Flewelling 1988: 423). Oysa, son çözümlemede, görelî yoksunluk "adillik" ve "eşitlik" kavramları çerçevesinde tanımlanmaktadır (Rosenfeld ve Messner 1991:65). Bu kavramlar da sosyo-kültürel bağlama göre önemli ölçüde farklılık gösterdiklerinden, basit toplumlarla, çağdaş toplumlar arasında yapılacak karşılaştırmalar açısından sorun yaratabilmektedirler. Diğer bir deyişle, eşitsizliğin ve bu yöndeki yapılanmanın, çağdaş toplumlarla, basit toplumlarda çok farklı anlamlar taşıyabileceği dikkate alınmalıdır.

İleride yapılacak araştırmalarda, adam öldürme suçunun kaynağının ortaya konulması açısından sosyal eşitsizlikten öte, sosyal karmaşıklık derecesinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Ayrıca, ekonomik eşitsizliğin daha çok demokratik ve nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ülkelerde yüksek cinayet oranlarına yol açtığı da gözönünde bulundurulmalıdır.

Öte yandan, modernleşme ve sosyo-ekonomik gelişme ile adam öldürme suçu ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda da, toplumların karmaşılaşma düzeyi arttıkça, kişilerarası şiddetin de artacağı biçiminde bir paralellik kurulamayacağı vurgulanmaktadır. Endüstrileşme sürecinin ilk döneminde mala karşı ve şiddet ögesi içeren suçlarda artış görülmesine karşın, uzun vadede, nüfusun modern kentlerde giderek yerleşik düzene geçmesi sonucunda, kişilerarası şiddetin azaldığı söylenebilir. Dolayısıyla modernleşme ve suç ilişkisi üzerinde duran araştırmacılar, bu konuda zaman ve sosyal çevre değişkenlerinin üzerinde durulması gerektiğine dikkat çekmektedirler.

Messner (1986)'ın dünyanın çeşitli bölgelerinden seçtiği gelişmiş ve gelişmekte olan 52 ülke çerçevesinde yaptığı analiz, gelişmenin ve modernleşmenin yapısal niteliklerle ilişkisi içerisinde suç oranlarına nasıl yansıdığına ilişkin bir teori geliştirme amacı taşımaktadır. Messner, daha önce söz ettiğimiz, ekonomik eşitsizlik ile cinayet oranları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmasında olduğu gibi, bu araştırmada da Peter Blau'nun makroyapısal teorisine dayanmaktadır. Bu doğrultuda, geliştirdiğı hipotezler, Blau'nun teoremlerine dayanmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Blau'nun teorisi, insan davranışını "heterojenlik" ve "eşitsizlik" çerçevesinde açıklama amacı taşımaktadır. Heterojenlik, farklı gruplardan kişilerin birleşme olasılığını yükselterek, gruplararası birleşme olasılığını da yükseltmiş olur. Buna karşın, eşitsizlik tam tersi bir etki yaratmaktadır. Eşitsizlik içerdığı statü

uzaklığı nedeniyle, birbirinden farklı bireyler arasında ilişki kurulma olasılığını azaltarak, gruplararası birleşmeye engel olur (Messner 1986: 28).

Messner, Blau'nun teorisine dayanarak, mala karşı suçları "gruplararası etkileşim", cana karşı suçları da "grup içi etkileşim" bağlamında ele almaktadır. Ona göre, adam öldürme, grup içi nitelik taşıyan bir suç türüdür. Amerika'da olduğu kadar, diğer ülkelerde yapılan araştırmalar da, öldüren ile öldürülenlerin çoğunlukla aynı cinsiyetten, aynı ırktan ve aynı yaşlarda olduğunu ortaya koymuştur. Yabancılar karşı cinayet, sık rastlanılan bir durum değildir. Messner, bu doğrultuda kurbanın bir arkadaş, yakın bir tanıdık ya da bir akraba olduğunu önemle vurgulamaktadır, çünkü bu durum suçlu ile kurbanın benzer sosyal niteliklere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. O halde, bu olayda söz konusu olan grup içi etkileşimdir (Messner 1986: 30).

Messner, bu doğrultuda, gruplararası ilişkilerin çoğalmasına yol açacak yapısal özelliklerin görüldüğü ülkelerde, grup içi nitelik taşıyan suçlardan (cana karşı) çok, gruplararası nitelik taşıyan suçların (mala karşı) artacağını varsaymaktadır. Bir ülkede gruplararası ilişkilerin çoğalması da gelir, meslek, eğitim alanındaki eşitsizliklerin azalması, mesleki ve etno-linguistik heterojenliğin artması, kentleşme oranının yükselmesi, ulaşım ve kitle iletişimindeki gelişmeler sonucunda gerçekleşir. Messner'in 52 ülke çerçevesinde alt hipotezlere ayırarak test ettiği bu genel hipotez doğrulanmaktadır. Çağdaş, gelişmiş ülkelerde gruplararası ilişkilerin yoğun olması, mala karşı suç oranlarının yükselmesiyle ilişkilidir. Bununla birlikte, söz konusu nitelik, adam öldürme suçuyla fazla ilişkili görünmemektedir (Messner 1986: 31-32).

Bu araştırmada, Blau'nun makroyapısal teorisi doğrultusunda, gelişmenin ve modernleşmenin etkilerinin, mala karşı ve cana karşı suçlar temelinde ayrıştırılarak, en azından mala karşı suç oranlarındaki

artışın açıklanabildiği görülmektedir.

Öte yandan, yapısal özelliklerle, suç oranları arasındaki ilişkileri yorumlayan alternatif teoriler olduğu, bunlar arasında da en dikkat çekici olanın sosyal kontrol teorisi olduğu görülmektedir. Kontrol teorisi, formel ve informal sosyal kontrolü azaltan sosyal koşullar ya da süreçler üzerinde durur. Shaw ve McKay'ın sosyal dezorganizasyon teorisinde, sosyal bağların zayıf olduğu toplumlarda, üyelerin kontrolü ve sosyalizasyonu yeterince sağlanamadığı, bunun da suç işleme olasılığını yükselttiği ileri sürülür. Toplumlar da ekonomik gelişme düzeyi yükseldikçe, sosyalizasyon sürecinde ailenin ve yaşlıların rolü azalmakta, sosyal kontrol zayıflamaktadır (Gartner 1990: 93; Williams ve Flewelling 1988: 423). Bu yaklaşımın içerdiği temel sorun da sosyal kontrolün zayıflamasının, gelişmiş ülkelerde adam öldürme suçlarının artmasına neden yol açmadığını açıklayamamasıdır.

Görelî olarak karmaşık yapıya sahip toplumlarda adam öldürme olayını konu edinen analizlerde, sosyal eşitsizliğin, gelişmenin ve modernleşmenin yanı sıra, sosyal dezorganizasyon göstergeleri de kullanılmıştır. Bu çerçevede boşanma düzeyinin (Gartner 1990), kentsel gelişmenin ve nüfus istikrarsızlığı ile aile sorunlarının (Gartner 1990; Gottlieb ve diğerleri 1990) cinayet oranları ile pozitif ilişkisinin olduğu ortaya konulmuştur.

Psiko-kültürel faktörleri vurgulayan sosyalizasyon ya da öğrenme teorisinde ise, erkeklerin yüksek dereceli saldırganlık içeren davranışlarına çocukluk döneminde maruz kaldıkları şiddetin yol açtığı vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımda çocuk yetiştirmede ceza ve disiplin anlayışı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üzerinde yoğunlaşılacak bir diğer nokta ise, uzak ya da otoriter baba-oğul ilişkisidir. Bu tür bir ilişkinin ileride erkeğin şiddet kullanma olasılığını yükselteceği, öte yandan yumuşak, anlayışlı ilişkiler çerçevesinde gelişen baba-oğul ilişkilerinin,

erkeklerde şiddet kullanımını azaltacağı savunulmaktadır. Burada, toplumdaki şiddet kullanımını, genel bir çerçevede, sosyal-yapısal faktörlerden çok psiko-kültürel yaklaşımın açıklayacağı ileri sürülmektedir (Knauff 1987: 473).

Konuyla ilgili araştırmalarda ayrıca, sosyal bütünleşmenin, sosyal çözülmenin ve şiddet altkültürünün cinayet olayı ile ilişkisi üzerinde de durulmuştur.

Gartner (1990: 95)'a göre, bir ülkede şiddetin önlenme olasılığı bireylerin sosyal kurumlarla, kurumların da birbirleriyle bütünleşmeleri sonucu artar. Japonya'da 1960'larda, suç oranlarının denetlenebilmesi, toplumsal bütünleşme çerçevesindeki başarısına bağlanır. Cinayete ilişkin araştırmalarda aile bağlarındaki zayıflamanın, bireyler arasındaki ilişkileri kopardığına, yoğun etnik/dilsel farklılıkların da kurumlar arası ilişkileri zayıflatığına dikkat çekilmektedir. Gartner'a göre, boşanma oranlarının yüksekliği ile etnik, dilsel farklılıklar, gerek kadın ve erkeklerin, gerek yetişkin ve çocukların öldürülme oranını yükseltecektir.

Ayrıca, Chicago Ekolünün erken dönemlerinde, Shaw ve McKay'in çalışmalarında da topluluklarda bütünleşme eksikliği sonucunda formel ve informal kontrolün zayıflayacağı ve bu durumun da suç oranını yükselteceği ileri sürülmüştür. Yapılan araştırmalarda da, bütünleşme, uyum ve bağlılığın görüldüğü toplumlarda şiddet kullanma oranının düşük olduğu ortaya konulmuştur (Williams ve Flewelling 1988: 423).

Öte yandan, şiddet kullanımına ilişkin olarak geliştirilen kardeşlik ve dayanışma temeline dayalı çıkar grubu teorisinde ise, bütünleşmenin şiddet içeren davranışta bulunma olasılığını yükselttiği ileri sürülmektedir. Bu teoriye göre, belirli bir bölgede birarada yaşayan ve ortak çıkarlara sahip bireyler -kan gütme gibi- yüksek dereceli çatışma içeren bir ortamın

organizasyonel temellerini oluşturmaktadır. Bu teorinin mantığı son derece basittir: Birbiriyle akraba olan bireyler patrilokal bir ortamda biraraya gelerek, bir çıkar grubu oluşturmaktadırlar. Bu yönde oluşan çıkar grupları arasında kan gütme, savaş ve sürtüşme olasılığı yükselmektedir. Burada, grup çıkarlarının ön planda tutulduğu kolektif bir gücün varlığı söz konusudur. Dolayısıyla, dayanışma ve bütünleşmenin şiddet içeren davranışlara yol açabileceği vurgulanmaktadır (Knauff 1987: 471).

İlk olarak Wolfgang ve Ferracuti tarafından geliştirilen altkültür teorisi ise, şiddetin, günlük yaşamı belirleyen normların bir gereği olarak değerlendirildiği altkültürel ortamı ifade etmektedir.

Örneğin, Williams ve Flewelling (1988: 423), toplumda yer alan bazı gruplar tarafından ya da belirli coğrafi bölgelerde yaşayanlar tarafından çatışmaları çözümlemede şiddet kullanımının doğal ya da olağan kabul edildiğini vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla, sosyal ilişkiler çerçevesinde, şiddet içeren kültürel yönelim ne derece belirginse, bireyler arası çelişkiler o denli yoğun olacak ve bu çelişkilerden bazılarının cinayete yol açma olasılığı da o denli yüksek olacaktır.

Daha sonraları yapılan araştırmalarda, bu teori eleştirilmiş, cinayet oranlarında yoksulluğun etkisinin gözardı edildiği ileri sürülmüştür. Loftin ve Hill “yapısal yoksulluk” kavramını geliştirmiş, yoksulluk tek başına ele alındığında, bölgesel altkültürlerin cinayet suçunda belirleyici olmadığı sonucuna varmışlardır. Bu sonuç, değişik araştırmacılar tarafından değişik dönemlerde test edilmiş ve doğrulanmıştır. Amerika’da eyalet çapında yapılan bir araştırmada Huff-Corzine, her iki teorinin de geçerli olduğunu savunmuş, bu konuda özellikle kurbanın ırkının belirleyici olduğuna dikkat çekmiştir. Bu araştırmaya göre, yoksulluk ve bölgesel faktörler, beyazlarda öldürme oranını etkilerken, beyaz olmayan ırkta söz konusu oranı

etkilememektedir. Son yapılan çalışmalarda ise, şiddet altkültürü tezini destekleyici veri elde edilememiştir (Sheley 1991: 152).

Örneğin, Amerika'nın güney eyaletlerinde görülen yüksek öldürme oranlarının açıklanması doğrultusunda kullanılan şiddet altkültürü yaklaşımı fazla destek görmemiştir. Gerçekte de Amerika'nın güneyinde cinayet oranları göreceli olarak yüksektir. Söz konusu farklılığı açıklayabilmek için kullanılan altkültür teorisinin ilgi odağı, bu bölgede görülen altkültürel norm ve değerlerdir. Ancak, elde edilen sonuçlar yaklaşımı desteklememiştir (Conklin 1989: 223).

Irka dayalı altkültür teorisi açısından ise durum, daha belirsizdir. Bu konuda yapılan araştırmalarda siyahların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik statü önemle vurgulanmaktadır. Ekonomik yoksunluk ve sonuçları gözönünde bulundurulduğunda, altkültürel suçluluktan söz etmek güçleşmektedir. Empirik bulgular, bölgesel ve ırksal şiddet altkültürlerinin bulunmadığını, bulunsa bile, bu altkültürel yapılanmaların cinayet oranlarını fazla etkilemediğini ortaya koymaktadır (Sheley 1991: 153).

Daly ve Wilson (1989: 101) ise, cinayet olayına ilişkin olarak gerek sosyal gerekse kültürel nitelikli açıklamaları eleştirmekte, yalnızca belirli kültürlere ilişkin olarak gerçekleştirilen bu açıklama ve teorilerin genellenebilirliğinin son derece tartışmalı olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum son derece naif bir kültürel determinizmi yansıtmaktadır. Kuşkusuz cinayetin tarih içerisinde gösterdiği oransal değişim, ekonomik, yasal ve kurumsal değişimlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Ancak, kısa dönemli analizleri ele aldığımızda, şiddet içeren suç oranlarıyla -örneğin- ekonomik göstergelerin ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar karışık ve belirsiz sonuçlar ortaya koymuştur.

Şiddetin kısa vadeli etkileri üzerinde yoğunlaşan Daly ve Wilson (1989: 107), bu yöndeki çalışmalarda yalnızca sosyal ve kültürel aktarma süreçleri üzerinde yoğunlaşıldığını belirtmektedirler. (Örneğin, taklit ya da modelleştirme teorisi, şiddetin meşrulaştırılması ya da altkültür teorisi) Bu çerçevede birey, kültürel ve sosyal etkilerin az ya da çok pasif bir alıcısı konumundadır. Kendi ilgi ve beklentileri ile sosyal çevresi doğrultusunda hareket eden ve ona göre tepki veren aktif bir konumda değildir. Dolayısıyla, bireyin sosyal koşullara ve bu koşulların ortaya çıkardığı etkilere tepki göstermede sahip olduğu esneklik, gözardı edilmektedir.

Daly ve Wilson (1989: 108-109) burada kültürle donatılmış organizmanın psikolojik yapısına da özel bir dikkat gösterilmesi gerekliliğini vurgular. Bu tür bir yaklaşım, sosyologlar tarafından çoğu kez, “psikolojik indirgemecilik” olarak nitelenmekle birlikte, öldürme olayına ve şiddete “neden” olan faktörlerin açıklanmasında önemlidir. Bireyin repertuarı hem şiddet içeren hem de şiddet içermeyen davranışları içerir. Kısa vadede değerlendirildiğinde, şiddetin yaygın olduğu bir ortamda birey de kendisine ilişkin rasyonel değerlendirmeleri doğrultusunda, şiddeti daha kolay kullanacaktır.

Adam öldürme suçuna ilişkin açıklamalar çerçevesinde son olarak, Amerika’da geliştirilen alışılmış faaliyetler (routine activities) yaklaşımına da değinmek istiyoruz.

Cohen ve Felson (1979)’un geliştirdiği alışılmış faaliyetler yaklaşımına göre, cinayet, uygun koruyucuların bulunmadığı hallerde, güdülenmiş saldırganlarla, uygun hedeflerin buluşmasıdır.

Cohen ve Felson (1979: 589) suçun günlük yaşamda gerçekleştirilen faaliyetler çerçevesinde ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Burada kastedilen, doğrudan, fiziksel temas içerisinde ve

kasıtlı olarak gerçekleştirilen yasa dışı eylemlerdir. Alışılmış faaliyetlerin değişmesi, üç farklı öğeyi de etkileyerek, suç oranlarında değişiklik yaratır. Bunlar, güdülenmiş saldırganlar, uygun hedefler ve saldırıyı engelleyecek unsurların bulunmamasıdır. Cohen ve Felson'a göre, bu üç öğeden herhangi birinin yokluğu, doğrudan fiziksel temas içinde bulunularak, kasıtlı olarak gerçekleştirilecek yasa dışı eylemi engeller. Ayrıca, zaman içerisinde, yalnızca uygun hedeflerin artması ve saldırıyı engelleyecek koruyucuların giderek azalması bile, suç oranlarının yükselmesine yol açacaktır. Yani, bir toplumda güdülenmiş saldırganlar ile uygun hedeflerin oranı aynı kalsa bile, alışılmış faaliyetlerdeki değişimler, suçun artması için zemin hazırlayacaktır.

Cohen ve Felson'un alışılmış faaliyetler teorisini kullanma amaçları, Amerika'da II.Dünya Savaşı'ndan sonra, suç oranlarında görülen yükselmeyi açıklamaktır.

Bazı araştırmacılar, adam öldürme ile yaşam biçimi /alışılmış faaliyetler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Alışılmış faaliyetler yaklaşımı çerçevesinde üzerinde durulan konulardan biri kadınların işgücüne katılım oranlarının yükselmesiyle birlikte, gerek evde yaşayan bireylerin gerekse kadının yaşam biçiminin değişeceği. Kadınlar, iş yaşantısına ve ev dışı faaliyetlere ne kadar sık katılırlarsa, cinayet işleme olasılıkları da o ölçüde yükselecektir. Bu durumun adam öldürme olayı ile pozitif yönde ilişkili olacağı ileri sürülmüştür (Sheley 1991: 153). Ancak, kadının cinayet kurbanı olması konusunda, bu yaklaşımı sınamak amacıyla yapılan araştırmalarda elde edilen veriler, yaklaşımı destekleyici nitelikte değildir. Avustralya, Kanada ve İngiltere'de 1960'larda ve 1970'lerde yapılan araştırmalar, cinayet kurbanı kadınların %60 ile %70'inin aile üyeleri tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır (Gartner, Pampel ve Baker 1990).

Carroll ve Jackson da, şiddet suçlarının ortaya çıkmasında alışılmış faaliyetlerin rolü üzerinde durmuşlardır. Onlara göre karı kocanın ev dışı ekonomik faaliyetlere katılımları ekonomik eşitsizliği arttırmaktadır. Bu eşitsizlik durumu şiddet içeren suç oranlarının da artmasına yol açmaktadır. 93 büyük kentte gerçekleştirildikleri araştırma sonucunda, gerçekten de karı-kocanın birlikte çalışmalarının ekonomik eşitsizlik yarattığı, bu durumun da yalnızca adam öldürmeyi değil, ırza tecavüz ve saldırı suçlarını da etkilediği ortaya konulmuştur (Sheley 1991: 153-154).

Messner ve Tardiff ise, adam öldürme suçunu kent/eyalet bazından çok, bireysel bazda incelemişlerdir. Newyork'da elde ettikleri veriler, alışılmış faaliyetler teorisine ilişkin bazı hipotezleri doğrulamıştır. Elde ettikleri sonuçlara göre, ev dışında işlenen cinayetlerde kurban çoğu kez erkektir. Suçlu ile mağdurun birbirlerini tanımadığı durumlarda, mağdur çoğunlukla beyaz ırktandır ve herhangi bir işte çalışanlar, daha çok ev dışında öldürülmektedir (Sheley 1991: 154).

Tüm bu verilerin ışığında, alışılmış faaliyetler yaklaşımının, bazı yönleriyle, empirik veriler tarafından desteklendiği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde sözünü ettiğimiz yaklaşımlarda, adam öldürme suçuna ilişkin değerlendirmeler çoğunlukla ulusal ya da uluslararası düzeyde, temel sosyal/yapısal ve ekonomik göstergeler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yapılan analizlerde, yalnızca sosyo-ekonomik gelişme düzeyinin ya da yalnızca sosyal/ekonomik eşitsizliğin cinayet suçunu açıklamada yeterli olmadığı ortaya konulmaktadır. Daha önce de değindiğimiz gibi, gerek eşitsizliğin ölçütlerinin belirlenmesi, gerekse farklı sosyo-kültürel yapılarda değerlendirilme biçimine ilişkin farklılıklar, bu konuda önemli sorunlar yaratmaktadır.

Adam öldürme suçu ile ilişkisi içerisinde ele alınan sosyal dezorganizasyon göstergeleri ile sosyal bütünleşme ve sosyal çözülme ise, toplumda kişilerarası ilişkileri zayıflatarak, çatışmaları ortaya çıkaran, sosyal kontrolü etkisiz kılan faktörler olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde de yine söz konusu faktörlerin, bir ya da daha fazla değişkenle ilişkisi içerisinde ele alındığı görülmektedir. Hatta, cinayet suçunu ortaya çıkartan koşullar, bazı değişkenlerin kontrol altında tutularak, diğer değişkenlerin bu koşullara etkisinin ne yönde olacağını belirlemeyi gerektirmektedir.

Bu doğrultuda, adam öldürmenin karmaşık ve çok yönlü bir olgu olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Genel bir bakış açısıyla, adam öldürme nedensel olarak, kültürün ve kişiliğin bileşenleri, bireyin beklentileri ile toplumun getirdiği sınırlamalar, psikolojik gerginlikler, bireysel yanlış değerlendirmeler, iletişim bozuklukları, sosyalizasyon sürecindeki aksaklıklar, sosyal kontrol eksikliği, büyük kentlerde yaşayan sosyal ve etnik grupların birbiriyle çelişen ahlaksal, toplumsal ve kültürel değerleri gibi temel noktalar çerçevesinde değerlendirilebilir.

5. TÜRKİYE'DE ADAM ÖLDÜRME SUÇUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER VE ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Türkiye'de toplam suçluluk içerisinde adam öldürme, yaralama ve hırsızlık suçlarının oranı görece olarak yüksektir (Bkz. Tablo 4). Genel suçluluk içerisinde değerlendirildiğinde, adam öldürme oranının %4 ile %12 arasında değiştiği görülmektedir.

Ülkemizde adam öldürme suçuyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda, bu suçun genel görünümüne ilişkin bilgi edinme amacı ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, adam öldürme olayının ortaya çıkışında, Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı çerçevesinde belirleyici olabilecek değişkenler ve koşullar üzerinde de durulmaktadır (İçli 1987; 1992).

Özgür ve Sunar (1982) Türkiye'de adam öldürme olayını Wolfgang ve Ferracuti'nin geliştirdiği "suçlu altkültür" yaklaşımı ile Henry ve Short'un geliştirdiği "dış baskı" yaklaşımlarının birlikte ele alındığı bir çerçeve içinde değerlendirmektedirler.

Daha önceki bölümlerde de söz ettiğimiz gibi, şiddet altkültürü teorisinde, nüfusun en azından belirli bir bölümünün, belirli durumlarda, şiddet kullanımını hoşgören hatta teşvik eden norm ve değerler sistemine bağlı olduğu ileri sürülür. "Dış baskı" teorisinde ise, toplumda bireye yönelik dış baskı ve kısıtlamalar güçlendikçe, bireyin hayalkırıklığından kaynaklanan öfkeyi çevresine yönelteceği savunulmuştur.

Özgür ve Sunar (1982: 350-351)'a göre, Türkiye'de gelenekler doğrultusunda, namus ve şerefi korumak uğruna işlenen cinayetler, şiddet altkültürü teorisini desteklemektedir. Ancak, kuşkusuz, namusu ya da şerefi korumak amacı, Türkiye'de görülen yüksek cinayet oranlarını tek başına açıklayamaz. Bunun yanı sıra, özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen yüksek cinayet oranları, bu tür toplumlarda yaşanan

statü kaynaklı gerginlikleri gündeme getirmektedir.

Henry ve Short'a göre, gelişmekte olan ülkelerin geleneksel yapılarında bireyler aile, klan, köy ve benzeri sistemlere güçlü bir bağlılık gösterirler. Henry ve Short bu çerçevede, yoğun etkileşimin geçerli olduğu sosyal ilişkiler ile cinayetin pozitif yönde ilişkili olduğunu ileri sürmektedirler. Bu doğrultuda geliştirdikleri varsayım, statü ile cinayetin negatif yönde ilişkili olduğudur. Ayrıca, yine bu tür toplumlarda, nüfusun önemli bir bölümü statü açısından düşük pozisyonadadır. Özgür ve Sunar (1982: 353)'a göre Henry ve Short'un geliştirdiği her iki varsayımın da Türkiye açısından doğru olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, bireyin her iki açıdan yaşayacağı dış baskılar yoğunudur. Bu da, cinayet oranlarını yükselten bir faktör olarak değerlendirilebilir.

İçli (1987: 44-45) Türkiye'de adam öldürme suçu işleyen hükümlülerle ilgili bir araştırmada elde ettiği sonuçlar çerçevesinde, ailenin çocuklar üzerindeki bilinçsiz ve yetersiz kontrolünü, çocuğun yetiştirme sürecindeki yanlış yönlendirmeleri, öğrenim düzeyi düşüklüğünü, çevrenin, kişinin kaybettiğini sandığı prestijini yeniden kazanmak ve kırılan gururunu tamir için sunduğu çözüm yollarının şiddete yönelik olmasını, silah taşıma geleneğini, çevrede adam öldürenlere karşı katı ve itici bir tutum olmayışını, ekolojik özellikleri, iç ve dış göçleri ve ekonomik sıkıntıları vurgulamaktadır. Özellikle, kırsal kesimde, cezaların ağırlığına rağmen, adam öldürmenin kişisel problemleri çözmede bir araç olarak benimsenmesi dikkat çekicidir.

Kaptanoğlu, Erkmén, Seber ve Tekin (1988: 4) ise, eşini öldüren kadınlarla ilgili araştırmalarında, şiddete dayalı ataerkil aile biçimi ile kadınların ve eşlerinin içinde yaşadıkları sosyal tabaka ile kültürel ortamı vurgulamaktadırlar. Araştırmalarında yer alan kadınların büyük bölümünün çocukluğu, bireylerarası ilişkilerde şiddetin sıklıkla kullanıldığı ataerkil bir aile ortamında geçmiştir. Aynı durum, öldürdükleri

eşleriyle aralarında da geçerli olmuştur. Bu kadınlar açısından şiddetin ve fiziksel saldırganlığın olağan yaşam biçimine dönüşmesi, tepki olarak karşı şiddet kullanmalarını kolaylaştırmıştır. Kısacası, şiddet şiddeti getirmiştir. Konuyla ilgili bir araştırmada da benzer bir sonuç elde edilmiştir (İçli, Özcan ve Öğün 1995: 96-98). Kadının işlediği şiddet suçlarında cinsiyet ayrımcılığı ile kadına yönelik şiddetin toplumsal çevre tarafından onaylanması, etkili görünmektedir. Kadına yönelik şiddet sonucu, kadın da şiddet içeren bir tepki vermekte, bu da çoğunlukla eşe yönelmektedir.

Türkiye’de genel suçlulukla ilgili kapsamlı bir araştırmada, örnekleme dahil olan suçluların %62’sinin adam öldürme suçu işlediği görülmektedir. Bu suçu işleyenlerin çoğunun kırsal kesimde yaşayıp, suçu da yaşadığı yerde işlemiş olması, adam öldürmenin ülkemizde, özellikle kırsal kesimde önemli bir problem olduğunu göstermektedir (İçli 1992: 157).

Türkiye’de kırsal kesimde, adam öldürme suçu çerçevesinde üzerinde önemle durulması gereken konulardan biri de kan davası geleneğidir.

Genel anlamda, kan gütmenin iki kan düşmanı grup arasında devam eden öldürme ve karşı öldürmeler biçiminde tanımlandığı görülür. Diğer bir deyişle kan gütme, düşmanca bir ilişki biçimidir. Konuyla ilgili araştırmalar incelendiğinde, birbirine oldukça yakın tanımların yapıldığı görülmektedir. Tezcan (1981: 7) tüm bu tanımlarda belirlenen ortak özelliklerin, öldürülen kişinin öcünün mutlaka alınması gerekliliği ile öldüren kişinin kendisinin ya da en yakınının öldürülmesi gerekliliği olduğunu vurgular.

Bilindiği gibi, kan gütme, kamu otoritesinin bulunmadığı veya yetersiz olduğu toplumlarda görülen bir gelenektir. Olaya sosyolojik açıdan baktığımızda, göze çarpan en önemli nitelik, çevrenin bireyi öç almaya teşvik etmesidir. Bunun temel nedeni de, öcünü alan bireyin şerefine kurtulacağına inanılmasıdır. Aile üyelerinden biri, herhangi bir anlaşmazlık nedeniyle öldürüldüğünde, o kişinin, yakınları tarafından öcünün alınması zorunlu bir görev, “şerefli” bir davranıştır (Ünsal 1984). Burada özellikle, kırsal kesimde önde giden toplumsal değerlerin bireyin eylemi üzerindeki etkisini gözlemek mümkündür. Tezcan (1981: 14)’a göre, sosyolojik olarak kan gütme, bu yönüyle, toplumda gelenek, görenek ve inançların, anti-sosyal davranışlara yol açan gücüyle karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan da adi öldürmelerden ayrılarak, “toplumsal sorun” olarak değerlendirilmeyi gerektirmektedir.

Kan gütme sosyolojik ve kriminolojik olarak ele alındığında, hısımlık grupları arasında yer alan ve şiddet eylemleriyle kendini gösteren bir düşmanlık ilişkisi olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla, kan gütme açısından belirlenebilecek en önemli konu, kan gütmenin toplumda geçerli hısımlık sistemi ile çok yakından ilişkili olması ve sosyal örgütlenme açısından hısımlığın önemli olduğu toplumlarda yaşayan gruplar arasında ortaya çıkmasıdır (Dönmezer 1981: 278). Ayrıca, bu doğrultuda kan gütme, geleneksel yapı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Çünkü, geleneksel yapı içerisinde akrabalık ve hısımlık bağları toplumsal ilişkilerin temelini oluşturmaktadır.

Türkiye’de kan gütmenin sayısal olarak saptanması oldukça güçtür. Kan gütme amacıyla işlenen adam öldürme eylemlerinin çoğunlukla gizli kaldığını, diğer bir deyişle söz konusu amacı belirlemenin mümkün olmadığını vurgulayan Keyman (1974: 378), olayda kan gütme olduğu halde, taammüt varmış gibi görüldüğünü ya da ilgililerin durumu adliyeden sakladığını vurgulamaktadır. Ayrıca, Yargıtay birçok durumda, Türk Ceza Kanunu’nun 450. maddesinin 10. bendini

yorumlarken dar ölçütler benimsemekte, bu maddenin uygulanabilmesi için fiilin özellikle kan gütme amacıyla işlenmiş olması koşulunu aramakta, öldüren ile öldürülen arasında bir de başka tür ilişki varsa, yalnızca kan gütmeden dolayı cezalandırmayı kabul etmektedir.

Tezcan (1981:149), kan davalarında en önemli nedenin toprak ve kadın konusundaki anlaşmazlıklar olduğunu belirtmektedir. Annenin, eşin ve kızkardeşin namus ve şerefine karşı gerçekleştirilen tecavüzler, kan gütmenin önemli nedenlerindendir. Ayrıca, ekonomik etkiler dışında, kız kaçırmaların da ailenin namusuna karşı tecavüz kabul edilerek, kan gütme olaylarına yol açtığı görülür. Kız ve kadın kaçırmaya haricinde, silah taşıma geleneği, küçükler üzerinde intikama yönlendirici telkinler, bölgede etkili kişilerin kan gütmede devamlılığı sağlamadaki rolleri de vurgulanmalıdır. İçli (1994:72)'nin araştırmasında elde ettiği sonuçlara göre, kan davasının başlıca nedenleri arazi ve su anlaşmazlıkları, namus ve şeref meseleleri, kız kaçırmaya ve para ile ilgili konulardır. İçli, bu suçun işlenmesinde eğitim düzeyinin düşüklüğünü önemli bir faktör olarak vurgulamaktadır. Buna karşın, araştırmasında elde ettiği sonuçlar uyarınca, ekonomik faktörlerin fazla belirleyici olmadığı ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, araştırma sonuçları, toplumda siyasi otoriteyi kontrol eden gücün zayıf oluşunun kan gütme devamlılığını sağladığını ve bitirilmesini güçleştirdiğini ortaya koymaktadır (Dönmezer 1981: 274).

Sayıca az olmasına rağmen, yapılan araştırma sonuçlarından ortaya çıkan tablo değerlendirildiğinde, Türkiye açısından cinayet suçu ile ilişkili olarak sosyo-ekonomik statü düşüklüğü ile adam öldürme suçuna yol açabilecek bazı toplumsal ve kültürel değerlerin ve geleneklerin vurgulandığı görülmektedir. Öğrenim düzeyi, meslek ve gelir ölçütleri gözönünde bulundurulduğunda, sosyo-ekonomik statü düşüklüğünün Türkiye'de genel suçluluk açısından da geçerli bir unsur olduğu söylenebilir (İçli 1992: 144). Adam öldürme suçu açısından ise,

önemli olan, kanımızca tek başına sosyo-ekonomik statü düşüklüğü değil, bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortamın içerdiği değerler ile statünün etkileşimidir. Ülkemiz açısından, bu çerçevede ortaya konulan kavramların üzerinde yoğunlaşmanın, faydalı olacağı kanısındayız.

Söz konusu değerlendirme açısından, namus ve şeref, üzerinde öncelikli olarak durulması gereken kavramlar olarak dikkat çekmektedir. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu kavramlar, önce genel bir çerçeve içerisinde ele alındıktan sonra suç ile ilişkileri üzerinde durulacaktır.

5.1. Namus ve Şeref Kavramları

Şeref, birçok farklı açıdan incelenebilecek bir kavramdır. Bir duygudur; duygunun davranışa yansımasıdır. Ayrıca, davranışın başkaları tarafından değerlendirilmesini içerir. Bu bağlamda, bireyin duygularıyla, davranışlarıyla ve ona yöneltilen tavırla ilgilidir. Bazı araştırmalar, şerefin sayılan özelliklerinden yalnızca biri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bunun yanlış bir tutum olduğu söylenebilir. Sosyal bilimler açısından düşündüğümüzde, şerefin bu sayılan yönlerin tümünü içerdiği önemle göz önünde bulundurulmalıdır. Hem psikolojik hem de sosyal fonksiyonları açısından değerlendirdiğimizde, şerefin bireysel beklentiler ile toplumsal değerlendirme arasında bir aracı konumunda olduğu açıkça ortadadır. Şeref, bireyin diğer bireyleri değerlendirmede kullandığı ölçütlerle kendini değerlendirmesini ifade eder. Dolayısıyla, içinde kendini tanımladığı grubun değerlerini yansıttığı söylenebilir. Bir duygu olmaktan öte, bir olgu olarak değerlendirildiğinde ise, şeref yalnızca “diğerlerine” ilişkin bir değerlendirmeyi değil, diğerlerinin “davranışlarına” ilişkin bir değerlendirmeyi içerir (Pitt-Rivers 1968: 503).

Aile, bireysel şerefın korunduğu kurum niteliğini taşıır çünkü şeref aktarılır. Dolayısıyla da, aile üyelerinin birinin *şerefsizliğinden* tüm diğer üyeler etkilenir. Bu bağlamda davranışa ilişkin olarak kadının ve erkeğin şerefi açık biçimde birbirinden ayrılır. Özellikle Latin ülkelerinde aile içinde ahlaksal bir işbölümü yapılmaktadır. Söz konusu değır sistemi uyarınca, bir üstünlük olarak şeref erkeğe, cinsel saflık olarak şeref de kadına atfedilir. Dolayısıyla, cinsel açıdan güçlü olmak, erkeğin şerefini arttırırken, cinsel özgürlük kadının şerefini gölgeler. Bu nedenle evlenirken bekaret büyük değır taşıır. Ancak, kadınların saflığının korunması, erkeğin görevidir. Dolayısıyla da erkekler için şerefsizlik cinsel davranış açısından kendi hatalarıyla değıl, kadınlarının hatalarıyla ortaya çıkar. Erkeğin şerefine yöneltilen hakaret, ona değıl, kadına yöneliktir (Pitt-Rivers 1968: 506).

Şeref elde etmek için sürdürülen mücadele aile gururunun ve üstünlüğünün getirdiği pratik yararların yoğun biçimde gözleendiği toplumun üst katmanlarında daha yoğundur. Ancak, köy topluluklarında şeref için mücadelenin söz konusu olmadığı düşünölmemelidir.

Kişisel ilişkilerin ve akraba ilişkilerinin önemli bir yere sahip olduğu Akdeniz köylerinde, özellikle pastoral topluluklarda rekabet oldukça yoğundur (Pitt-Rivers 1968: 508).

Güney İtalya'da, çekirdek aile içerisinde kadının konumunu inceleyen Giovannini (1981), bulunduğu çevrede geçerli normlar uyarınca, bir ailenin sosyal saygınlığının büyük ölçüde, ailede yer alan kadınların "namuslu" oluşuna bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Giovannini, bu durumun Güney İtalya'nın kırsal kesiminde yaygın biçimde geçerli olduğunu vurgular. Schneider (1971) ise, bu konuda, Güney İtalya'nın kırsal kesiminde olduğu gibi genel olarak Akdeniz'de de, maddi faktörlerin, sosyal kurumların ve kültürel öğelerin arasındaki dinamik bağlantıları vurgulamaktadır. Schneider, bu toplumlarda namus

ve şeref kavramlarının aileleri ve akraba gruplarını birbirine bağlayan, bütünleştirici bir öge olduğunu belirtmektedir.

Akdeniz bölgesinin kırsal yerleşim birimlerinde aileler ya da kişilerarası çatışmalar büyük çoğunlukla, arazi, hayvan otlatma ve su konularında ortaya çıkmaktadır. Tüm bu konularda beliren anlaşmazlık ve çatışmalar da büyük ölçüde şeref meselesi haline getirilir. Dolayısıyla, bu anlamda şeref, rekabete dayalı bir toplulukta malını ve toplumsal saygınlığını korumaya ve daha çok güç kazanmaya yönelik bir anlam taşır. Kadınların namusu da sosyal grupların şerefini belirleyen temel öğelerden birisidir. Kısaca, tarıma ve hayvancılığa dayalı ekonomilerde merkezi otoritenin bulunmaması ya da yetersiz olması sonucunda oluşan rekabetçi ortam bu konuda belirleyicidir. Hayvancılığa ve tarımcılığa dayalı topluluklarda, özgül bir sosyal kontrol mekanizması gelişir. Bu mekanizma da büyük ölçüde şerefe ve namusa ilişkin kurallardan oluşur (Schneider 1971: 2).

Blok (1981), Sicilya'da yaptığı araştırmada, mala ilişkin haklara bilerek saldırıda bulunulduğunda, kadının namusuna yönelik bir harekette bulunulduğunda, ürün çalındığında, ürüne zarar verildiğinde, otlak olarak bir başka kişinin arazisi kullanıldığında, şerefin önemli ölçüde zedelendiğini belirtmektedir.

Tarımsal alandaki ilerlemelere ve kentsel, idari gelişmelere karşın, Akdeniz Bölgesinde şerefin, özellikle kırsal yerleşim birimlerinde ve dağlık bölgelerde, fiziksel güç ve dayanıklılık ile ifade edildiği görülmektedir. Akdeniz insanlarında şeref kavramı, fiziksel bütünlük ve güç nosyonlarına dayanmaktadır. İspanya'da popüler bir terim olan *hombria* (erkeklik) bir erkeğin malı saydıkları üzerindeki gücünü ve egemenliğini ifade eder (Blok 1981).

Campbell (1974) de Akdeniz'in kırsal topluluklarının tümünde, şerefin fiziksel güçle sağlandığını ve korunduğunu vurgulamaktadır: Hedefi olmayan şiddet, şerefsiz bir davranış sayılmakla birlikte, diğer bir kişiden güçlü olduğunu göstermenin ve şerefini korumanın tek yolu bazı hallerde o kişiyi öldürmek olabilir.

Akdeniz ülkelerinde şerefe ilişkin olarak fiziksel sağlamlığa ve güce atfedilen önem, bu kişilerin yaşamlarını korumada ve güvence altına almada merkezi bir siyasal denetime güvenmediklerini ortaya koymaktadır. Etkin bir devlet denetiminin söz konusu olmadığı hallerde insanlar kendi güçlerine güvenmek durumundadırlar. Bu durum, erkeklerde güçlü olma niteliğini ve kadını da korunması gereken temel obje olarak değerlendirme gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Şeref duygusunun uç noktalarında kadına bakmak bile şerefe yönelik bir saldırı olarak değerlendirilmekte, erkeğin egemenliğini tehdit ettiği düşünüldükçe, şiddet içeren tepkilere yol açmaktadır (Blok 1981).

Akdeniz toplumlarında olduğu gibi, Arap toplumlarında da şeref, özellikle kırsal kesimde üzerinde önemle durulan bir değerdir. Hatta, kimi durumlarda şerefsiz yaşamaktansa, ölmek yeğlenir. Akdeniz ülkelerinde namus ve şeref daha çok kırsal kesimde önem taşırken, Arap toplumlarında bu değerlere atfedilen önemin, sosyal değişme ve kentleşme sonucunda fazla değişmediği görülmektedir. Bu konuda, yalnızca eğitim faktörünün şerefe ilişkin değerlerde ve normlarda bazı değişiklikler yaratabileceği söylenebilir (Dodd 1973: 54).

Bu konuda önemli olan şeref ile namus arasındaki ayırımdır. Şeref doğru davranışlarla ve başarılarla *kazanılabilir*, buna karşın namus yalnızca kadının cinsel açıdan uygun olmayan davranışlarıyla *kaybedilir*. *Lekelenen* namus, bir daha kazanılamaz. Ancak, namusa yönelik saldırıyı gerçekleştirenlerin öldürülmesi yoluyla *temizlenebilir*.

Arap toplumlarında namus kavramı, hem bireye hem de gruba ilişkin olarak kullanılır. Birey, namuslu olarak nitelenebilir, ancak bu nitelendirme büyük ölçüde, ailesinin namuslu oluşunu yansıtır. Kadının namusundan en başta babası ve babasoyundan akrabaları sorumludur. Erkek kardeş kız kardeşinden, babanın kızından sorumlu olduğu biçimde sorumludur. Genç bir kızın yaşamının yöneticileri, baba, ağabey ve amcaoğullarıdır. Bu erkeklerin temel ilgileri genç kızın namusudur. Bu anlamda kızkardeşi tasvip edilmeyen yerlerden uzak tutmak, kendilerinin istemediği bir erkekle evlenmesini engellemek, diğer erkeklerle onaylanmayacak ilişkilerini önlemek, bu temelde belirlenen ana görevlerdir (Barclay 1971: 37).

Bununla birlikte, namusu korumak kimi zaman, kadının görevi de olabilir. Bu anlamda kadının görevi, ailedeki diğer kadınların namusu zedeleyecek hareketleri konusunda babalarını ya da erkek kardeşlerini uyarmaktır. Kısacası, aile içerisinde güç erkeğin olabilir, ancak sülalenin şerefini, saygınlığını belirleyen kadının davranışlarıdır (Dodd 1973).

Dolayısıyla, babasoyu ile akrabalık, evlilik yoluyla akrabalıktan daha büyük önem taşımaktadır. Arap toplumlarında aile şerefine bu yönüyle Akdeniz ülkelerinden farklı olduğu görülmektedir. Akdeniz kültüründe evli kadının uygunsuz davranışlarından dolayı şerefi zedelenen kocasıdır.

Ortadoğu'da yer alan İslam ve Arap ülkelerinin büyük bir bölümünde ise, evli olsa da olmasa da, kadının davranışlarından şerefi etkilenen, baba tarafından akrabalarıdır. Kadın evlendiğinde, şerefin korunabilmesi için, baba tarafının denetiminden çıkamaz ve kültürel olarak, sürekli baba tarafından akrabalarıyla ilişkisini sürdürür. Kadının davranışlarına ilişkin sorumluluğun, erkek akrabaları tarafından üstlenildiği şu olguda açıkça kendini göstermektedir: Kadının uygunsuz bir davranışı erkek kardeşi ya da babası tarafından cezalandırılır.

Örneğin, kadın zina yaparsa, şerefini korumak için, kadını öldüren kocası değil, erkek kardeşi ya da babasıdır (Khuri 1970; Kressel 1981; Ladislav 1989).

Öte yandan, tüm Ortadoğu toplumları için bir stereotip olarak ortaya konulan diğer bir sonuç da, kadının sadakatsizliği nedeniyle, ilişkiye girdiği erkeği öldürmekle yükümlü olanın kocası olduğu ancak, kadını öldürme görevinin, babasına ya da erkek kardeşine ait olduğudur (Khuri 1970; Ladislav 1989).

Schneider (1971) ise, bu durum şöyle genelleştirmektedir: Evlenmemiş bir kızın bekaretini yitirmesi ailesine ya da soyuna dayanılamayacak bir utanç yükler. Kaybettikleri şereflerini yeniden kazanmak istiyorlarsa, önce kızı sonra da aşığını öldürmeleri gerekmektedir. Baba soyuna dayalı toplumlarda, şerefin temizlenmesi bağlamında sorumluluk erkek kardeşe ya da amcaoğullarına aittir. Bunlar, kadın evlendikten sonra bile, sorumluluğunu taşırlar. Kressel (1981) de, yaptığı araştırma sonucunda, aile namusunu korumak amacıyla işlenen cinayetlerin büyük bölümünde, katillerin baba tarafından akrabalar olduğunu vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, empirik çalışmalar değerlendirildiğinde, baba tarafından akrabaların dayanışmasını vurgulayan, evlilik bağıyla ortaya çıkmış akrabalıkların fazlaca önem taşımadığı bir kültürel sistemle karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. Kuşkusuz, her iki sistemin de bir ölçüye kadar geçerli olduğu toplumlar da vardır.

Türkiye açısından ise farklı bulgular ortaya konulmuştur. Örneğin yürüklerle ilgili bir araştırma sonuçlarına göre, kadın yerine, zina yaptığı erkek cezalandırılmaktadır. Kadın evli bile olsa, şerefi zedeleyen erkeği cezalandırarak, aile şerefini korumak, erkek kardeşin görevidir (Ladislav 1989: 123). Öte yandan Meeker (1976: 387-389), Karadeniz bölgesinde

yaptığı araştırmada, evli kadının namusu zedeleyici davranışından etkilenenin, eşi, eşinin kardeşleri ile eşinin babası ile baba tarafından akrabaları olduğunu vurgulamaktadır. Böyle durumlarda gerekli tepkiyi de onlar verir. Erkek kardeşin, evli kızkardeşin namusuna ilişkin bir sorumluluğu yoktur.

Namusa ilişkin normların zedelenmesinden “hangi koşullarda”, “kimin” zarar gördüğü değişmekle birlikte, bu durumun ciddi, ağır cezalar gerektirdiği açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Böyle durumlarda çoğu kez kan davasının başladığı da görülür. Namus, toplumsal saygınlıkla ilişkili olduğu için, ona yönelik saldırılar, çevrenin açıkça görebileceği ya da farkedebileceği biçimde gerçekleştirilirse, durum daha da ağırlaşır.

Türkiye’de ise, namus ve şeref kavramları, Akdeniz ve Ortadoğu ülkeleriyle ortak özellikler yansıtmaktadır. Her iki kavram da bir bireyin ya da ailenin toplumsal saygınlığına ilişkindir. Ancak, gerek cinsiyet, gerek toplumsal statü, gerekse toplumsal örüntünün karmaşıklık derecesi bakımından bu kavramlara ilişkin anlamlar farklılaşmaktadır.

Namus ve şeref kavramları ülkemizde, özellikle kırsal kesimde ve kentsel yerleşim birimlerinin gecekondü bölgelerinde kadın-erkek ilişkileri, aile yapısı, evlilik ve cinsiyet rolleri açısından tutum ve davranışları düzenlemede temel alınan değerler arasındadır. Bu kavramlar, toplumsal ilişkilerin yüzyüze, birincil niteliğini yansıtmaktadır. Ayrıca, bireysel olmaktan öte, toplumsal nitelik taşırlar. Namus, “bireysel” olarak “toplumsal” beklentiler doğrultusunda korunur; gerekli durumlarda da “temizlenir”. Bu çerçevede, birey içinde yaşadığı toplulukla paylaştığı bir değer doğrultusunda eylemde bulunur. Bu anlamda, ailesi, akrabaları ve çevresiyle arasında çok güçlü bağlar oluşmuştur. Öyle ki bazı hallerde, bir kişinin namusu tüm bir köy halkını ya da içinde yaşadığı tüm topluluğu ilgilendirebilir (Kağıtçıbaşı 1977).

Böylelikle, gerek Akdeniz gerek Ortadoğu ve gerekse ülkemiz açısından namusun ya da şerefin tehdit edildiği durumlarda, tepkinin şiddet ögesi içeren davranışlarla ortaya konulduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Namus ve şerefi korumak amacıyla işlenen suçlarda failin cinsiyeti konusunda kesin bir sonuca varmak güçtür. Ancak, genel olarak bakıldığında, bu tür suçların daha çok erkekler tarafından işlendiği söylenebilir. Sosyo-kültürel yapı içerisinde namusu korumak -namus bekçiliği- daha çok erkeğin görevidir.

Namus ya da şeref uğruna işlenen cinayetlerin büyük bölümünde temel eğilim, toplum içindeki saygınlığın korunmasıdır. Bu da büyük ölçüde toplumsal rekabet olgusundan ve sosyo-kültürel değerlere uygun bir toplumsal kimlik edinme eğiliminden kaynaklanmaktadır. İşlenen suç, sosyo-kültürel yapı içerisindeki ideal değerler sistemine uymayan bir konumda yaşamaya verilen tepkidir. Bu tepki kimi zaman, şiddet ögesi içeren davranışlarla karakterize olmaktadır. Bu noktada görülen temel kaygı, değerler sistemine uygun kimliğin ve bu anlamdaki saygınlığın, güvencenin ve desteğin yitirilmesidir. Çevrenin namus uğruna işlenen adam öldürme suçlarına gösterdiği tepki de söz konusu kaygı ile aynı doğrultudadır. Özgür ve Sunar (1982: 365)'ın elde ettiği sonuçlara göre, cinayet suçundan hükümlü olanların %92.9'u "şeref ya da namusu koruma" amacının cinayet işlemede haklı bir neden oluşturduğunu belirtmiştir. İlginç olan, meşru savunmanın da aynı oranda geçerli bir neden olarak görülmesidir. Bu noktada T C K 'nda cezayı hafifleten bir unsur olan meşru savunmanın yalnızca "nefse" ve "ırza" karşı gerçekleştirilen saldırılarda benimsendiği vurgulanmalıdır.

Kressel (1981: 141-143), Müslüman Arap toplumlarında, aile şerefini korumak amacıyla işlenen cinayet suçlarının yaygın olduğuna dikkat çekmektedir. Osmanlı Döneminde, Arap topluluklarında, şerefini

korumak uğruna cinayet işleyen kişi caddelerde dolaşıp, kanlı silahını herkese gösterirdi. Bu, onun katil olmadığını, “namus temizleyicisi” olduğunu ortaya koyardı. Kressel'e göre bu eylem, günümüzde de “şeref meselesi” (qadiyat sharaf) olarak nitelenmekte, cinayet olarak tanımlanmamaktadır.

İsrail'de namus ve şeref uğruna işlenen cinayetleri araştıran Kressel, bu olgunun kendine özgü bir dizi norm ve kurala bağlı olduğuna dikkat çeker. Namus ya da şeref uğruna işlenen cinayet, bir günah ya da tabunun çiğnenmesi olarak algılanmaz. Tam tersine, kişiye saygınlık kazandırır. Bu doğrultuda cinayet işleyen kişi büyük çoğunlukla erkek, kurban ise çoğunlukla kadındır. Eylemin de çoğu kez namusu zedelene grupça planlandığı dikkat çeker. Kressel, bu tür cinayetlerde statü elde edilmediğini, statünün ispatlandığını vurgular (Kressel 1981: 151).

Yunanistan'da konuyla ilgili olarak yapılan bir araştırma sonucunda, kadınların şerefsizce davrandıkları zaman, yalnızca intihar ederek durumu kurtarabilecekleri, şiddet ögesi içeren davranışlarda bulunamayacakları vurgulanmaktadır. Erkekler ise, tam tersine ailelerinin ve kendi şereflerini korumak için gerekirse, şiddete yönelmelidirler. Bu, ya şerefini kirleten kadına yöneliktir ya da bu duruma sebep olan diğer bireylere yöneliktir. Bu doğrultuda şeref uğruna suç işlenilmiş olur. Şerefsizlik, yalnızca kanla temizlenebilir ve ailenin adını ve şerefini koruma/sürdürme görevi yalnızca erkeklerindir. Geleneksel değerler doğrultusunda, aile şerefini korumak için işlenen suçlar, suç olarak kabul edilmez. Tam tersine bu, toplumsal açıdan beklenen ve onaylanan bir durumdur (Safilios-Rotschild 1969: 206).

Söz konusu araştırmada elde edilen bulgular uyarınca, şerefle ilgili suçların çoğunlukla erkekler tarafından işlendiği, erkek suçluların kadın suçlulardan daha genç olduğu, suçun işlendiği yerleşim birimi açısından da kırsal kesimle kentsel kesim arasında belirgin bir fark

bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak, kentlerde işlenen şeref suçlarının büyük bir bölümünde, katil kente kırdan göç etmiştir. Safilios-Rotschild, bu sonuçlar doğrultusunda, şerefi korumak için işlenen suçların geleneksel değerlere bağlı kırsal kesim kökenli bireyler tarafından daha sık işlendiğinin ortaya çıktığını vurgulamaktadır (Safilios-Rotschild 1969: 208-210).

Türkiye’de konuyla ilgili araştırmasında Ergil (1980: 202), namus cinayetini “namusunun lekelenmesine (ve dolayısıyla şerefini ortadan kalktığına) inanan erkek ve kadınların, saldırganın yaşamına yönelttikleri karşı saldırı” olarak tanımlamaktadır. Ergil’e göre ilginç olan, namus ve şerefin “kirlenmesi”, “lekelenmesi”, bunlara “gölge düşürülmesi” tanımlarının folklorda hep geçici durumları ifade etmesidir. Namus cinayeti, belirli toplumsal katmanlar içinde sürüp giden sosyo-ekonomik mücadelenin hem bir sonucu hem de göstergesidir. Bu mücadele çerçevesinde daha etkin başka yöntemler yoksa, şiddete başvurulması olağandır. Şiddetin sonuçlarından biri de cinayettir.

Ergil (1980)’in araştırmasında elde ettiği sonuçlar uyarınca, namus cinayetlerinin nedeni incelendiğinde, en önemli neden “karı-koca kavgası ya da aile içi çekişmedir” (%25). İkinci derecede önemli cinayet nedeni, “kadının namus lekeleyici davranışı”dır (%22). Bu etkenin orta sınıf katiller arasındaki göreceli ağırlığı (%34) alt sınıf katillerde olduğundan daha fazladır. Meşru savunma ve sözlü hakaret, birlikte üçüncü sırayı oluşturmaktadır (%14). Ergil, bu konularda cinsler arasında farklılık bulunduğunu vurgulamaktadır. Sözlü hakaret kadınlar arasında cinayet nedeni olarak, ancak düşük bir düzeyde önemlidir. Cinsiyet açısından ele alındığında bu etkenin tümüyle erkeklere özgü bir cinayet nedeni olduğu görülmektedir. Bulgular uyarınca, düşük sosyo-ekonomik statülü kadınlar namusları tehdit edildiğinde, korumak için öldürme görevini daha rahat üstlenmektedirler. Böylelikle kadın, “lekelenen” namusunu temizleyerek, şerefini yeniden kazanır. Kadınların özellikle meşru

savunma durumunda işledikleri namus cinayetlerinin cezalarını 1/8'e indirmeye elveren T C K da bu tepkiyi kolaylaştırmaktadır.

Gerek namus ve şeref kavramları gerekse bu doğrultuda işlenen cinayet suçlarıyla ilgili bulgu ve yorumlar, bu konuyla ilgili olarak erkek ve kadın rolleri çerçevesinde bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Namus ve şerefle ilgili değerlerin önemli bir yere sahip olduğu toplumlarda, erkeğin fiziksel açıdan güçlü, korkusuz, atak, kavgacı niteliklere sahip olması beklenir. Bu özellikler, namusu ve şerefi korumak açısından işlevsel olduğu gibi, fiziksel saldırılara, hatta suç işlemeye büyük ölçüde temel hazırlar. Bu duruma paralel olarak, ülkemizde özellikle kırsal kesimde silah taşıma geleneği yaygındır. Silah taşıma geleneği suç işleme olasılığını büyük ölçüde arttırmaktadır.

Kanımızca, bu çerçevede rol kavramının statüden çok, "sosyal değer" ile ilişkisi içerisinde ele alınması daha uygun olacaktır.

Erkeklik rolü söz konusu olduğunda, kuşkusuz tek tip ya da benzer örüntülerden söz edemeyiz. Roller, kişilere ve anlayışlara göre önemli farklılıklar göstermektedir. Burada işin içine, ele alınan özgül kültürün erkeğe bakışı girmektedir.

Kuşkusuz, bakış açısının oldukça değişik olduğu kültürler söz konusudur. Örneğin, Mead'e göre, erkeksi ya da kadınsı olarak nitelediğimiz kişilik özelliklerinin tümü değilse de bir çoğu, kadına ya da erkeğe ancak giydikleri elbise kadar ilişkindir. Bu durum, büyük çoğunlukla sosyal koşullarla ilgilidir (David ve Brannon 1976: 10).

Cornwall ve Lindisfarne (1994:12) da erkeklik kavramına ilişkin antropolojik analizlerinde, bu kavramın kesinlikle bir soyutlama olmadığını vurgulayarak, erkekliğin her yerde aynı şeyi ifade eden bir kavram olmadığını belirtmektedirler. Erkekliğin anlamı ele alındığı bağlama ve zamana göre değişiklikler gösterir.

Bu çerçevede, fiziksel saldırganlık üzerinde durduğumuzda, fiziksel güç kullanımında “erkekliğin” kimi zaman karşı karşıya gelerek dövüşmeyi, kimi zaman ise, daha profesyonel ve zekice işlenen cinayetleri gerektirdiğini görüyoruz. Ayrıca, olayda yalnızca kullanılan şiddetin kendisi değil, aynı zamanda kişilerin karşılıklı pozisyonları da büyük önem taşımaktadır. Her etkileşim değişik yorumlar içerir. İnsanların ne olduğunu, nasıl açıkladıkları koşullara bağlıdır. Burada bireylerin pozisyon açısından göreceli güçleri ile temsilcisi oldukları cinsiyet, yaş, sınıf, etnik köken gibi sosyal kategoriler de önem taşır. Şiddetin meşrulaştırılması sosyo-kültürel açıdan nasıl algılandığıyla ve nasıl yorumlandığıyla yakından ilişkilidir. Fiziksel şiddet kullanımı, bakış açısına bağlı olarak güçlülük, kabalık ya da acınılacak bir zayıflık olarak nitelendirilebilir (Cornwall ve Lindisfarne 1994: 14-15).

Batı Avrupa'ya baktığımızda ise, geçen iki yüzyıl boyunca, şeref bağlamında fiziksel gücün öneminin kaybolmaya başladığı görülür. Günlük konuşmalarda “şeref” kavramının ve ilgili bazı kavramların kimi zaman arkaik kimi zaman da alaycı tonlamalar kazandığı görülmektedir. Kadınların da korunma açısından erkeğe bağımlılıkları azalmıştır. Batı toplumlarında huzursuzlukların sona ermesi ve demokratikleşme sürecinin hız kazanması, şerefle, şövalyeliikle, kahramanlıkla ilgili kültürel unsurların gittikçe kaybolmasına yol açmıştır. Toplumsal gelişim sürecinde evrensel öğelerden biri olarak şerefin bazı farklı kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. Gurur ve kişinin kendisine verdiği değer üzerinde fazla durulmamaktadır. Hakaretler kişileri eskisi gibi yaralamamaktadır; bu tür olaylar rahatlıkla geçirilebilmektedir.

Batı toplumlarının birbirinden çok farklı iki kesiminde şeref kavramı hala Akdeniz'dekine benzer nitelik taşımaktadır. Öncelikle "grup" halinde erkeklerin yer aldığı çevreler söz konusudur. Burada altkültürler söz konusu olmaktadır: barlar, limanlar, hapisaneler, organize suç girişimleri... Bu çevrelerde statü ve saygınlık fiziksel güce dayalı olarak kazanılır. İkinci olarak da orduda, sporcularda, aristokratik kesimde fiziksel gücün hala önem taşıdığı görülmektedir. Toplumun bu kesimlerinde fiziksel açıdan güçlü olmak kişinin yalnızca kendisiyle ilgili değildir. Temsil ettiği grubun, ülkenin prestijiyile de ilgilidir (Blok 1981).

Kısaca belirlemeye çalıştığımız bu çerçeve içerisinde, erkeklik rolünün, saldırganlıkla, ataklıkla ilişkilendirilmesi de namus ve şeref gibi sosyal değerlerin bir uzantısı biçiminde ele alınabilir.

Toplumumuzda da erkeğin fiziksel açıdan güçlü olması beklenir. Kendisine yönelik saldırılara, sataşmalara ya da şerefini incitecek davranışlara tepkisini, gerektiği hallerde fiziksel güç de kullanarak açık biçimde göstermelidir. Ergil (1980: 82), "delikanlılığın", "kabadayılığın" çoğu kez, olumsuz nitelermeler içermediğine dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, silah taşıma da doğal bir tutum olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, "erkekliğe" ilişkin bu değerlendirmelerin, ülkemizde görülen yüksek cinayet oranlarında bir ölçüye kadar belirleyici olduğundan söz edilebilir. Ani gelişen bir kavga, küfürleşme, hakaret, alkolle birlikte gelişen sataşmalar, kolaylıkla erkekleri şiddet kullanmaya yöneltecek zeminler oluşturabilmektedir. Bu tür olaylarda anında gereken tepkiyi göstermek, bir anlamda erkekliği kanıtlama olarak değerlendirilmektedir. Bu yolla işlenen cinayetlerde, kurbanın çoğu kez, erkekle fazla ilişkisi olmayan bir tanıdığı ya da yabancı biri olma olasılığı güçlü görünmektedir. Farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda da, düşmanca duygulardan kaynaklanan cinayetlerde "erkeklik gururu"nun ve "maço davranış"ın, kurbanlar ile suçlular arasındaki etkileşimde temel rol oynadığı ortaya konulmuştur (Polk ve

Ranson 1991).

Konuya kadın rolleri açısından baktığımızda ise, şiddet kullanımının, kadının toplumsal rolüyle bu tür bir bağlantı içerisinde olmadığı açıktır. Öte yandan, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve şiddete dayalı ataerkil ilişkilerin özellikle evlilik ilişkisi çerçevesinde, kadını şiddete iten davranışlara yönelttiği söylenebilir (Kaptanoğlu, Erkmen, Seber ve Tekin 1988; Öğün 1990; İçli, Öğün ve Özcan 1995).

1988 yılında Sivas Yarı-Açık Cezaevinde yapılan bir araştırma sonuçlarına göre eşini öldüren kadınlar oldukça genç yaşlarda, görücü usulü ile evlenmişlerdir. Mutsuz bir evliliği sürdürmek zorunda kalan bu kadınlarda, ekonomik güvence eksikliği ve çevre baskısı boşanma yoluna gitmeyi güçleştirmektedir. Ayrıca, geçimsizlik olayına eklenen dayak, aşırı içki içmek ve sövme gibi unsurlar, kadının eşine duyduğu nefret ve öfkeyi çoğaltmaktadır. Kadının bu tür bir evlilikte yaşadığı yoğun çaresizlik, eşiyile arasındaki çatışmayı çözömlemesinde tek yol olarak cinayeti görmesine yol açmaktadır (Öğün 1990: 120-121).

Ölkemizde adam öldürme suçu işleyen kadın oranının düşük olması, buna karşın, kadınların işlediği suçlar arasında cinayet oranının yüksek olması, kanımızca kadının evlilik sürecinde, eşiyile yaşadığı çatışmaların nerede odaklandığının ortaya konulmasını gerektirmektedir.

Ailenin şerefine ya da namusuna yönelik saldırılarda tepki göstermesi gereken kişinin erkek olduğunu belirtmiştik. Ancak, saldırının doğrudan kadının namusuna, dolayısıyla da şerefine yönelik olduğu durumlar söz konusu olduğunda, kadının da şiddet kullanma yoluna gitmesi güçlü bir olasılıktır. Namusuna yönelik tehdit niteliği taşıyan bir saldırının, kadını meşru savunma durumunda şiddet kullanmaya yönelebileceği özellikle vurgulanmalıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, T C K 'nda cinayetin meşru savunma halinde işlenmiş olarak kabul

edilmesi için, “Gerek kendisinin gerekse başkasının nefesine veya ırzına vukubulan haksız bir taarruz”un bulunması gerekmektedir (T C K 49/2). Öte yandan, gayrimeşru çocuğu öldürme suçu da bu çerçeve içerisinde değerlendirilebilir. Yine T C K.’nda “Anası tarafından şerefini kurtarmak için yeni doğmuş bulunan çocuğa karşı” işlenen cinayetlerde cezada indirime gidilmektedir (T C K m. 453). Ayrıca, bazı durumlarda evli kadın, ailenin namusunu korumak amacıyla kızının gayrimeşru çocuğunu öldürmesine de yardımcı olabilir.

Bu bölümde söz ettiğimiz değerlendirmeler ve yorumlar doğrultusunda, Türkiye’de adam öldürme suçunun, öncelikle nedensel açıdan değerlendirilmesi gerektiği kanısındayız. Diğer bir deyişle, ilk aşamada bu suç açısından önde giden nedenlerin belirlenmesinin, bu nedenleri ortaya çıkaran toplumsal ve kültürel koşulların incelenmesine ve anlaşılmasına olanak sağlayacağı görüşündeyiz.

Toplum içerisinde bazı bireylerin yalnızca cinayet işleyerek başa çıkacaklarını düşündükleri durumlar söz konusudur. Bu durumların tekrarı, ilgili kişinin ya da grubun içinde bulunduğu sosyal organizasyon bağlamında, zayıf noktaları ya da gerginlik noktalarını belirler (Bohannon 1967). Bu noktada sorulması gereken en temel soru, kişinin bu suçu neden işlediğidir. Söz konusu sorunun cevabı, adam öldürme eylemini ortaya çıkaran çatışmaları ya da gerginlik noktalarını belirleyen sosyal olguların incelenmesi yönünde, önemli bir adım atılmasını sağlayacaktır.

Bu suç çerçevesinde önem taşıyan bir ikinci konu da öldüren ile öldürülen arasındaki ilişkidir. Bu ilişkinin belirlenmesi, eylemi ortaya çıkartan sosyal olguların, bireyin sosyal çevresiyle ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmesini sağlayacaktır. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, cinayet kurbanları büyük çoğunlukla, katile yakın kişilerdir. Adam öldürme olayında kurbanın da önemli bir rolünün bulunduğu gözönünde bulundurulmalıdır.

Kültürlerarası araştırmalarda, kurbanlar incelendiğinde, kültürün görelî öneminin altı çizilmektedir. Bireylerarası karşılıklı ilişkilerin getirdiğı zorunluluklar, kurumlar ile sosyal eyleme ilişkin kurallar tarafından belirlenmekte, bunlar da sosyal içeriğe bağılı olarak değışmektedir (Kressel 1981: 142).

Cinayet suçunun işlenme nedeni ile suçlu-kurban ilişkisinin önemini gözönünde tutarak, gelişmekte olan ülkelerin özgül toplumsal ve kültürel koşullarından kaynaklanan bazı faktörlerin, bu suç çerçevesinde belirleyici önem taşıyabileceğini vurgulamak istiyoruz. Bu saptamayı yaparken, gelişme düzeyinin tek başına adam öldürme suçunu açıklayıcı bir faktör olmadığı gerçeğini dikkate almaktayız. Kuşkusuz, bu bağlamda gelişmekte olan ya da endüstrileşmemiş, kentleşmemiş ülkelere ilişkin genel bir değıerlendirme yapmak oldukça güçtür. Ancak, genelde birincil ilişkilerin yoğun olduğı, kırsal nüfus ile kentsel nüfus arasında önemli farkların bulunduğı, kırdan kente göçün yoğun biçimde görüldüğü, tarıma dayalı üretimin egemen olduğı ve geleneksel değıerlerin yoğun biçimde yaşandığı toplumlarda, adam öldürme suçunun farklı nitelikler taşıyacağı söylenebilir. Bu konuda, yapılacak araştırmalar aracılığıyla ilk elden elde edilecek veriler önem taşımaktadır.

Bu noktadan hareketle, nedensel açıdan ülkemizde cinayet suçunun özgül değıerler sistemiyle yakından ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Erkeklerin işlediğı cinayetlerde, ülkemizde önde giden sosyal ve kültürel değıerler uyarınca belirlenen erkeklik rolü doğrultusunda geliştirilen tepkiler de belirleyici olacaktır.

Kadınlarda ise, cinayete yol açan çatışmaların, toplum içerisinde üstlendikleri temel roller -eş, anne, ev kadını- çerçevesinde sürdürdükleri ilişkilerden kaynaklanacağı söylenebilir. Bu doğrultuda, evlilikte eşiyle yaşadığı çatışmalar önemlidir. Öte yandan, özellikle dayağın, hakaretin

ve geçimsizliğin söz konusu olduğu evlilikler de dahil olmak üzere, kadının, şerefine ya da namusunun tehdit edildiğini düşündüğü durumlarda da namus cinayeti işleme olasılığı yüksek olacaktır.

Suçlu-kurban ilişkisi de yine bu yönde incelenebilir. Erkeklerin işlediği cinayetlerde, kurbanın çoğunlukla yine bir erkek olacağı ve suçlunun yakın bir tanıdığı olacağı söylenebilir. Buna karşın, kavga, tartışma, küfürleşme gibi nedenlerle “erkeklik” duyguları çerçevesinde işlenen suçlarda, kurbanın, suçlunun tanımadığı bir erkek olma olasılığı yüksektir. Kadınların işlediği cinayet suçlarında ise, daha önceki çalışmaların sonuçları gözönünde bulundurulduğunda da, kurbanın büyük çoğunlukla kadının kocası olması beklenebilir.

Türkiye’de adam öldürme suçu işleyen kadın ve erkek hükümlülerle ilgili saha araştırmasında, hipotezler temelde bu çerçevede içerisinde belirlenmiştir.

5.2. Araştırmanın Hipotezleri

İlk aşamada belirlediğimiz hipotezlerde, cinayet işleme nedeni ile cinayetin yöneltildiği kişi dikkate alınmıştır.

Hipotez 1: Adam öldürme nedenleri arasında, ilk sırada “namusu ve/veya şerefi korumak” yer alır. Namusu/şerefi korumak uğruna işlenen cinayetlere ilişkin olarak geliştirdiğimiz alt hipotezler şunlardır:

a. Namus/şerefi korumak uğruna işlenen cinayetlerde kurbanın birden fazla olma oranı yüksektir.

b. Erkeğin namusu/şerefi korumak uğruna işlediği cinayetlerde, kurbanın erkek ya da kadın olması arasında oransal olarak büyük bir fark olmayacaktır. Kadınlarda ise, bu nedenle işlenen cinayetlerde, kurban çoğunlukla erkek olacaktır.

c. Erkeğin namusu/şerefi kurtarmak uğruna işlediği cinayetlerde

de, kurbanın tanımadığı biri olma sıklığı yüksektir.

Hipotez 2: Adam öldürme suçu işleyen kişinin cinsiyeti ile cinayet nedeni arasında ilişki vardır. Erkeklerde, kavga, küfür, hakaret, sarhoş kavgası nedeniyle ve namusu/şerefi korumak uğruna cinayet işleme oranı kadınlara göre yüksektir.

Hipotez 3: Kentte kavga, küfür, hakaret ve sarhoş kavgası sonucunda işlenen cinayet oranı göreceli olarak yüksektir.

Hipotez 4: Adam öldürme suçu işleyen kişinin cinsiyeti ile cinayeti kime karşı işlediği arasında ilişki vardır. Erkeklerin işlediği cinayetlerde kurbanın tanıdık biri olmama oranı, kadınlara göre daha yüksektir. Kadınların işlediği cinayetlerde ise, kurbanın eş/sevgili olma oranı daha yüksektir.

Hipotez 5: Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayetin yöneltildiği kişi arasında ilişki vardır. Kentlerde işlenen öldürme suçlarında kurbanın tanıdık biri olmama oranı göreceli olarak yüksektir.

İkinci aşamada belirlediğimiz hipotez, cinayet olayında kullanılan silah ile cinayet kurbanının olay anında silah taşıyıp taşıyamamasına ilişkindir.

Hipotez 6: Erkeklerin köyde işlediği cinayetlerde kurbanın silahlı olma oranı, kentte işlenen cinayetlere göre daha yüksektir.

Üçüncü ve son aşamada belirlediğimiz hipotezler, cinayete aile ve çevre tarafından gösterilen tepkiye ilişkindir.

Hipotez 7: Kadınların işlediği cinayetler, gerek aile gerek çevre tarafından, erkeklerin işlediği cinayetlere oranla daha fazla anlayışla karşılanmaktadır.

Hipotez 8: Namusu/şerefi korumak uğruna işlenen cinayetler, aile ve çevre tarafından anlayışla karşılanmaktadır.

Hipotez 9: Köyde işlenen cinayetlerin, aile ve çevre tarafından, anlayışla karşılanma oranı kentlere göre yüksektir.

6. TÜRKİYE'DE ADAM ÖLDÜRME SUÇU İŞLEMİŞ HÜKÜMLÜLERLE İLGİLİ BİR SAHA ARAŞTIRMASI

6.1. Alan, Örneklem, Yer ve Süre

Çalışmamızda belirlenen hipotezleri sınamak amacıyla, Türkiye'de adam öldürme suçu işlemiş hükümlülerle ilgili bir araştırma tasarlanmıştır. Bu doğrultuda tasarlanan saha araştırması aracılığıyla, adam öldürme olayında gerek bu suçu işlemiş kişilere ilişkin sosyo-demografik özelliklerin, gerekse işledikleri suça ilişkin özelliklerin hangi sıklıkta dağıldığının belirlenmesi ve cinayet olayında söz konusu değişkenlerin nasıl bir ilişki/etkileşim içerisine girdiklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmamız, Nisan 1993 ile Ekim 1995 tarihleri arasında, toplam 81 cezaevinde adam öldürme suçundan hükümlü bulunan 879 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Bu grubun 223'ü kadın, 656'sı erkektir. Araştırma kapsamına erkek hükümlüler için 23, kadın hükümlüler için 58 cezaevi dahil edilmiştir. (Bkz. Ek 1)

6.2. Veri Toplama Tekniği

Araştırmamızda kullandığımız veri toplama tekniği, soru kağıdı uygulamasıdır. Soru kağıdı uygulaması sonucunda elde ettiğimiz frekans dağılımları, tabloların düzenlenmesinde temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgi türü de frekans dağılımlarına dayanmaktadır.

Soru kağıdı, 23 adet kapalı uçlu ve 6 adet açık uçlu sorudan oluşmuştur. (Bkz. Ek 2)

Soru kağıdında öncelikle, hükümlülere ilişkin sosyo-demografik bilgi elde etmek amacıyla cinsiyet, öğrenim durumu, anne-babanın öğrenim durumu, meslek, gelir getiren bir işte çalışma, kardeş sayısı, medeni hal değişkenlerine ilişkin sorular yer almıştır.

Daha sonra, adam öldürme suçuna ilişkin olarak, cinayetin işlendiği yerleşim birimi, kullanılan silah, planlı olup olmadığı, cinayet nedeni, cinayetin kime karşı işlendiği, kan davası olup olmadığı ve cinayete aile ve çevrenin tepkisini ölçmeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

6.3. Veri Değerlendirme Tekniği

Araştırmada elde ettiğimiz veriler, öncelikle tek yönlü frekans tabloları olarak sunulmuş, bu yolla, değişkenlerin örneklem içerisindeki dağılımları incelenmiştir.

İkinci aşamada, araştırmada belirlediğimiz temel değişkenlerin aralarındaki çok yönlü ilişkiyi/etkileşimi incelemek amacıyla Logaritmik Doğrusal Analiz (Log Linear Analysis) tekniği kullanılmıştır.

Logaritmik Doğrusal Analiz, kategorilenmiş veriler için, model kurma, hipotez test etme ve parametre tahmini yapmaya olanak tanıyan bir süreci içermektedir.

Bilindiği gibi, nitel verilerin analizinde en sık kullanılan teknikler oransal karşılaştırma ya da Khi-Kare analizidir. Oysa, nitel veri analizinde gözlem yapılan özellik/sıklık üzerindeki etken sayısı genellikle ikiden çoktur. Bu sıklıkların analizinde, her defasında yalnızca bir etkeni gözönüne alarak, diğerlerini sabit kabul etmek hatalara yol açmaktadır. Logaritmik Doğrusal Analizin (Çok Boyutlu Tablo Analizinin) temel amacı, incelenen özelliklerin bağımlılık yapısını belirlemek ve

değişkenler arasında ikili ve daha yüksek dereceden ilişkiler bulunup bulunmadığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda kurulan uygun modeller aracılığıyla, değişkenler arasındaki üçlü ve dördü etkileşimler incelenmektedir. Amaç, modeli olabildiğince az parametrelili bir hale (parsimony) indirmektedir. Bu modelde, varyans analizindekine benzer biçimde, önemsiz bulunan bir etkileşim terimi, ilgili değişkenlerin birbirine bağımlı olmadığı anlamına gelir (Agresti 1990: 130-135).

Araştırmamızda, adam öldürme olayında önemli etkilerinin bulunduğu düşünülen değişkenler seçildikten sonra, aralarındaki etkileşim/ilişki Doğrusal Logaritmik Modeller aracılığıyla incelenmiştir. Bu analiz, SPSS istatistik paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Veri analizinin son aşamasında ise, seçilen bazı değişkenler arası ikili ilişkiler, Khi-Kare tekniğiyle incelenmiştir.

6.4. Saha Araştırmasında Elde Edilen Sonuçlar

6.4.1. Araştırma Verilerinin Cinsiyet Ana Etkenine Göre Analizi

Örneklemimizi oluşturan, adam öldürme suçundan hükümlü 879 kişinin, 223'ü kadın (%25.4), 656'sı erkektir (%74.6).

Tablo 10. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Kadın f	%	Erkek f	%	Toplam f	%
Okuryazar değil	47	21.1	37	5.6	84	9.6
Okuryazar ilkokul mez. değil	38	17	43	6.6	81	9.2
İlkokul mezunu	94	42.2	453	69.1	547	62.2
Ortaokul mezunu	23	10.3	76	11.6	99	11.3
Lise mezunu	15	6.7	42	6.4	57	6.5
Üniversite mezunu	6	2.7	5	0.8	11	1.3
TOPLAM	223	100	656	100	879	100

Tablo 10'da yer alan verileri incelediğimizde, adam öldürme suçu işleyenlerin %62.2'sinin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. İkinci sırada ortaokul mezunları (%11.3) üçüncü sırada ise yakın oranlarla okuryazar olmayanlar ile (%9.6) okuryazar olup, ilkokul mezunu olmayanlar (%9.2) gelmektedir. Lise ve sonrası öğrenim görenlerin oranı düşüktür.

Kadınlarda (%42.2) ve erkeklerde (%69.1) en yüksek oran, ilkokul mezunlarına aittir.

Kadınlarda okuryazar olmayanların oranı %21.1 iken, erkeklerde %5.6'dır. Yine kadınlarda okuryazar olup, ilkokul mezunu olmayanların oranı %17 iken, erkeklerde bu oran, %6.6'dır. Bu veriler, adam öldürme suçu işleyen kadın hükümlülerin öğrenim düzeylerinin erkeklere oranla daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 11. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Annelerinin Öğrenim Durumu

Annelerin Öğrenim Durumu	Kadın f	%	Erkek f	%	Toplam f	%
Okuryazar değil	151	68.0	386	59.0	537	61.3
Okuryazar ilkokul mez. değil	15	6.8	68	10.4	83	9.5
İlkokul mezunu	50	22.5	187	28.6	237	27.1
Ortaokul mezunu	1	0.5	11	1.7	12	1.4
Lise mezunu	4	1.8	2	0.3	6	0.7
Üniversite mezunu	1	0.5	-	-	1	0.1
TOPLAM	222	100	654	100	876	100

Gerek toplam hükümlü grubunda gerekse kadın ve erkeklerde, annelerin öğrenim düzeyinin çok düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Annelerin toplam içerisinde %61,3'ü, kadın hükümlü grubu içerisinde %68'i, erkek hükümlü grubu içerisinde ise, %59'u okuryazar değildir.

Toplam içerisinde okuryazar olmayanlar ile okuryazar olup ilkokul mezunu olmayanlar birlikte ele alındığında, oran %70'e varmaktadır.

Tablo 12. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Babalarının Öğrenim Durumu

Babanın Öğrenim Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Okuryazar değil	79	35.7	218	33.5	297	34.1
Okuryazar ilkokul mez. değil	46	20.8	97	14.9	143	16.4
İlkokul mezunu	77	34.8	296	45.5	373	42.8
Ortaokul mezunu	10	4.5	25	3.8	35	4.0
Lise mezunu	5	2.3	7	1.1	12	1.4
Üniversite mezunu	4	1.8	8	1.2	12	1.4
TOPLAM	221	100	651	100	872	100

Hükümlülerin babalarının öğrenim düzeyi ise, annelerine oranla biraz daha yüksektir. ilkokul mezunlarının oranı %42.8'tir. Bununla birlikte, toplam içerisinde ilkokul mezunu olmayanların oranı %50'ye varmaktadır.

Sonuç olarak, gerek hükümlülerin gerekse anne ve babalarının öğrenim düzeylerinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 13. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek Grubu	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
İlmi,Teknik Elemanlar	8	3.6	13	2.0	21	2.4
Serbest Meslek	4	1.8	36	5.5	40	4.6
İdari Personel	6	2.7	11	1.7	17	1.9
Ticaret ve satış	9	4.0	51	7.8	60	6.8
Hizmet İşleri	6	2.7	90	13.7	96	10.9
Tarımcı,Hayvancı	8	3.6	175	26.7	183	20.8
Ulaştırma mak.kullanıcılar	-	-	42	6.4	42	4.8
Tarımdışı üretim faaliyetleri	12	5.4	188	28.7	200	22.8
İşsiz	35	15.7	40	6.1	75	8.5
Öğrenci,Emekli	3	1.3	9	1.4	12	1.4
Ev Kadını	132	59.2	-	-	132	15.0
TOPLAM	223	100	655	100	878	100

Adam öldürme suçu işleyen hükümlülerin cezaevine girmeden önce sahip oldukları meslek incelendiğinde, en yüksek oranların, tarımdışı üretim faaliyetlerinde çalışanlara (%22.8), tarımcılara (%20.8) ve hizmet işlerinde çalışanlara (%10.9) ait olduğu görülmektedir.

Kadın hükümlülerin büyük bölümü mesleksizdir (%59.2). Erkeklerinse, %28.7'si tarımdışı üretim faaliyetlerinde, %26.7'si tarım işlerinde, %13.7'si de hizmet sektöründe çalışmaktadır.

Öğrenim düzeyindeki düşüklüğe paralel olarak, hükümlülerin meslek açısından da statülerinin düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Örneklekimizi oluşturan hükümlülere cezaevine girmeden önce gelir getiren bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda ise, %67.2'sinin suç işlediği dönemde çalışmakta olduğu ortaya çıkmıştır. Erkeklerde gelir getiren bir işte çalışanların oranı (%80.8) kadınlara göre (%27.1) oldukça yüksektir.

Tablo 14. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1-3	44	19.8	123	18.8	167	19.1
4-6	113	50.9	314	48.2	427	48.9
7-9	55	24.8	171	26.2	226	25.8
10+	10	4.5	44	6.8	54	6.2
TOPLAM	222	100	652	100	874	100

Tablo 14'te yer alan veriler doğrultusunda, adam öldürme suçu işleyen hükümlülerin kalabalık ailelerden geldikleri söylenebilir.

Hükümlülerin yarıya yakın bir bölümü (%48.9) 4-6, %25.8'i ise, 7-9 kardeşe sahiptir. Dağılım, kadınlarda ve erkeklerde benzer nitelik göstermektedir; 4-6 ve 7-9 kardeşe sahip olanların oranı grup içerisinde görece olarak yüksektir.

Tablo 15. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Kadın f	%	Erkek f	%	Toplam f	%
Hiç Evlenmemiş	33	14.8	291	44.4	324	36.9
Evli	157	70.4	329	50.1	486	55.2
Eşi Ölmüş	17	7.6	11	1.7	28	3.2
Boşanmış	16	7.2	25	3.8	41	4.7
TOPLAM	223	100	656	100	879	100

Tablo 15'teki dağılım incelendiğinde, hükümlülerin yarısından fazlasının (%55.2) cinayet işledikleri sırada evli olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise, %36.9 ile hiç evlenmemiş olanlar gelmektedir. Kadınlarda, cinayet işlediği sırada evli olanların oranı (%70.4) erkeklere göre (%50.1) belirgin biçimde yüksektir.

Tablo 16. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	Kadın f	%	Erkek f	%	Toplam f	%
1-3	108	65.9	213	65.3	321	65.5
4-6	52	31.7	78	23.9	130	26.6
7-9	4	2.4	29	8.9	33	6.7
10+	-	-	6	1.9	6	1.2
TOPLAM	164	100	326	100	490	100

Çocuk sahibi olan hükümlüye ilişkin dağılıma bakıldığında ise , en yüksek oranın %65.5 ile 1-3 çocuk sahibi olanlara ait olduğu

görülmektedir. Bu durum kadın ve erkek dağılımları açısından da benzer nitelik taşımaktadır.

Tablo 17. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Daha Önce Hüküm Giydikleri Suça Göre Dağılımı

Suç Türü	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Adam Öldürme	9	52.9	40	18.3	49	20.8
Yaralama	3	17.6	63	28.8	66	28.0
Hırsızlık,Gasp, Sahte senet,çek	-	-	22	10.1	22	9.3
Irza tecavüz, zina	2	11.8	8	3.6	10	4.1
Birden fazla	-	-	36	16.4	36	15.3
Diğer	3	17.7	50	22.8	53	22.5
TOPLAM	17	100	219	100	236	100

Örnekleme oluşturan hükümlülerin %26.8'i daha önce de suç işlediğini belirtmiştir. Bu grubun %7.2'si kadın, %92.8'i erkektir.

Daha önce işlenen suçlar içerisinde ilk sırayı yaralama (%28) ile adam öldürme (%20.8) almaktadır. Ayrıca, birden fazla suç işleyenlerin oranının da (%15.3) görece olarak yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Diğer kategorisinde (%22.5) yer alan suçlar ise çoğunlukla ruhsatsız silah taşıma ve bulundurma, siyasi suçlar, trafik suçları, iftira ve orman suçlarıdır.

Tablo 17 incelendiğinde, kadınların yarından fazlasının (%52.9) daha önce yine cinayet suçu işlediği, erkeklerde ise bu oranın %18.3

olduğu görülmektedir. Öldürme ve yaralama, birlikte ele alındığında her iki grupta da en yüksek oranı oluşturmaktadır.

Örneklelimizi oluşturan hükümlülere, ayrıca, adam öldürmeyle birlikte başka bir suç işleyip işlemedikleri de sorulmuştur. Bu soruya alınan cevaplar incelendiğinde, hükümlülerin tamamına yakın bir bölümünün (%97.6) adam öldürmeyle birlikte başka bir suç işlemediği ortaya çıkmıştır.

Tablo 18. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suçun İşlendiği Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

Yerleşim Birimi	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kent	102	46.4	332	50.9	434	49.8
Kasaba	37	16.8	109	16.7	146	16.7
Köy	81	36.8	201	30.8	282	32.3
Diğer	-	-	10	1.5	10	1.1
TOPLAM	220	100	652	100	872	100

Adam öldürme suçunun yarıya yakın bir oranla (%49.8) kentte işlendiği görülmektedir. İkinci sırada ise, %32.3 ile köy gelmektedir. Bu dağılım kadın ve erkekler açısından da benzer nitelik taşımaktadır.

Tablo 19. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yere Göre Dağılımı

Suçun İşlendiği Yer	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Ev,ev çevresi	158	71.5	160	24.7	318	36.6
Sokak,açık arazi	55	24.9	383	59.2	438	50.5
İşyeri	6	2.7	67	10.4	73	8.4
Diğer	2	0.9	37	5.7	39	4.5
TOPLAM	221	100	647	100	868	100

Cinayetin işlendiği yere baktığımızda, ilk sırada sokak, açık arazi kategorisinin yer aldığı görülmektedir (%50.5). Cinayetin ev ve ev çevresinde işlenme oranı ise, %36.6'dır.

Bu dağılım kadınlar ve erkekler açısından farklı nitelikler taşımaktadır. Kadınların cinayeti evde ve ev çevresinde işleme oranı (%71.5) erkeklere göre (%24.7) daha yüksektir. Erkekler cinayeti çoğunlukla sokakta, açık arazide işlemektedirler (%59.2). Kadınlarda bu oran %24.9'dur.

Diğer kategorisinde (%4.5) yer alan cevaplarda ise, birahane, gazino ve benzeri eğlence yerleri; garaj; huzurevi; karakol, askeri bölge, mahkeme ve cezaevi, cinayetin işlendiği yerler olarak belirtilmiştir.

Tablo 20. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suç İşlerken Kullandıkları Alet

Kullanılan Alet	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Alet kullanmayanlar	23	10.5	29	4.4	52	6.0
Ateşli silah	80	36.5	311	47.7	391	44.9
Kesici alet	81	37.0	266	40.8	347	39.8
Diğer	35	16.0	46	7.1	81	9.3
TOPLAM	219	100	652	100	871	100

Hükümlülerin kullandıkları silaha ilişkin dağılım incelendiğinde, ilk sırada %44.9 ile ateşli silahın, ikinci sırada ise %39.8 ile kesici aletlerin geldiği görülmektedir. Erkeklerde de dağılım benzer nitelik taşımaktadır.

Kadınlarda ise, cinayette ateşli silah kullanma oranı (%36.5) ile kesici alet kullanma oranı (%37) birbirine çok yakındır. Ayrıca, kadınlarda cinayeti herhangi bir alet kullanmadan işleme oranı (%10.5) erkeklere göre (%4.4) yüksektir. Diğer kategorisinde ise, (%9.3) ip, zehir, taş, sopa, odun, demir, balta, orak, cinayet aleti olarak belirtilmiştir.

Örneklekimizi oluşturan hükümlülere, cinayeti işlerken planlı davranıp davranmadıkları sorulduğunda alınan cevaplar, cinayet olayının çoğunlukla (%68.8) aniden işlendiğini, planlanmadığını ortaya koymuştur. Hükümlülerin %17.4'ü cinayetin kazayla gerçekleştiğini, %11.4'ü ise, planlı olduğunu belirtmiştir. Kadınlar ve erkekler açısından da dağılım benzerdir.

Tablo 21. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suç İşleme Nedenlerine Göre Dağılımı

Adam Öldürme Nedeni	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Namus,şeref uğruna	98	46.2	152	23.7	250	29.3
Kan davası	3	1.4	42	6.6	45	5.3
Sarhoş kavgası	21	9.9	124	19.3	145	17.0
Maddi sıkıntılar	21	9.9	69	10.8	90	10.6
Arazi sorunu	11	5.2	53	8.3	64	7.5
Kavga,küfür hakaret nedeniyle	21	9.9	82	12.8	103	12.1
Aile sorunları	15	7.1	23	3.6	38	4.5
Bunalım, tahrik sonucunda	3	1.4	19	3.0	22	2.6
Başka bir suç işlerken	-	-	8	1.2	8	0.9
Öldürülen kişiden kayn. nedenler	1	0.5	26	4.1	27	3.2
Diğer	18	8.5	43	6.7	61	7.2
TOPLAM	212	100	641	100	853	100

Tablo 21 incelendiğinde, ilk sırada yer alan cinayet nedeninin namus ve şeref meselesi olduğu görülmektedir (%29.3). İkinci sırada sarhoş kavgası (%17), üçüncü sırada ise kavga, küfür ve hakaretin geldiği görülmektedir (%12.1). Maddi sıkıntı ya da para alacağı için cinayet işlediğini belirtenlerin oranı %10.6' dır.

Diğer kategorisinde (%7.2) cinayetin kendini korumak için, miras meselesi yüzünden, zevk için, nedensiz, amaçsız ya da yanlışlıkla işlendiği belirtilmiştir.

Erkeklerde ve kadınlarda da dağılım benzer nitelik göstermektedir. Ancak, kadın hükümlülerde namusu ya da şerefi korumak için cinayet işleme oranı (%46.2) erkeklere göre yüksektir (%23.7). Kadınlarda cinayet nedeni olarak ikinci sırada sarhoş kavgası, kavga, küfür, tartışma, hakaret ve maddi sıkıntı aynı oranlarda görülmektedir (%9.9).

Erkeklerde sarhoş kavgası sonucunda cinayet işleme oranı %19.3, kavga, küfür, tartışma, hakaret nedeniyle cinayet işleme oranı ise %12.8'dir.

Örneklekimizi oluşturan hükümlülere cinayeti işlerken yardım ya da teşvik görüp görmediklerini sorduğumuzda, alınan cevaplardan büyük bölümünün (%86.6) ne teşvik ne de yardım gördüğü ortaya çıkmıştır.

Teşvik ya da yardım gördüğünü belirtenlerin (%13.4) ise, yarıya yakını (%49.1) arkadaşı ya da sevgilisinden, %19.7'si ailesinden, %17'si eşi ya da çocuklarından, %14.2'si ise, akrabalarından teşvik/yardım görmüştür.

Erkek hükümlülerin %10.5'i cinayet işlerken teşvik/yardım gördüğünü belirtmiştir. Teşvik/yardım gördükleri kişiler ise, çoğunlukla (%55.1) arkadaş, kardeş ya da akrabadır. Kadınların ise, %19.3'ü cinayet işlerken teşvik/yardım gördüğünü belirtmiştir. Teşvik/yardım gördükleri kişiler ise, çoğunlukla (%39.5) sevgili ya da arkadaştır.

Tablo 22. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerin Suç İşleme Yaşına Göre Dağılımı

Yaş	Kadın f	%	Erkek f	%	Toplam f	%
16-	7	3.3	12	1.9	19	2.2
17-21	36	16.9	163	25.5	199	23.4
22-26	34	16.0	139	21.8	173	20.3
27-31	37	17.4	91	14.2	128	15.1
32-36	35	16.4	71	11.1	106	12.4
37-41	27	12.7	60	9.4	87	10.2
42-46	18	8.4	38	5.9	56	6.6
47-51	11	5.2	26	4.1	37	4.3
52-56	6	2.8	24	3.8	30	3.5
57+	2	0.9	15	2.3	17	2.2
TOPLAM	213	100	639	100	852	100

Hükümlülerin cinayet işleme yaşına göre dağılımları incelendiğinde, bu suçun genç yaşlarda işlendiği görülmektedir.

Cinayeti 17-21 yaş arası işleyenlerin oranı %23.4, 22-26 yaş arası işleyenlerin oranı ise, %20.3'tür. Grubun %15.1'i de 27-31 yaş arasında cinayet işlemiştir. 32-36 yaş grubundan itibaren oran düşmektedir.

Bu dağılım, erkek ve kadın hükümlüler açısından farklılık göstermektedir. Kadınlar cinayeti erkeklerden daha ileri yaşlarda işlemektedirler.

Tablo 23. Adam Öldürme Suçunun Yöneltildiği Kişinin Cinayet Sırasında Silah Taşıyıp Taşımadığı

Kurbanın Silahlı Olup Olmaması	Kadın f %	Erkek f %	Toplam f %
Silahlı	59 26.8	292 45.3	351 40.6
Silahsız	161 73.2	352 54.7	513 59.4
TOPLAM	220 100	644 100	864 100

Toplam hükümlüler açısından değerlendirdiğimizde, cinayet kurbanlarının yarıdan fazlasının (%59.4) olay sırasında silah taşımadığı görülmektedir. Öte yandan, silah taşıyanların oranının da (%40.6) düşük olmadığı vurgulanmalıdır.

Tablo 23 incelendiğinde, dağılımın cinsiyete göre gösterdiği farklılık da dikkat çekicidir. Erkeklerde öldürdükleri kişinin olay anında silahlı olduğunu söyleyenlerin oranı %45.3 iken, kadınlarda bu oran yalnızca %26.8'dir.

Tablo 24. Adam Öldürme Suçunun Yöneltildiği Kişinin Cinsiyeti

Kurbanın Cinsiyeti	Kadın f %	Erkek f %	Toplam f %
Kadın	36 16.1	94 14.4	130 14.8
Erkek	182 81.6	526 80.4	708 80.7
Birden fazla kurban	5 2.2	34 5.2	39 4.4
TOPLAM	223 100	654 100	877 100

Örneklekimizi oluşturan hükümlülerin işledikleri cinayetlerde kurbanın büyük çoğunlukla (%80.7) erkek olduğu görülmektedir. Bu durum gerek kadınlar (%81.6) gerekse erkekler (%80.4) açısından aynıdır.

Kurbanın birden fazla olduğu cinayet oranı erkeklerde (%5.2) kadınlara göre (%2.2) yüksektir.

Tablo 25. Adam Öldürme Suçunu İşleyen Kişiyle Kurbanın Yakınlık Derecesi

Kurbanın Yakınlık Der.	Kadın f	Kadın %	Erkek f	Erkek %	Toplam f	Toplam %
Eş, sevgili	92	41.4	43	6.8	135	15.8
Aile Üyesi	29	13.1	35	5.5	64	7.5
Tanıdık değil	27	12.2	193	30.6	220	25.8
Akraba	26	11.7	92	14.6	118	13.8
Arkadaş	6	2.7	57	9.0	63	7.4
Köylüsü, komşusu tanıdığı	24	10.8	143	22.7	167	19.6
Düşmanı	-	-	9	1.4	9	1.1
Kan davalısı	-	-	-	-	-	-
Diğer	18	8.1	59	9.4	77	9.0
TOPLAM	222	100	634	100	853	100

Tablo 25'i incelediğimizde, kurbanların %25.8'inin suçlunun tanımadığı bir kişi olduğu görülmektedir. Öte yandan, kurbanların toplam %21.3'ü suçlunun ailesinden biri ya da bir akrabası; toplam %27'si köylüsü, komşusu, arkadaşı ya da bir tanıdığıdır. Kurbanların %15.8'ini suçlunun eşi ya da sevgilisi oluşturmaktadır.

Kurbanın eş ya da sevgili olduğu durumlar açısından cinsiyet farklılığı belirgindir. Kadınlarda bu oran %41.4 iken, erkeklerde yalnızca %6.8'dir. Yine, kadınlarda aileden birini öldürme oranı (%13.1) erkeklere göre (%5.5) yüksektir.

Erkeklerde, eşe ya da aileden birine yönelik cinayet oranı düşük iken, cinayetin daha çok köylüsüne, komşuya, bir tanıdığa, akrabaya ve tanıdık olmayan birisine yöneltildiği görülmektedir. Ayrıca, erkeklerde tanımadığı birini öldürme oranının (%30.6) toplama oranla yüksek olması dikkat çekicidir. Tanımadığı birini öldürme oranı kadınlarda yalnızca %12.2'dir.

Tabloyu yalnızca suçlunun kurbanı tanıdığı ve tanımadığı durumlar biçiminde iki kategoride incelersek, kadınlarda tanıdığı birini öldürme oranı %87.8, erkeklerde ise %69.4'tür. Toplamda ise, %74.2'dir. Dolayısıyla, örneklemimizde büyük çoğunluğun cinayeti tanıdığı birine yönelik olarak işlediği ortaya çıkmıştır.

Diğer kategorisinde (%9) yer alan cevaplar incelendiğinde, kurbanın birden fazla olduğu durumlarda, çoğunlukla akraba, arkadaş, tanıdık biri oldukları, diğerlerinde ise cinayeti işleyenin, patronu, işyerinde ya da askerlikte üstü, ortağı, müşterisi, kuması, üvey çocuğu, hayat kadını olduğu görülmektedir.

Tablo 26. Adam Öldürme Suçuna Ailenin Tepkisi

Ailenin Tepkisi	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kesinlikle onaylamadılar	100	45.5	383	58.7	483	55.3
Kayıtsız kaldılar	18	8.2	68	10.4	86	9.9
Anlayışla karşıladılar	102	46.4	168	25.7	270	30.9
Diğer	-	-	34	5.2	34	3.9
TOPLAM	220	100	653	100	873	100

Tablo 27. Adam Öldürme Suçuna Çevrenin Tepkisi

Çevrenin Tepkisi	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kesinlikle onaylamadılar	83	37.2	338	51.8	421	48.1
Kayıtsız kaldılar	30	13.5	100	15.3	130	14.8
Anlayışla karşıladılar	106	47.5	181	27.7	287	32.8
Diğer	4	1.8	34	5.2	38	4.3
TOPLAM	223	100	653	100	876	100

Tablo 26 ve Tablo 27 birlikte incelendiğinde, cinayetin gerek aile gerekse çevre tarafından kesinlikle onaylanmadığı görülmektedir. Birbirine yakın olmakla birlikte, cinayeti onaylamama oranı çevreye göre (%48.1) ailede (%55.3) biraz daha yüksektir. Cinayetin anlayışla

karşılanma oranı ailede %30.9 çevrede ise %32.8'dir.

Cinayetin gerek aile gerekse çevre tarafından kayıtsızlıkla karşılanma oranı düşüktür. Ancak, bu oranın aile açısından (%9.9) çevreye göre (%14.8) daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Cinayetin ailede kayıtsızlıkla karşılanma oranı doğal olarak daha düşüktür.

Dolayısıyla gerek ailede, gerekse çevrede adam öldürme suçuna kayıtsız kalınmadığı, çoğunlukla da olumsuz tepki gösterildiği ancak, anlayışla karşılanma oranının da çok düşük olmadığı dikkat çekmektedir.

Cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde, cinayet suçunun aile tarafından anlayışla karşılanma oranının, erkeklere göre (%25.7) kadınlarda daha yüksek olduğu (%46.4) görülmektedir. Hatta kadınlarda ailesi cinayeti kesinlikle onaylamayanlar (%45.5) ile anlayışla karşılayanlar (%46.4) arasındaki fark neredeyse yok denecek kadar azdır. Erkeklerde ise, ailesinde cinayeti anlayışla karşılayanların oranı yalnızca %25.7'dir.

Çevrenin tepkisini cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde ise kadınlarda ilk sırada yarıya yakın bir oranla anlayışla karşılayanların (%47.5) geldiği dikkat çekmektedir. Erkeklerde bu oran %27.7 olmakta, ilk sırada %51.8 ile cinayeti onaylamayanlar gelmektedir.

Dolayısıyla gerek ailenin gerekse çevrenin, kadınların işlediği cinayet suçlarına, erkeklerin işlediği cinayetlere oranla daha anlayışlı yaklaştığı görülmektedir.

Adam öldürme suçu işlemiş hükümlülerle ilgili araştırmamızdan elde ettiğimiz veriler, bu suçun genellikle öğrenim düzeyi ve meslek açısından sosyal statüsü düşük, genç bireyler tarafından işlendiğini ortaya koymaktadır. Hükümlülerin önemli bir bölümünün (%67.2)

cezaevine girmeden önce gelir getiren bir işte çalıştıkları görülmektedir. Ancak bu oran erkeklerde %80.8 iken, kadınlarda yalnızca %27.1'dir. Kadınlarda gerek öğrenim düzeyi gerekse meslek açısından statü daha da düşüktür. Ayrıca, kadınlar cinayeti erkeklerden daha ileri yaşlarda işlemişlerdir. Elde ettiğimiz bu sonuçlar, adam öldürme suçunun öğrenim düzeyi düşük, genç kişiler tarafından işlendiğini ve kadınların cinayeti erkeklerden daha ileri bir yaşta işlediğini ortaya koymaktadır.

Hükümlülerin önemli bir bölümü kalabalık ailelerden gelmektedir; %74.7'si 4-6 veya 7-9 kardeşe sahiptir. Örneklemin yarıdan fazlası (%55.2) cinayet işledikleri dönemde evlidir. Ancak, evli olanların oranı kadınlarda daha fazladır (%70.4). Çocuk sahibi olanlara bakıldığında, kalabalık ailelerden gelmelerine rağmen, hükümlülerin sahip olduğu çocuk sayısının fazla olmadığı görülmektedir; %65.5'i 1-3 çocuk sahibidir.

Cinayetten önce başka bir suçtan dolayı tutuklanma/hüküm giyme oranının %26.8 olması ve bu grup içerisinde birden fazla suç işlemiş olanların oranının %15.3 olması dikkat çekicidir. Daha önce de suç işlediğini belirten bu grubun büyük bölümünü (%92.8) erkekler oluşturmaktadır.

Hükümlülerin tamamına yakını (%97.6) adam öldürmeyle birlikte başka bir suç işlememiştir.

Cinayet, yarıya yakın bir oranla (%49.8) kentte işlenmiştir; köyde işlenme oranı %32.3'tür. Öldürme eyleminin genellikle sokakta ya da açık arazide gerçekleştirildiği görülmektedir (%43.8). Kadınlar cinayeti evde (%71.5) erkekler ise daha çok sokakta ya da açık arazide işlemektedir (%59.2).

Adam öldürme olayında çoğunlukla, ateşli silah kullanılmış (%44.9) ve öldürme eylemi ani bir kararla gerçekleştirilmiştir (%68.8).

Adam öldürme nedenleri arasında ilk sırada namus ve şeref meselesi gelmektedir (%29.3). Dolayısıyla, bu yöndeki hipotezimiz doğrulanmaktadır. Erkeklerde, ayrıca çeşitli kavga, küfürleşme, tartışma ve hakarete uğrama nedeniyle cinayet işleme oranı da yüksek görülürken (toplam %29.1), kadınlarda namus, şeref uğruna cinayet işleme oranı diğer nedenlerle işlenen cinayet oranlarına göre belirgin biçimde yüksektir (%46.2).

Öldürülen kişilerin %40.6'sının olay anında silahlı olması dikkat çekicidir. Özellikle erkeklerin işlediği adam öldürme suçlarında, kurbanın da silahlı olma oranı görece olarak yüksektir (%45.3).

Hükümlülerin büyük bölümü (%86.6) cinayeti işlerken teşvik ya da yardım görmemiştir.

Gerek kadınların gerekse erkeklerin işledikleri cinayetlerde kurban büyük çoğunlukla erkektir (%80.7). Öldürme eyleminin bir kadına yönelik olarak gerçekleştirilme oranı oldukça düşüktür (%14.8).

Öldürme olayında kurbanın, büyük çoğunlukla suçlunun ailesinden biri ya da bir akrabası, köylüsü, komşusu, arkadaşı ya da bir tanıdığı olduğu görülmektedir (toplam %74.2). Tanımadığı birini öldürme oranı, %25.8'dir. Ayrıca, tanımadığı birini öldürme oranı erkeklerde (%30.6) kadınlara oranla (%12.2) yüksektir.

Örneklekimizi oluşturan hükümlülerin büyük bölümü, (%93.9) öldürdükleri kişiyle aralarında kan davası bulunmadığını ifade etmiştir. Yine, büyük bölümünün (%92.3) ailesinde daha önce kan davası nedeniyle cinayet işlenmediği görülmektedir. Ayrıca, %96.8'i kan davası

geleneğinin sürdürülmesini doğru bulmadıklarını belirtmiştir. Cinayet işleyen kişinin gerek ailesinde gerek çevresinde olay çoğunlukla olumsuz tepkiyle karşılanmıştır. Ancak, cinayet olayının anlayışla karşılanma oranının da aile (%30.9) ve çevre (%32.8) açısından düşük olmadığı dikkat çekmektedir.

6.4.2. Logaritmik Doğrusal Analiz

Logaritmik Doğrusal Analiz çerçevesinde adam öldürme suçuyla ilişkisi olduğu düşünülen değişkenler şunlardır:

X29 (cinsiyet), X8 (medeni hal), X1 (öğrenim durumu), X4 (meslek), X17 (cinayet nedeni), X13 (cinayetin işlendiği yerleşim birimi), X15 (kullanılan silah), X16 (cinayetin planlı olup olmadığı), X21 (öldürülen kişinin cinayetin gerçekleştiği sırada silah taşıyıp taşımadığı), X22 (öldürülen kişinin cinsiyeti), X23 (öldürülen kişinin cinayeti işleyen kişiyle yakınlık derecesi), X24 (kan davası olup olmadığı), X27 (cinayet olayına ailenin tepkisi) ve X28 (cinayet olayına çevrenin tepkisi).

Kurulan Logaritmik Doğrusal Modeller aracılığıyla, bu değişkenlerden birbiriyle ilişkili olacağı varsayılanlar arasında, önce dörtlü, daha sonra üçlü ve ikili etkileşimler incelenmiştir. Bu doğrultuda, adam öldürme olayında dört değişkenin birlikte etkileşimini inceleyecek biçimde kurulan 26 model analize dahil edilmiştir.

Kurulan modeller aşağıda sunulmaktadır.

- | | |
|---|---|
| 1. $X_{17}^* X_{29}^* X_{13}^* X_8$ | 14. $X_{21}^* X_{22}^* X_{23}^* X_{13}$ |
| 2. $X_{17}^* X_{29}^* X_1^* X_{13}$ | 15. $X_{22}^* X_{29}^* X_{13}^* X_{17}$ |
| 3. $X_{17}^* X_{29}^* X_1^* X_4$ | 16. $X_{22}^* X_{29}^* X_{17}^* X_{23}$ |
| 4. $X_{13}^* X_{29}^* X_8^* X_{17}$ | 17. $X_{22}^* X_{13}^* X_{17}^* X_{23}$ |
| 5. $X_{13}^* X_{29}^* X_1^* X_8$ | 18. $X_{23}^* X_8^* X_{13}^* X_{17}$ |
| 6. $X_{13}^* X_1^* X_4^* X_{24}$ | 19. $X_{23}^* X_{29}^* X_{13}^* X_{17}$ |
| 7. $X_{15}^* X_{29}^* X_{13}^* X_{17}$ | 20. $X_{23}^* X_8^* X_{17}^* X_{29}$ |
| 8. $X_{15}^* X_{13}^* X_{22}^* X_{23}$ | 21. $X_{27}^* X_{13}^* X_{17}^* X_{23}$ |
| 9. $X_{15}^* X_{13}^* X_{17}^* X_{23}$ | 22. $X_{27}^* X_2^* X_3^* X_{13}$ |
| 10. $X_{16}^* X_{29}^* X_8^* X_{13}$ | 23. $X_{27}^* X_{17}^* X_{22}^* X_8$ |
| 11. $X_{16}^* X_{29}^* X_{17}^* X_{23}$ | 24. $X_{28}^* X_{13}^* X_{29}^* X_{17}$ |
| 12. $X_{16}^* X_8^* X_{23}^* X_{13}$ | 25. $X_{28}^* X_{29}^* X_{17}^* X_{22}$ |
| 13. $X_{16}^* X_8^* X_{23}^* X_{17}$ | 26. $X_{28}^* X_{13}^* X_{23}^* X_{17}$ |

Analiz sonucunda, belirlediğimiz modellerde yer alan değişkenler arasında dörtlü ilişki bulunmadığı ortaya çıkmıştır. İkinci aşamada, modelleri oluşturan değişkenler arasındaki üçlü ve ikili ilişkiler incelenmiştir.

Logaritmik Doğrusal Model, artıkların da görüldüğü bir çeşit çok boyutlu tablo düzeni içerisinde. Değişkenlerin düzeyleri, bir döngü mantığı içerisinde gözlenen ve beklenen frekans değerleri biçiminde, çıktı olarak alınır. Çıktılar, model değerlendirmesine uygun olarak yorumlanır. Sonucu belirleyen bölüm ise, "en iyi model"e ulaşıldığı mesajının alındığı bölümdür.

Logaritmik Doğrusal Model çerçevesinde analiz aşamalarının daha açık biçimde anlaşılabilmesi açısından, örnek olarak 1. Model ele alınmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur. 1. Modelde

kullanılan değişkenler, cinayet nedeni (X17), cinsiyet (X29) , cinayetin işlendiği yerleşim birimi (X13) ve medeni haldir (X8). Bu değişkenlerin yalın, ikili, üçlü ve dördü etkilşimlerinin önem kontrolü yapıldığında elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda görölmektedir.

K	SD	Olab. Oran Ki-Kare	Olasılık	Pearson Ki-Kare	Olasılık	İterasyon
1	18	2385.180	.0000	5809.553	.0000	0
2	99	361.509	.0000	482.232	.0000	0
3	202	127.622	1.0000	135.805	1.0000	0
4	120	23.030	1.0000	18.774	1.0000	0

Tablodan, yalın etkiler (K=1) ve ikili etkileşimlerde (K=2), Ki-Kare değerlerinin büyük ve olasılık değerin minimum olduğu görölmektedir. Dolayısıyla, belirlediğimiz model çerçevesinde yalın etkilerin ve ikili ilişkilerin önemli olduğu söylenebilir. Ancak, hangi yalın etkilerin ve/veya ikili etkileşimlerin önemli olduğu da belirlenmelidir. Böylece, en iyi modele ulaşmak olanaklı olacaktır. Öte yandan, 1. Model çerçevesinde üçlü ve dördü etkilşim bulunmadığı görölmektedir.

Analiz sonucunda X13*X17*X29*X8 değişkenleri arasındaki etkileşim çerçevesinde elde edilen en iyi model aşağıda görölmektedir.

	SD	Olab. Oran Ki-Kare Değ.	Olasılık	İterasyon
X13-X17	30	140.379	.0000	4
X17-X29	10	51.612	.0000	2
X17-X8	40	71.554	.0016	2
X29-X8	4	60.204	.0000	2

Olabilirlik Oran Ki-Kare= 162.15307 SD= 337 p= 1.000

Dolayısıyla, bu model çerçevesinde cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayet nedeni arasında, cinayet nedeni ile cinsiyet arasında, cinayet nedeni ile medeni hal arasında ve cinsiyet ile medeni hal arasında ikili etkileşimlerin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu analiz, kurduğumuz 26 modele ayrı ayrı uygulanmıştır.

Değerlendirme sonucunda, 10. ve 16. modelde ele aldığımız değişkenler çerçevesinde, üçlü etkileşim bulunduğu ortaya çıkmıştır.

10. Modelde yer alan değişkenler, cinayetin planlı olup olmadığı (X16), cinsiyet (X29), medeni hal (X8) ve cinayetin işlendiği yerleşim birimidir (X13). Logaritmik Doğrusal Analizde, bu değişkenlerin etkileşimi incelendiğinde, elde edilen en iyi model, cinayetin planlı olup olmadığı (X16), cinsiyet (X29) ve cinayetin işlendiği yerleşim birimi (X13) arasında üçlü etkileşim bulunduğunu ortaya koymuştur.

16. Modelde yer alan değişkenler ise, kurbanın cinsiyeti (X22), cinsiyet (X29), cinayet nedeni (X17) ve kurbanın kim olduğudur (X23). Logaritmik Doğrusal Analizde, bu değişkenlerin etkileşimi incelendiğinde, elde edilen en iyi model, cinsiyet (X29), kurbanın cinsiyeti (X22) ve kurbanın kim olduğu (X23) arasında üçlü etkileşim bulunduğunu göstermiştir.

Söz konusu üçlü etkileşimlerle ilgili yorumlar, bu bölümde ayrıca verilecektir.

Model için önemli sayılan ilişkiler çerçevesinde, değişken düzeylerinin belirlenmesi güç olduğundan, bu aşama sonucunda önemli bulunan ikili etkileşimlerin/ ilişkilerin daha açık biçimde yorumlanması amacıyla çapraz tablolar düzenlenmiştir. Söz konusu yorumları daha geniş bir çerçeveye oturtabilmek amacıyla, bazı ikili ilişkilerin yorumlanmasında kontrol değişkeni de kullanılmıştır.

Tablo 28. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayet Nedeni

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinsiyet	Adam Öldürme Nedeni					
	Namus, Şeref Uğruna	Kan Davası	Sarhoş Kavgası	Maddi Sıkıntı	Arazi Sorunu	Kavga, Küfür, Hakaret
Kadın	98 46.2 39.2	3 1.4 6.7	21 9.9 14.5	21 9.9 23.3	11 5.2 17.2	21 9.9 20.4
Erkek	152 23.7 60.8	42 6.5 93.3	124 19.3 85.5	69 10.8 76.7	53 8.3 82.8	82 12.8 79.6
TOPLAM	250	45	145	90	64	103

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi CİNSİYET	ADAM ÖLDÜRME NEDENİ					TOPLAM
	Aile Sorunları	Bunalım, Tahrik	Başka bir suç işlerken	Karşı taraf yüzünden	Diğer	
Kadın	15 7.1 39.5	3 1.4 13.6	0 0 0	1 0.5 3.7	18 8.5 29.5	212
Erkek	23 3.6 60.5	19 3 86.4	8 1.2 100	26 4.1 96.3	43 6.7 70.5	641
TOPLAM	38	22	8	27	61	853

$$\chi^2 = 62.747 \quad p < 0.05$$

Logaritmik Doğrusal Analiz sonucunda, cinsiyet ile cinayet nedeni arasındaki ilişki önemli bulunmuştur. Cinsiyete göre cinayet işleme nedenlerine baktığımızda, her iki cinste de ilk sırada namus ve şerefi korumak uğruna cinayet işlendiği görülmektedir. Oran, kadınlarda %46.2, erkeklerde %23.7'dir. Erkeklerde sarhoş kavgası (%19.3) ve kavga, küfür, hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerin oranı da (%12.8) görece olarak yüksektir. Ayrıca, kadınlar aile sorunları nedeniyle erkeklerden daha yüksek oranda cinayet işlemektedirler (%7.1; %3.6).

Tablo 29. Cinayet Nedeni ve Öldürülen Kişinin Cinsiyeti

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Nedeni	Kurbanın Cinsiyeti			TOPLAM
	Kadın	Erkek	Birden fazla kurban	
Namus, şeref uğruna	61 24.4 49.2	175 70 25.4	14 5.6 35.9	250
Kan Davası	2 4.5 1.6	37 82.2 5.4	6 13.3 15.4	45
Sarhoş Kavgası	8 5.5 6.4	137 94.5 19.9	0 0 0	145
Maddi Sıkıntılar	8 8.9 6.5	79 87.8 11.4	3 3.3 7.7	90
Arazi Sorunu	4 6.3 3.2	56 87.5 8.1	4 6.2 10.2	64
Kavga, küfür hakaret nedeniyle	10 9.7 8.1	92 89.3 13.3	1 1 2.6	103
Aile Sorunları	9 23.7 7.3	28 73.7 4.1	1 2.6 2.6	38
Bunalım, tahrik sonucunda	2 9.1 1.6	15 68.2 2.2	5 22.7 12.8	22
Başka bir suç işlerken	3 37.5 2.4	3 37.5 0.4	2 25 5.1	8
Öldürülen kişiden kaynaklanan nedenler	4 14.8 3.2	23 85.2 3.3	0 0 0	27
Diğer	13 21.3 10.5	45 73.8 6.5	3 4.9 7.7	61
Toplam	124	690	39	853

$$\chi^2 = 96.973 \quad p < 0.05$$

Tabloyu incelediğimizde, cinayet nedeni ne olursa olsun, kurbanların büyük çoğunlukla erkek olduğu görülmektedir. Öte yandan, namus, şeref uğruna ve aile sorunları nedeniyle işlenen cinayetlerde kadın kurban oranının görece olarak yüksek olduğu dikkat çekmektedir (%24.4; %23.7). Diğer cinayet nedenleri dikkate alındığında, kurbanın erkek olma oranı daha yüksektir. Sarhoş kavgasında kurbanların %94.5'i, kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerde ise, %89.3'ü erkektir. Namus/şeref uğruna işlenen cinayetlerde ise, erkek kurban oranı %70'tir.

Bunalım ve tahrik sonucunda işlenen cinayetlerde kurbanın birden fazla olma oranı %22.7, kan davası nedeniyle işlenen cinayetlerde ise, bu oran %13.3'tür.

Cinayet nedeni ve kurbanın cinsiyeti, suçlunun cinsiyeti kontrol altına alınarak da incelenmiştir. Erkeklerde, cinayet hangi nedenle işlenmiş olursa olsun, kurban büyük çoğunlukla yine bir erkektir. bu oranın en yüksek görüldüğü cinayet nedeni, sarhoş kavgasıdır (%93.5). Öte yandan, erkeklerin namus uğruna işlediği cinayetleri gözönüne aldığımızda, kurbanların %65.8'inin erkek, %26.3'ünün kadın olduğu görülmüştür.

Kadınlarda da tüm cinayet nedenleri açısından kurban çoğunlukla erkektir. Kadınların namus/şeref uğruna işlediği cinayetleri dikkate aldığımızda ise, kurbanların %76.5'inin erkek, %21.4'ünün kadın olduğu görülmüştür.

Tablo 30. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinayet Nedeni ve Cinayet Kurbanı

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Nedeni	Cinayet Kurbanı								Toplam
	Eş sevgili	Aileden biri	Tanıdık değil	Akraba	Arka- daş	Köylü- sü,kom. tanıdık	Düşma- nı	Diğer	
Namus, şeref uğruna	47 19.1 36.1	26 10.6 41.9	60 24.4 27.8	32 13 28.6	7 2.8 11.5	50 20.3 30.3	0 0 0	24 9.8 31.2	246
Kan Davası	1 2.2 0.8	0 0 0	11 24.4 5.1	6 13.4 5.4	0 0 0	11 24.4 6.7	9 20 100	7 15.6 9.1	45
Sarhoş Kavgası	23 16.7 17.7	6 4.4 9.7	51 37 23.6	9 6.5 8	22 15.9 36.1	22 15.9 13.3	0 0 0	5 3.6 6.5	138
Maddi Sıkıntılar	9 10.4 6.9	6 6.9 9.7	31 35.6 14.3	9 10.3 8	8 9.2 13.1	12 13.8 7.3	0 0 0	12 13.8 15.6	87
Arazi Sorunu	1 1.7 0.8	5 8.5 8.1	6 10.2 2.8	17 28.8 15.2	3 5.1 4.9	19 32.2 11.5	0 0 0	8 13.5 10.4	59
Kavga,küfür hakaret nede- niyle	16 15.5 12.3	3 3 4.8	27 26.2 12.5	17 16.5 15.2	16 15.5 26.2	20 19.4 12.1	0 0 0	4 3.9 5.2	103
Aile Sorunları	14 38.9 10.8	5 13.9 8.1	2 5.5 0.9	6 16.7 5.4	0 0 0	6 16.7 3.6	0 0 0	3 8.3 3.9	36
Bunalım,tahrik sonucunda	2 9.1 1.5	2 9.1 3.2	2 9.1 0.9	3 13.6 2.7	2 9.1 3.3	6 27.3 3.6	0 0 0	5 22.7 6.5	22
Başka bir suç işlerken	1 12.5 0.8	0 0 0	1 12.5 0.5	1 12.5 0.9	0 0 0	3 37.5 1.8	0 0 0	2 25 2.6	8
Öldürülen kişi- den kaynaklanan nedenler	2 7.4 1.5	0 0 0	12 44.4 5.6	3 11.1 2.7	1 3.7 1.6	9 33.4 5.4	0 0 0	0 0 0	27
Diğer	14 22.9 10.8	9 14.8 14.5	13 21.3 6	9 14.7 8	2 3.3 3.3	7 11.5 4.2	0 0 0	7 11.5 9.1	61
Toplam	130	62	216	112	61	165	9	77	832

$$\chi^2 = 331.852 \quad p < 0.05$$

Cinayet nedeni çerçevesinde kurbanı incelediğimizde, namus, şeref uğruna işlenen cinayetlerde, kurbanın çoğunlukla “tanıdık değil” (%24.4) ve “köylüsü, komşusu, tanıdık” (%20.3) kategorilerinde toplandığı, üçüncü sırada az bir farkla (%19.1) “eş, sevgili”nin geldiği görülmektedir. Bu tür cinayetlerin aileden birine ya da akrabaya yöneltilme oranı görece olarak düşüktür (%10.6; %13). Kavga, küfür, hakaret ve sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayetlerde ise, kurban daha çok, katilin tanımadığı bir kişidir (%26.2; %37).

Arazi sorunu nedeniyle işlenen cinayetlerde, kurbanın cinayeti işleyen köylüsü, komşusu, tanıdığı (%32.2) ve akrabası (% 28.8) olma oranları görece olarak yüksektir.

Cinayet nedenine göre öldürülen kişi, cinayeti işleyen kişinin cinsiyeti kontrol altına alınarak da incelenmiştir. Kadınların %46.2’sinin namus ve şeref uğruna cinayet işlediğini gözönünde bulundurarak (bkz. Tablo), öncelikle bu cinayetlere baktığımızda, öldürülen kişinin ilk sırada eş/sevgili olduğu görülmüştür (%25.5). Aynı nedenle, tanıdık olmayan birine yöneltilen cinayetler ikinci (%19.4), akraba cinayetleri üçüncü sırada (%16.3) gelmektedir.

Kadın hükümlülerde kavga, küfür, hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerde de kurban olarak eş, sevgilinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir (%61.9). Ayrıca, sarhoş kavgası büyük çoğunlukla (%85.7) eşe ve sevgiliye, maddi sıkıntılarla işlenen cinayetler de, yine görece olarak yüksek bir oranda eşe, sevgiliye yönelik olarak (%38.1) işlenmektedir.

Dolayısıyla kadınlarda, ilk sıralarda yer alan cinayet nedenleri çerçevesinde, kurbanın çoğunlukla eş/sevgili olduğu ortaya çıkmıştır.

Erkeklerde ise, namus/şeref uğruna işlenen cinayetlerde kurban %27.7 oranında tanıdık olmayan biri ve %23.6 oranında suçlunun

köylüsü, komşusu ya da bir tanıdığıdır. Erkeklerde eşe, sevgiliye, aile üyesine ya da akrabaya yönelik namus cinayeti oranlarının görece olarak düşük olduğu dikkat çekmektedir (%14.9; %9.5; %10.8).

Erkek hükümlülerde ikinci sırada gelen suç nedeni olan sarhoş kavgası sonucu işlenen cinayetlerde ise, kurban daha çok suçlunun tanımadığı biridir (%42.7). Bu nedenle işlenen cinayetlerde “arkadaş” (%18.8) ve “köylüsü, komşusu, tanıdığı” (%18.8) kategorilerinin oranı da görece olarak yüksektir. Benzer doğrultuda, kavga, küfür, hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerde de kurban daha çok suçlunun tanımadığı biridir(%32.9). Bu kategoride kurbanın, suçlunun köylüsü, komşusu, bir tanıdığı (%21.9) ile arkadaşı olma oranı da (%18.3) görece olarak yüksektir.

Erkeklerde maddi sıkıntı nedeniyle işlenen cinayetlerde “tanıdık değil” (%40.9), arazi sorunu nedeniyle işlenen cinayetlerde ise, akraba (%30.6) kategorileri ilk sırada gelmektedir.

Tablo 31. Adam Öldürme Suçunun İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayet Nedeni

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Yerleşim Birimi	Cinayet Nedeni					
	Namus Şeref uğruna	Kan Davası	Sarhoş Kavgası	Maddi Sıkıntılar	Arazi Sorunu	Kavga küfür hakaret
Kent	117 27.7 47.4	17 4 37.8	100 23.7 69.9	60 14.2 66.7	6 1.4 9.5	54 12.8 52.4
Kasaba	45 31.9 18.2	9 6.4 20	24 17 16.8	13 9.2 14.4	7 5 11.1	11 7.8 10.7
Köy	84 30.8 34	18 6.6 40	18 6.6 12.6	14 5.1 15.6	49 17.9 77.8	37 13.6 35.9
Diğer	1 10 0.4	1 10 2.2	1 10 0.7	3 30 3.3	1 10 1.6	1 10 1
TOPLAM	247	45	143	90	63	103

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Yerleşim Birimi	Cinayet Nedeni					TOPLAM
	Aile sorunları	Bunalım tahrik nedeniyle	Başka bir suç işlerken	Öldürülen kişiden kay.ned.	Diğer	
Kent	13 3.1 34.2	11 2.6 50	5 1.2 62.5	12 2.9 44.4	27 6.4 45	422
Kasaba	7 5 18.4	3 2.1 13.6	0 0 0	4 2.8 14.8	18 12.8 30	141
Köy	18 6.6 47.4	8 2.9 36.4	2 0.7 25	11 4 40.7	14 5.1 23.3	273
Diğer	0 0 0	0 0 0	1 10 12.5	0 0 0	1 10 1.7	10
TOPLAM	38	22	8	27	60	846

$$\chi^2 = 141.124 \quad p < 0.05$$

Cinayetin işlendiği yerleşim birimine göre cinayet nedenini incelediğimizde, kentte ilk sırada %27.7 ile namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin geldiği görülmektedir. Kentte ayrıca, sarhoş kavgası

(%23.7) ve maddi sıkıntı (%14.2) nedeniyle işlenen cinayetlerin oranı da görece olarak yüksektir.

Kasabada ise, ilk sırada yine namus ve şeref uğruna işlenen cinayetler gelmekte (%31.9), ikinci sırada sarhoş kavgası sonucunda işlenen cinayetler (%17) yer almaktadır. Köyde işlenen cinayetlerin nedenlerine baktığımızda, ilk sırada namus, şeref (%30.8), ikinci sırada arazi sorunu (%17.9), üçüncü sırada ise, kavga, küfür ve hakaretin geldiği görülmektedir (%13.6).

Dolayısıyla, her üç yerleşim biriminde de cinayetin çoğunlukla namus/şeref uğruna işlendiği ortaya çıkmaktadır.

Suçun işlendiği yerleşim birimine göre cinayet nedenleri, cinsiyet değişkeni kontrol altına alınarak incelendiğinde, kadınların kentte işlediği cinayetlerde ilk sırada yer alan nedenin namus ve şeref olduğu görülmektedir (%41.2). İkinci sırada sarhoş kavgası (%16.5) üçüncü sırada maddi sıkıntı (%15.5) gelmektedir. Kasabada ve köyde de ilk sırada gelen cinayet nedeni namus, şereftir (%42.9; %51.9). Köyde, ayrıca arazi sorunu (%13) ile kavga, küfür (%11.7) nedeniyle işlenen cinayet oranları görece olarak yüksektir.

Erkeklerde ise, kentte ilk sırada yer alan cinayet nedeni, sarhoş kavgasıdır (%25.8). İkinci sırada namus,şeref (%23.7) gelmektedir. Kasabada cinayet nedeni olarak, ilk sırada namus, şeref (%28.3) ile sarhoş kavgası (%19.8) köyde ise ilk sırada namus, şeref (%22.4) ikinci sırada da arazi sorunu (%19.9) gelmektedir.

Tablo 32. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi	Yerleşim Birimi				TOPLAM
	Kent	Kasaba	Köy	Diğer	
Cinsiyet					
Kadın	102	37	81	0	220
	46.4	16.8	36.8	0	
	23.5	25.3	28.7	0	
Erkek	332	109	201	10	652
	50.9	16.7	30.8	1.6	
	76.5	74.7	71.3	100	
TOPLAM	434	146	282	10	872

$$\chi^2 = 5.886$$

$$p > 0.05$$

Logaritmik Doğrusal Analiz sonucunda, cinayeti işleyen kişinin cinsiyeti, cinayetin işlendiği yerleşim birimi ve cinayetin planlı olup olmadığı arasında üçlü etkileşim bulunduğu ortaya çıkmıştır. Tablo 5'te cinsiyete göre cinayetin işlendiği yerleşim birimi görülmektedir. Oranlar incelendiğinde, gerek kadınlarda gerek erkeklerde cinayetin ilk sırada işlendiği yerleşim biriminin kent olduğu görülmektedir (%46.4; %50.9). Cinayetin köyde işlenme oranı, kadınlarda %36.8 erkeklerde ise, %30.8'dir.

Cinayeti işleyen kişinin cinsiyetine göre suçun planlı olup olmadığı incelendiğinde ise, gerek kadınlarda gerek erkeklerde cinayetin çoğunlukla ani bir kararla işlendiği ortaya çıkmıştır (%56.7; %72.9). Kadınlarda cinayeti kazayla işlediğini belirtenlerin oranı (%33.5), erkeklere göre (%11.9) yüksek, erkeklerde de, planlı cinayet işleyenlerin oranı (%12.4) kadınlara göre (%8.4) yüksektir.

Tablo 33. Adam Öldürme Suçunun İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayet Kurbanı

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Yerleşim Birimi	Cinayet				Kurbanı				TOPLAM
	Eş, Sevgili	Aileden Biri	Tanıdık Değil	Akraba	Arkadaş	Köylü Komşu Tanıdık	Düşman	Diğer	
Kent	74 17.7 55.6	30 7.2 46.9	144 34.4 66.1	32 7.7 27.1	41 9.8 65.1	58 13.9 35.2	4 0.9 44.4	35 8.4 46.1	418
Kasaba	22 15.3 16.5	10 6.9 15.6	43 29.9 19.7	14 9.7 11.9	10 6.9 15.9	25 17.4 15.1	4 2.8 44.4	16 11.1 21.1	144
Köy	37 13.5 27.8	24 8.8 37.5	30 10.9 13.8	71 25.9 60.2	12 4.4 19	79 28.8 47.9	1 0.4 11.1	20 7.3 26.3	274
Diğer	0 0 0	0 0 0	1 10 0.4	1 10 0.8	0 0 0	3 30 1.8	0 0 0	5 50 6.5	10
TOPLAM	133	64	218	118	63	165	9	76	846

$$\chi^2 = 137.523$$

$$p < 0.05$$

Tabloda cinayetin işlendiği yerleşim birimine göre kurbanın suçluya yakınlık derecesi görülmektedir.

Tablodan da görülebileceği gibi, kentte cinayetlerin %34.4'ü suçlunun tanımadığı birine yöneltilmiştir. Aynı durum kasabada işlenen cinayetler açısından da geçerlidir (%29.9). Köyde işlenen cinayetlerde ise, kurbanın tanıdık biri olmama oranı %10.9'a düşmektedir. Köyde, cinayetler daha çok aynı köyden bir başkasına, komşuya, bir tanıdığı (%28.8) ya da bir akrabaya yönelik olarak (%25.9) işlenmektedir. Ayrıca, tanıdık olmayan birine ve arkadaşına yönelik cinayetlerin kentte (%66.1; %65.1), akrabaya yönelik cinayetlerin ise, köyde işlenme oranının (%60.2) görece olarak yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Cinayetin işlendiği yerleşim birimine göre cinayet kurbanına, cinsiyet değişkenini kontrol altına alarak baktığımızda, kadınların, kentte en yüksek oranda eşe ve sevgiliye yönelik olarak cinayet işledikleri

görülmektedir (%49). Oranlar düşmekle birlikte, aynı durum kasabada (%40.5) ve köyde işlenen cinayetler (%31.2) açısından da söz konusudur. Kadınların, kasabada tanıdık olmayanlara (%21.6), köyde ise aynı köyden bir başkasına, komşuya, bir tanıdığa (%20) ve akrabaya (%18.7) yönelik cinayet işleme oranı görece olarak yüksektir.

Erkek hükümlülerde cinayetin işlendiği yerleşim birimine göre kurbanları incelediğimizde, kentte cinayetlerin %41.5 oranında tanıdık olmayan birine karşı işlendiği görülmektedir. Oran azalmakla birlikte, kasabada da aynı durum söz konusudur (%32.7). Köyde ise, en yüksek oran "köylüsü, komşusu, bir tanıdığı" kategorisine aittir (%32.5). Erkeklerin köyde, akrabaya yönelik cinayet işleme oranları da görece olarak yüksektir (%28.9).

Suçun işlendiği yerleşim birimi ile kurbanın cinsiyetini incelediğimizde ise, her üç yerleşim biriminde de kurbanın büyük çoğunlukla erkek olduğu görülmektedir (%81.7; %76.7; %81.2). Kadın ve erkek kurbanların ilk sırada yakın oranlarda kentte öldürüldükleri görülmektedir. (%50; %50.4). Kadınların köyde öldürülme oranı %28.5, erkeklerin ise, %32.7'dir.

Tablo 34. Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayet Kurbanı

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinsiyet	Cinayet				Kurban				TOPLAM
	Eş, Sevgili	Aileden biri	Tanıdık değil	Akraba	Arkadaş	Köylüsü Komşu	Düşmanı Kan Tanıdık davalısı	Diğer	
Kadın	92 41.4 68.2	29 13.1 45.3	27 12.2 12.3	26 11.7 22	6 2.7 9.5	24 10.8 14.4	0 0 0	18 8.1 23.4	222
Erkek	43 6.8 31.8	35 5.6 54.7	193 30.6 87.7	92 14.6 78	57 9 90.5	143 22.7 85.6	9 1.4 100	59 9.3 76.6	631
TOPLAM	135	64	220	118	63	167	9	77	853

$$\chi^2 = 183.512$$

$$p < 0.05$$

Logaritmik Doğrusal Analiz sonucunda, cinayet işleyen kişinin cinsiyeti, kurbanın kim olduğu ve kurbanın cinsiyeti arasında üçlü ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Cinsiyete göre öldürülen kişiye bakıldığında, kadınlarda cinayetin ilk sırada eşe ya da sevgiliye yönelik olarak gerçekleştirildiği görülmektedir (%41.4). Erkeklerde ise, cinayet ilk sırada, tanıdık olmayan birine karşı gerçekleştirilmiştir (%30.6). Genel olarak değerlendirdiğimizde, kadınların işlediği cinayetlerin, çoğunlukla eşe, sevgiliye, aileden birine ya da bir akrabaya yönelik olduğu görülmektedir (Toplam oran: %66.2).

Erkeklerde ise, köylüsü, komşusu ya da bir tanıdığını öldürenlerin oranı (%22.7) ile akrabasını öldürenlerin oranı (%14.6) görece olarak yüksektir. Kadınların tersine, erkeklerde cinayetin eşe, sevgiliye (%6.8) ve aileden birine (%5.6) karşı işlenme oranı düşüktür.

Katilin cinsiyetine göre kurbanın cinsiyetini incelediğimizde ise, gerek kadınlarda gerek erkeklerde, öldürülen kişinin büyük çoğunlukla

erkek olduğu görülmüştür (%81.6; %80.4). Kadınlarda ve erkeklerde cinayetin bir kadına yönelik olarak işlenme oranları birbirine yakındır. (%16.4; %14.4). Erkeklerde birden fazla kişiyi öldürme oranı (%5.2) kadınlara göre (%2.2) daha yüksektir.

Tablo 35. Adam Öldürme Suçu İşleyen Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayet Kurbanı

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi	Cinayet Kurbanı								Toplam
	Eş sevgili	Aileden biri	Tanıdık değil	Akraba	Arka- daş	Köylü- sü, kom. tanıdık	Düşma- nı	Diğer	
Medeni Hal									
Hiç Evlenmemiş	18 5.8 13.3	31 10 48.4	104 33.5 47.3	39 12.5 33	34 10.9 54	62 19.9 37.1	3 1 33.3	20 6.4 26	311
Evli	99 20.9 73.3	26 5.5 40.6	104 22 47.3	67 14.2 56.8	27 5.7 42.9	92 19.4 55.1	6 1.3 66.7	52 11 67.5	473
Eşi Ölmüş	11 39.3 8.1	3 10.7 4.7	1 3.6 0.4	6 21.4 5.1	0 0 0	5 17.9 3	0 0 0	2 7.1 2.6	28
Boşanmış	7 17.1 5.2	4 9.8 6.2	11 26.8 5	6 14.6 5.1	2 4.9 3.2	8 19.5 4.8	0 0 0	3 7.3 3.9	41
Toplam	135	64	220	118	63	167	9	77	853

$$\chi^2 = 74.900 \quad p < 0.05$$

Tabloda medeni hale göre cinayet kurbanlarının dağılımı görülmektedir. Hiç evlenmemiş kategorisinde, cinayetin ilk sırada tanıdık olmayan birine (%33.5), ikinci sırada ise, aynı köyden bir başkasına, komşuya, bir tanıdığa (%19.9) yöneltildiği görülmektedir.

Evli hükümlülerde ise, cinayetlerin %20.9'u eşe ya da sevgiliye karşı işlenmiştir. Evlilerde, tanıdık olmayan birine karşı işlenen cinayet oranı da bu orana çok yakındır (%22). Bu grupta köylüsüne, komşusuna ya da bir tanıdığına yönelik cinayet işleyenler de yine yakın bir oranla (%19.4) üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 36. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Adam Öldürme Nedeni

Frekans	Adam Öldürme Nedeni					
Satır Yüzdesi	Namus, Şeref uğruna	Kan Davası	Sarhoş Kavgası	Maddi Sıkıntı	Arazi Sorunu	Kavga, Küfür, Hakaret
Sütun Yüzdesi						
Medeni Hal						
Hiç Evlenmemiş	69 21.6 27.6	24 7.5 53.3	71 22.3 49	30 9.4 33.3	18 5.6 28.1	51 16 49.5
Evli	154 32.8 61.6	17 3.6 37.8	64 13.7 44.2	56 12 62.2	46 9.8 71.9	46 9.8 44.7
Eşi Ölmüş	14 56 5.6	0 0 0	0 0 0	2 8 2.2	0 0 0	3 12 2.9
Boşanmış	13 32.5 5.2	4 10 8.9	10 25 6.9	2 5 2.2	0 0 0	3 7.5 2.9
TOPLAM	250	45	145	90	64	103

Frekans	Adam Öldürme Nedeni					
Satır Yüzdesi	Aile sorunları	Bunalım Tahrik	Başka Suç İşlerken	Karşı taraf	Diğer	TOPLAM
Sütun Yüzdesi						
Medeni Hal						
Hiç Evlenmemiş	14 4.4 36.8	6 1.9 27.3	4 1.3 50	10 3.1 37	22 6.9 36.1	319
Evli	19 4.1 50	15 3.2 68.2	4 0.8 50	16 3.4 59.3	32 6.8 52.4	469
Eşi Ölmüş	3 12 7.9	0 0 0	0 0 0	1 4 3.7	2 8 3.3	25
Boşanmış	2 5 5.3	1 2.5 4.5	0 0 0	0 0 0	5 12.5 8.2	40
TOPLAM	38	22	8	27	61	853

$$\chi^2 = 65.606 \quad p < 0.05$$

Medeni hale göre cinayet işleme nedenine baktığımızda, hiç evlenmemiş hükümlülerde ilk sırada sarhoş kavgası (%22.3), namusu, şerefi koruma (%21.6) ile kavga, küfür, hakaretin (%16) geldiği

görülmektedir.

Evli olanlarda, ilk sırada yine namus ve şeref uğruna cinayet işleyenler gelirken (%32.8) ikinci sırada sarhoş kavgası (%13.7) üçüncü sırada ise, maddi sıkıntı (%12), cinayet nedenini oluşturmaktadır.

Eşi ölmüş ve boşanmış olanlarda da ilk sırada gelen cinayet nedeni namus, şereftir (%56; %32.5).

Medeni hal ve adam öldürme nedeni, cinsiyet değişkeni kontrol altına alınarak incelendiğinde, kadınlarda tüm medeni hal kategorilerinde en yüksek oran, namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlere aittir. Söz konusu oran, hiç evlenmemişlerde %46.9, evlilerde %42.4, eşi ölmüşlerde %57.1, boşanmışlarda ise, %73.3'tür. Kadınlarda namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin en yüksek oranda boşanmış grupta görülmesi dikkat çekicidir.

Erkeklerde ise, hiç evlenmemiş kategorisinde ilk sırada belirtilen cinayet nedeninin sarhoş kavgası olduğu görülmektedir (%24.1). Daha sonra, namus ve şeref uğruna işlenen cinayetler (%18.8) ile kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen cinayetler (%16.4) gelmektedir.

Evli erkeklerde ise, ilk sırada belirtilen cinayet nedeni namusu ve şerefi korumaktır (%28.3). İkinci sırada sarhoş kavgası (%14.1), üçüncü sırada da maddi sıkıntı (% 11.9), cinayet işleme nedeni olarak belirtilmiştir.

Tablo 37. Cinayet İşleme Nedeni ve Cinayet Aleti

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Nedeni	Cinayet Aleti				TOPLAM
	Aletsiz	Ateşli Silah	Kesici Alet	Diğer	
Namus, şeref uğruna	11 4.4 23.9	111 44.6 29.1	98 39.4 28.9	29 11.6 35.8	249
Kan Davası	1 2.2 2.2	38 84.5 10	6 13.3 1.8	0 0 0	45
Sarhoş Kavgası	5 3.5 10.9	35 24.3 9.2	95 66 28	9 6.2 11.1	144
Maddi Sıkıntılar	7 7.9 15.2	30 33.7 7.9	40 44.9 11.8	12 13.5 14.8	89
Arazi Sorunu	0 0 0	45 70.3 11.8	14 21.9 4.1	5 7.8 6.2	64
Kavga,küfür hakaret nede- niyle	7 6.9 15.2	50 49 13.1	37 36.3 10.9	8 7.8 9.9	102
Aile Sorunları	5 13.2 10.9	17 44.7 4.5	12 31.6 3.6	4 10.5 4.9	38
Bunalım,tahrik sonucunda	0 0 0	11 50 2.9	6 27.3 1.8	5 22.7 6.2	22
Başka bir suç işlerken	1 12.5 2.2	4 50 1	3 37.5 0.9	0 0 0	8
Öldürülen kişi- den kaynaklanan nedenler	0 0 0	12 46.1 3.1	13 50 3.8	1 3.9 1.2	26
Diğer	9 15 19.5	28 46.7 7.4	15 25 4.4	8 13.3 9.9	60
Toplam	46	381	339	81	847

$$\chi^2 = 125.957$$

$$p < 0.05$$

Cinayet nedenine göre kullanılan silah incelendiğinde, namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerde ateşli silah kullanma oranının yüksek olduğu görülmektedir (%44.6). Kan davası ve arazi sorunu nedeniyle işlenen cinayetlerde de ateşli silah kullanma oranları (%84.5; %70.3) belirgin biçimde yüksektir. Sarhoş kavgası ve maddi sıkıntılarla işlenen cinayetlerde ise, kesici alet kullanma oranının görece olarak yüksek olduğu görülmektedir (%66; %44.9).

Diğer nedenlerle işlenen cinayetlerde de ateşli silah kullanma oranı görece olarak yüksektir.

Tablo 38. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayet Aleti

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi	Cinayet Aleti				TOPLAM
	Aletsiz	Ateşli Silah	Kesici Alet	Diğer	
Cinsiyet					
Kadın	23 10.5 44.2	80 36.5 20.5	81 37 23.3	35 16 43.2	219
Erkek	29 4.4 55.8	311 47.7 79.5	266 40.8 76.7	46 7.1 56.8	652
TOPLAM	52	391	347	81	871

$$\chi^2 = 29.266 \quad p < 0.05$$

Cinsiyete göre cinayet aleti incelendiğinde, erkeklerde en yaygın biçimde kullanılan cinayet aletinin ateşli silah olduğu görülmektedir (%47.7). Kadınlarda ise, kesici alet kullanma oranı (%37), ateşli silah kullanma oranından (%36.5) biraz daha fazladır. Erkeklerde cinayette kesici alet kullanma oranı %40.8'tir.

Tablo 39. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayet Aleti

Frekans	Cinayet Aleti				TOPLAM
Satır Yüzdesi	Aletsiz	Ateşli	Kesici	Diğer	
Sütun Yüzdesi		Silah	Alet		
Yerleşim Birimi					
Kent	30 7 57.7	148 34.4 38.4	216 50.2 62.4	36 8.4 44.4	430
Kasaba	9 6.2 17.3	54 37.5 14	59 41 17.1	22 15.3 27.2	144
Köy	13 4.6 25	177 63 45.8	69 24.6 19.9	22 7.8 27.2	281
Diğer	0 0 0	7 70 1.8	2 20 0.6	1 10 1.2	10
TOPLAM	52	386	346	81	865

$$\chi^2 = 72.122 \quad p < 0.05$$

Cinayetin işlendiği yerleşim birimine göre, kullanılan silahı incelediğimizde, ateşli silah kullanımının köyde işlenen cinayetlerde yaygın olduğu açık biçimde görülmektedir. Köyde, cinayetlerin %63'ü ateşli silahla işlenmiştir.

Kentte ve kasabada ise, kesici alet kullanma oranının görece olarak yüksek olduğu görülmektedir (%50.2; %41).

Tablo 40. Cinayet Kurbanının Cinsiyetine Göre Silahlı Olup Olmadığı

Frekans	Kurbanın Silah		TOPLAM
Satır Yüzdesi	Taşınması		
Sütun Yüzdesi			
Kurbanın Cins.	Evet	Hayır	
Kadın	19	106	125
	15.2	84.8	
	5.4	20.6	
Erkek	319	382	701
	45.5	54.5	
	90.9	74.5	
Birden fazla kurban	13	25	38
	34.2	65.8	
	3.7	4.9	
TOPLAM	351	513	864

$$\chi^2 = 41.072$$

$$p < 0.05$$

Cinayet olayında, kurbanın cinsiyetine göre silah taşıyıp taşımadığına bakıldığında, erkek kurbanların yarıya yakın bir bölümünün (%45.5) olay anında silahlı olması dikkat çekicidir. Cinayet kurbanı kadınların ise, %84.8'i olay sırasında silahsızdır.

Cinayet olayında, kurbanın silahlı olup olmadığı, cinayeti işleyen kişinin cinsiyeti kontrol altına alınarak da incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, ilginç bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Kadınların işlediği cinayetlerde kurban kadın da olsa, erkek de olsa, çoğunlukla silahsızdır (%85.3; %71.3). Buna karşın, erkeklerin işlediği cinayetlerde kurban, yine bir erkekse silahlı olma oranı %51.3'tür; kurban kadınsa, silahlı olma oranı yalnızca %15.4'tür. Dolayısıyla, öldürülen kişinin silahlı olmasının, öldüren kişinin cinsiyetine göre farklılık gösterdiği söylenebilir.

Tablo 41. Cinayet Nedeni ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Nedeni	Ailenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle	Kayıtsız	Anlayışla	Diğer	
	onayla- madılar	kaldılar	karşı- ladılar		
Namus, şeref uğruna	98 39.5 20.9	17 6.8 20.2	128 51.6 48.7	5 2 15.2	248
Kan Davası	21 46.7 4.5	5 11.1 5.9	18 40 6.8	1 2.2 3	45
Sarhoş Kavgası	95 65.5 20.2	21 14.5 25	26 17.9 9.9	3 2.1 9.1	145
Maddi Sıkıntılar	59 66.3 12.6	11 12.4 13.1	18 20.2 6.9	1 1.1 3	89
Arazi Sorunu	44 69.8 9.4	6 9.5 7.2	10 15.9 3.8	3 4.8 9.1	63
Kavga,küfür hakaret nede- niyle	66 64.1 14.1	8 7.7 9.5	23 22.3 8.7	6 5.8 18.2	103
Aile Sorunları	25 65.8 5.3	3 7.9 3.6	10 26.3 3.8	0 0 0	38
Bunalım,tahrik sonucunda	13 59.1 2.8	0 0 0	8 36.4 3	1 4.5 3	22
Başka bir suç işlerken	5 62.5 1.1	1 12.5 1.2	1 12.5 0.4	1 12.5 3	8
Öldürülen kişi- den kaynaklanan nedenler	9 33.3 1.9	5 18.5 5.9	10 37 3.8	3 11.1 9.1	27
Diğer	34 55.7 7.2	7 11.5 8.4	11 18 4.2	9 14.7 27.3	61
Toplam	469	84	263	33	849

$$\chi^2 = 125.144$$

$$p < 0.05$$

Tablo incelendiğinde, arazi sorunu nedeniyle işlenen cinayetlerin aile tarafından %69.8 oranında kesinlikle onaylanmadığı görülmektedir. Ayrıca, sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayetler %65.5 oranında, maddi sıkıntı nedeniyle işlenen cinayetler %66.3 oranında, kavga, küfür, hakaret nedeniyle işlenen cinayetler %64.1 oranında, aile sorunları nedeniyle işlenen cinayetler %65.8 oranında ve başka bir suç işlerken gerçekleştirilen cinayetler de %62.5 oranında, aile tarafından onaylanmamaktadır. Buna karşın, namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin %51.6 oranında anlayışla karşılandığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, kan davası ile bunalım, tahrik nedeniyle işlenen cinayetlerin anlayışla karşılanma oranı da görece olarak yüksektir (%40; %36.4).

Cinayete ailenin tepkisi , cinsiyet ve cinayet kurbanı değişkenleri kontrol altına alınarak da analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, erkeklerde anlayışla karşılanan cinayet nedenleri arasında ilk sırayı namusu ve şerefi korumak (%46.1) almaktadır. Namusu, şerefi korumak uğruna işlenen cinayetin aile tarafından onaylanmama oranı, %43.4'tür. Ayrıca, bunalım, tahrik nedeniyle işlenen cinayetlerin %36.8 oranında, öldürülen kişiden kaynaklanan nedenlerle işlenen cinayetlerin ise %38.5 oranında anlayışla karşılandığı belirtilmiştir.

Erkeklerin cinayet işleme nedenleri arasında ilk sıralarda yer alan "sarhoş kavgası" sonucunda işlenen cinayetlerin, aile tarafından %67.7 oranında, "kavga, küfür ve hakaret" nedeniyle işlenen cinayetlerin ise, %68.3 oranında onaylanmadığı ortaya çıkmaktadır.

Kadınlarda ise, en sık görülen cinayet nedeni olan namus ve şerefi korumak uğruna işlenen cinayetlerin aile tarafından %60.4 oranında anlayışla karşılandığı görülmüştür.

Cinayet nedeni ile ailenin cinayete tepkisi, öldürülen kişi dikkate alınarak da analiz edilmiştir. Sonuçlar, cinayet kurbanları arasında ilk üç sırada “tanıdık değil”, “köylüsü, komşusu, tanıdığı” ve “eş, sevgili” kategorilerinin yer aldığı gözönünde bulundurularak yorumlanmıştır. Bu doğrultuda, namusunu/şerefini korumak uğruna eşini ya da sevgilisini öldürdüğünü belirten hükümlülerin %45.6’sı, ailesinin cinayeti onaylamadığını, %41.3’ü ise, anlayışla karşıladığını ifade etmiştir. Görülebileceği gibi, onaylamama ve anlayışla karşılama oranları oldukça yakındır. Namusu ve şerefi korumak uğruna tanıdık olmayan birini öldürenler ise, %56.7 oranında ailelerinin cinayeti anlayışla karşıladığını, %35 oranında onaylamadığını belirtmiştir. Yine aynı nedenle köylüsüne, komşusuna ya da bir tanıdığına yönelik cinayet işleyenlerde ise ailenin cinayeti onaylamama ve anlayışla karşılama oranları birbirine eşittir (%48).

Sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayetlerin ise, eşe ve sevgiliye yönelik olarak işlendiğinde %56.5 oranında, köylüsü, komşusu ya da bir tanıdığa yönelik işlendiğinde %59.1 oranında, tanıdık olmayan birine karşı işlendiğinde de %68.6 oranında, onaylanmadığı ortaya çıkmıştır.

Kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen suçlar da kurban kim olursa olsun, aile tarafından onaylanmamaktadır. Bu nedenle cinayet işlendiğinde, kurban eş ya da sevgiliyse, %56.2 oranında, köylüsü, komşusu, tanıdığı biriyse %60 oranında, tanıdık olmayan biriyse, %70.4 oranında onaylanmamıştır.

Tablo 42. Cinayet Nedeni ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Nedeni	Çevrenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle onayla- madılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşı- ladılar	Diğer	
Namus, şeref uğruna	82 32.8 20.1	25 10 19.8	134 53.6 48	9 3.6 23.7	250
Kan Davası	22 48.9 5.4	8 17.8 6.4	14 31.1 5	1 2.2 2.6	45
Sarhoş Kavgası	77 53.1 18.8	30 20.7 23.8	34 23.5 12.2	4 2.8 10.5	145
Maddi Sıkıntılar	55 61.1 13.5	12 13.4 9.5	21 23.3 7.5	2 2.2 5.3	90
Arazi Sorunu	37 58.8 9	12 19 9.5	12 19 4.3	2 3.2 5.3	63
Kavga,küfür hakaret nede- niyle	56 54.4 13.7	12 11.6 9.5	28 27.2 10.1	7 6.8 18.4	103
Aile Sorunları	24 63.2 5.9	4 10.5 3.2	10 26.3 3.6	0 0 0	38
Bunalım,tahrik sonucunda	10 45.5 2.4	3 13.6 2.4	6 27.3 2.2	3 13.6 7.9	22
Başka bir suç işlerken	5 62.5 1.2	2 25 1.6	0 0 0	1 12.5 2.6	8
Öldürülen kişi- den kaynaklanan nedenler	7 25.9 1.7	8 29.6 6.4	11 40.8 3.9	1 3.7 2.6	27
Diğer	34 55.7 8.3	10 16.4 7.9	9 14.8 3.2	8 13.1 21.1	61
Toplam	409	126	279	38	852

$$\chi^2=114.052$$

$$p< 0.05$$

Tablo incelendiğinde, namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin çevre tarafından yarıdan fazla bir oranda (%53.6) anlayışla karşılandığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, cinayet nedeninin karşı taraftan kaynaklandığını belirtenlerin işlediği cinayetlerin de %40.8 oranında anlayışla karşılandığı görülmektedir. Kan davası nedeniyle işlenen cinayetlerin de anlayışla karşılanma oranı (%31.1) görece olarak yüksektir. Öte yandan, aile tepkileriyle karşılaştırıldığında, çevrenin işlenen cinayete kayıtsız kalma oranı (%14.8) aileden daha yüksektir (%9.9).

Aile sorunları, maddi sıkıntılar ve arazi sorunu çevre tarafından onaylanmayan cinayet nedenleri olarak dikkat çekmektedir (%63.2; %61.1; %58.7).

Aile tepkisinde olduğu gibi, cinayet nedenine göre çevrenin tepkisi de, önce cinsiyet daha sonra cinayet kurbanı değişkenleri kontrol altına alınarak analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, erkeklerde anlayışla karşılanan cinayet nedenleri arasında ilk üç sırayı, namusu ve şerefi korumak (%48.1), öldüren kişiden kaynaklanan nedenler (%42.3) ile bunalım, tahrik (%31.6) almaktadır. Çevrenin cinayete tepkisi, erkeklerin cinayet işleme nedenleri arasında "sarhoş kavgası" ve "kavga, küfür, hakaret" in ilk sıralarda yer aldığı (bkz. Tablo) gözönünde bulundurularak incelendiğinde ise, sarhoş kavgası sonucunda işlenen cinayetlerin %58.9, kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerin ise, %58.5 oranında kesinlikle onaylanmadığı dikkat çekmektedir.

Kadınlarda, yine en sık görülen cinayet nedeni olan "namus ve şerefi koruma"nın anlayışla karşılanan cinayet nedenleri arasında ilk sırayı (%62.2) aldığı görülmektedir. Kadınlarda maddi sıkıntı nedeniyle işlenen cinayetlerin %66.7, aile sorunları nedeniyle işlenen cinayetlerin ise, %60 oranında kesinlikle onaylanmadığı ortaya çıkmıştır.

Cinayet nedeni ile çevrenin cinayete tepkisi, öldürülen kişi dikkate alınarak da analiz edilmiştir. Sonuçlar, cinayet kurbanları arasında ilk üç sırada “tanıdık değil”, “köylüsü, komşusu, tanıdığı” ve “eş, sevgili” kategorilerinin bulunduğu (bkz. Tablo 25) gözönüne alınarak yorumlandığında, namusu ve şerefi korumak uğruna tanımadığı birini öldürenlerin %55 oranında, köylüsüne, komşusuna ya da tanıdığı birine yönelik olarak cinayet işleyenlerin %52 oranında, aynı nedenle eşini ya da sevgilisini öldürenlerin ise %46.8 oranında çevre tarafından anlayışla karşılandığı ortaya çıkmaktadır.

Cinayet, sarhoş kavgası nedeniyle tanıdık olmayan birine karşı işlendiğinde %52.9 oranında, köylüsü, komşusu, bir tanıdığına karşı işlendiğinde ise, %50 oranında, kesinlikle onaylanmamaktadır. Aynı nedenle, eşe ya da sevgiliye karşı işlenen cinayetlerin ise, %52.2 oranında anlayışla karşılandığı dikkat çekmektedir.

Benzer biçimde kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerde de, öldürülen kişi tanıdık biri olmadığında, cinayet %51.8 oranında, köylüsü, komşusu ya da bir tanıdık olduğunda ise, %55 oranında onaylanmamaktadır. Aynı nedenle eşe ve sevgiliye karşı işlenen cinayetlerin onaylanmama oranı ise, görece olarak düşüktür (%37.5).

6.4.3. İkili İlişkiler

Araştırmada yer alan bazı değişkenlerin aralarındaki ikili ilişkiler, khi-kare tekniği kullanılarak incelenmiştir. Bu analizde özellikle, cinsiyet ile, cinayet kurbanı ile, cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile ve cinayet işleyen kişinin medeni hali ile, cinayete ailenin ve çevrenin gösterdiği tepkinin ilişkili olup olmadığı üzerinde durulmuştur.

Tablo 43. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi	Cinayete Ailenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle Onaylamadılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşıladılar	Diğer	
Cinsiyet					
Kadın	100 45.4 20.7	18 8.2 20.9	102 46.4 37.8	0 0 0	220
Erkek	383 58.7 79.3	68 10.4 79.1	168 25.7 62.2	34 5.2 100	653
TOPLAM	483	86	270	34	873

$$\text{Cramer's } V = 0.214 \quad \chi^2 = 40.126 \quad p < 0.05$$

Khi-kare analizi sonucunda, cinsiyet ile cinayet suçuna ailenin gösterdiği tepki arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınlarda, işlenen cinayetin aile tarafından onaylanmaması ile anlayışla karşılanması arasındaki oran farkının çok az olması dikkat çekicidir (%45.4; %46.4). Erkeklerde ise, ailenin işlenen cinayeti anlayışla karşılama oranı yalnızca %25.7'dir. Cinayet işleyen erkek hükümlülerin %58.7'si ailelerinin işledikleri cinayeti onaylamadığını belirtmiştir. İşlenen cinayetin aile tarafından kayıtsızca karşılanma oranı her iki grupta da düşüktür. Bu oran, kadınlarda %8.2, erkeklerde ise %10.4'tür.

Tablo 44. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi	Cinayete Çevrenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle Onayla- madılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşıla- dılar	Diğer	
Cinsiyet					
Kadın	83 37.2 19.7	30 13.5 23.1	106 47.5 36.9	4 1.8 10.5	223
Erkek	338 51.8 80.3	100 15.3 76.9	181 27.7 63.1	34 5.2 89.5	653
TOPLAM	421	130	287	38	876

Cramer's V= 0.191 $\chi^2= 32.088$ $p< 0.05$

Cinsiyet ile cinayet suçuna çevrenin gösterdiği tepki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Kadınların işlediği cinayetlerin çevre tarafından anlayışla karşılanma oranı, %47.5'tir. Kadın katillerin %37.2'si çevrenin işledikleri cinayeti kesinlikle onaylamadığını belirtmiştir.

Erkeklerin ise yalnızca %27.7'si cinayeti çevrenin anlayışla karşıladığını, buna karşın, %51.8'i kesinlikle onaylamadığını belirtmiştir. Benzer doğrultuda, cinayetin kesinlikle onaylanmadığını belirtenlerin yalnızca %19.7'sinin kadın, %80.3'ünün erkek olması, kadınlarda cinayet suçunun çevre tarafından çok olumsuz bir tavırla karşılanmadığını göstermektedir. Erkeklerde cinayetin çevre tarafından kayıtsızlıkla karşılanma oranı %15.3 kadınlarda ise %13.5'tir.

Tablo 45. Cinayet Kurbanı ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Kurbanı	Cinayete Ailenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle onayla- madılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşı- ladılar	Diğer	
Eş, Sevgili	74 55.3 15.9	14 10.4 16.5	44 32.8 16.5	2 1.5 5.9	134
Aileden Biri	31 49.2 6.7	5 7.9 5.9	27 42.9 10.1	0 0 0	63
Tanıdık Değil	118 53.6 25.4	26 11.9 30.7	63 28.6 23.7	13 5.9 38.2	220
Akraba	66 55.9 14.2	8 6.8 9.4	40 33.9 15	4 3.4 11.8	118
Arkadaş	37 59.7 8	8 12.9 9.4	12 19.3 4.5	5 8.1 14.7	62
Köylüsü Komşusu Tanıdığı	95 56.9 20.4	15 9 17.6	50 29.9 18.8	7 4.2 20.6	167
Düşmanı Kan Davalısı	2 22.2 0.4	2 22.2 2.3	5 55.6 1.9	0 0 0	9
Diğer	42 54.5 9	7 9.1 8.2	25 32.5 9.5	3 3.9 8.8	77
Toplam	465	85	266	34	850

Cramer's V= 0.099 $\chi^2= 24.818$ $p> 0.05$

Öldürülen kişi ile cinayete ailenin tepkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tablo incelendiğinde, kurban kim olursa olsun, cinayetin çevre tarafından daha çok olumsuz tepkiyle karşılandığı görülmektedir. Bununla birlikte, anlayışla karşılanma oranlarının çok düşük olmadığı vurgulanmalıdır. "Arkadaş" kategorisi hariç, diğer tüm kategorilerde, cinayetin %30'a çok yakın ve %30'un üstünde bir oranda, anlayışla karşılandığı görülmektedir.

Ailenin cinayete gösterdiği tepkiyi kadın ve erkek katilleri kontrol altına alarak incelediğimizde ise, daha farklı bir görünüm ortaya çıkmıştır. Kadınlarda, tanıdık olmayan birine yönelik cinayet aile tarafından %62.9 oranında anlayışla karşılanmaktadır. Kadınlarda cinayetin en yüksek oranda eşe ve sevgiliye yönelik olarak işlendiğini gözönüne alarak incelediğimizde ise, cinayetin aile tarafından %56.1 oranında kesinlikle onaylanmadığı, %34.1 oranında anlayışla karşılandığı görülmüştür. Buna karşın, erkeklerde “düşman” kategorisi hariç, tüm diğer kategorilerde cinayetin aile tarafından onaylanmadığı ortaya çıkmaktadır. En yüksek onaylamama oranı, “arkadaş” kategorisine aittir (%62).



Tablo 46.Cinayet Kurbanı ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Cinayet Kurbanı	Cinayete Çevrenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle onayla- madılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşı- ladılar	Diğer	
Eş, Sevgili	56 41.5 13.8	22 16.3 17	52 38.5 18.5	5 3.7 13.2	135
Aileden Biri	29 45.3 7.2	11 17.2 8.5	24 37.5 8.5	0 0 0	64
Tanıdık Değil	100 45.4 24.7	38 17.3 29.5	68 30.9 24.2	14 6.4 36.8	220
Akraba	59 50 14.6	15 12.7 11.6	41 34.7 14.6	3 2.6 7.9	118
Arkadaş	36 57.1 8.9	12 19 9.3	13 20.6 4.6	2 3.3 5.3	63
Köylüsü Komşusu Tanıdığı	83 49.7 20.5	22 13.2 17	54 32.3 19.2	8 4.8 21	167
Düşmanı Kan Davalısı	4 44.5 1	2 22.2 1.5	3 33.3 1.1	0 0 0	9
Diğer	38 49.3 9.4	7 9.1 5.4	26 33.8 9.2	6 7.8 15.8	77
Toplam	405	129	281	38	853

Cramer's V= 0.090 $\chi^2= 20.956$ $p>0.05$

Öldürülen kişi ile cinayete çevrenin tepkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tablo incelendiğinde, cinayete gösterilen tepkilerin, kurbanı göre değişmediği, kurban kim olursa olsun, çevre tarafından cinayetin onaylanmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, aile tepkilerinde olduğu gibi, çevrenin cinayete gösterdiği tepkilerde de anlayışla karşılama oranlarının çok düşük olmadığı vurgulanmalıdır. Aynı doğrultuda, cinayetin onaylanmama oranının "akraba" ve "arkadaş" kategorileri haricinde, %50'nin altında kalması da dikkat çekicidir.

Bu tepkileri, katilin cinsiyetini kontrol altına alarak değerlendirdiğimizde, kadınlarda, eşe ve sevgiliye yönelik cinayetlerin %42.4 oranında, tanidik olmayan birine yönelik cinayetlerin ise, %62.9 oranında anlayışla karşılanması dikkat çekicidir.

Erkek katillerde ise, kurban kim olursa olsun, cinayetin %41 ile %57 arasında değişen oranlarda olumsuz tepkiyle karşılandığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 47. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki

Frekans	Cinayete Ailenin Tepkisi				TOPLAM
Satır Yüzdesi	Kesinlikle	Kayıtsız	Anlayışla	Diğer	
Sütun Yüzdesi	onayla-	kaldılar	karşıla-	dılar	
Yerleşim Birimi	madılar		dılar		
Kent	243	41	130	18	432
	56.2	9.5	30.1	4.2	
	50.8	48.2	48.3	52.9	
Kasaba	76	12	53	5	146
	52	8.3	36.3	3.4	
	15.9	14.2	19.7	14.7	
Köy	154	32	82	10	278
	55.4	11.5	29.5	3.6	
	32.3	37.6	30.5	29.5	
Diğer	5	0	4	1	10
	50	0	40	10	
	1	0	1.5	2.9	
TOPLAM	478	85	269	34	866

$$\text{Cramer's } V = 0.047 \quad \chi^2 = 5.691 \quad p > 0.05$$

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayete ailenin gösterdiği tepki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Cinayetin işlendiği yerleşim birimine göre ailenin tepkisini değerlendirdiğimizde, her üç yerleşim biriminde de cinayetin yarıdan fazla bir oranda (%56.2; %52; %55.4) onaylanmadığı ortaya çıkmaktadır. Cinayetin anlayışla karşılanma oranı kentte %30.1, kasabada %36.3, köyde ise %29.5'tir.

Cinayetin gerçekleştiği yerleşim birimine göre ailenin tepkisini cinsiyet ayrımı çerçevesinde incelediğimizde, cinayeti kentte işleyen kadınların yarıya yakın bölümü (%49), ailelerinin işledikleri cinayeti onaylamadığını ifade etmiştir. Kasabada bu oran %48.6, köyde ise, %38.5'tir. Söz konusu oranlar, köyde kadının işlediği cinayete ailenin olumsuz tepki gösterme oranının düştüğünü göstermektedir. Aynı doğrultuda, köyde cinayet işleyen kadınlarda, aileleri tarafından anlayışla karşılandığını belirtenlerin oranı %48.7'dir. Erkeklerde ise, bu oran yalnızca %22'dir.

Erkek hükümlülerde her üç yerleşim biriminde de ailenin cinayeti onaylamadığı ortaya çıkmıştır. Cinayetin en yüksek oranda onaylanmadığı yerleşim birimi ise, kenttir (%62).

Yerleşim birimine göre cinayete ailenin tepkisi, cinayet işleme nedenleri dikkate alınarak da analiz edilmiştir. Bu analiz sonuçları uyarınca, namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin her üç yerleşim biriminde de aile tarafından daha çok, anlayışla karşılandığı ortaya çıkmıştır. Bu oran kentte %52.1, kasabada %57.8, köyde ise, %47.6'dır.

Tepkileri, namus ve şerefi korumak uğruna işlenen cinayetlerin yanısıra, sarhoş kavgası ile kavga, küfür ve hakaret nedeniyle cinayet işleme oranının da yüksek olduğunu dikkate alarak, değerlendirdiğimizde, üç yerleşim biriminde de söz konusu nedenlerle işlenen cinayetlerin aile tarafından kesinlikle onaylanmadığı ortaya çıkmıştır.

Sarhoş kavgası sonucunda işlenen cinayetler, kentte %65, kasabada %66.7, köyde ise %72.2 oranında olumsuz tepkiyle karşılanmıştır. Benzer doğrultuda, kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen cinayetler de kentte %66.7, kasabada %45.4 ve köyde %67.6 oranında onaylanmamıştır.

Tablo 48. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki

Frekans	Cinayete Çevrenin Tepkisi				TOPLAM
Satır Yüzdesi	Kesinlikle onayla-	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşıla-	Diğer	
Sütun Yüzdesi	madılar		dılar		
Yerleşim Birimi					
Kent	214 49.5 51.2	62 14.3 48.4	140 32.5 49.1	16 3.7 42.2	432
Kasaba	63 43.1 15.1	22 15.1 17.2	53 36.3 18.6	8 5.5 21	146
Köy	136 48.4 32.5	44 15.7 34.4	88 31.3 30.9	13 4.6 34.2	281
Diğer	5 50 1.2	0 0 0	4 40 1.4	1 10 2.6	10
TOPLAM	418	128	285	38	869

Cramer's V= 0.047 $\chi^2= 5.691$ $p> 0.05$

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayete çevrenin gösterdiği tepki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ailede olduğu gibi, çevrede de her üç yerleşim birimi açısından, cinayetin onaylanmama oranı görece olarak yüksektir. Anlayışla karşılaşma oranı ise, kentte %32.4, kasabada %36.3, köyde %31.3'tür. Anlayışla karşılaşma oranlarının çok düşük olmaması dikkat çekicidir.

Çevrenin yerleşim birimine göre tepkisini, öldüren kişinin cinsiyetini dikkate alarak incelediğimizde, her üç yerleşim biriminde de çevrenin kadınların işlediği cinayetlere, daha çok anlayışla yaklaştığı görülmektedir. Bu oran, kentte %45.1, kasabada %45.9, köyde ise %50.6'dır. Ancak, kentte kadının işlediği cinayetin onaylanmama oranı da %44.1'dir. Kasabada bu oran %32.4'e, köyde ise %32.1'e düşmektedir. Dolayısıyla kadının işlediği cinayetlerde onaylamama ile anlayışla karşılaşma oranı arasındaki fark, köylerde belirgindir. Erkeklerde ise tam tersine her üç yerleşim birimi açısından da cinayete

tepkiler olumsuzdur; en yüksek onaylamama oranı, köyde işlenen cinayetler açısından söz konusudur (%55). Erkeğin işlediği cinayetlerin anlayışla karşılanma oranı kentte %28.5, kasabada %33, köyde ise %23.5'tir.

Yerleşim birimine göre çevrenin cinayete tepkisini, cinayet işleme nedenlerini dikkate alarak incelediğimizde, namus, şeref uğruna işlenen cinayetleri, çevrenin her üç yerleşim biriminde de daha çok anlayışla karşıladığı ortaya çıkmıştır. Bu oran kentte %55.6, kasabada yine %55.6, köyde ise %48.8'dir. Öte yandan, sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayetler üç yerleşim biriminde de çevre tarafından onaylanmamıştır. Bu oran, kentte %56, kasabada %45.8, köyde ise, %50'dir. Benzer biçimde, kavga, küfür ve hakaret nedeniyle işlenen cinayetler de çevre tarafından onaylanmamaktadır. Oran, kentte %61.1, kasabada %36.4, köyde ise %51.3'tür.

Tablo 49. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayete Ailenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi	Cinayete Ailenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle onayla- madılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşıla- dılar	Diğer	
Medeni Hal					
Hiç Evlenmemiş	207 64.1 42.9	33 10.2 38.4	69 21.4 25.6	14 4.3 41.2	323
Evli	245 50.9 50.7	45 9.4 52.4	174 36.2 64.4	17 3.5 50	481
Eşi Ölmüş	12 42.9 2.5	4 14.3 4.6	12 42.8 4.4	0 0 0	28
Boşanmış	19 46.3 3.9	4 9.8 4.6	15 36.6 5.6	3 7.3 8.8	41
TOPLAM	483	86	270	34	873

Cramer's V= 0.101 $\chi^2= 26.459$ $p<0.05$

Cinayet işleyen kişinin medeni hali ile cinayete ailenin tepkisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Medeni hale göre cinayete ailenin tepkisini incelediğimizde, tüm medeni hal kategorilerinde cinayetin aile tarafından kesinlikle onaylanmadığı görülmektedir. Cinayetin hiç evlenmemiş grupta onaylanmama oranı görece olarak yüksektir (%64.1).

Evlielerde ise, cinayetin onaylanmama oranı %50.9'dur. Eşi ölmüş ve boşanmış grupta cinayetin onaylanmama oranı biraz daha düşmektedir (%42.9; %46.3).

Medeni hale göre cinayete ailenin tepkisi cinsiyet değişkeni kontrol altına alınarak da incelenmiştir. Sonuçlara göre, hiç evlenmemiş kadın hükümlülerin işlediği cinayetlerin onaylanmama oranı (%51.5), anlayışla karşılanma oranından (%39.4) yüksektir. Bununla birlikte, evli, eşi ölmüş, boşanmış kadın hükümlülerde cinayet, aile tarafından daha çok anlayışla karşılanmıştır (%46.1; %52.9; %56.2).

Erkeklerde ise, hiç evlenmemiş grupta cinayetin anlayışla karşılanma oranı %19.3, olumsuz tepkiyle karşılanma oranı %65.5'tir. Evlielerde anlayışla karşılanma oranı biraz daha yükselmekte (%31.5), eşi ölmüş ve boşanmış olanlarda giderek düşmektedir (%27.3; %24).

Tablo 50. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Medeni Hal ve Cinayete Çevrenin Gösterdiği Tepki

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Medeni Hal	Cinayete Çevrenin Tepkisi				TOPLAM
	Kesinlikle onayladılar	Kayıtsız kaldılar	Anlayışla karşıladılar	Diğer	
Hiç Evlenmemiş	178 55.1 42.3	54 16.7 41.5	78 24.1 27.2	13 4 34.2	323
Evli	218 45 51.8	66 13.6 50.8	180 37.2 62.7	20 4.1 52.6	484
Eşi Ölmüş	10 35.7 2.4	4 14.3 3.1	13 46.4 4.5	1 3.6 2.6	28
Boşanmış	15 36.6 3.6	6 14.6 4.6	16 39 5.6	4 9.8 10.5	41
TOPLAM	421	130	287	38	876

Cramer's V= 0.093 $\chi^2= 22.746$ $p> 0.05$

Medeni hal ile cinayete çevrenin tepkisi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Tabloyu incelediğimizde, hiç evlenmemiş ve evli kategorilerinde cinayetin onaylanmama oranlarının (%55.1; %45), eşi ölmüş ve boşanmış kategorilerinde ise anlayışla karşılanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir (%46.4; %39).

Medeni hale göre cinayete çevrenin tepkisi, cinsiyet değişkeni kontrol altına alınarak da incelenmiştir.

Kadınlarda, hiç evlenmemiş kategorisi hariç, diğer tüm kategorilerde, cinayetin anlayışla karşılanma oranları yüksektir. Bu oran, hiç evlenmemiş kadınlarda %49.7, eşi ölmüşlerde %52.9, boşanmış olanlarda %50'dir. Evli kadınlarda ise, cinayetin çevre tarafından %49.7 oranında kesinlikle onaylanmadığı, %35.7 oranında anlayışla karşılandığı görülmektedir.

Buna karşın, erkeklerde eşi ölmüş kategorisi haricinde diğer tüm kategorilerde, cinayetin kesinlikle onaylanmadığı dikkat çekmektedir. Bu oran, hiç evlenmemişlerde %55.9, evlilerde %49.5, boşanmış olanlarda %40'tır. Eşi ölmüş erkek hükümlülerde ise, çevrenin cinayeti anlayışla karşılama ve onaylamama oranları eşittir (%36.4).

Tablo 51. Cinayetin İşlendiği Yerleşim Birimi ve Kurbanın Silah Taşıyıp Taşımadığı

Frekans Satır Yüzdesi Sütun Yüzdesi Yerleşim Birimi	Kurbanın Silah Taşı		TOPLAM
	Evet	Hayır	
Kent	162 38.2 46.8	262 61.8 51.3	424
Kasaba	47 32.4 13.6	98 67.6 19.2	145
Köy	131 47.1 37.9	147 52.9 28.8	278
Diğer	6 60 1.7	4 40 0.7	10
TOPLAM	346	511	857

$$\text{Cramer's } V = 0.116 \quad \chi^2 = 11.502 \quad p > 0.05$$

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile kurbanın olay anında silahlı olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tabloyu incelediğimizde, kentte ve kasabada kurbanın silahsız olma oranının yüksek olduğu görülürken, (%61.8; %67.6) köyde, cinayet kurbanlarının olay sırasında silah taşıma oranının (%47.1) yarıya yaklaştığı görülmektedir.

Söz konusu değişkenleri öldüren kişinin cinsiyetini kontrol ederek incelediğimizde, kurbanın cinayet sırasında silahlı olma durumunun, özellikle erkek katiller açısından belirgin olduğu

görülmüştür. Kadınlarda her üç yerleşim biriminde de kurbanların olay sırasında silahsız olma oranı, belirgin biçimde yüksektir. Bu oran kasabada %80.6, kentte %76, köyde ise %66.7'dir. Buna karşın, erkeklerin köyde işlediği cinayetlerde, kurbanların %52.8'inin, kentte işlediği cinayetlerde ise %42.6'sının silahlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 52. Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlülerde Cinsiyet ve Cinayetin İşlendiği Mekan

Frekans	Cinayetin İşlendiği Mekan				TOPLAM
Satır Yüzdesi	Ev, Ev civarı	Sokak, Açık Arazi	İşyeri	Diğer	
Sütun Yüzdesi					
Cinsiyet					
Kadın	158 71.5 49.7	55 24.9 12.6	6 2.7 8.2	2 0.9 5.1	221
Erkek	160 24.7 50.3	383 59.2 87.4	67 10.4 91.8	37 5.7 94.9	647
TOPLAM	318	438	73	39	868

Cramer's V= 0.425

$\chi^2= 156.689$ $p< 0.05$

Cinayet işleyen kişinin cinsiyeti ile cinayetin işlendiği mekan arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kadınlar, çoğunlukla evde ve ev çevresinde cinayet işlemekte (%71.5), erkeklerin ise yarıdan fazlasının (%59.2) cinayeti sokakta ya da açık arazide işlediği görülmektedir. Erkeklerin, cinayeti evde ve ev çevresinde işleme oranı yalnızca %24.7'dir. Ayrıca, erkeklerin işyerinde cinayet işleme oranı (%10.4) kadınlara göre (%2.7) yüksektir.

Cinayetin işlendiği mekan ile kullanılan silah arasında da ilişki vardır ($\chi^2= 26.559$, $p<0.05$). Ev ve ev çevresinde işlenen cinayetlerde kesici silah (%41.5), ev dışında, sokakta işlenen cinayetlerde ateşli silah kullanımı yaygındır (%49.8). İşyerinde de ateşli silah kullanma oranı görece olarak yüksektir (%49.3).

İlişki, cinsiyet değişkeni kontrol edilerek değerlendirildiğinde de her iki cins açısından evde kesici, ev dışında ateşli silah kullanımının yaygın olduğu görülmüştür.

Cinayetin yöneltildiği kişi ile suçun işlendiği mekan arasında ise ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Eşe, sevgiliye ve aileden birine yönelik cinayetlerin en çok evde ve ev çevresinde (%71.6; %65.1), diğer tüm kategorilerde cinayetlerin çoğunlukla ev dışında, açık arazide işlendiği görülmektedir. Özellikle tanıdık olmayanlara ve köylüsüne, komşusuna, tanıdığı birine yönelik cinayetlerin sokakta, açık arazide işlenme oranı görece olarak yüksektir (%62.6; %62.2).

6.5. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Adam öldürme suçu işlemiş hükümlülerden oluşan örneklemimize ilişkin veri analizi sonucunda, cinayetin ilk sırada namusu ve şerefi korumak amacıyla (%29.3), ikinci olarak da sarhoş kavgası, çeşitli nedenlerden kaynaklanan diğer kavgalar, küfürleşmeler, tartışmalar yüzünden işlendiği (toplam oran %29.1) ortaya çıkmıştır. Logaritmik doğrusal analiz sonuçlarına göre, cinsiyet ile cinayet işleme nedeni arasında ilişki bulunmaktadır. Sonuçlarda dikkat çeken bir nokta, namusu ve şerefi korumak amacıyla kadınların erkeklerden daha yüksek oranda cinayet işlemiş olmalarıdır (%46.2; %23.7). Dolayısıyla, adam öldürme suçu işleyen kişinin cinsiyeti ile cinayet nedeni arasında ilişki bulunduğu yönündeki hipotezimiz doğrulanmıştır. Bununla birlikte, erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda namus/şeref cinayeti işleyeceği yolundaki hipotezimiz desteklenmemiştir. Kadınların namusu ya da şerefi korumak uğruna öldürdükleri kişi ilk sırada (%25.5) eşleri ya da sevgilileri, ikinci sırada ise, tanıdık olmayan birisidir (%19.4). Öte yandan, kadınların kavga, küfür ve hakaret nedeniyle, sarhoş kavgası yüzünden ve maddi sıkıntılar nedeniyle cinayet işleme oranları birbirine eşittir (%9.9). Bu nedenle işlenen cinayetlerde de kadının kurbanı ilk sırada, eşi ya da sevgilisidir.

Bu sonuçlar, ilk sırada yer alan cinayet nedenleri çerçevesinde, kadınları cinayet işlemeye iten çatışma ve sorunların, eş ya da sevgilileriyle yaşadıkları ilişkilerden kaynaklandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Erkeklerde de, en sık görülen cinayet nedeni %23.7 ile namus ve şerefi korumaktır. Bu amaçla öldürülen kişi ilk sırada (%27.7) erkeğin tanımadığı biri, ikinci sırada ise %23.6 oranında bir tanıdığı, komşusu ya da köylüsüdür. Bu sonuç, erkeğin namus/şeref uğruna işlediği cinayetlerde kurbanın tanımadığı biri olma oranının yüksek olacağı

yolundaki hipotezimizin doğrulandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, erkeğin işlediği namus cinayetlerinde kurbanın kadın olma oranı %26.3, erkek olma oranı ise %65.8'dir. Dolayısıyla, erkeklerin namus cinayetini, daha çok tanımadıkları, yakın çevreden, aileden olmayan bir erkeğe yönelttikleri ortaya çıkmaktadır. Erkeklerde eşe, sevgiliye ya da bir akrabaya yönelik namus cinayeti işleme oranları görece olarak düşüktür (%14.9; %9.5; %10.8). Benzer doğrultuda, erkeklerde ikinci ve üçüncü sırada gelen sarhoş kavgası (%19.3) ile kavgı, küfür, hakaret (%12.8) nedeniyle işlenen cinayetlerde de kurban, ilk sırada erkeğin tanımadığı biridir (%42.7; %32.9).

Dolayısıyla, erkekleri cinayet işlemeye iten nedenlerin yakın aile çevrelerindeki çatışmalardan, sorunlardan kaynaklanmadığı, adam öldürme olayında önde giden toplumsal/kültürel değerleri ve bu doğrultuda belirlenen statüyü korumanın, ayrıca erkeklik rolü uyarınca belirlenmiş davranış kalıpları çerçevesinde tepki vermenin ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu sonucu, logaritmik doğrusal analizde, cinayet işleyen kişinin cinsiyeti, öldürdüğü kişinin kim olduğu ve öldürdüğü kişinin cinsiyeti arasında üçlü etkileşim bulunduğunu dikkate alarak desteklemek de mümkündür. Kadınlar daha çok bir erkeği öldürmekte (%81.6) ve bu erkek %41.4'lük bir oranda eşleri ya da sevgilileri olmakta, erkekler de cinayeti daha çok bir erkeğe yönelik olarak gerçekleştirmekte (%80.4), ancak bu erkek %30.6 oranında tanımadıkları biri olmaktadır. Böylelikle, erkeklerin işlediği cinayetlerde kurbanın tanıdık biri olmama oranının, kadınların işlediği cinayetlerde de kurbanın eş/sevgili olma oranının görece olarak yüksek olacağı yönündeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Dolayısıyla, cinayet nedeni, cinayet kurbanı, cinayeti işleyen kişinin cinsiyeti ve cinayet kurbanının cinsiyetini dikkate alarak sonuçları değerlendirdiğimizde de, cinayetin içinde bulunan toplumsal ve

kültürel ortamla birinci derecede ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar, namus/şeref uğruna işlenen cinayetlerde kurbanın birden fazla olma oranının, diğer nedenlerle işlenen cinayetlere göre yüksek olacağı yolundaki hipotezimizin doğrulanmadığını göstermektedir. Bu nedenle işlenen cinayetlerde kurbanın birden fazla olma oranı yalnızca %5.6'dır. Öte yandan, kurbanın birden fazla olma oranı, bunalım, tahrik sonucu ve kan davası nedeniyle gerçekleşen cinayetlerde görece olarak yüksektir (%22.7; %13.3).

Ayrıca, araştırma öncesinde belirlediğimiz hipotezlerden bir diğeri, erkeğin namusu/şerefi korumak uğruna işlediği cinayetlerde, kurbanın erkek ya da kadın olması arasında oransal olarak büyük bir fark bulunmayacağı, kadınların bu nedenle işlediği cinayetlerde ise, kurbanın çoğunlukla erkek olacağı yönündedir. Ancak, araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar erkeklerin namusu/şerefi korumak uğruna işlediği cinayetlerde kurbanın çoğunlukla yine bir erkek olduğunu (%65.8) ortaya koymuştur; kurbanın kadın olma oranı yalnızca %26.3'tür. Öte yandan, kadınların bu nedenle işlediği cinayetlerde kurban, hipotezimizde belirtildiği gibi, çoğunlukla erkektir (%76.5).

Araştırmada elde ettiğimiz verilere göre, erkeklerde ve kadınlarda cinayet, daha çok kentte işlenmiştir (%46.4; %50.9). Cinayetin köyde işlenme oranı kadınlarda %36.8, erkeklerde ise, %30.8'dir.

Logaritmik doğrusal analiz sonucunda da cinayet nedeni ile cinayetin işlendiği yerleşim birimi arasında ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır. Her üç yerleşim biriminde de ilk sırada yer alan cinayet nedeni namusu ve şerefi korumaktır (%27.7; %31.9; %30.8). Köyde ve kasabada oranların görece olarak biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, kentte sarhoş kavgası (%23.7), maddi sıkıntılar (%14.2) ve kavga, küfür, hakaret (%12.8), köyde ise arazi sorunu nedeniyle işlenen cinayet oranı

(%17.9) ve kavga, küfür, hakaret nedeniyle işlenen cinayet oranı (%13.6) görece olarak yüksektir. Cinsiyeti kontrol değişkeni olarak ele aldığımızda, erkeklerin kentte ilk sırada sarhoş kavgası sonucunda cinayet işlemiş olmaları dikkat çekicidir (%25.8). Bu sonuçlar, kentte kavga, küfür, hakaret ve sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayet oranlarının görece olarak yüksek olduğu yolundaki hipotezimizin doğrulandığını göstermektedir.

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile öldürülen kişi arasında da ilişki bulunmuştur. Bu ilişki çerçevesinde, kentte kurbanın %34.4 oranında, kasabada ise %29.9 oranında suçlunun tanımadığı biri olması, buna karşın söz konusu oranın köyde %10.9'a düşmesi dikkat çekicidir. Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayetin yöneltildiği kişinin ilişkili olduğuna ve kentte işlenen öldürme suçlarında kurbanın tanıdık biri olmama oranının yüksek olacağına ilişkin hipotezimiz doğrulanmıştır. Bu durum, cinsiyeti kontrol değişkeni olarak ele aldığımızda, özellikle erkekler açısından belirgindir. Kadınlar, kentte, kasabada ve köyde cinayeti en çok eşi ve sevgiliye karşı işlerken, erkekler kentte %41.5 oranında, kasabada %32.7 oranında tanımadıkları birini öldürmüşlerdir. Öte yandan, köyde en yüksek oran, "köylüsü, komşusu, bir tanıdığı" kategorisine aittir (%32.7).

Dolayısıyla, kadınlar her üç yerleşim biriminde de en çok namus ve şeref uğruna eşlerini ya da sevgililerini öldürürken, erkeklerin kentte ve kasabada işledikleri cinayetlerde, namus ve şerefi korumanın yanı sıra, sarhoş kavgasının da belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır. Erkekler kasabada ve kentte cinayeti daha çok tanımadıkları birine yöneltmektedirler; köyde ise, cinayeti daha çok namus ve şeref uğruna köylüsüne, komşusuna ya da bir akrabaya yönelik olarak işlemektedirler. Elde ettiğimiz bu sonuçlar, köyde informal, yüzyüze ilişkilerin yaygınlığını ve geleneksel değerlere verilen önemi ortaya koymaktadır.

Logaritmik doğrusal analiz sonucunda, cinayet işleyen kişinin cinsiyeti, cinayetin işlendiği yerleşim birimi ve cinayetin planlı olup olmadığı arasında üçlü etkileşim olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kadınlarda ve erkeklerde cinayetin çoğunlukla aniden işlendiği görülmektedir. Ancak, oran kadınlarda % 56.7 iken, erkeklerde %72.9'dur. Kadınların %33.5'i ise, cinayeti kazayla işlediğini belirtmiştir.

Logaritmik doğrusal analiz sonucunda, medeni hal ile cinayet işleme nedeni arasında etkileşim bulunduğu ortaya çıkmıştır. Cinayet işlediği sırada evli olan hükümlülerde ilk sırada gelen cinayet nedeni %32.8'lik bir oranla namusu/şerefi korumaktır. Hiç evlenmemiş hükümlü grubunda ise, bu oran %21.6'dır. Hiç evlenmemiş hükümlülerde, ilk sırada gelen cinayet nedeni %22.3'lük bir oranla sarhoş kavgasıdır. Cinsiyeti kontrol değişkeni olarak ele aldığımızda, evli kadın hükümlülerin %42.4'ünün namusu/şerefi korumak uğruna cinayet işlediği görülmektedir. Kadınlarda en çok namusu/şerefi korumak amacıyla eş/sevgilinin öldürüldüğü gözönüne alınırsa, bunun beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, tüm medeni hal kategorilerinde kadınların cinayet işleme nedenleri arasında en yüksek oran yine "namusu/şerefi korumak" kategorisine aittir. Oysa, erkeklerde hiç evlenmemiş kategorisinde ilk sırada gelen cinayet nedeni, %24.1 ile sarhoş kavgasıdır. Evli erkeklerde ise, ilk sırada gelen cinayet nedeni %28.3 ile namus ve şerefi korumaktır.

Dolayısıyla, medeni hal ve cinayet nedeni ilişkisi cinsiyet boyutu dikkate alınarak değerlendirildiğinde, namusu/şerefi zedelediği düşünülen ve cinayete yol açan unsurların, özellikle evli erkekler açısından ağırlık taşıdığı söylenebilir.

Araştırmada elde ettiğimiz veriler doğrultusunda, cinayette ateşli silah kullanımının (%44.9) yaygın olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Logaritmik doğrusal analiz sonuçlarına göre de cinayet nedeni ile

cinayette kullanılan silah arasında ilişki bulunmaktadır. Ateşli silah kullanımının, oransal olarak, özellikle kan davası, arazi sorunu ve namusu/şerefi korumak uğruna işlenen cinayetlerde belirgin olduğu vurgulanmalıdır (%84.4; %70.3; %44.6). Sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayetlerde ise, kesici alet kullanma oranının yüksekliği (%66) dikkat çekicidir.

Ayrıca, cinsiyeti kontrol değişkeni olarak ele aldığımızda, cinayet işlerken ateşli silah kullanmanın kadınlar açısından kesin bir tercih olmadığı söylenebilir. Kadınlar cinayetlerin %36.5'ini ateşli silahla gerçekleştirirken, %37'sini kesici aletle işlemiştir. Erkeklerde ise, cinayetlerin %47.7'si ateşli silahla, %40.8'i de kesici aletle işlenmiştir.

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile kullanılan silah arasında da ilişki bulunmaktadır. Elde ettiğimiz sonuçlara göre, ateşli silah kullanımı köyde işlenen cinayetlerde yaygındır (%63). Kentte ve kasabada ise, kesici alet kullanma oranları görece olarak yüksektir (%50.2; %41).

Konuya cinayet kurbanı açısından baktığımızda, kurbanın cinsiyeti ile cinayet anında silah taşıması arasında ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır. Kurban erkekse, cinayet sırasında silah taşıma oranı, %45.5, kadınsa %15.2'dir. İki oran arasındaki fark, cinayeti işleyen kişinin cinsiyetini dikkate aldığımızda daha da belirginleşmektedir. Kadınların işlediği cinayetlerde kurban erkekse %71.3 oranında silahsızdır. Oysa, erkeklerin işlediği cinayetlerde kurban erkekse, %51.3 oranında silahlıdır. Bu sonuç, cinayetin özellikle erkeklerin birarada bulunduğu, silah taşıma alışkanlığının yaygın olduğu ortamlarda gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Logaritmik doğrusal analiz sonucunda, cinayet nedeni ile cinayete ailenin ve çevrenin gösterdiği tepki arasında etkileşim bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde, araştırmada elde ettiğimiz veriler, cinayetin aile tarafından %48.1 oranında onaylanmadığını ortaya koymaktadır. Bu veriler, gerek ailenin gerekse çevrenin cinayete tepkisinin çok olumsuz olmadığını ortaya koymaktadır.

Veri analizinde, öncelikle, cinayete aile ve çevrenin gösterdiği tepkinin, cinayet işleyen kişinin cinsiyetine, öldürölen kişiye ve cinayet nedenine bağlı olarak değişip değişmediği üzerinde durulmuştur.

Khi-kare analizi sonucunda, cinayeti işleyen kişinin cinsiyeti ile aile ve çevrenin gösterdiği tepkiler arasında ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır ($p<0.05$). Ancak, öldürölen kişi ile aile ve çevrenin tepkisi arasında ilişki bulunmamaktadır. Öte yandan, logaritmik doğrusal analiz sonuçları, suç nedeni ile aile tepkisi ve cinayet nedeni ile çevre tepkisi arasındaki etkileşimin önemli olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet ile adam öldürme olayına aile ve çevrenin tepkisi incelendiğinde, kadınların işlediği cinayetlerin aile tarafından %45.4 oranında onaylanmadığı, %46.4 oranında anlayışla karşılandığı görölmüştür. Çevrede ise, kadınların işlediği cinayetlerin anlayışla karşılanma oranı %47.5, onaylanmama oranı ise %37.2'dir. Çevrede, kadınların işlediği cinayetlere kayıtsız kalma oranı (%13.5) aileye göre (%8.2) daha yüksektir.

Erkeklerde ise, cinayetin aile ve çevre tarafından anlayışla karşılanma oranı kadınlara göre düşüktür. Ailede, erkeklerin işlediği cinayetin anlayışla karşılanma oranı, %25.7, çevrede ise %27.7'dir. Ailede işledikleri cinayetin kesinlikle onaylanmadığını belirten erkek hükümlü oranı %58.7, çevrede ise %51.8'dir. Dolayısıyla, kadınların işlediği cinayetlerin gerek aile, gerekse çevre tarafından erkeklerin işlediği cinayetlere oranla daha fazla anlayışla karşılanacağı yolundaki hipotezimiz desteklenmektedir.

Ayrıca, bu sonuçlardan, ailenin ve çevrenin işlenilen cinayete gösterdiği tepkide, cinsiyetin belirleyici bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır.

Daha önce de söz ettiğimiz gibi, khi-kare analizi sonucunda, cinayet kurbanı ile cinayete ailenin ve çevrenin gösterdiği tepki arasında ilişki bulunmadığı görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde, kurban kim olursa olsun, cinayet aile ve çevre tarafından daha çok olumsuz tepkiyle karşılanmıştır. Cinsiyeti kontrol değişkeni olarak ele aldığımızda, kadınlarda eşe ve sevgiliye yönelik cinayetlerin aile tarafından %56.1 oranında, çevre tarafından ise, %41.3 oranında onaylanmadığı görülmüştür. Çevrenin, kadının eşine ya da sevgilisine yönelik olarak işlediği cinayetlere biraz daha anlayışla yaklaştığı görülmektedir.

Erkeklerde ise, öldürülen kişiyi dikkate alarak değerlendirdiğimizde, tüm kategorilerde, cinayet suçunun aile ve çevre tarafından çoğunlukla onaylanmadığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan öldürülen kişinin, cinayete aile ve çevre tepkisini belirleyici bir rolü olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan, logaritmik doğrusal analiz sonucunda, cinayetin işlenme nedeni ile cinayete ailenin ve çevrenin gösterdiği tepki arasında etkileşim bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Gerek ailede, gerekse çevrede anlayışla karşılanma oranı, onaylanmama oranından yüksek tek cinayet nedeni namusu/şerefi korumaktır. Namus/şeref uğruna işlenen cinayetlerin, ailede %51.6'sı, çevrede ise %53.6'sı anlayışla karşılanmıştır; bu yönde geliştirdiğimiz hipotez doğrulanmaktadır.

İlişkiyi namus/şeref uğruna cinayet işleyen kadın ve erkek katilleri dikkate alarak incelediğimizde ise, hem ailenin hem de çevrenin kadınların işlediği namus cinayetlerine daha fazla anlayışla yaklaştığı görülmektedir.

Namusu/şerefi korumak uğruna cinayet işleyen kadınların %60.4'ü ailelerinin, %62.2'si de çevrelerinin işledikleri cinayeti anlayışla karşıladığını belirtmiştir. Erkeklerde ise, namus/şerefi korumak uğruna işlenen cinayetlerin anlayışla karşılanma oranı ailede %46.1, çevrede ise %48.1'dir.

Ailenin ve çevrenin kesinlikle onaylamadığı cinayet nedenleri arasında ilk sıralarda sarhoş kavgası, kavga, küfür, hakaret, maddi sıkıntılar, arazi sorunu dikkat çekmektedir. Ancak, bu cinayet nedenlerine aile tarafından, çevreye göre daha yüksek oranda olumsuz tepki gösterilmiştir.

İlişkiyi öldürülen kişiyi dikkate alarak değerlendirdiğimizde ise, sarhoş kavgası, kavga, küfür, hakaret nedeniyle işlenen suçların, kurban kim olursa olsun, aile ve çevre tarafından onaylanmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak, sarhoş kavgası nedeniyle eşe ya da sevgiliye karşı işlenen cinayetlerin, çevre tarafından %52.7 oranında anlayışla karşılanması dikkat çekicidir.

Öte yandan, namus/şeref uğruna cinayet işleyenlerde, kurban eş/sevgiliyse, aile tarafından %41.3, çevre tarafından %46.8 orranında, tanıdık olmayan biriye, aile tarafından %56.7, çevre tarafından ise %55 orranında anlayışla karşılanmaktadır.

Dolayısıyla, cinayet işleme nedeninin aile ve çevre tepkisini belirlemede önemli bir faktör olduğu söylenebilir. İlişki, gerek tek başına ele alındığında, gerekse kontrol değişkenleri kullanılarak incelendiğinde,

(cinsiyet-cinayet kurbanı) cinayetin namus ve şeref uğruna işlenmiş olmasının aile ve çevre tarafından anlayışla karşılanmasına yol açtığı görülmektedir.

Cinayete ailenin ve çevrenin gösterdiği tepkilerin, cinayetin işlendiği yerleşim birimi ve cinayet işleyen kişinin medeni hali ile ilişkisi olup olmadığı da araştırılmıştır.

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayete ailenin ve çevrenin gösterdiği tepki arasında ilişki bulunmamaktadır. Elde ettiğimiz veriler sonucunda, cinayetin aile tarafından kentte %56.2 oranında, kasabada %52 oranında, köyde ise %55.4 oranında onaylanmadığı ortaya çıkmaktadır. Cinayetin anlayışla karşılanma oranları da birbirine yakındır. Oran, kentte %30.1, kasabada %36.3, köyde ise %29.5'tir. Bununla birlikte, ilişkiyi cinsiyet değişkenini kontrol ederek incelediğimizde, kadınların köyde işlediği cinayetlerde ailenin %48.7 oranında anlayış gösterdiği, %38.5 oranında cinayeti onaylamadığı görülmüştür. Erkeklerin köyde işlediği cinayetlere ailenin anlayış gösterme oranı ise yalnızca %22'dir. Çevre tepkisini değerlendirdiğimizde de, aynı görünüm ortaya çıkmaktadır. Cinayet çevre tarafından, kentte %49.5 oranında, kasabada %43.1 oranında, köyde ise %48.4 oranında onaylanmamıştır. Anlayışla karşılanma oranları ise, kentte %32.5, kasabada %36.3, köyde ise %31.3'tür. Ancak, çevrenin cinayet işleyen kadınlara daha çok anlayışla yaklaştığı görülmektedir. Bu oran kentte %45.1, kasabada %45.9, köyde ise %50.6'dır.

Dolayısıyla, köyde işlenen cinayetlerin aile ve çevre tarafından anlayışla karşılanma oranının kente göre yüksek olacağı biçimindeki hipotezimiz desteklenmemiştir. Bu konuda, cinayet işleyen kişinin rolü olduğu görülmektedir.

İlişkiyi cinayet nedenini kontrol ederek incelediğimizde, namus ve şerefi korumak doğrultusunda işlenen cinayetlerin aile tarafından kentte %52.1, kasabada %57.8, köyde ise %47.6 oranında anlayışla karşılandığı dikkat çekmektedir.

Sarhoş kavgası, kavga, küfür ve hakaret nedeniyle cinayet işleme oranının da yüksek olduğunu gözönünde bulundurduğumuzda, üç yerleşim biriminde de ailenin bu cinayetleri çoğunlukla onaylamadığı görülmüştür. Çevre açısından da durum aynı tabloyu yansıtmaktadır. Öte yandan, yine aile tepkilerinde olduğu gibi, çevrede de namus, şeref uğruna işlenen cinayetler daha çok anlayışla karşılanmaktadır. Bu nedenle işlenen cinayetler, çevre tarafından kentte %55.6 oranında, kasabada yine %55.6 oranında, köyde ise %48.8 oranında anlayışla karşılanmıştır.

Cinayet işleyen kişinin medeni hali ile aile ve çevre tepkisini değerlendirdiğimizde ise, hiç evlenmemiş ve evli grupta cinayetin onaylanmama oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Kadınlarda gerek ailede gerek çevrede en yüksek onaylanmama oranı hiç evlenmemiş grup açısından söz konusudur (%51.5; %48.5). Erkeklerde ise, aile tarafından, evli olanların işlediği cinayetlerin anlayışla karşılanma oranı (%31.5) görece olarak yüksektir. Cinayete çevrenin gösterdiği tepkileri değerlendirdiğimizde ise, eşi ölmüş olanların görece olarak yüksek bir oranda (%36.4) anlayışla karşılandığı görülmüştür.

Cinayetin işlendiği yerleşim birimi ile cinayet kurbanının olay anında silah taşıyıp taşımadığı incelendiğinde, köyde işlenen cinayetlerde kurbanların yarıya yakın bir bölümünün (%47.1) olay sırasında silahlı olması dikkat çekicidir. Bu durum da özellikle erkek katillerin işlediği cinayetler açısından belirgindir. Erkeklerin köyde işlediği cinayetlerde kurbanın silahlı olma oranının, kentte işlenen cinayetlere göre yüksek olacağı yönündeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

Erkeklerin köyde işlediği cinayetlerde, kurbanların %52.8'inin silahlı olduğu ortaya çıkmıştır. Kentte ise bu oran, %42.6'dır.

Kadınların cinayeti evde ve ev çevresinde (%71.5) erkeklerin ise sokakta ya da açık arazide işledikleri (%59.2) görülmektedir. Ayrıca, cinayetin işlendiği mekan ile kullanılan silah arasında da ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır ($p<0.05$). Evde ve ev çevresinde işlenen cinayetlerde kesici silah kullanımı (%41.5) ev dışında ise, ateşli silah kullanımı (%49.8) daha yaygındır.

Analizde cinayetlerin, eşe, sevgiliye ve aile üyesine yönelik olarak daha çok evde ve ev çevresinde (%71.6; %65.1), diğer tüm kategorilerde, ev dışında, açık arazide işlendiği ortaya çıkmıştır.

7. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Adam öldürme suçu, nedenleri ve ortaya çıkış koşulları açısından toplumsal ve kültürel farklılıkların önemini belirgin biçimde ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır.

Kuşkusuz, adam öldürme suçunda toplumsal, kültürel, psikolojik, çevresel, ekonomik etkilerin farklı yoğunlukta da olsa, önemli etkileri vardır. Batı'da yapılan araştırmaları değerlendirdiğimizde, daha çok sosyal yapı belirleyicilerinin üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Bu çerçevede, sosyo-ekonomik statü ölçütleri ön plana çıkartılmış, ayrıca ağırlıklı olarak gelir eşitsizliği, yoksulluk gibi yapısal faktörler üzerinde durulmuştur. Adam öldürme suçu çerçevesinde, farklı sosyo-kültürel etkileri inceleyen araştırmalara çok az rastlanmaktadır.

Bu durumun temel nedenlerinden biri, yapılan araştırmaların büyük bir bölümünün makro düzeyde ya da çok küçük örneklemlemlerle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Ayrıca, konuyla ilgili olarak ele aldığımız araştırmalarda, adam öldürme suçu işlemiş kişilerden oluşan örneklemlemlerle gerçekleştirilen saha araştırmaları yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla, yapılan değerlendirmelerde, resmi verilere dayalı cinayet oranlarıyla, sosyal yapı unsurlarının ilişkisi üzerinde yoğunlaşan, geniş zaman dilimlerini kapsayan, büyük ölçekli araştırmalar temel alınmaktadır. Bu doğrultuda ülkelerarası karşılaştırma yapabilmek amacıyla, uygun ölçekler ve ortak bir kavramsal çerçeve geliştirme çabaları göze çarpmaktadır.

Bu konuda, Batılı araştırmacıların daha çok kendi toplumlarından kaynaklanan değer yargılarının ve bilimsel kaygılarının ağır bastığı ileri sürülebileceği gibi, bu durumun Batı'nın epistemolojisinden kaynaklandığı da ileri sürülebilir. Kressel (1981: 152)'e göre Batı epistemolojisi, bireyin varlığını pratik anlamda ele alır.

Bu çerçevede de ağırlıklı olarak üzerinde durulan geniş ölçekte sosyal yapıdır. Diğer bir deyişle temel amaç, sosyal düzen ile bireyin beklentileri arasındaki uyumun/uyumsuzluğun ölçülmesidir. Bu doğrultuda da, bireyin dıştan gelen sosyal baskılar karşısında, şiddet içeren davranışta bulunmaktan başka seçeneği kalmadığı yolunda bir anlayış sergilenir. Söz konusu anlayış, gerçekliğe ilişkin sübjektif bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Kuşkusuz, cinayete yol açan unsurlar dikate alındığında, makro ölçekte sosyal yapı unsurlarının önemi gözardı edilemez. Bu çerçevede geliştirilen sosyal dezorganizasyon, çatışma, görelî yoksunluk, eşitsizlik ve sosyal kontrol teorileri şiddet kullanımı ile sosyal ve ekonomik yapı göstergeleri arasında önemli ilişkiler ortaya koymuştur.

Araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçları da gözönünde bulundurarak vurgulamak istediğimiz nokta ise, cinayet olgusunda sosyo-kültürel unsurların da önemli bir rol oynadığıdır. Ayrıca bu konuda, farklı sosyo-kültürel ortamların karşılaştırılmasına olanak verecek saha araştırmalarının yapılması gerekmektedir. Şiddete ilişkin *sosyo-kültürel içeriğin* bu yolla ortaya konulması, şiddetin anlaşılması ve açıklanması doğrultusunda önemli adımlar atılmasını sağlayabilir.

Gerçekte de atılması gereken ilk adım, kanımızca çatışmaların *içeriğinin*, farklı sosyo-kültürel yapılar çerçevesinde *anlaşılması* gerektiğidir. Genel anlamda şiddete ya da adam öldürme suçuna ilişkin sağlıklı bir değerlendirme ancak, araştırmayı yapan kişinin *kendi* yaşadığı toplumsal/kültürel ortamda şiddetin taşıdığı anlamı kavramasıyla ve *öteki* toplumsal/kültürel ortamlarda şiddetin farklı anlamlar taşıyabileceğini gözönünde bulundurmasıyla sağlanabilir.

Türkiye'ye ilişkin olarak gerçekleştirdiğimiz saha araştırması çerçevesinde, ağırlıklı olarak cinayet işleme nedeni ve suçun yöneltildiği kişi üzerinde durularak, bu suç, sosyo-kültürel bir çerçeve içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Elde ettiğimiz sonuçları değerlendirdiğimizde, cinayet nedeni olarak, ilk sırada namusu/şerefi koruma amacının gelmesi, sosyo-kültürel faktörlerin önemini, başlangıçta, açık biçimde ortaya koymuştur. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu noktada sosyal yapısal faktörlerin önemini tümüyle gözardı etmek hatalı olacaktır. Örneklemimizi oluşturan hükümlüler, sosyo-ekonomik açıdan alt düzeyde bireylerdir. Bu bireylerin toplumsal ilişkiler ağı içerisinde belirli bir "yer", bir "toplumsal kimlik" sahibi olmaları için, güce gereksinimleri vardır. Bu gücü de "namuslu/şerefli olmaktan" aldıkları söylenebilir.

Daha önce de söz ettiğimiz gibi ekonomik açıdan gelişmekte olan ülkelerde şeref, rekabete dayalı bir toplulukta malını ve toplumsal saygınlığını korumaya ve daha çok güç kazanmaya yönelik bir anlam taşır. Ayrıca, bu tür topluluklarda (toplumsal kesimlerde) özgül olarak gelişen sosyal kontrol mekanizması da büyük ölçüde şerefe ve namusa ilişkin kurallardan oluşur (Schneider 1981: 2).

Öte yandan, bu çerçevede kültürel bir beklentiye uymak ile kültürel/sosyal bir değeri korumak doğrultusunda davranışta bulunmanın öneminin de altı çizilmelidir. Bu noktada kişi, içinde yaşadığı toplulukla, özellikle de ailesi, akrabaları ve çevresiyle arasında varolan güçlü bağlar çerçevesinde paylaştığı bir değer doğrultusunda eylemde bulunmaktadır.

Araştırmada elde ettiğimiz veriler doğrultusunda kadınların namus/şeref uğruna erkeklerden daha yüksek bir oranda cinayet işlediği görülmektedir. Bu nedenle işlenen cinayetlerde, kurban çoğunlukla eş

ve sevgilidir. Dolayısıyla, kadınlarda namusun ya da şerefın tehdit edildiği hissedilen durumların, eş ya da birlikte olunan erkekle yaşanan sorunlar çerçevesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Şerefın ya da namusun, “saygınlık”, “toplumsal kimlik” ile, dolayısıyla da toplumsal konum açısından güçlü olmak ile yakından ilişkili olduğunu daha önce de vurgulamıştık.

Meslek ve öğrenim durumu ile gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama değişkenlerini gözönüne aldığımızda, kadın hükümlülerin öğrenim düzeyi düşük, mesleksiz ve gelir getiren bir işte çalışmayan kişiler olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kadın hükümlülerin %70.4’ü evlidir. Dolayısıyla, bu kadınların içerisinde bulundukları sosyal çevre ve faaliyet alanları büyük ölçüde eşleri, çocukları, aileleri ve akrabaları ile sınırlıdır. Toplumsal konumu belirleyecek ölçütler de yine bu çevreyle sınırlanmıştır. Elde ettiğimiz sonuçlardan, kadının aile içerisinde eşiyle/sevgilisiyle yaşadığı çatışmalardan dolayı gücünü, saygınlığını yitirdiğine inandığı durumlarda cinayet işlediği söylenebilir. Bu durumlarda kurbanın da doğal olarak, çoğunlukla eşi/sevgilisi olduğu görülmektedir. Burada şu nokta vurgulanmalıdır: Erkeklerin kadınlardan daha çok namus cinayeti işleyeceği yolundaki hipotezimiz doğrulanmamıştır. Daha önceki bölümlerde, gerek Akdeniz’de gerekse, Ortadoğu’da yapılan araştırmalarda, geleneksel kültürel ve sosyal değerler uyarınca, gerek kendisinin gerek ailesinin namusunu/şerefını korumanın ve gerektiği hallerde şiddet de kullanarak “temizlemenin” temelde erkeğin görevi olduğu yolundaki sonuçlardan söz etmiştik. Ayrıca, bu çerçevede kadının uygun olmayan cinsel davranışı da önem taşımaktadır. Oysa, araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar doğrultusunda, kadının eşiyle ya da sevgilisiyle yaşadığı çatışmaların, onurunu zedelediği ve bu durumu bir “namus/şeref” meselesi haline getirdiği söylenebilir.

Elde ettiğimiz bu sonuç, Özgür ve Sunar (1982: 364)'ın konuyla ilgili araştırmalarında elde ettikleri sonuçla aynı paraleldedir. Adam öldürme nedenleri arasında namus ilk sırada gelmekte, ancak, kadınlarda erkeklere göre iki kat fazla olduğu görülmektedir. Ergil (1980:243) de namus cinayetlerinde en önemli etkenin “karı-koca kavgası/aile içi çekişme” olduğunu vurgulamaktadır. Karı-koca kavgasında kadının namus cinayeti işlemesinin temel nedeni çocukları ya da yakın çevresinin önünde dövülerek, hakaret görerek küçültüldüğünü hissetmesidir. Ergil'e göre, bu durum kadının aile içerisinde kazanmayı arzuladığı itibarın ve saygının inkarı anlamına gelmektedir. En yakınında bulunanlar tarafından sosyal kişiliği inkar edilen kadın, kendini şerefsizliğe itilmiş hissederek, sonu cinayetle biten bir tepki ortaya koymaktadır.

Öte yandan, kadınların diğer nedenlerle işledikleri tüm cinayetlerde de, kurbanın ilk sırada eşleri/sevgilileri olması, temel cinayet nedeninin, birlikte yaşanan erkekle ilişkiden kaynaklanan sorunlar olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar doğrultusunda, erkeklerde de ilk sırada gelen cinayet nedeni namusu/şerefi korumak olmakla birlikte, kavga, küfür, hakaret ve sarhoş kavgası da belirgin cinayet işleme nedenleri arasındadır. Kadınlardan farklı olarak, erkeklerin bu nedenlerle daha çok tanımadıkları birini öldürdükleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda vurgulanması gereken kanımızca, “erkeklik” anlayışı doğrultusunda davranışta bulunmak ile toplumsal statüyü ve toplumsal/kültürel değerleri korumak eğilimidir. Ortaya çıkan tablonun toplumsal/kültürel ortamla birinci derecede ilişkili olduğu açıktır.

Erkeklik, herkesin üzerinde anlaştığı bir kavram niteliği taşımasına rağmen, gündelik kullanıma ve kullanıldığı bağlama göre karmaşık bir nitelik göstermektedir. Kuşkusuz erkekliğin değişik

anlamalarını bir sosyal çevreden diğerine uyarlamak ve bu anlamda evrensel kategoriler oluşturmak hatalı bir tutum olacaktır. Bununla birlikte, belirli toplumsal/kültürel çevrelerde, “erkekçe” davranmanın yollarının tanımlandığı, böylelikle de bazı tavırların, tutumların ya da davranışların onaylandığı, bazılarının ise, kesinlikle onaylanmadığı görülmektedir. Bu çerçevede yine, toplumsal saygınlık kazanma ve güç sahibi olma eğilimi ile toplumsal/kültürel değerleri koruma eğilimi vurgulanmalıdır.

Burada yalnızca cinsiyete bağlı olarak yapılan bazı belirlemelerin yapay nitelik taşıdığını da vurgulamak istiyoruz. Yapılan çoğu araştırmada saldırganlık, kabalık, acımasızlık, gözüpeklik, güçlülük ve katılık gibi bazı özellikler ile erkek olmanın ilişkisi doğallaştırılmıştır. Oysa ki tüm bu belirlemeler, yaş, öğrenim durumu, meslek, kişilik, sağlık durumu gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir.

Arendt’in belirttiği gibi (Cornwall ve Lindisfarne 1994: 25), sorun belirli yörelerde şiddete ilişkin tanımlamaların ve yargıların, erkekliğe ilişkin yönelimlerle nasıl ilişkilendirildiği temelinde ortaya konulmalıdır.

Araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar çerçevesinde , sosyo-kültürel yapının belirlediği farklı erkeklik ve kadınlık tanımlamaları ile yine bağlantılı olarak namus ve şeref kavramları ön plana çıkmaktadır. Sosyo-kültürel yapının erkekler için belirlediği fiziksel güçlülük, dayanıklılık, cesaret gibi unsurlar, namusa ya da şerefe yönelik tehditin varolduğu düşünülen zamanlarda kolayca fiziksel saldırganlığa dönüşebilmektedir. Hipotezlerimizi oluşturduğumuz çerçevede de belirttiğimiz gibi, erkeklik rolünün saldırganlıkla, ataklıkla ilişkilendirilmesi de namus ve şeref gibi sosyal/kültürel değerlerin bir uzantısı olarak ele alınabilir. Elde ettiğimiz sonuçların, ani gelişen kavga, küfürleşme, hakaret ve alkolle birlikte ortaya çıkan tartışmaların, şiddet kullanmayı kolaylaştıran zeminler oluşturacağı yönündeki belirlememizi doğruladığını

söyleyebiliriz. Yine, bu tür olaylarda anında “gereken” tepkiyi göstermenin bir anlamda “erkekliği kanıtlama”yı ifade ettiğini, bu tür cinayetlerde kurbanın çoğu kez erkeğin yakın çevresinden olmayan biri ya da bir yabancı olma olasılığının güçlü olacağını ileri sürmüştük. Elde ettiğimiz veriler, bu belirlememizi de doğrulamıştır. Erkeklerin bu nedenlerle işlediği cinayetlerde kurban çoğunlukla tanıdık olmayan bir başka erkektir.

Değerlendirmemizi, cinayette kullanılan silah çerçevesinde sürdürdüğümüzde, betimlemeye çalıştığımız sosyo-kültürel ortama ilişkin diğer temel özellikler de açıkça görülebilir.

Araştırma sonuçlarını genel olarak değerlendirdiğimizde, cinayette ateşli silah kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Ateşli silah kullanma oranı, özellikle namusu/şerefi korumak, kan davası, arazi sorunu ve kavga, küfür hakaret nedeniyle işlenen cinayetlerde yüksektir. Sarhoş kavgası nedeniyle işlenen cinayetlerde ise kesici alet kullanma oranının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Ancak, bu sonuçlar çerçevesinde vurgulanması gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Öncelikle, ateşli silah kullanımının kadınlar açısından çok kesin bir tercih olmadığı görülmüştür. Kadınlarda, cinayet işlerken kesici alet kullanma oranı da görece olarak yüksektir. İkinci olarak vurgulamak istediğimiz nokta, ateşli silah kullanımının özellikle köylerde işlenen cinayetlerde belirgin olduğudur. Kentte ve kasabada ise, kesici alet kullanma oranları görece olarak yüksektir.

Elde ettiğimiz bu sonuçlar doğrultusunda, ateşli silah taşıma eğiliminin köylerde daha yaygın olduğu söylenebilir. Ayrıca, cinayeti ateşli silahla işleme eğilimi erkekler açısından geçerlidir.

Cinayet olayında kurbanın silah taşıyıp taşımadığına ilişkin sonuçları değerlendirdiğimizde ise yorum yapma olanağımız daha da genişlemektedir. Kurbanın cinsiyetiyle, cinayet sırasında silah taşınması arasında ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır. Kurban erkekse, çoğunlukla silahlı, kadınsa, çoğunlukla silahsızdır. Ancak, sonuçlarımızda üzerinde durulması gereken daha da önemli bir nokta bulunmaktadır: öldüren kadınsa, kurban erkek de olsa, kadın da olsa çoğunlukla silahsızdır. Oysa, öldüren erkek olduğunda, erkek kurbanların cinayet anında yarıdan fazla bir oranda silahlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Burada, erkeklerin erkeklere karşı işlediği cinayetlerde ateşli ya da kesici silah taşıma alışkanlığının yaygın olduğu bir altkültürel ortamın varlığından söz etmek doğru olacaktır. Cinayeti ortaya çıkartan, çatışmanın kaynağı (namusu/şerefi korumak, kavga, küfür, sarhoş kavgası) ne olursa olsun, cinayetin yöneltildiği erkek de elinde silah bulunduran, tepkisini bu yolla göstermeye hazır bir konumdadır. Oysa, kadınların erkeklere yönelttiği cinayetlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Kadınların cinayeti, çoğunlukla kesici aletle ve evde işlediğini de gözönünde bulundurursak, cinayet aletinin büyük olasılıkla bir ev aleti olduğu düşünülebilir.

Bu noktaya kadar elde ettiğimiz sonuçlara ilişkin tabloyu genel olarak değerlendirdiğimizde, Türkiye’de işlenen cinayetlerde gerek kadın gerek erkekler açısından, namusu ve/veya şerefi koruma amacının önemli olduğu görülmektedir.

Diğer bir deyişle, öldürme olayının Özgür ve Sunar (1981: 375)’ın normatif sistem olarak belirlediği (namus ve şeref anlayışı) çerçevede işlendiği söylenebilir. Ayrıca, erkeklerin işlediği cinayetlerde normatif sistemle birlikte giden idealler (atak, tepkisini ortaya koyan erkek) de etkindir. Bu sistem çerçevesinde cinayeti hızlandıran bir unsur da el altında bulundurulmuş silahtır. Kadınlarda ise, eşle yaşanan

çatışmaların ve gerginliklerin belirleyici olduğunu vurgulamıştık. Araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar uyarınca, kadınlarda kişisel olanla, normatif sistemin getirdiği beklentilerin, “saygınlığı, konumu, onuru” koruma güdüsüyle birleşerek cinayete yol açtığı söylenebilir.

Bu tablonun, özellikle örneklemimizi oluşturan hükümlülerin sosyo-ekonomik statü düşüklüğünü gözönüne alarak değerlendirilmesi gerektiği inancındayız. Cinayet olayında geleneksel değerler ya da normatif sistem doğrultusunda hareket etme, bu değerleri, gelenekleri korumanın ötesinde, rekabetin yoğun biçimde yaşandığı, kaynakların sınırlı olduğu bir sosyal ortamda statü kazanma/sağlamlaştırma eğilimini de yansıtmaktadır.

Sosyo-ekonomik statü yükseldikçe, statü kaynaklı gerginlikler azalmakta, idealler, değerler, beklentiler farklılaşmakta, kişiler arası çatışmalarda, uzlaşarak çözüm üretme olasılığı da artmaktadır. Bu doğrultuda, sosyo-ekonomik statü yükseldikçe, cinayet işleme nedenlerinin kişiselleşeceği öngörülebilir.

Araştırmada elde ettiğimiz veriler, cinayetin daha çok kentlerde işlendiğini ortaya koymuştur. Cinayet nedeni de yine namusu ve şerefi korumaktır. Dolayısıyla bu noktada köyden kente göçün etkileyici olduğu ileri sürülebilir. Köyden kentlere gelen insanlarda, düşük sosyo-ekonomik statü, kentin yapısına uyma sorunu ve geleneksel değerleri koruma eğilimi cinayet olayında belirleyicidir. Bununla birlikte, köyde ve kasabada namusu/şerefi korumak uğruna işlenen cinayet oranı kente göre biraz daha yüksektir. Ayrıca, kentte sarhoş kavgası, kavga, küfür, hakaret nedeniyle cinayet işleme oranları da görece olarak yüksektir. Bu durum özellikle erkekler açısından belirgindir.

Kadınlar, gerek köyde gerek kasabada gerekse kentte daha çok eşe/sevgiliye yönelik cinayet işlerken, erkekler kentte ve kasabada cinayeti çoğunlukla tanımadıkları birine, köyde ise köylüsüne komşusuna ya da tanıdığı birine yönelik olarak işlemişlerdir. Genel olarak değerlendirdiğimizde, köyde tanıdık olmayan birine karşı cinayet işleme oranı %10'lara düşmektedir. Bu durum da özellikle erkekler açısından belirgindir.

Araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar, evli erkek hükümlülerin görelî olarak yüksek bir oranda (%28.3) namusu/şerefi korumak uğruna cinayet işlediğini ortaya koymuştur. Hiç evlenmemiş erkek hükümlü grubunda ise, sarhoş kavgası, ilk sırada gelen cinayet nedenidir.

Bu sonuçların, namus ve şeref anlayışına ilişkin araştırmalarda, tüm Ortadoğu toplumları için ortaya konulan bir sonuçla (Khuri 1970; Ladislav 1989) paralellik gösterdiği söylenebilir. Kadının namusu/şerefi zedeleyici davranışı nedeniyle, ilişkiye girdiği erkeği öldürmekle yükümlü olan kocasıdır; kadını öldürme görevi ise, babasına ya da erkek kardeşe aittir. Ayrıca, Meeker (1976: 387-389) Karadeniz bölgesinde yaptığı araştırmada, evli kadının namusu zedeleyici davranışından etkilenenin en başta eşi olduğunu vurgulamaktadır. Elde ettiğimiz sonucun, bir anlamda bu bulgulara uygunluk gösterdiğini söyleyebiliriz. Evli erkek hükümlülerde ilk sırada gelen cinayet nedeninin namusu/şerefi korumak olması ve kurbanların çoğunun yine bir erkek olması söz konusu bulgulara uygunluk göstermektedir. Genel bir çerçevede değerlendirdiğimizde ise, namusu/şerefi zedelediği düşünülerek cinayete yol açan unsurların özellikle evli erkekler açısından ağırlık taşıdığı söylenebilir.

Araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar adam öldürme suçunun genel olarak aile ve çevre tarafından çok olumsuz bir tavırla karşılanmadığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu durum özellikle kadın

hükümlüler açısından belirgindir. Aile ve çevre, kadınların işlediği cinayetleri daha çok anlayışla karşılamaktadır. Erkekler açısından aynı durum söz konusu değildir. Bu sonuç doğrultusunda, gerek ailede gerek çevrede, kadının cinayet işlemesine yol açan gerekçelerin haklı bulunduğu söylenebilir. Daha önce de söz ettiğimiz gibi, örneklemimizi oluşturan kadın hükümlülerin cinayet işlemesine yol açan neden, evlilikte yaşadıkları çatışmalardır. Bu çatışmalı ilişki içerisinde sosyo-ekonomik statü itibarıyla da düşük bir pozisyonu olan kadınlar, kendilerini aşağılanmış, eş ve anne olarak kimliği zedelenmiş hissetmekte, evliliği sürdürmekten başka seçenekleri olmadığı için de tek çözümü cinayette görmektedirler. Söz konusu cinayetlerin, aile ve çevre tarafından anlayışla karşılanmasında, kadının yaşadığı bu çaresizliğin belirleyici olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçlarımıza göre, cinayete gösterilen tepki öldürülen kişiye bağlı olarak değişmemekte, buna karşın cinayet nedenine bağlı olarak değişmektedir. Namus ve şeref uğruna işlenen cinayetler aile ve çevrede, yarıdan fazla bir oranda anlayışla karşılanmıştır. Ayrıca, aile ve çevre kadınların işlediği namus cinayetlerine daha fazla anlayışla yaklaşmaktadır.

Burada vurgulanması gereken, namusun ya da şerefin korunması/temizlenmesi uğruna işlenen cinayetlerin tümüyle kişisel eylem niteliği taşımasıdır. Namusun ya da şerefin zedelenmesine yol açan olay, kişinin içinde yaşadığı topluluk ya da yakın çevresi önünde sosyal değerini düşürmüştür. Kişi, diğerlerinin gözünde saygınlığını yeniden kazanmak doğrultusunda hareket etmek durumundadır. Dolayısıyla, "kirlenen namusunu temizlemek" ya da "kaybettiği şerefini kazanmak" doğrultusunda eylemde bulunduğu, saygınlığını tekrar kazanır. Kressel (1981:151) bu tür olaylarda, statü elde edilmediğini, statünün kanıtlandığını vurgular. Safilios-Rotschild (1969: 206) da, geleneksel değerler doğrultusunda, kişinin kendisinin ya da ailesinin

şerefini korumak için işlediği suçların, olumsuz bir tavırla karşılanmadığını, tam tersine, bunun toplumsal açıdan beklenen ve onaylanan bir durum olduğunu vurgulamaktadır.

Bu konu, altkültürel bir çerçeveye oturtularak da değerlendirilebilir. Altkültürel yapılar içerisinde, farklı koşullarda uyulması gereken normlar ve davranış kalıpları açık biçimde belirlenmiştir. Sellin, bireyin herhangi bir koşulda ortaya koyduğu eylemin alt kültürel yapı içerisinde yeralan “normatif grup” tarafından değerlendirildiğini belirtir. Dolayısıyla, eyleme verilen tepki bir grup tehkisidir. Bu yolla verilen tepki zaman içerisinde kristalleşerek, kurala dönüşür. Böylelikle, altkültürel normların, beklentilerin sınırları belirlenir. Ortaklaşa benimsenen değerler çerçevesinde, “iyi”, “kötü”, “ahlak dışı” ya da “uyumsuz” gibi kategoriler ortaya çıkar (Wolfgang ve Ferracuti 1970: 137-138).

Öte yandan, sarhoş kavgası ve diğer kavgalar, maddi sıkıntılar ve arazi sorunu nedeniyle işlenen cinayetler, aile ve çevre tarafından onaylanmayan cinayet nedenleri arasında ilk sıralardadır.

Dolayısıyla, burada iki faktörün etkileşimi önemli görünmektedir: toplumsal bir değeri korumak doğrultusunda eylemde bulunmak ve bu eylemi gerçekleştirenin bir kadın olması. Namusu ve şerefi korumak için işlenen cinayetin aile ve çevre tarafından olumsuz karşılanmamasında, bu iki faktör önemli görünmektedir.

Daha önce yapılan araştırmalarda, ailenin ya da kendi namusunu, şerefini korumanın temelde erkeğin görevi olduğu yolunda ortaya konulan bulgulardan söz etmiştik. Bu çerçevede, kadının bu amaçla eylemde bulunmasının ya da cinayet işlemesinin ailesi ya da çevresi tarafından onaylanmayacağı da düşünülebilir. Ancak, araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlar, kadınların namus/şeref uğruna

işlediği cinayetlerin de, aile ve çevre tarafından anlayışla karşılandığını ortaya çıkarmıştır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde ise, cinayet, kuşkusuz toplum içerisinde istenmeyen, onaylanmayan ve yasalar tarafından en ağır biçimde cezalandırılan bir suç niteliği taşımaktadır. Ancak, bu suçun içerisinde gerçekleştiği toplumun sosyo-kültürel değerler sistemi çerçevesinde, incelenmesi gerektiğine inanıyoruz. Sosyo-kültürel yapı içerisinde, gerektiğinde bir başka kişiyi öldürmek pahasına da olsa, korunmasına gerektiğine inanılan değerler bulunmaktadır. Kanımızca, adam öldürme olayına ilişkin olarak bu çerçevede yapılacak incelemelerde önemli olan, söz konusu değerleri ve bu değerlere ilişkin idealleri, normları ve davranış biçimlerini olumlu ya da olumsuz anlam yüklemekten analitik düzeyde ele almaktır.

Öte yandan, üzerinde yoğunlaşılması gereken bir diğer nokta da sosyo-ekonomik gelişme ve değişme sürecidir. Kuşkusuz, değişme süreci ile adam öldürme suçu ya da şiddet kullanımı arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya çalışmak yanıltıcı olacaktır. Ancak bu noktada özellikle, Türkiye’de gözlenen kentleşme olgusunun sağlıksızlığını vurgulamak istiyoruz. Araştırmada elde ettiğimiz veriler, cinayetin köylerden daha çok kentlerde işlendiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, en önde gelen cinayet nedeni (namusu/şerefi korumak) geleneksel bir değeri koruma eğilimini yansıtmaktadır. Bu konuda Şenyapılı, Türkiye’de kentleşme sürecinde görülen “sağlıksızlığın”, kentli nüfus oranının artış hızının çok yüksek olmasına karşın, endüstrileşme hızının düşük olmasından kaynaklandığını vurgulamaktadır. İleri Batı ülkelerinde, endüstrileşme kentleşmeye bağlı olarak değil, kentleşme endüstrileşmeye bağlı olarak artmıştır. Bu noktada, Keleş ve Ünsal da, Türkiye’nin gittikçe gelişen, toplumsal potansiyeli ve hareketliliği yüksek, doğa ve insan kaynakları zengin bir ülke olmasının yanısıra, “çift yapılı” ya da “geçiş durumunda” bir toplum özelliği taşıdığını vurgulamaktadırlar.

Bu durumun bir sonucu olarak şiddet ögesi içeren bazı geleneklerin/değerlerin korunduğu ve sürdürüldüğü görülmektedir (Keleş ve Ünsal 1982: 23).

Dolayısıyla, daha önce de vurguladığımız gibi, söz konusu değerleri analitik düzeyde, toplumsal gelişmenin ve değişimin yarattığı olumsuz ya da sağlıklı unsurlar çerçevesinde değerlendirmek de ayrıca önem taşımaktadır.

Son olarak, belirlediğimiz bu noktalar çerçevesinde, farklı toplumlarda ya da aynı toplumun farklı kesimlerinde öldürme eylemini gerçekleştiren kişinin, bu eylemi *neden* gerçekleştirdiğinin incelenmesi gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Bu doğrultuda yapılacak saha araştırmaları büyük önem taşımaktadır. Böylelikle, gerek bu suçun, gerek içerisinde gerçekleştiği sosyo-kültürel ortamın anlaşılmasında önemli adımlar atılabilecektir.

KAYNAKÇA

AGRESTI, Alan

1990 **Categorical Data Analysis.**

Toronto: John Wiley and Sons.

ALEXEYEVA, M. ve A. PATRIGNANI

1994 **Crime and Crime Prevention in Moscow.**

Rome/Moscow: UN Publication.

ATALAY, Selahattin

1978 "İngiliz Hukukunda Suç ve Ceza."

Adalet Dergisi, LIX, 1-2: 167-176.

AZRAK, Ülkü

1985 "Tanzimattan Sonra Resepsiyon."

Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.

İstanbul: İletişim Yayınları, 602-606.

BARCLAY, Harold B.

1971 "The Nile Valley."

L.E. SWEET (Ed.), **The Central Middle East.**

New Haven: Hraf Press, 1-79.

BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ

1975 **Adalet İstatistikleri (1970)**

Ankara: DİE Matbaası.

1972 **Genel Nüfus Sayımı (1970)**

Ankara: DİE Matbaası.

1978 **Adalet İstatistikleri (1975)**

Ankara: DİE Matbaası.

1982 **Genel Nüfus Sayımı (1975)**

Ankara: DİE Matbaası.

- 1984 a **Adalet İstatistikleri (1980)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1984 b **Genel Nüfus Sayımı (1980)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1987 **Adalet İstatistikleri (1985)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1989 **Genel Nüfus Sayımı (1985)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1991 **Adalet İstatistikleri (1988)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1992 **Adalet İstatistikleri (1990)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1993 **Genel Nüfus Sayımı (1990)**
Ankara: DİE Matbaası.
- 1995 **Adalet İstatistikleri (1992)**
Ankara: DİE Matbaası.
- BİLGE, Necip
- 1983 **Hukuk Başlangıcı.**
Ankara: Turhan Kitabevi.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER**
- 1991 **Compendium of Social Statistics and Indicators (1988).**
New York: United Nations.
- BLAU, J. R. ve P. M. BLAU
- 1982 "The Cost of Inequality: Metropolitan Structure and Violent Crime."
American Sociological Review, XLVII : 129-141.

BLOK, Anton

- 1981 "Rams and Billy-goats: A Key to the Mediterranean Code of Honour."
Man, XVI : 426-40.

BOHANNAN, Paul

- 1967 "Patterns of Homicide Among Tribal Societies in Africa."
M.E. WOLFGANG (Ed.), **Studies in Homicide**.
New York: Harper and Row, 211-237.

BRAITHWAITE, J. ve V. BRAITHWAITE

- 1980 "The Effect of Income Inequality and Social Democracy on Homicide: A Cross National Comparison."
British Journal of Criminology, XX, 1: 45-53.

CAMPBELL, Joseph K.

- 1974 **Honour, Family and Patronage: A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community**.
New York: Oxford University Press.

CHESNEY-LIND, Meda

- 1986 "Women and Crime: The Female Offender."
Signs: Journal of Women in Culture and Society, XII, 1 : 78-96.

COHEN, Esther

- 1993 **The Crossroads of Justice: Law and Culture in Late Medieval France**.
Leiden: E.J. Brill.

COHEN, L. E. ve M. FELSON

- 1979 "Social Change and Crime Rates Trends: A Routine Activities Approach."
American Sociological Review, XLIV :588-608.

CONKLIN, John

- 1989 **Criminology**.
New York: MacMillan Publishers.

CORNWALL, A. ve N. LINDISFARNE

- 1994 "Dislocating Masculinity: Gender, Power and Anthropology."
A.CORNWALL ve N. LINDISFARNE (Ed.), **Dislocating Masculinity: Comparative Ethnographies**.
New York: Routledge.

DALY, M. ve M. WILSON

- 1989 "Homicide and Cultural Evolution."
Ethology and Sociobiology, X: 99-110.

DAVID, D.S. ve R. BRANNON

- 1976 **The Forty-Nine Percent Majority: The Male Sex Role**.
Masachusetts: Addison-Wesley Pub.Comp.

DODD, Peter C.

- 1973 "Family Honour and the Forces of Change in Arab Society."
International Journal of Middle East Studies, IV :40-54.

DÖNMEZER, Sulhi

- 1981 **Kriminoloji**.
İstanbul: İ.Ü. Yay.

DÖNMEZER, S. ve S. ERMAN

- 1987 **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku.** (Genel Kısım Cilt I)
İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

DREW, Katherine F.

- 1988 **Law and Society in Early Medieval Europe.**
Londra: Variorum Reprints.

DURKHEIM, Emile

- 1986 **İntihar: Toplumbilimsel İnceleme.**
(1897) (Çev. Özer Ozankaya)
Ankara: T.T.K. Basımevi.

ELLIS, A. ve J. GULLO

- 1971 **Murder and Assassination.**
New York: Lyle Stuart, Inc.

ERGİL, Doğu

- 1980 **Türkiye'de Terör ve Şiddet.**
Ankara: Turhan Kitabevi.

ESİN, Kemal

- 1989 **Uygulamada Adam Öldürme Suçları.**
Ankara: Yetkin Yayınları.

FARRELL, R.A. ve , V.L. SWIGERT

- 1986 "Adjudication in Homicide: An Interpretive Analysis of the
Effects of Defendant and Victim Social Characteristics."
Journal of Research in Crime and Delinquency,
XXIII: 4, 349-369

FOX, J. A. ve J. LEVIN

- 1991 "Homicide Against the Elderly: A Research Note."
Criminology, XXIX, 2: 317-327.

FRANKE, Herman

- 1994 "Violent Crime in the Netherlands. A Historical-Sociological Analysis."
Crime, Law and Social Change, XXI, 1: 73-95.

GARTNER, Rosemary

- 1990 "The Victims of Homicide: A Temporal and Cross National Comparison."
American Sociological Review, LIV, 1: 92-106.

GARTNER, R., K. BAKER ve F. C. PAMPEL

- 1990 "Gender Stratification and the Gender Gap in Homicide: An Application of the Routine Activities Approach."
Social Problems, XXXVII, 4: 593-612.

GIOVANNINI, Maureen J.

- 1981 "Woman: A Dominant Symbol Within the Cultural System of a Sicilian Town."
Man, XVI: 408-426.

GOTTLIEB Peter ve diğerleri

- 1990 "Social Background of Homicide."
International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, XXXIV, 2: 115-129.

GOTTLIEB, P. , G. GABRIELSEN ve P. KRAMP

- 1988 "Increasing Rates of Homicide in Copenhagen from 1959 to 1983. "
Acta Psychiatrica Scandinavica, LXXVII: 301-308.

GÖZÜBÜYÜK, A.Pulat

- 1972 "Mevsuf (nitelenmiş) Adam Öldürme Cürümleri."
Adalet Dergisi, LXIII, 2: 104-116.

GUDJONSSON, G.H. ve H. PETURSSON

- 1990 "Homicide in the Nordic Countries."
Acta Psychiatrica Scandinavica, LXXXII, 1: 49-54.

HAMPSON, Norman

- 1991 **Aydınlanma Çağı.**
(Çev. Jale Parla)
İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayını.

HARTNAGEL, T. F. ve M. MIZANUDDIN

- 1986 "Modernization, Gender Role Convergence and Female Crime: A Further Test."
International Journal of Comparative Sociology, XXVII, 1-2: 1-14.

HENRY, A. F. ve J. F. SHORT

- 1967 "Status and the Relational System."
M.E. WOLFGANG (Ed.), **Studies in Homicide**.
New York: Harper and Row, 255-270.

HESS, B. , E.W. MARKSON ve P.J. STEIN

- 1988 **Sociology**.
New York: Mac Millan Publishers.

HEWITT, J.D.

- 1988 "The Victim-Offender Relationship in Convicted Homicide Cases:1964-1984."
Journal of Criminal Justice , XVI, 1: 25-33.

HOWARD, Margaret

- 1986 "Husband-Wife Homicide: An Essay from a Family Law Perspective."
Law and Contemporary Problems, XLIX, 1: 63-88.

İÇLİ, Tülin

- 1987 "Adam Öldürme Olayında Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörlerin Önemi."
H.Ü.Edebiyat Fakültesi Dergisi, IV, 2: 21-45.
- 1992 **Türkiye'de Suçlular**.
Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- 1994 "Blood Feud in Turkey: A Sociological Analysis."
British Journal of Criminology, XXXIV, 1: 69-74.

İÇLİ, Tülin ve diğerleri

- 1995 **Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu**.
Ankara: Bizim Büro Basımevi.

JOLOWICZ H.F. ve B. NICHOLAS

- 1972 **Historical Introduction to the Study of Roman Law**.
Londra: Cambridge Uni. Press.

JONES B. J. , B. J. GALLAGHER ve J. A. MCFALLS, Jr

- 1988 **Social Problems, Issues, Opinions and Solutions**.
New York: McGraw-Hill Book Company.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem

- 1977 **Cultural Values and Population Action Programs : Turkey**.
UNESCO için hazırlanan rapor.

KAPTANOĞLU, Cem ve diğerleri

- 1988 "Eşini Öldüren Kadınların Psiko-Sosyal Yönden İncelenmesi." (Yayımlanmamış Bildiri Özeti)
Ankara: GATA 24. Ulusal Nöroloji ve Psikiyatri Kongresi.

KELEŞ, R. ve A. ÜNSAL

- 1982 **Kent ve Siyasal Şiddet.**
Ankara: Ankara Ün. S.B.F. Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.

KEYMAN, Selahattin

- 1974 "Kan Gütme Saiki ile Adam Öldürme."
A. GÜRİZ ve P. BENEDICT (Ed.), **Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler.**
Ankara: TKV Yayını, 367-412.

KHURI, Fuad I.

- 1970 "Parallel Cousin Marriage Reconsidered: A Middle Eastern Practice that Nullifies the Effects of Marriage on the Intensity of Family Relationships."
Man, V: 597-618.

KNAUFT, Bruce M.

- 1987 "Reconsidering Violence in Simple Human Societies: Homicide Among the Gebusi of New-Guinea."
Current Anthropology, XXVIII, 4: 457-500.

KRESSEL, Gideon

- 1981 "Sororicide/Filiacide: Homicide for Family Honor."
Current Anthropology, XXII: 141-58.

KROHN, Marvin D.

- 1976 "Inequality, Unemployment and Crime: A Cross-National Analysis."
The Sociological Quarterly, XVII, 303-313.
- 1978 "A Durkheimian Analysis of International Crime Rates."
Social Forces, LVII, 2 : 654-670.

LADISLAV, Holy

- 1989 **Kinship, Honour and Solidarity.**
New York: Manchester Uni. Press.

LOFTIN Colin ve diğeri

- 1987 "An Attribute Approach to Relationships Between Offenders and Victims in Homicide."
Journal of Criminal Law and Criminology,
LXXVIII, 2: 259--271.

MEEKER, Michael E.

- 1976 "Meaning and Society in the Near East: Examples from the Black Sea Turks and the Levantine Arabs."
International Journal of Middle East Studies,
VII: 383-422.

MERRIMAN, David

- 1988 "Homicide and Deterrence: The Japanese Case."
International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, XXXII, 1: 1-16.

MESSNER, Steven F.

- 1986 "Modernization, Structural Characteristics and Societal Rates Of Crime: An Application of Blau's Macrosociological Theory."
The Sociological Quarterly, XXVII, 1: 27-41.

- 1989 "Economic Discrimination and Societal Homicide Rates: Further Evidence on The Cost of Inequality."
American Sociological Review, LIV: 597-611.

MULI, F.M. ve D.M. NDETEI

- 1987 "Some Social-Psychological Characteristics of Criminal Homicide in Kenya."
East African Medical Journal , LXIV, 1: 17-30.

ÖĞÜN, Aslıhan

- 1990 Kadın Suçluluğunun Sosyo-Kültürel Konumla ve Bu Konumdaki Değişmelerle İlişkisi: Sivas Yarı Açık Kadın Cezaevinde Bir Uygulama.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZGÜR, S. ve D. SUNAR

- 1982 "Social Psychological Patterns of Homicide in Turkey: A Comparison of Male and Female Convicted Murderers."
Ç. KAĞITÇIBAŞI (Ed.), **Sex Roles Family and Community in Turkey**.
Bloomington: Indiana Uni. Press, 349-81.

PERRY, M.J. ve G. FRANCE

- 1988 "Changing Patterns of Homicide in Yorkshire and Humberside."
Medicine Science and the Law, XXVIII, 3: 252-255.

PITT-RIVERS, Julian

- 1968 "Honor."
Encyclopedia of the Social Sciences, VI: 503-511.

POLK, K. ve D. RANSON

- 1991 "The Role of Gender in Intimate Homicide."
**Australian and New Zealand Journal of
 Criminology**, XXIV, 1: 15-24.

QUINNEY, Richard

- 1965 "Suicide, Homicide and Economic Development."
Social Forces, XLIII: 401-406.

ROSENFELD R. ve S.F. MESSNER

- 1991 "The Social Sources of Homicide in Different Types of
 Societies."
Sociological Forum, VI, 1: 51-70.

SAFILIOS-ROTSCHILD, Constantina

- 1969 "Honor Crimes in Contemporary Greece."
The British Journal of Sociology, XX: 205-18.

SCHNEIDER, Jane

- 1971 "On Vigilance and Virgins: Honour, Shame and Access to
 Resources in Mediterranean Societies."
Ethnology, X: 1-24.

SEAGLE, William

- 1934 "Homicide."
Encyclopedia of the Social Sciences, VII,
 New York: The MacMillan Company.

SHELEY, Joseph F.

- 1991 **Criminology: A Contemporary Handbook**.
 Belmont : Wadsworth Publishing Company.

SIMON, Rita James

- 1979 "Arrest Statistics."
F. ADLER ve R.J. SIMON (Ed.),
The Criminology of Deviant Women
Boston:Houghton Mifflin Company, 101-114.

SIMON, R. J. ve N. SHARMA

- 1979 "Women and Crime: Does the American Experience
Generalize?"
F. ADLER ve R.J. SIMON (Ed.),
The Criminology of Deviant Women.
Boston: Houghton Mifflin Company, 391-401.

SMITH, E. ve S. K. WONG

- 1989 "Durkheim, Individualism and Homicide Rates
Reexamined."
Sociological Spectrum, IX, 3: 269-283.

STEFFENSMEIER, D. , E. ALLAN ve C. STREIFEL

- 1989 "Development and Female Crime: A Cross National Test of
Alternative Explanations."
Social Forces, LXVIII ,1: 262-283 .

SUTHERLAND, E. ve D. CRESSEY

- 1966 **Principles of Criminology.**
NewYork: J.B. Lippincot Company.

TAHİROĞLU, Bülent

- 1985 "Tanzimattan Sonra Kanunlaştırma Hareketleri."
Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.
İstanbul: İletişim Yayını, 588-601.

TEZCAN, Mahmut

1981 **Kan Davaları.**

Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Yayını.

THOMSEN Jorgen L. ve diğerleri

1989 "Injuries Due to Deliberate Violence in Areas of Denmark:
Victims of Homicide in the Copenhagen Area."

Forensic Science International, XL, 3: 291-297.

TOSUN, Öztekin

1976 **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri.** (Cilt I)

İstanbul: İstanbul Ün.Hukuk Fak.Yayını.

UNICEF

1994 "Former Soviets High in the Murder League."

The Progress of Nations.

New York: Unicef, 43-43.

ÜNSAL, Artun

1984 "Yasalara Başkaldıran Aile İlişkileri: Türkiye'de Kandavası
Geleneği."

Türkiye'de Ailenin Değişimi.

Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, 193-215.

VERKKO, Veli

1967 "Static and Dynamic Laws of Homicide."

M.E. WOLFGANG (Ed.), **Studies in Homicide.**

New York: Harper and Row, 36-44.

WILLIAMS K. R. ve R. L. FLEWELLING

- 1988 "The Social Production of Criminal Homicide: A Comparative Study of Disaggregated Rates in American Cities."
American Sociological Review, LIII: 421-431.

WILSON, Colin

- 1986 **A Criminal History of Mankind.**
London: Grafton Books.

WOLFGANG, Marvin E.

- 1967 a "Criminal Homicide and the Subculture of Violence."
M.E. WOLFGANG (Ed.), **Studies in Homicide.**
New York: Harper and Row, 3-12.
1967 b "A Sociological Analysis of Criminal Homicide."
M.E. WOLFGANG (Ed.), **Studies in Homicide.**
New York: Harper and Row, 15-27.

WOLFGANG, M. ve F. FERRACUTI

- 1967 "Subculture of Violence: A Socio-Psychological Theory."
M.E. WOLFGANG (Ed.), **Studies in Homicide.**
New York: Harper and Row, 271-283.

WOOD, Arthur

- 1961 "A Socio-Structural Analysis of Murder, Suicide and Economic Crime in Ceylon."
American Sociological Review , XXVI: 744-53.

YALKUT, Necdet

- 1978 "Türk, İtalyan ve Fransız Ceza Hukuku Açısından Meşru Müdafaa."
Adalet Dergisi, LXIX, 1-2: 105-119.

**Ek 1: HÜKÜMLÜ ANKETLERİNİN UYGULANDIĞI
CEZAEVLERİ**Kadın Hükümlüler için Anketlerin Uygulandığı cezaevleri

1. Zonguldak Kapalı Cezaevi
2. Ünye Özel Tip Kapalı ve Açık Cezaevi
3. Afyon Kapalı Cezaevi
4. Manisa Kapalı Cezaevi
5. Eskişehir Kapalı Cezaevi
6. Şanlıurfa Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
7. Bartın Özel Tip Cezaevi
8. Kütahya Kapalı Cezaevi
9. Kütahya E Tipi Kapalı Cezaevi
10. Osmaniye Kapalı Cezaevi
11. İstanbul Kapalı Cezaevi
12. İstanbul Özel Tip Cezaevi
13. Aydın Cezaevi
14. Antalya Cezaevi
15. Çorum Cezaevi
16. Tarsus Cezaevi
17. Amasya Cezaevi
18. Sakarya Kapalı Cezaevi
19. Ödemiş Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
20. Bilecik Kapalı Cezaevi
21. Uşak Kapalı Cezaevi
22. Muğla E Tipi Kapalı Cezaevi
23. Samsun Kapalı Cezaevi
24. Yalvaç Kapalı Cezaevi
25. Bursa E Tipi Kapalı Cezaevi
26. Denizli Kapalı Cezaevi
27. Elmalı Kapalı Cezaevi
28. Bergama Kapalı Cezaevi
29. Mardin Kapalı Cezaevi
30. Kars Kapalı Cezaevi
31. Silifke Özel Tip Cezaevi
32. Çankırı Özel Tip Cezaevi
33. Pozantı Özel Tip Kapalı Cezaevi
34. Giresun Kapalı Cezaevi
35. Tekirdağ Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
36. Yozgat E Tipi Kapalı Cezaevi
37. Bingöl Özel Tip Cezaevi
38. Burhaniye Kapalı Cezaevi

39. Alaşehir Özel Tip Kapalı Cezaevi
 40. Akşehir Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
 41. Bolu Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
 42. Gaziantep E Tipi Kapalı Cezaevi
 43. Fethiye Kapalı Cezaevi
 44. Hatay E Tipi Kapalı Cezaevi
 45. Mersin E Tipi Kapalı Cezaevi
 46. Balıkesir Kapalı Cezaevi
 47. Zile Özel Tip Kapalı Cezaevi
 48. Ordu-Efirli Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
 49. İnebolu Özel Tip Kapalı Cezaevi
 50. Çanakkale E Tipi Kapalı Cezaevi
 51. Bafra Kapalı Cezaevi
 52. Bandırma Özel Tip Kapalı Cezaevi
 53. Erciş Kapalı Cezaevi
 54. Boğazlayan Kapalı Cezaevi
 55. Tunceli Kapalı Cezaevi
 56. Burdur E Tipi Kapalı Cezaevi
 57. Nazilli Kapalı Cezaevi
 58. Akhisar Kapalı Cezaevi
- Erkek Hükümlüler için Anketlerin Uygulandığı Cezaevleri
1. Erzurum Kapalı Cezaevi
 2. Kars Kapalı Cezaevi
 3. Bitlis Kapalı Cezaevi
 4. Balıkesir Kapalı Cezaevi
 5. Kütahya E Tipi Kapalı Cezaevi
 6. Sakarya Kapalı Cezaevi
 7. Konya E Tipi Kapalı Cezaevi
 8. Kırşehir E Tipi Kapalı Cezaevi
 9. Siverek Kapalı Cezaevi
 10. Uşak E Tipi Kapalı Cezaevi
 11. Zonguldak Kapalı Cezaevi
 12. Trabzon Kapalı Cezaevi
 13. Samsun Kapalı Cezaevi
 14. Kahramanmaraş E Tipi Kapalı Cezaevi
 15. Edirne Kapalı Cezaevi
 16. Kastamonu Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi
 17. Bilecik Kapalı Cezaevi
 18. Sivas E Tipi Kapalı Cezaevi
 19. Bartın Kapalı Cezaevi
 20. Ödemiş Kapalı ve Açık Cezaevi
 21. Manisa E Tipi Kapalı Cezaevi
 22. Antalya Kapalı Cezaevi
 23. İskenderun Kapalı Cezaevi

Ek 2: Hükümlülere Uygulanan Soru Kağıdı

1. Cinsiyetiniz? 1 () Kadın 2() Erkek
 2. Öğrenim durumunuz?
 - 1() Okur-yazar değil
 - 2() Okur-yazar, ilkokul mezunu değil
 - 3() İlkokul mezunu
 - 4() Ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu
 - 5() Lise mezun
 - 6() Üniversite veya yüksekokul mezunu
 3. Anne ve babanızın öğrenim durumu nedir? (A) (B)
 - 1.Okur-yazar değil () ()
 - 2.Okur-yazar, ilkokul mezunu değil () ()
 - 3.İlkokul mezunu () ()
 - 4.Ortaokul ya da dengi meslek okulu mez. () ()
 - 5.Lise mezunu () ()
 - 6.Üniversite ya da yüksekokul mezunu () ()
 4. Mesleğiniz nedir?
 5. Cezaevine girmeden önce, gelir getiren bir işte çalışıyor muydunuz?
 - 1() Evet 2() Hayır
 6. Siz dahil kaç kardeşsiniz?.....
 7. Suç işlediğiniz zamanki medeni durumunuz?
 - 1() Hiç evlenmemiş 2() Evli 3() Eşi ölmüş 4() Boşanmış
- Evli değildiyse 9 .soruya geçiniz
8. Çocuğunuz var mı?
 - 1() Evet Kaç tane----- 2() Hayır
 9. Daha önce tutuklandıysanız ya da hüküm giydiyseniz, hangi suçtandı?
 - 1() Adam öldürme
 - 2() Yaralama, öldürmeye teşebbüs
 - 3() Hırsızlık
 - 4() Zina
 - 5() İrza tecavüz
 - 6() Uyuşturucu madde suçları
 - 7() Gasp, sahte senet ve çek suçu
 - 8() Birden fazla suç 9() Diğer.....

10. Adam öldürmeyle birlikte işlediğiniz başka bir suç var mı?

- 1() Yalnızca adam öldürme
- 2() Yaralama, öldürmeye teşebbüs
- 3() Hırsızlık
- 4() Zina
- 5() İrza tecavüz
- 6() Uyuşturucu madde suçları
- 7() Gasp, sahte senet ve çek suçu
- 8() Birden fazla suç
- 9() Diğer.....

11. Suçu hangi yerleşim yerinde işlediniz?

- 1() Kentte 2() Kasabada 3() Köyde 4() Diğer.....

12. Suçu nerede işlediniz?

- 1() Evde, ev çevresinde 2() Açık arazide, sokakta
- 3() İşyerinde 4() Diğer.....

13. Suçu işlerken kullandığınız silah (alet) neydi?

- 1() Alet kullanmadım 4() Diğer.....
- 2() Ateşli silah
- 3() Kesici alet

14. Suçu nasıl işlediniz?

- 1() Önceden karar vermiş, planlamıştım
- 2() Suçu aniden işledim
- 3() Kazayla oldu
- 4() Diğer.....

15. Neden suç işlediniz?

- 1() Namus, şeref uğruna 6() Kavga, küfür, hakaret
- 2() Kan davası nedeniyle 7() Aile Sorunları
- 3() Sarhoşken çıkan kavga sonucu 8() Bunalım, tahrik sonucu
- 4() Maddi sıkıntılar nedeniyle 9() Başka bir suç işlerken
- 5() Arazi sorunu 10() Karşı taraftan kaynaklanan nedenler
- 11() Diğer.....

16. Suç işlerken teşvik ya da yardım gördünüz mü?

- 1() Teşvik gördüm 2() Yardım gördüm 3() İkisini de gördüm
- 4() Hiçbiri

17. Teşvik ya da yardım gördünüzse, kimden?

- 1() Annemden 4() Eşimden 7() Ailemden birkaç
2() Babamdan 5() Çocuklarımdan kişiden
3() Kardeşlerimden 6() Akrabalarımından 8() Diğer.....

18. Suçu hangi yılda işlediniz?.

19. Suçu yönelttiğiniz kişi, olay anında silah taşıyor muydu?

- 1() Evet 2() Hayır

20. Suçu yönelttiğiniz kişinin/kişilerin cinsiyeti nedir?

- 1() Kadın 2() Erkek 3() Birden fazla kurban.

21. Suçu yönelttiğiniz kişiyle yakınlık dereceniz neydi?

- 1() Eş, sevgili 5() Arkadaş
2() Aileden biri 6() Köylüm, komşum, bir tanıdığım
3() Tanıdık değil 7() Düşman, kan davalısı
4() Akraba 8() Diğer.....

22. Suçu yönelttiğiniz kişiyle aranızda kan davası var mıydı?

- 1() Evet 2() Hayır

23. Daha önce ailenizde kan davası nedeniyle suç işlendi mi?

- 1() Evet 2() Hayır

24. Sizce kan davası geleneğinin sürdürülmesi doğru mudur?

- 1() Evet 2() Hayır

25. İşlediğiniz suça aile çevrenizin tepkisi ne oldu?

- 1() İşlediğim suçu kesinlikle onaylamadılar
2() İşlediğim suça kayıtsız kaldılar
3() Bana hak verdiler, anlayışla karşıladılar
4() Diğer.....

26. İşlediğiniz suça arkadaşlarınızın ve komşularınızın tepkisi ne oldu?

- 1() İşlediğim suçu kesinlikle onaylamadılar
2() İşlediğim suça kayıtsız kaldılar
3() Bana hak verdiler, anlayışla karşıladılar
4() Diğer.....